

**KEMAL TAHİR'İN ESERLERİNDE
TÜRKİYE'DE TEK PARTİ DÖNEMİ**

Merve Dinç

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Zelkif POLAT

Aralık, 2018

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KEMAL TAHİR'İN ESERLERİNDE TÜRKİYE'DE TEK
PARTİ DÖNEMİ**

Hazırlayan

Merve DİNÇ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Zelkif POLAT

AFYONKARAHİSAR 2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kemal Tahir’in Eserlerinde Türkiye’de Tek Parti Dönemi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

14/11/2018

Merve Dinç

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Zelkif POLAT
Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Yılmaz YILDIRIM
: Dr. Öğr. Üyesi Kerim ÇINAR

İmza

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Merve DİNÇ' in "**Kemal Tahir'in Eserlerinde Türkiye'de Tek Parti Dönemi**" başlıklı tezi 14.12.2018 günü saat 11.00' da Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği' nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Celal DEMİR
MÜDÜR

ÖZET

KEMAL TAHİR'İN ESERLERİNDE TÜRKİYE'DE TEK PARTİ DÖNEMİ

Merve DİNÇ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Aralık 2018

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Zelkif POLAT

Türkiye Cumhuriyeti'nde 1923- 1946 yılları arasında Cumhuriyet Halk Partisi tek parti olarak iktidarı elinde bulundurmaktadır. Kuruluşundan itibaren otoriter eğilimler gösteren Cumhuriyet Halk Partisi, Kemal Tahir'in eserlerinde eleştiri konusunu oluşturmaktadır. Çalışmanın konusunu dönemin tanığı olan Kemal Tahir'in eserleri üzerinden tek parti döneminin incelenmesi oluşturmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde “Kemal Tahir'in hayatı ve eserleri”; ikinci bölümünde “Kemal Tahir'de tarih, toplum ve siyaset”; üçüncü bölümünde “Kemal Tahir ve Türkiye'de tek parti dönemi” yer almaktadır. Sonuç bölümünde ise Türkiye'de tek parti dönemi hakkında genel kapsamda değerlendirme yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kemal Tahir, batılılaşma, tek parti dönemi, Osmanlılık emperyalizm

ABSTRACT

THE ONE PARTY PERIOD IN TURKEY IN THE WORKS OF KEMAL TAHIR

Merve DİNÇ

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL
SCIENCE DEPARTMENT OF PUBLIC
ADMINISTRATION**

DECEMBER 2018

Advisor: Assist.Prof.Dr. Zelkif POLAT

The Republican People's Party held power as a single party between 1923-1946 in the Republic of Turkey. The subject of the study is the examination of the one party period in Turkey in the works of Kemal Tahir.

In the first part of the study, "Kemal Tahir's life and work"; in the second part " history, society and politics in Kemal Tahir"; in the third part, "Kemal Tahir and one party period in Turkey" an exemined. The findings one discused in detail in the conclusion.

Keywords: Kemal Tahir, westernization, one party period, Ottomanism, imperialism

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR DİZİNİ	viii

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

KEMAL TAHİR'İN HAYATI VE ESERLERİ

1. AİLESİ, ÇOCUKLUĞU VE EĞİTİM HAYATI	4
2. MESLEKİ HAYATI VE MAHPUSLUK YILLARI	8
2.1. MESLEKİ HAYATI	8
2.2. MAHPUSLUK YILLARI.....	9
2.2.1. Kemal Tahir'in Mahpushane Hayatının Edebi Yönüne Etkisi	13
2.2.2. Çankırı Mahpushanesi (1939- Mayıs 1941)	13
2.2.3. Malatya Mahpushanesi (Mayıs 1941- 1944)	14
2.2.4. Çorum Mahpushanesi (1944- Ekim 1949)	16
2.2.5. Nevşehir Mahpushanesi (Kasım 1949- Nisan 1950)	20
2.2.6. 6- 7 Eylül Olayları Ve Son Mahpusluk Hayatı	22
3. EDEBİ HAYATI VE ESERLERİ	22
3.1. ESERLERİ	25
3.1.1. Şiirleri	25
3.1.2. Hikayeleri	31
3.1.3. Romancılığı Ve Romanları	35
3.1.3.1. Köy ve Kasaba Romanları	37
3.1.3.2. Tarihsel Romanları	41
3.1.3.3. Şehir Romanları	44
3.1.3.4. Eşkiyacılık Romanları	45
3.1.3.5. Ölümünden Sonra Yayımlanan Romanları	45

3.1.4. Tercümeleri	49
3.1.5. Film Senaryoları	50
4. KEMAL TAHİR'İN SON AKŞAMI	51

İKİNCİ BÖLÜM

KEMAL TAHİR'DE TARİH, TOPLUM VE SİYASET

1. KEMAL TAHİR'İN TARİH ANLAYIŞI	53
2. KEMAL TAHİR'İN GÖZÜNDE OSMANLI	62
2.1. KEMAL TAHİR'İN GÖZÜNDE OSMANLI'NIN TOPLUM VE DEVLET YAPISI	67
2.1.1. Feodalizm.....	71
2.1.2. ATÜT	74
2.1.3. Hayırlı Devlet- Kerim Devlet- Memur Devlet.....	80
2.2. DEVLET VE YÖNETİM DÜZENİ	84
2.2.1. İdari Yapı	87
2.2.2. Osmanlı Devletinde Talan.....	89
3. KEMAL TAHİR'DE KİMLİK VE YERLİLİK	91
4. BATI ALGISI, BATILILAŞMA VE MODERNLEŞMEYE BAKIŞI	99
4.1. OSMANLI-BATI AYRIMI	106
4.2. DOĞU- BATI TOPLUMLARININ YAPISAL FARKLILIKLARI	109
4.3. OSMANLILIĞIN ÇÖKÜŞÜ	111
4.4. MODERNLEŞMEYE BAKIŞI.....	112
5. MARKSİZM, SOSYALİZM VE KEMAL TAHİR	114

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KEMAL TAHİR VE TÜRKİYE'DE TEK PARTİ DÖNEMİ

1. KEMAL TAHİR'İN İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ HAKKINDA FİKİRLERİ	123
2. TEK PARTİ DÖNEMİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ	125
3. KEMAL TAHİR'DE İKTİDAR VE PARTİ KAVRAMI	128
4. KUVAY-I MİLLİYE VE MİLLİ MÜCADELE	130
5. İLK MUHALEFET: TERAKKİPERVER CUMHURİYET FIRKASI (1924)	142
6. M. KEMAL'E SUİKAST GİRİŞİMİ (1926)	144
7. GÜDÜMLÜ MUHALEFET: SERBEST CUMHURİYET FIRKASI (1931)	150

8. TÜRK İNKILABI VE CUMHURİYET AYDINI HAKKINDA GÖRÜŞLERİ	160
9. KÖY ENSTİTÜLERİ'NE BAKIŞI	168
10. KEMAL TAHİR'İN ATATÜRK, İNÖNÜ VE KEMALİZM HAKKINDA GÖRÜŞLERİ	175
11. KEMAL TAHİR'İN ESERLERİ ÜZERİNDEN TEK PARTİ DÖNEMİNİN DEĞERLENDİRMESİ	184
12. DEMOKRAT PARTİ'NİN KURULUŞU VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ	192
SONUÇ	198
KAYNAKÇA	205
EKLER	222

KISALTMALAR DİZİNİ

Akt: Aktaran

A-RMHC: Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

ATÜT: Asya Tipi Üretim Tarzı

BDD: Batı Dışı Despotizm

BDÜB: Batı Dışı Üretim Tarzı

Bkz : Bakınız

CHF: Cumhuriyet Halk Fırkası

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DP: Demokrat Parti

Dr: Doktor

Tdk: Türk Dil Kurumu

TpCF: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

Trt: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

GİRİŞ

Kemal Tahir, edebiyatçı kimliği ve toplumsal içerikli eserleriyle Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önde gelen isimlerindendir. Edebiyat alanına şiirle başlayıp, hikâyecilikle devam eden ve 12 yıl mahpusluk döneminde roman türüne geçen Kemal Tahir, eserlerinde 1908 öncesinden 1946'ya kadar toplumsal yapıyı ele almaktadır. Kemal Tahir'in Osmanlı'nın son döneminden başlayarak Cumhuriyet Türkiye'si'nin tek partili ve çok partili dönemlerini bizzat gözlemlemiş olması hem birçok eserinin konusunu teşkil etmiş hem de söz konusu eserleri gerçekçi ve özgün kılmıştır.

Türkiye'de siyasi ve kültürel değişimlere bağlı olarak ilk başlarda Turancı ve Kemalist olarak anılmasına rağmen, daha sonra düşünce kimliğini sosyalizmde bulan ve bu sebeple Çankırı-Çorum-Malatya-Nevşehir mahpuslarına mahkûm edilen Kemal Tahir, mahpusluk yıllarında elde ettiği gözlemlerinin de katkısıyla Türk insanının dramlarını eserlerine taşımayı başarmıştır. Diğer taraftan Marksist sanat ve eleştiri anlayışının etkisiyle beraber gerçekçi bir sanat anlayışını savunan Kemal Tahir, Osmanlı'nın iktisadi, ekonomik, sosyal ve kültürel değerlerini ön planda tutarak eserlerini ele almıştır. Kemal Tahir denildiği zaman akla gelen birtakım anahtar terimler ön plana çıkmaktadır. Bunları yerlilik, kimlik vurgusu, Osmanlılık, Batılılaşma, ATÜT şeklinde sıralamak mümkündür.

Kemal Tahir'in romanları dışında tarih, siyaset ve toplum gibi konularda düşüncelerini içeren telif eseri bulunmamaktadır. Bu doğrultuda romanları dışında onun görüş ve düşüncelerine; yakın arkadaşları ile yaptığı sohbetler, ölümünden sonra yayımlanan notlar, eşi Fatma İrfan ve cezaevlerindeki arkadaşlarıyla sürdürdüğü mektuplar, katıldığı toplantılarda ileri sürdüğü düşünceler ve Kemal Tahir'in düşüncelerini eserlerinde ele alan diğer yazarlar vasıtasıyla ulaşmak mümkün olmuştur.

19. yüzyılın ortalarından itibaren yoğun bir şekilde Batı merkezli bir modernleşme sürecine giren Osmanlı İmparatorluğu, yine Batı modellenmiş askeri, siyasi ve bürokratik reformlar yapmasına rağmen parçalanmaktan kurtulamamış ve 20. yüzyıl başlarında dünya siyasi tarihine derin tesirleri olan bir yıkılışla son bulmuştur. Yıkılan imparatorluğun bir bakiyesi olarak işgal altındaki topraklarda bir bağımsızlık

savaşı ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan hemen sonra Osmanlı'nın Batılılaşma ve modernleşmesini daha keskin bir tonda devam ettirmiştir. Bunu yaparken de otoriter eğilimler güden tek parti iktidarı, siyasal iradenin merkezi olmuştur. Bu çalışmanın amacı, dönemin tanıdığı olan ve eserlerinde hem Osmanlı'nın yıkılışını hem de tek parti iktidarı dönemini kronolojik olarak detaylı bir şekilde ele alan Kemal Tahir'in eserleri üzerinden Türkiye'de tek parti dönemini incelemektir.

Kimine göre gerici-Osmanlıcı; kimine göre ise, tartışmasız bağımsız sosyalist bir aydın olan Kemal Tahir'in eserlerinde işlemiş olduğu konular, Türk toplumunun önemli sorun alanlarını oluşturmakta ve içinde bulunan sorunların çözüm önerilerinin Türk toplum tarihinde yattığı vurgusunu yapmaktadır.

Kemal Tahir'in çocukluğundan ölümüne kadar geçen zaman diliminde tarihin bütün aşamalarına rastlamak mümkündür. Dolayısıyla bu tarihsel süreç Kemal Tahir'de önemli izler bırakmakta ve onu tarihle sürekli hesaplaşma içine sürüklemektedir. Tarihle, Türk insanının soyunu yanlışlara düşmeden bulabilmek için ilgilendiğini söyleyen Kemal Tahir'in, çoğunluğu edebi kişiliğini kapsayan, hayatı ve şahsiyeti ile ilgili araştırmalar yapılmış olmasına rağmen, onun eserleri üzerinden tek parti dönemini inceleyen bir akademik çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla Kemal Tahir gibi sosyalist fikirler taşımakla beraber aynı zamanda toplumsal kimlik vurgusunu *yerlilik* kavramıyla farklılaştıran bir edebiyatçı aydının gözünden "Türkiye'de Tek Parti Dönemi" nin incelenmesi konuyu özgün kılmaktadır.

1923 yılında ülkenin yönetim kadrolarına hakim olan Cumhuriyet Halk Partisi, kuruluşundan itibaren otoriter eğilimler göstermeye başlamıştır. İncelenen dönemde, çok partili hayata geçiş denemeleri olmasına rağmen, Cumhuriyet Halk Partisi'nin başat parti olarak konumunu koruması, partinin ayırt edici bir özelliği olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren yaklaşık çeyrek asır süren tek parti dönemi, Kemal Tahir'in eserlerinde yerini almıştır.

Çalışma Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlayarak çok partili hayata geçilene kadar otoriter tek parti olarak faaliyet gösteren parti örgütüne eleştirel yorum getiren Kemal Tahir'in eserleri üzerinden tek parti döneminin değerlendirmesini kapsayacaktır. Tarihsel olarak ise, 1923 yılından itibaren 1946 yılına kadar siyasal

yapı, tek parti politikaları kapsamında değerlendirilecektir. Nihai olarak ise Kemal Tahir'in tek parti yönetimine bakış açısıyla konu analiz edilecektir.

Bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. *Kemal Tahir'in Hayatı ve Eserleri* başlıklı biyografi niteliği taşıyan birinci bölümde; Kemal Tahir'in ailesi, çocukluğu ve eğitim hayatı; mesleki hayatı ve mahpusluk yılları; edebi hayatı ve eserleri incelenecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, *Kemal Tahir'de Tarih, Toplum ve Siyaset* başlığı altında, Kemal Tahir'in tarih anlayışı, Kemal Tahir'in gözünden Osmanlı, Kemal Tahir'de kimlik ve yerlilik, Kemal Tahir'in modernleşmeye bakışı, Batı algısı ve Batılılaşmaya ve son olarak ideolojilere bakışı ele alınacaktır.

Kemal Tahir ve Türkiye'de Tek Parti Dönemi başlığını taşıyan çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise, İttihat ve Terakki Cemiyeti, tek parti dönemi ve genel özellikleri, Kemal Tahir'de iktidar ve parti kavramı, Kuvay-ı Milliye ve Milli Mücadele, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, M. Kemal'e Suikast Girişimi, Serbest Cumhuriyet Fırkası, Türk İnkılabı ve Cumhuriyet aydını hakkında görüşleri, Köy Enstitüleri, Kemal Tahir'in Atatürk, İnönü ve Kemalizm hakkında görüşleri, Kemal Tahir'in eserleri üzerinden tek parti döneminin değerlendirmesi ve Demokrat Parti'nin kuruluşu ve çok partili hayata geçiş şeklinde ele alınacaktır.

Sonuç bölümünde ise, Kemal Tahir'in eserlerinde Türkiye'de tek parti döneminin bir değerlendirmesi yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KEMAL TAHİR'İN HAYATI VE ESERLERİ

1. AİLESİ, ÇOCUKLUĞU VE EĞİTİM HAYATI

Kemal Tahir, Osmanlı Devleti'nin yıkılışını tetikleyen savaşlar dizisi içinde gözlerini dünyaya açmıştır. Bir çocuk olarak devletin yıkılışına, bir genç olarak yenisinin kuruluşuna tanıklık ettiği gibi; dönemin siyasi, sosyal ve kültürel değişimlerini yakından gözlemlene imkânına sahip olmuştur. Dolayısıyla bir geçiş dönemine denk düşen Kemal Tahir'in ailesi, çocukluğu ve eğitim hayatı çalışmanın temellendirilmesi açısından önem kazanmaktadır.

İkinci Abdülhamit'in Hünkar Yaverlerinden alaylı deniz subayı ve Yıldız Sarayı'nda Abdülhamit'in özel marangozu Tahir Bey ile Hubser Hanım'ın oğlu olan Kemal Tahir (İsmail Kemalettin Demir) İstanbul Vezneciler'de doğmuştur (Özsoy, 2004: 9)¹.

Kemal Tahir'in nüfus kağıdında yazılı olan iki ayrı doğum tarihi (4 Rebiyülahir 1328/ 13 Mart 1326), günümüz takviminde aynı günü vermemektedir. 1917 yılında yapılan takvim değişikliğinden kaynaklanan bir hesap hatası sonucu 4 Rebiyülahir 1328'in 13 Mart 1926 olarak yazılmış olabileceği düşünerek ilk takvime göre yazılmış 4 Rebiyülahir 1328'i esas alarak Kemal Tahir'in Doğum tarihinin 15 Nisan 1910 olduğu sonucuna varılmaktadır (Tahir, 2016: 1- 2).

Kemal Tahir'in anne yönünden ataları Kafkasyalılara, Ahbaz ağalarından Acanba Zigatla'ya dayanmaktadır (Çelik, 1974: 15). Annesinin babası Kayalar köyündendir. Cemalettin ve Servet adında iki tane dayısı vardır. Küçük teyzesini

¹ Soyadı yasası çıktığı zaman ilk önce Tipi soyadını seçen Kemal Tahir, daha sonra ise Benerci soyadını almaktadır. Yenilenmiş nüfus kağıdına göre ise soyadı Demir'dir (Özsoy, 2004: 9). Benerci, Nazım'ın Vala Nureddin'in ve Şevket Süreyya'nın 1920'lerin İhtilal Rusya'sında arkadaşlık ettikleri bir Hintli doktordur. Şevket Süreyya onu, ağırbaşlı, içine kapalı, aradığını bulamamış olmanın huzursuzluğu yüzünden okunan bir sosyalist aydın olarak tarif etmektedir. Günün birisinde, sessizce aralarından çekip gitmiştir. 1930'ların başında Nazım Hikmet O'nu devrimci kişiliği ile şiirinde canlandırmakta ve Kemal Tahir "Benerci Kendini Niçin Öldürdü"nü okuyunca, böyle bir kişiliğin ölmesine asla razı olamayacağı için soyadı olarak onun ismini almıştır (Tanju, 2000: 133).

İrfaniye adında köye vermişlerdir. Buralar Abaza köyleridir. Büyük babasına Ahmet Zigotla denilmektedir. Annesinin sülale adı ise Canipha'dır (Tahir, 1993: 207).

Kemal Tahir'in baba tarafından dedesi, Şebinkarahisar'ın Alışar köyündendir ve "Demircioğulları" ve "Karahaliloğulları" namıyla bilinmektedir. Yemen'de askerken ölmüştür ve gömüldüğü yer bilinmemektedir. Dedesinin babası Edirnekapı mezarlığında gömülüdür. Büyükannesi, dedesinin ölümünden sonra bir daha evlenmemiş, oğullarını ve kızlarını yetiştirmiştir. Ailenin büyük bir kısmı Alışar köyünde oturmaya devam etmekte ve ailenin erkekleri 1970'li yıllara kadar İstanbul'a gelip çalışmaktadırlar (Çelik, 1974: 17- 18).

Kemal Tahir'in babası Şebinkarahisarlı Tahir Bey ve annesi Hubser Hanım Sultan Abdulhamid'in kızı Naile Sultan vasıtasıyla evlendirilmiştir (Refiğ, 2015: 86). Hubser Hanım'ın dört tane erkek çocuğu olmuş, birisi daha bir buçuk yaşındayken ölmüştür (Alangu, 1965: 445- 446). Kemal Tahir, dört erkek çocuğun en büyüğüdür (Refiğ, 2015: 86).

Tahir Bey, 1908'de yüzbaşılıktan emekliye ayrılmıştır (Çelik, 1974: 18). 1912 yılında ise, Balkan Savaşı'nda deniz subayı olarak rütbe indirimiyle (teğmen) askere alınmıştır (Alangu, 1965: 445). Savaş bitiminde emekliye ayrılan Tahir Bey, Birinci Dünya Savaşı'nda tekrar askere çağırılmıştır. Çanakkale'de savaştıktan sonra aldığı yaralar sebebiyle, 1916-1918 yılları arasında Aydın, Burdur gibi şehirlerde gezginci hastaneler inzibat subaylığı yapmıştır (Çelik, 1974: 18).

Kemal Tahir, kardeşi Nuri Tahir ve annesi ile birlikte babasının gittiği yerleri dolaşmak zorunda kalmıştır. Savaşın bitiminde yeniden emekliye ayrılan babası ile birlikte İstanbul'da Kasımpaşa'da oturan eski Haddehanelilerden amcasının yanına dönmüşlerdir. Mütarekeden sonra babası bir süre seyyar marangozluk yapmış ve daha sonra ise yapılarda çalışmıştır. 1957 yılına kadar, Beyazıt'ta, Zeynep Hanım Konağı'nın karşısındaki köşede, eski ahşap konaklarında yaşamışlardır (Alangu, 1965: 445- 446). Kemal Tahir, babasının marangozluğunu *Bir Mülkiyet Kalesi*'nde şu şekilde ifade etmektedir:

Mahir, ilk defa, zıpka biçimi bir dizlik, kırmızı basmadan bir yeni mintan, bir de adi fes giymişti. Sirtında azık torbası, koynunda, gömleğinin eteğine dikilmiş bir gümüş Mecidiye ile Giresun'dan vapura bindi. Denizi de, vapuru da zerre kadar yadırgamadı. Ordu'ya gelinceye kadar güverte yolcularından moda, bütün

gemicilerle, bilhassa “yerin altındaki kara herifler” ile can ciğer ahbab olmuştu. Mecidiyesini çalacaklarını aklına bile getirmeden onlar gibi yarı beline kadar soyunup kazana kömür attı, kadın yolcuların yüreğini oynatan bir cesaretle baş taraftaki parmaklığa asılıp vapurla yarış eden Yunus balıklarını saatlerce seyretti. Mahir’i, Alışarlıların şaka olarak “Büyük Köy” dedikleri İstanbul da şaşırtmadı... Beyoğlu’nun muazzam taş binalarına da aldırmadı. Yalnız Şeyh Hanı’nın bir numaralı kapısını bekleyen akrabasının oturduğu yere girerken biraz ürperdi... Ağabeyisi, birkaç gün sonra tesviyeci olmayı isteyip istemediğini sorduğu zaman, hiç nazlanmadan “Bana Yaramaz!” diye kesip attı. Şu ceviz renkli faturaları -Hani içinde beyaz elbiseli zabıtlar gidip geliyor, -işte onları nerede yapıyorlarsa kendisini oraya çıkar vermeliydiler. Oğlanın marangoz olmak istediği meydandaydı (17-19).

Kemal Tahir’in babası Saray-ı Hümayun marangozhanesini hiç yadırgamamıştır (Kızılcelik, 2012: 44).

Kemal Tahir’in hayatında yüzyılın bütün izlerini görmek mümkündür (Aycın, 2012: 5). Çocukluğunun büyük bir kısmı seferberlik yıllarına rastlamaktadır (Refiğ, 2015: 87- 88). Hayatının ilk on yılı (1910-1920), ülkenin yedi cephede savaştığı yıllara denk düşmekte; saraya intisaplı, asker bir babanın oğlu olarak adeta savaştan bir dünyaya gözlerini açmaktadır. İkinci on yılı (1920-1930), imparatorluğun dağılıp tasfiye edilmesinden sonra yerine kurulan yeni rejimin devrimlerinin gerçekleştirildiği yıllara rastlamaktadır (Aycın, 2012: 5).

Kemal Tahir, 1908 yılında emekli olmasına karşın Balkan Savaşı başlayınca yeniden askere alınan babasının gezginci hastane inzibat subaylığı dolayısıyla (Sezer, 2010a: 9) İlkokulu, Anadolu’nun çeşitli okullarında okumak zorunda kalmıştır (Geçger, 1993: 263). Mütarekeden sonra Kemal Tahir, Kasımpaşa’da Cezayirli Hasan Paşa Rüştüyesi’ne devam etmiş ve 1923’te burayı bitirerek, Galatasaray Sultanisi’ne kayıt olmuştur (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1998: 231). Daha çocukluk döneminde büyük bir okuma sevgisi ve öğrenme merakı olduğu bilinmektedir. Fakat annesinin ölümü üzerine 1930 yılında Galatasaray Lisesi’ni onuncu sınıfta iken terk etmek zorunda kalan (Refiğ, 2015: 87) Kemal Tahir, maddi yetersizlik ve ailevi sebeplerden dolayı çalışma mecburiyetinde kalmıştır (Refiğ, 2015: 18)².

² Çeşitli kaynaklara göre elde edilen eğitim bilgileri yukarıdaki gibidir. *Notlar/1950 Öncesi Şiirler ve Ziya İlhan’a Mektuplar*’da eğitim hayatı şöyle sıralanmaktadır: 914 Mahalle mektebine gitti -6 yaşında, 915 İptidai mektebinin birinci sınıfına girdi- Nazilli’ye gitti, 916/918 Burdur’da üçüncü sınıf, 919 Kasımpaşa iptidaisinde 3. sınıfta 12 yaş, 920 mektep tatilde, 922 6. sınıftan mezun, 923 15 yaşında Galatasaray 3. Sınıfa giriyor. Şükran’la münasebet. 924 Galatasaray’da 4’de İstanbul’a taşınma, 925 Galatasaray 5’de, 926 Galatasaray 7’de iki sınıf atlıyor, 927 Galatasaray 8 de 19 yaşında mektebi bırakıyor, 928 Zonguldak’a gidiyor, 930 dönüyor (Tahir, 1990:7).

Kemal Tahir beş kardeş olan ve bez fabrikası kooperatifinde daktiloluk yapan Melahat isminde fabrika işçisi bir kızla nişanlanmaktadır (Tahir, 1993: 205). Kemal Tahir'in Semiha'ya yazdığı (27. 3. 1950) mektupta ise, kesin olarak nişanlılığın bittiği dile getirilmektedir (Tahir, 1993: 325).

Kemal Tahir, iki eşiyle de hapishanede mahkûmken mektuplaşmış; onları bu mektuplar vasıtasıyla eğitmiş, büyütmüş, sonrasında da onlarla evlenmiştir. İlk eşi Fatma İrfan'la (Seyhan), mektuplaşmaya başladığı yıllardaki (1933 tarihinden itibaren) mektupların birçoğunda Kemal Tahir'in *kızım* dediği Fatma İrfan, on iki yaşında kız çocuğudur. Zamanla onun öğreticisi, okuru, sevgilisi ve eşi (1937) olmuştur (Fedai, 2010: 76). Kemal Tahir, 10 Haziran 1940 tarihinde ise eşi Fatma İrfan'dan boşanmıştır (Özsoy, 2004: 12). Fatma İrfan'ın boşanma nedeni ise, Kemal Tahir'in "vatan ve devlet düşmanı bir ideoloji olan komünizmi" benimsemiş olması sebebiyle 15 yıl ağır hapse mahkûm olmasıdır (Tahir, 1993: 7- 8).

Kemal Tahir ikinci eşi olan Semiha ile Kerim Sadi'nin evinde tanışmıştır. Semiha, Kerim Sadi'nin eşi ve polis kayıtlarında adı Sıdika olarak geçen; Kemal Tahir'in *bacım* diye hitap ettiği kişidir. "38 tırpanının arkasından bir fırtına da '40'ların başında estirilmiş, Kerim Sadi ve eşi Anadolu'nun başka başka köşelerine sürgüne gönderilmişlerdir." Sürgün Kerim Sadi ile Semiha arasını açmakta fakat Kemal Tahir ile Semiha arasında duygusal bağların gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Tanju, 2000: 138).

1948'de Semiha'nın sürgünü sona ermiştir. Orta Anadolu'nun kasaba ve şehirlerinde altı yıl tek başına sürgün hayatı yaşayarak eşraf ve memur ailelerine terzilik yaparak geçimini kazanan Semiha, İstanbul'a dönünce, terzilik yapmak için Kadıköy'ü seçmiştir. Aksaray'da da bir ev tutarak orada yaşamayı düşünmektedir. Semiha bu zamanda Kemal Tahir'e tam olarak sevgisini söyleyememektedir. Fakat Kemal Tahir'in büyük şehirde başlayacağı yeni hayatın ince ayrıntılarıyla ilgilenmesi sevgisini göstermektedir. Kemal Tahir, Semiha ile 1950 yılında af sonucu Nevşehir'den tahliye olduktan sonra kavuşmuştur (Tanju, 2000: 142). Semiha ile evliliği ölene kadar devam etmiştir (Tanju, 2000: 152).

2. MESLEKİ HAYATI VE MAHPUSLUK YILLARI

Kemal Tahir, ailevi sebeplerle eğitim hayatını yarıda bırakarak, kâtiplik ve memurluk gibi işlerle geçimini sağlamaya çalışmıştır. Çeşitli gazetelerde fasılalarla röportaj yazarlığından yazı işleri müdürlüğüne kadar farklı görevler yürütmüştür. Farklı mesleklerde çalışsa da edebiyattan hiç kopmamış; çeviriler yapmış, hikâye ve şiirler yazmış, özellikle de yıllar süren cezaevi hayatıyla birlikte önemli bir romancı olarak Türk edebiyatında yerini almıştır.

2.1. MESLEKİ HAYATI

Galatasaray Sultanisi'nin onuncu sınıfına devam ederken annesinin vefatı üzerine buradan ayrılmak zorunda kalan ve hayata atılan Kemal Tahir (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1998: 231) 1928-1932 yılları arasında avukat kâtipliği³, Zonguldak kömür işletmelerinde (Fransız Şirketi idaresinde) ambar memurluğu gibi işlerde çalışmıştır (Alangu, 1965: 446). 1932'de bu işinden ve Zonguldak'tan ayrılmaya karar vererek yeniden İstanbul'a dönmüştür (Çelik, 2004: 16). 1932'den 1939'a kadar da İstanbul'da gazetecilik yapmıştır (Çelik, 1974: 18).

Gazeteciliğin en alt basamaklarından başlayarak yükselmiştir. Gazetecilikle birlikte sanatsal çalışmalarını da sürdürmekte, hikâyeler ve serüven romanları yazmaktadır (Çobanoğlu, 2003: 342). Önce *Vakit* ve *Haber* gazetelerinde, sonra *Sonposta* gazetesinde musahhihlik, röportaj yazarlığı, çeviricilik yapmıştır (1930-1933) (Alangu, 1965: 446).

1937 yılında yoğun bir iş temposuna giren Kemal Tahir, aynı anda Sedat Simavi'nin çıkardığı *Karagöz* gazetesi ile *Karikatür* ve *Yedigün* dergilerinde çalışmaktadır. Diğer taraftan *Tan Gazetesi* ile serbest röportaj yapmak için anlaşmıştır⁴. *Yedigün* ve *Karikatür* dergilerinde düzeltmenlik, sayfa sekreterliği, *Karagöz* gazetesinde başyazarlık (1934-1936) yapmakta ve *Varlık* ve *Ses* dergilerinde takma adlarla şiirler yayımlamaktadır (Özsoy, 2004: 11).

Kemal Tahir 1938'de, *Tan* gazetesinde yazı işleri müdürü olarak görev yapmaktadır (Eğribel, 2010: 16). *Tan* gazetesinde yazı işleri müdürlüğü yaptıktan

³ Katiplik ücretiyle geçinemediği için, Zonguldak'ta maden kömürü işletmelerinde ambar görevlisi olmayı kabullenmektedir (Çelik, 2004: 16).

⁴ Dönemin önde gelen on bir yazar ve düşünürüyle yaptığı röportajı, 1936 yılında *Namık Kemal İçin Diyorlar Ki* adıyla kitap halinde yayımlamıştır (Tahir, 2016: 5).

sonra (1938-1939), hakkındaki davalar ve hüküm kararlarıyla 13 yıl kadar basın işlerinden ve İstanbul'dan ayrı kalmış ve Demokrat Parti iktidarı başlangıcında 1950 yılının Temmuz ayında geri dönebilmiştir (Alangu, 1965: 446).

Kemal Tahir geçimini sağlamak için takma adlarla aşk ve serüven romanları, gülmece öyküleri, çeviriler ve uyarlamalar yapmıştır (Eğribel, 2010: 16). Mahpusluk döneminden sonra ise yaşamını yazar ve çevirmen olarak kazanmaya çalışmıştır (Sarıkoca, 2004: 32).

Bir süre İzmir Ticaret Gazetesi'nin İstanbul mümessilliğini yapmış, iktisadi konularda telif ve çeviri yazılar yazmıştır. Aziz Nesin'le birlikte Düşün yayınevini idare etmişlerdir (1957'den 1958 sonuna 14 ay kadar). Daha sonra ise evinde serbest yazar olarak eserlerini hazırlamış ve yayınlamıştır (Alangu, 1965: 446).

Kemal Tahir bu konudaki “Hangi meslekte ne kadar çalıştı” sorusundan yola çıkarak, şu değişik yoruma varmaktadır:

Birinci Dünya Savaşı sonrası çıkmış bir modadır.... Yazarların uzmanlık istemeyen çeşitli alt tabaka zanaatlarında çalışmaları. Böylece bu sanatçılar daha sağlam olarak kendilerini halktan gelmiş saydırabileceklerini ummuşlardır. Yine öylece bazı basit zanaatlara girip çıkmak suretiyle yazarların daha iyi tanıdığı uydurması yayılmak istenmiş ve bir sürü kabiliyetsiz yazar böylece kendilerini, bilhassa tercüme edilerek sunulmuş, Doğulu toplum okurlarına, çeviri okurlarına yutturulmuştur. Şimdi modası geçmiştir. Çünkü yutan alık kalmamıştır. Artık en basit okuyucu bile bilir ki gerçek yazarın yazar olmadan önce bazı zanaatlara girip çıkması önemli değil, yazar olarak bu zanaatlar hakkında neler bildiği önemlidir (Çelik, 1974: 18- 19).

2.2. MAHPUSLUK YILLARI

Kemal Tahir, fikri olarak 1936 yılından itibaren sosyalist ideolojiye oldukça yakındır. O zamanlardan kalan notlara bakılırsa; Mustafa Kemalci, Cumhuriyetçi bir sosyalist olduğu söylenebilir. Her şeye rağmen sosyalist düşüncüyü en kabasından öğrenmek çabası, dönemin baskıcı düzeni tarafından asla affedilmeyecektir (Çelik, 1974: 22). 1938'de rejim sol aydınlar üzerinde kendini hissettirmektedir. Dönemin konjonktüründe yaşanan “Harp Okulu” ve “Donanma” olayları ortamı iyice germiştir. Dolaplarında *İspanya Kurtuluş Savaşı*, *Yarı Müstemleke Oluş Tarihi*, *Kara Gömlekliler İhtilali*, *Diyalektik Materyalizm* gibi piyasada satılan kitaplar çıkan Harp Okulu öğrencileri tutuklanmaktadır (Tanju, 2000: 130).

Kemal Tahir; 1938’de *Tan* gazetesinde yazı işleri müdürü olarak görev yaparken, 28 yaşında, siyasi görüşleri nedeniyle “Bahriye Olayı, Donanma Davası” diye bilinen suçlamaların sanıklarından biri olarak Donanma Komutanlığı Mahkemesi’nde yargılanmaktadır (Eğribel, 2010: 16). Aynı dönemde Nazım Hikmet ise, yazdığı şiir ve yazılarla Harp Okulu öğrencilerini etkilemeye çalıştığı, birden fazla şahsı hep birlikte amire veya üste karşı itaatsizliğe sevk ettiği, askeri hizmete zarar verdiği ve isyana tahrik ettiği gibi suçlarla tutuklanmış ve 28 yıla mahkûm edilmiştir (Bildirici, 2012: 437). Nazım Hikmet, mahpusluğu dışında da aralıksız izlenip gözetlenmektedir. Evi üst üste basılıp kitapları ve müsveddeleri alındığı için, çalışmalarında yardımcı bir kitaplığa sahip olamadığı gibi, “Kırpıntı Bohçası” dediği müsveddelerini bile, sürekli olarak eli altında bulunduramamaktadır. Hatta tarih, edebiyat, sanat, felsefe, ekonomi, sosyoloji üzerindeki düşüncelerini sistemli olarak yazamamış olmasını bu şartlara bağlamaktadır (Ran, 1991: 7).

Kemal Tahir bu dönem hakkında düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

938’de Nazım’la tutuklanıp Yavuz Zırhlısını kaçırma meselesinde *Erkin* gemisine kapatılmıştık. Erkin, Marmara açıklarına zincir döküp demir atmış, çelikten bir dağ gibi güneşin altında duruyordu. Duruşma, genişçe bir salonda yapılıyordu. Benim suçum, kardeşim Nuri Tahir’e ve bir arkadaşına, her yerde satılan kitapları okumak için vermemden ibaretti. Bahriyedeydiler ve hafta başı izinli çıktıkları zaman, bana geliyorlar; benim kitaplığımdan seçtikleri kitapları gemide okumak için alıp gidiyorlar, ertesi hafta kitapları, yenileriyle değiştiriyorlardı. Çoğu zaman, hangi kitapları aldıklarını bile bilmezdim. Ben, okur-yazarlığa sıvanmış delikanlı olduğum için, kitaplığımda Adsız’ın kitapları da vardı. Nazım Hikmet ve Sabahattin Ali’nin kitapları da... (Bozdağ, 2003: 37).

Kemal Tahir’in evinde sosyalist ideolojiye yönelik Fransızca kitaplar bulunması, gedikli üst çavuş olan kardeşi Nuri Tahir aracılığıyla donanmadaki erbaşlara Sabahattin Ali’nin hikâye kitaplarını propaganda için yolladığı iddiaları iki uydurma tanıkla desteklenince Kemal Tahir için zorlu bir süreç başlamış oluyordu (Çelik, 1974: 22). Zamanın siyasi şartları içinde ağır mahkûmiyetin gerekçeleri ise; Kemal Tahir’in Nazım Hikmet dostluğu, Yavuz zırhlısında gedikli çavuş olan kardeşi Nuri Tahir’e verdiği, piyasada serbestçe satılan Şolohov’un *Uyandırılmış Toprak*, Nazım Hikmet’in *Simavna Kadısı*, *Şeyh Bedrettin Destanı* ve Sabahattin Ali’nin hikâyeleri gibi kitaplarla, Kemal Tahir’in evinde bulunan sosyalizme dair Fransızca birkaç kitaptan ibarettir (Refiğ, 2015: 82).

Mahpus bulundukları sürece Nazım Hikmet ile ilişkisini mektuplaşma yoluyla sürdüren Kemal Tahir, daha sonra Nazım Hikmet'in kendisine yazdığı bu mektupları *Kemal Tahir'e Mahpushaneden Mektuplar* adıyla kitap haline getirmiştir (Refiğ, 2015: 88).

Kemal Tahir, eşi Fatma İrfan'a yazdığı 29.6.1938 tarihli mektupta, gemide geçen süreci şöyle anlatmaktadır: “*Bütün subaylar, çavuşlar nöbetçiler çok nazik ve iyi insanlar. Çok havadar, bol güneşli püfür püfür bir kamaram var. Sabahtan akşama kadar denizi seyrediyorum, yazıyorum. Benim romanın ikinci kısmını burada bitirdim. Üçüncü kısma başladım. Eğer son derece rahat olmasam hiç böyle çalışabilir miyim?*” (Tahir, 1979: 212). Yine aynı mektupta gününün gayet rahat ve sakin geçtiğini, her gün gazete alırdığını, Yavuz'un kitaplığından yararlanabildiğini, subayların aşhanesinden yemek yediğini, Nuri Tahir'i uzaktan gördüğünü yazmaktadır (Tahir, 1979: 213- 214). Tutuklu olması hasebiyle mektuplarının okunuyor olması veya dışarıda kendisini bekleyen bir eşi üzmekle düşüncesiyle bu süreci fazlasıyla iyimser şekilde ifade edilmektedir (Olpak, 2012: 462). Kemal Tahir, *Sanat Edebiyat* eserinde ise, daha gerçekçi şekilde koşulları şu şekilde dile getirmektedir:

Beni de, Nazım'ı da Yavuz'a götürüp kapadılar. Küçük bir hücrede yaşıyor, sorguya götürülüp getiriliyorduk. O zaman suçumun kitap vermek olduğunu öğrendim! Kitap vermek suç olunca, gerisi sorulamaz... Kaderime katlanmak zorundayım!...

Aylar süren bu işkenceden sonra, duruşmalar yine Erkin gemisinin bir salonunda başladı. Erkin, bütün gün güneşin altında kızıyor; içerisi, bildiğin ekmek fırını gibi yanıyordu. Bizi muhakeme eden subaylar, amiraller de salonda idiler ama, onların tepesinde vantilatörler dönüyor, buzlu sürahilerin içinde limonataların biri gidip biri geliyordu. Sıcaktan, dilimiz damağımıza öylesine yapışıyor ki, konuşamıyorduk. Onlar da bize bir yudum su bile vermiyorlardı (Bozdağ, 2003: 37- 38).

... (isyana tahrik ve teşvik arzusunun) bu arzunun muhataba telkini için sarıh ve açık kelimelerle izharına da asla lüzum yoktur. Maksudı anlatmaya kâfi imalar ve kapalı ifadelerle de bu askeri suç husule gelebilir. Maksudın açıkça izharındaki tehlikeden kendisini korumak isteyen mazmunun maksudını imalı sözlerle izhar etmesi, kitap risale veya roman tarzında neşriyat içine saklanarak gizlice hissedilmeksizin muhataba aşılması bu gibi suçlar hakkında malum ve mutad olan usuldür. Bu itibarla yukarıda tafsil edilen maddi hadiselerin bu suçu husule getirdiği neticesine varılmış ve suç sabit görülmüştür (Tahir: 2016: 6- 7).

Kemal Tahir, Erkin savaş gemisinin güvertesinde kurulan Askeri Mahkeme'de şu hükmü giymektedir:

Duruşmada hasıl olan kanaate göre, adı geçenin, komünistlik tahrikatından mahkumiyetleri bulunan ve kendi ifadesiyle de komünistliği kabul edilen Nazım Hikmet, Hamdi Alev, Hikmet Kıvılcımlı ile komünistlik şüpheleri altında bulunan Sarı Mustafa, Zehra, Hüsamettin, Kerim Sadi, Sıdika gibi şahıslarla çok sıkı temasta bulunması ve çevresinin özellikle bu şahıslarla çevrili olması ve yapılan aramada evinde bulunan ve listesi 1 numaralı tahkikat dosyasının 60-63'üncü sayfalarında sıralanan Türkçe ve Fransızca 72 kitabın tamamen sosyalizm, Marksizm ve komünizme ait oluşu Kemal Tahir'in komünist bir karakter taşıdığını; ve bu kitapları bir sistem dahilinde ve kardeşi telsiz üstçavuş Nuri Tahir vasıtasıyla Yavuz gemisine sokmak suretiyle erbaşlar üzerinde propaganda ve telkin yapmaya çalıştığı ve kitaplar vasıtasıyla fikri telkinlerde bulunduğu askeri şahıslara daha sonra Nuri Tahir vasıtasıyla kendini tanıttırarak bu erbaşların kitaplar vasıtasıyla edindiği komünizm fikirlerini şifahi telkinlerle de takviyeye çalıştığı; ve hatta kendilerine Nazım Hikmet'in ve kendisinin henüz neşredilmemiş eserlerini dahi bizzat okuduğu; ve izahlarda bulunduğu; ve bu eserlerden ilham alan erbaş Mehmet Ali'nin aynı vadede şiirler yazmaya özendiği; ve kendisiyle temas eden arkadaşlarının aldıkları komünizm fikirlerini Donanma dahilinde yaymaya çalıştıkları ve onları bu yolda şiddete temayül ettirdiklerini; ve bir askeri şahıs olan kardeşini gerek bizzat ve gerekse evinde yaptığı toplantılara iştirak ettirmek suretiyle bu vadede yetiştirdiği ve kendisini Donanma dahilinde bir propaganda aleti olarak kullandığı anlaşılmış ve Kemal Tahir'in askeri isyana tahrik suçunu işlediğine tam bir vicdani kanaat hasıl edilmiştir (Tanju, 2000: 131).

Kemal Tahir'e göre bu karar, bir zulüm belgesidir! Fakat bu karar, beraat kararı da olabilirdi. O zaman da kararın içeriği değişmezdi. Çünkü yargı biçimi, kararın meşruiyetini yok etmektedir. Hem davaya başlarken duruşmanın herkese açık olduğunu söylemek, hem de kimsenin yanından bile geçemeyeceği bir zırhlı ve bir adada duruşmaları sürdürmek olası değildir. Bu durum kararı doğrudan doğruya etkiler ve içeriğini değiştirir (Bozdağ, 2003: 39).

Sonuç itibari ile mahkeme kararı ile komünist olan Kemal Tahir; eşi Fatma İrfan'a gönderdiği mektupta:

Bütün Türkiye Cumhuriyeti, Ordusu, Temyiz Mahkemesi, Hükümeti ile "ille Kemal Tahir'i komünist yapmak istiyoruz, muhakkak komünist olmalı" diye seferber olursa; takdire tedbir uymuyor demektir. Biz de halis yerli komünist olur çıkarız. Hem komünist olmak atla deve değil ya, önümüzde 15 adet yıl var. Düşüne taşına, okuya üfleye icabına bakılır (Tahir, 1979: 292).

şeklinde durumu izah etmektedir.

1950 yılında çıkan af kanunuyla serbest kaldıktan sonra Kemal Tahir, hiçbir siyasi kuruluşa üye olmamış ve hiçbir siyasi hareketin içinde bulunmamıştır. Kendisini bütünüyle roman yazmaya adanmıştır (Refiğ, 2015: 82). Kemal Tahir'le Nazım Hikmet arasındaki kitap, dergi ve para alışverişi ise 1950'lere kadar sürmüştür (Çelik, 1974: 22).

2.2.1. Kemal Tahir'in Mahpushane Hayatının Edebi Yönüne Etkisi

İstanbul Tevkifhanesinde 1940'a kadar iki yıl kalan Kemal Tahir, ünlü sarı defterlerini bu dönemde doldurmaya başlamıştır. Daha öncesinde soruşturmalar ve duruşmalar sırasında başka herhangi bir not tutup tutmadığı bilinmemektedir. Sadece iddianameler ve itiraz dilekçeleri vardır (Çelik, 1974: 22). Kemal Tahir mahpushane ile ilgili ilk izlenimini 10.10.1938 tarihinde eşi Fatma İrfan'a yazdığı mektubunda şu şekilde ifade etmektedir: “*Burası kocaman bir ormana benziyor karıcığım. Rudyard Kipling ‘insan-hayvanlar’ ile değil, ‘hayvan-insanlar’ la dolu bir ormana. Uğultu hiç eksilmiyor. Acı, aç ve kinli bir uğuldama, geceleri ve gündüzleri tıkabasa dolduruyor*” (Tahir,1979: 225).

Sarı defterlerin ilki, *Kanun Namına* adını taşımakta ve hemen altında “adlı romanın maddei iptidaiyesi” sözleri bulunmaktadır. Bunlar Latin harfleriyle yazılmıştır (Kemal Tahir baştan sona bütün notlarını eski yazı ile tutmaktadır.) 40-50 sayfalık *Kanun Namına*, *Karikatür* dergilerinde yayınladığı magazin romanlarından sonra yazdığı ilk ciddi roman denemesidir (Çelik, 1974: 22).

Kemal Tahir, sol kitaplara dayanılarak verilen mahkûmiyetini Çankırı-Çorum-Malatya-Nevşehir mahpushanesinde çekmekteyken, ilgi ve çalışma alanı şiirden hikâye ve romana doğru kaymaya başlamıştır. İleride yayımlayacağı romanlarından birçoğunun ilk halini bu dönem içinde tasarlamıştır. Nitekim *Göl İnsanları* adlı hikâye kitabı ilk olarak, Cemallettin Mahir takma adıyla 1941 yılında kendisi cezaevindeyken tefrika edilmiştir (Refiğ, 2015: 87)

1950 yılında cezaevinden çıkışında bavulunda, halen hiçbirisi kitap haline gelmemiş 30 roman, 40 hikâye ve notlarla dolu sarı defterler bulunmaktadır. Romanların birkaçı cezaevi yıllarında günlük gazetelerde müstear adla tefrika edilmiştir (Tahir, 2016: 7).

2.2.2. Çankırı Mahpushanesi (1939- Mayıs 1941)

Kemal Tahir ve Nazım Hikmet yapılan mahkemeler sonucu, Tophane Askeri Cezaevi'nde kaldıktan sonra birlikte Çankırı Askeri Cezaevi'ne gönderilirler (Bildirici, 2012: 437). Burada Kemal Tahir, Nazım Hikmet ve yine onlarla birlikte mahkûm edilmiş Dr. Hikmet Kıvılcım(lı) ile birlikte kalacaktır (Olpak, 2012: 464). 16 ay birlikte kalan Kemal Tahir ve Nazım Hikmet'in cezaevindeki yolları 1940

yılının 5 Aralık günü ayrılmıştır (Olpak, 2012: 437). Çankırı’da Nazım Hikmet ile geçirdiği 16 ay içinde, birlikte; *Kablettarih* (Tarih öncesi) adlı bir köy romanına başlayıp, 100 sayfa kadar yazmış olmalarına (Çelik, 1974: 22). rağmen, bu eseri tamamlayamamışlardır (Tahir, 1991: 374).

Çankırı Cezaevi Kemal Tahir’in Anadolu insanını yakından tanıdığı ve kendi deyimiyle “müşterek duygusu” nu etüt ettiği bir laboratuvarıdır (Tural, 2011: 179). Kemal Tahir, *Sağırdere* romanına Çankırı mahpushanesinde başlamış (Ran, 1991: 16) ve burada kaldığı 1,5 yıl boyunca *Sağırdere* ile uğraşmıştır (Çelik, 1974: 273).

1950 Öncesi Cezaevi Notları arasında cezaevinde kalan diğer mahkûmların isimlerini not etmesi ve bazılarının suçları ya da özelliklerini belirtmesi (Tahir, 1991: 126- 127), gözleme dayalı romancılığa geçiş aşaması bakımından önemlidir. Kemal Tahir’in Çankırı Cezaevi ile ilgili anılarına, *Kelleci Memet* romanında İstanbullu Gazeteci Murat karakteri ile erişmek mümkündür (Tahir, 1982: 9- 16).

2.2.3. Malatya Mahpushanesi (Mayıs 1941- 1944)

Kemal Tahir, 17. 5. 1941 tarihinde Malatya Cezaevi’ne nakledilmiştir (Tahir, 1991: 167). Nazım Hikmet ise, Kemal Tahir’in Bursa’ya naklini istemektedir (Tahir, 1993: 36). *Mahpushaneden Mektuplar*’da ise Nazım Hikmet bu hususu şu şekilde nakletmektedir:

Senin Bursa’ya naklin için Adliye Vekaletine, Cezaevleri Müdürlüğü’ne Halide Edip, Aka Gündüz, vesair mebus ve muharrir arkadaşların vasıtasıyla teşebbüse geçmesi için ricadan fazla bir şey ettim. Ben de Baha’ya Cezaevleri Müdürü’ne ve bizim enişte olacak Adliye Vekiline yazdım. Safiye geldi. Dün. Burada, hapishanede bir konser verecek. Ankara’ya gitti. Senin işini Sadri Ertem, Cevdet Kerim ve başka bildikleri konuşmasını istedim (Ran, 1991: 69).

Yine Nazım Hikmet Bursa’ya gelmesi için yol göstermektedir. “*Sen derhal, Cezaevleri Umum Müdürlüğü’ne hitaben bir istida yazacaksın. 1- Hastalığından, Malatya’nın havasıyla bir imtizaç edemediğinden, vaktiyle de hastalığından tecile uğradığından. 2- Bursa’da sana bakacak, gıdanı temin edecek teyzenin bulunduğundan bahisle Bursa Cezaevine naklini isteyeceksin*” (Ran, 1991: 71). Fakat bu çabalar sonuç vermemiş ve Kemal Tahir 1944 sonlarına kadar Malatya Cezaevi’nde kalmıştır. Dolayısıyla 1941 ve 1944 arası dönemde, sarı defterin hacmi oldukça genişlemiştir (Çelik, 1974: 24).

Kemal Tahir, Malatya Cezaevi'nde yattığı süre içerisinde yazdığı mektuplar ve tuttuğu notlarla, 1940'lı yılların Malatya'sına ilişkin günümüz de birçok belge bırakmıştır. Bu belgelerin işlendiği eserlerin en önemlileri, yazarın ölümünden sonra yayımlanan *Namuscular* ile *Karılar Koğuşu*'dur (Cumhuriyet, 1989: 20).

Telgrafçı Abdürrahim Bey, Şeyh Süleyman Efendi, Namuscular, Karılar Koğuşu gibi hikâyeler not olarak tutulmuş roman tekniğinde yazılardır. Bunlarda da İstanbullu Murat Bey dinleyici, gözlemci ve zaman zaman olayların akışına kendini kaptıran romancıdır. Çoğunlukla kendisini seven ve sayan mahpusları eleştirmekte ve uyarmaktadır. Dönem, İkinci Dünya Savaşı'nın bunaltıcı yıllarıdır. Memleket gibi cezaevleri de bir karmaşanın içinde bulunmaktadır. Kemal Tahir, cezaevi müdüründen idamlık mahkûmlara kadar herkese sözünü dinletmektedir (Çelik, 1974: 24- 25). Kemal Tahir Malatya Cezaevi'ndeyken yoğunlaştığı Çankırı tarihine ilişkin eser isimleri, Ahilikle ilgili notlar; daha sonra yazacağı *Devlet Ana, Bozkırdaki Çekirdek* gibi romanların ön çalışmasını teşkil eder mahiyettedir (Olpak, 2012: 465). Diğer taraftan *Küçük Balık* adlı romanla uğraşmakta ve Nazım Hikmet'e yazdıklarını göndermektedir. Bu roman tasarı halinde kalmıştır. *Kelleci Memet* ve *Sağırdere* üstüne çalışmalarını sürdürür. *Çıplak İnsanlar* adlı bir başka roman çalışması daha müsvedde halinde kalmıştır. Nazım Hikmet'in ısrarla yazmasını istediği *Ankara Caddesi*'ni, *Hür Şehrin İnsanları* ile gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu roman, yazarın gençlik yıllarını anlatmaktadır (Çelik, 1974: 25).

Malatya Cezaevinde (20. 5. 941) Nazım Hikmet'e gönderdiği ilk mektubunda Kemal Tahir'in para sıkıntısı çektiği anlaşılmaktadır (Ran, 1991: 69). Maddi sıkıntıların iyice baş göstermesi ile piyasa romanları yazmak zorunda kalacak olan Kemal Tahir, edebi kaygıları olmasına rağmen para amaçlı yazmasının çelişkisini yaşayacaktır (Olpak, 2012: 465).

Malatya Cezaevi, kadın mahkûmları tanınması açısından da önemlidir. Kendisine tahsis edilen odayı temizlemek, çamaşırlarını yıkamak, ona dilekçe yazdırmak, bazı sorunlarını danışmak gibi hususlar sayesinde kadın mahkûmların sık sık kendisini ziyaret etmesi ile onlarla yüz yüze görüşme olanağı bulunmaktadır. *Dam Ağası, Namuscular, Karılar Koğuşu*'nda kadın mahkûm tiplerini daha çok, Malatya Cezaevi gözlemleri etkisiyle anlatmaktadır (Olpak, 2012: 468).

2.2.4. Çorum Mahpushanesi (1944- Ekim 1949)

Kemal Tahir, en uzun mahpusluk dönemini, 1944 yılından Ekim 1949'a kadar Çorum Cezaevi'nde geçirmiştir (Gerçer, 1993: 263). Çorum Cezaevi'ndeki koğuşı kalabalık bir koğuştur ve bu konuda Nazım Hikmet şu şekilde yorum getirmektedir: *“Kalabalık koğuşun hem mazarratı hem de faydası vardır. Faydası bilhassa bir romancı için pek büyüktür. Maddeten belki biraz rahatsız olacaksın. Fakat manevi kazancın büyük olacak. Beni burada kalabalık bir koğuşa koysalar hem üzülür hem sevinirim”* (Ran, 1991: 246).

Kemal Tahir'in romancılığında Çorum Cezaevi'nin etkisi büyüktür. Özellikle dil konusunda Çorum ağzını çok sevecek ve sonraki yıllarda yazdığı birçok romanda bu dili kullanacaktır. Bunun dışında suç temelli konular bulmasında da bu cezaevinin etkisi fazladır (Olpak, 2012: 469).

Kemal Tahir *Notlar/1950 Öncesi Cezaevi Notları*'nda *Çöp Yığını Etrafında* hikâyesinde Çorum Cezaevi'ni şöyle ifade etmektedir:

Çorum Merkez Cezaevi bir eski kabristan üzerine kurulmuş, kurşuni boyalı bir beton binadır. Önünden, saat tutmacasına senede içinden ancak beş, on saat su akan bir derin sel yatağı geçer. Sel yatağının ötesinde, bir toprak yol, yolun ilerisinde devletin damızlık hayvan deposu vardır. Cezaevinin 270-300 mevcudu altlı üstlü dört ayrı koğuştaki oturur. Her koğuştan birer tayıncısı olur. Bunların vazifesi, sabahleyin koğuşı süpürüp helaları yıkamaktan, her gün at arabasıyla gelen ekmekleri koğuştaki mevcuda göre almaktan, koğuştan birisi Cezaevi kantininden bir şey isterse getirmekten, bahçe açılınca bunu bağırarak haber vermekten, akşam üstü lambalara gaz koydurup yerlerine asmaktan, bir de zaman zaman dolmuş çöp tenekelerini dökmekten ibarettir (1991: 306).

Çorum Cezaevi'nde artık Kemal Tahir, Anadolu insanının içine karışmaktadır. 29. 4. 1947'de Semiha'ya yazdığı mektubunda

Havalar çok şükür burada da bozdu. Biz İstanbullular eskiden havanın bozulup yağmaya başlamasından sıkılırdık. Şimdi, muayyen mevsimlerde, bunun köylüler için ne demek olduğunu biliyorum. Ben de bütün toprak adamlarıyla beraber yağmur yağmasına adeta dua ettim. (Hoş, mahpushanemizin önünde bir de acayip yağmur duası manzarası seyrettik ya!) Köylünün neden bir tuhaf manada Müslüman, mütevekkil, kadercisi olduğunu bu kuraklık sırasında biraz daha anladım. Çoluğu, hayvanı, aletleri ve bütün bedeni kuvvetleriyle toprağa bırakılan ekmeğin geri gelmeyeceği azabıyla kıvrınmak ve hiçbir şey yapmamak feci bir şey. Bereket versin, ekinler büsbütün mahvolmadan pek fazla değilse de böyle söylüyorlar yağmur yetiştirdi (Buna neden “rahmet” dedikleri de anlaşılıyor.) (Tahir, 1993: 215).

şeklinde kullandığı ifadeler Anadolu insanını tanımaya başladığının göstergesidir.

Nazım Hikmet'in Kemal Tahir'e mektubunda: "...hapishane sana memleketinin insanlarını hiçbir yerde tanımayacağıın kadar tanıttı. Hapishaneye düşmeyi medh ü sena etmiyorum. Ama en büyük felaketlerden de fayda çıkarmak, saadet sağlamak hususunda insanoğlunun bir marifetine daha işaret ediyorum" (Ran, 1991: 295- 296); şeklindeki ifadesi ise adeta yukarıdaki ifadeyi tasdikler niteliktedir.

Bu yıllarda romancılığı ve fikirleri değişime uğramaya devam etmektedir. Malatya'da aldığı notlarda, bireylerin kişisel dramlarına eğilirken, Çorum yıllarında ferdin dramını oluşturan gelenek ve görenekleri, toplumun farklı dinamiklerini incelemektedir. Yine Çorum yıllarında Kemal Tahir'in Osmanlı tarihine karşı artan ilgisi onu, Anadolu tarihini incelemeye yöneltmiştir. Osmanlı'nın kültürel ve sosyal yaşantısını kavramaya çalışmakta ve bunun sonucunda Anadolu'nun kendine özgü özelliklerini romanlarında kuvvetli bir malzeme olarak kullanmaktadır (Aksoy, 2017).

Çorum Cezaevi'ne kadar ellerine geçen Türkçe ve Fransızca bütün kitapları birbirine göndererek okuyan Kemal Tahir'le Nazım Hikmet yine de yeterince kitap bulamamışlardır. Ancak Kemal Tahir Çorum'u, "kitapsızlık rejiminden" ayrı tutmaktadır. Burada Başsavcı Tahsin Bey'in de yardımıyla oldukça zengin olan Çorum Milli Kütüphanesi'nden bilhassa tarihi kitaplar açısından faydalandığını ifade etmektedir (Çelik, 1974: 24).

Kemal Tahir; 1945-1947 arası cezaevinde şu kitapları yazmıştır: *On Küçük Zenci*, *Bir Kirpiğin Yarısı*, *Bir Acaip Aile*, *Ödeşmek*, *Maceraya Tutku*, *Muhallebi Çocuğu*, *Bir Gecenin Beyliği*, *Gönül Denen Hayvan*, *Yedek Sevgilli*. Bu dokuz roman 1850 sayfa tutmaktadır. *Sevgilim İmdat*, *Sağırdere*, *Bir Haşarı Delikanlının Macerası*, *Kelleci Mehmet*, *Küçük Balık* isimli romanlar ise basılacak yer aramaktadır (Tahir, 1993: 222).

Kemal Tahir, para sıkıntısı münasebetiyle Çorum Cezaevi'nde de günün modasına uygun yazılar yazmak zorunda kalmıştır. Özellikle farklı isimler kullanarak tefrika ettirdiği polisiye romanları bu tür eserleri arasındadır. Çoğu zaman bu kitapları da yayınlatabamakta ve çeviriler yaparak geçimini sağlamaya çalışmaktadır (Olpak, 2012: 469). Bunu ise *Mektuplar*'da şu şekilde dile

getirmektedir: “Son aylarda işlerim hiç de parlak gitmedi. Karikatürde, Yedigünde romanlarımı basmıyor. Bundan başka, geçen ay Tasvir gazetesinde heyecanlı, komik, maceralı bir roman ısmarlamışlardı. Oturup acele yazdım. Gönderdim. Kırk gün oluyor cevap verilmedi. Son gelen Tasvir gazetesinde bir de ne göreyim, başka bir roman ilan ediyorlar...” (Tahir, 1993: 189).

Çorum Cezaevi’nde; *Bir Mülkiyet Kalesi* (Ran, 1991: 302) ve *Büyük Macera* romanlarını bitirmiştir (Ran, 1991: 333). *Damağası*, *Kara Müdür* gibi romanlar burada tasarlanmıştır. *Bir Mülkiyet Kalesi*’nin bir kısmı, *Esir Şehrin İnsanları*’nda kullanılacaktır (Çelik, 1974: 25).

Kemal Tahir, 7.7.1947 tarihinde, cezaevindeyken uzun süre mektuplaştığı, Kerim Sadi’nin eski eşi olan Semiha’ya gönderdiği mektubunda, *Millet* dergisi aleyhinde hakaret davası açtığını şu şekilde yazmaktadır: “*Mahkeme dedim de... Millet diye bir mecmua çıkıyor, bu mecmuanın son sayılarında bizim davayı mevzu bahsederek bize topyekûn hakaret ediyorlar. Okuyunca kan tepeme sıçradı. Bir hakaret davası açtım. Neticesini sana yazarım. Yahu! Dokuz seneden sonra muharrir dostlarımızın bizi böylece hatırlamaları ne güzel kadirşinaslık*” (Tahir, 1993: 219). 17. 11. 1947 tarihli mektubunda, “*Millet mecmuası sahibi Cemal Kutay’la olan davamız sona erdi. Mahkeme hakareti varid gördü. Adamı 6 ay hapse, iki yüz lira cezayı nakdiye ve 100 lira tazminata mahkûm etti.*” şeklinde mahkemenin sonucunu dile getirmektedir (Tahir, 1993: 241).

Kemal Tahir’le Çorum Cezaevi’nde başlayan dostluğunu sonuna kadar sürdüren Celalettin Arif Demirel’in İskender Özsoy’a, 5 Ocak 1990-4 Ocak 1991 tarihleri arasında yazdığı on mektup dönemin şartlarını ve Kemal Tahir’in kişiliğini ve romancılığını ortaya koyması açısından önemlidir:

Çorum’a döndüğümde mahkum ve mevkuf arkadaşlarımın verdiği haber, kitaplı bir casusun sürgün geldiği idi. *Kitaplı casus* sözcüğü Kemal Tahir’in ismi yerine bir hayli zaman kullanıldı. Kendisi ile tanıştığımda kitap okuyup okumadığını sordu. Günler geçtikçe mahpuslar arası ilişkiler, casus korkusu çekenleri yavaş yavaş Kemal Tahir’e bey, ağabey demeye zorladı. Kısa sürede baş tacı edildi. Mertlik, cesaret, insan severlik ve çalışkanlık onun hasletleriydi. Kitaplarıyla topladığı dokümanları koruyan tahta sandık ve bavullardan başka varlığı yoktu. Mahpusların zorla uykuya yatırıldığı saatte o tahta ranzasında çaput yatağına bağdaş kurar, yorganı omzuna çeker, sarı defterlere yazar dururdu. Çoğu zaman bu yazma çizme koğuş sakinleri uyanıp bahçeye çıkıncaya kadar sürer, herkes bahçeye çıktığında o yatar ve öğleye kadar uyurdu... Bir ara soğuktan zatürree oldu. Zamanın devlet

hastanesi baştabibi, sırf işkence olsun diye, memleket ve milletseverliğini ispatlamak için buz gibi beton zemin kat hastane odasında yatmaya zorladı. O ara dışarıdaydım. Valiye durumu anlattım. Anlayış gösterdi ve iyi bir tedavi görmesi sağlandı. Köylü sigarası kullanır, çayı kıtlama içerdi. Savaş yıllarının genel yoksulluğunda onun ruh zenginliğinin, dayanma gücünün hayranı olmuşumdur. Çorum’da kaldığı müddetçe herkese elinden gelen iyiliği yapmıştır. Eğilmeyen baş, bükülmeyen bilek, satılmayan kafa onundur.... (Özsoy, 2013).

Kemal Tahir ve Nuri Tahir’in diğer mahkumlarla arasında geçen münasebetsizliği Kemal Tahir’in Semiha’ya yazdığı 15. 2. 1949 tarihli mektubunda:

Sana biraz da gülünç bulacağın bir havadis vereceğim. (Gülünçlük için esasında değil, benim on beş seneye mahkum bulunuşumdur.) Bugün Çorum Asliye Ceza Mahkemesi beni komünist propagandası yapmaktan 4 ay hapse mahkum etti. Dava iftiradan ibaretti. İftira edenler sicilli şerirler idiler. Çorum Cezaevinde 300 kişinin önünde çete teşkil edip mahpusları soymaya, çocukların ırzına geçmeye teşebbüs ettiler. Baş gardiyanları yaraladılar. Müdüre hücum ettiler. Neticede diğer mahpuslar ayaklanıp bunları bir türlü çektirilemeyen münferit cezalarını çekmeye zorladılar. Onlar da, çaresiz kalıp kapatıldıkları yerden gizlice valiye bir istida gönderip Nuri’yi ve beni şikayet ettiler. Yüze yakın şahit vardı. Cumhuriyet Savcılığı, cezaevi idaresi olup bitenlere vakıftı. Çete efradından gayrisi, yani 80 kişi hadisenin iftira olduğunu söyledikleri halde bugün Nuri Tahir beraat etti. Ben 4 ay ceza yedim (Tahir, 1993: 277).

şeklinde dile getirmektedir.

Yine Kemal Tahir mektupta diğer iki davadan da bahsetmektedir. *“Diğer iki dava da aynı mahiyettedir. ‘Eğer bunu tutturamazsak diğeri belki söker’ diye Reisicumhura hakaret demişler. Biri gene aynı mahkemede öteki de Ağır Cezada.”* Kemal Tahir bu davalarda avukat tutmak istemiştir (Tahir, 1993: 278). Semiha’ya mektupta ise, avukat tutamadığından ve avukat tutmak bir yana açlık ve yoksulluk içinde olduğundan, Nuri Tahir’in mahkemeye şapkasızlıktan başı açık gittiğinden, paltosuz olduğu için sıcak odada oturup beklediğinden dönüşte hastalandığından ve onun kundurasının su aldığından bahsetmektedir (Tahir, 1993: 277).

Kemal Tahir’i, tarihi roman yazma merakı sarmaktadır. Semiha’ya gönderdiği 25.11.1949 tarihli mektubunda *“Bir taraftan da tarihlerden notlar almaya devam ediyorum. Tarihi romana başlamaya öyle bir iştiham var ki ‘ağzım sulanıyor’ desem yeridir. Halbuki Evliya Çelebiden sonra Peçevi Tarihini daha sonra Naima’yı gözden geçirmek lazım”* şeklinde duygularını dile getirmektedir (Tahir, 1993: 312).

Yaşar Kemal, *İnce Memed* romanı dolayısıyla eşkıyalığı, “toplumun yetersizliklerinden doğan kişisel bir başkaldırmadır” şeklinde tanımlarken Kemal

Tahir'e göre eşkıyalık, “suçluların kendilerini kurtarmak için, orta sınıf aydın tabakasını aldatmak için ileri sürdükleri bir mazarettir”. İki ismi aynı olgu ekseninde tamamen zıt bir kutba iten deneyim, Kemal Tahir'in Çorum Cezaevi'nde, eşkıyalıktan mahkûm kişilerle bir arada kalmış olmasıdır (Olpak, 2012: 469- 470).

2.2.5. Nevşehir Mahpushanesi (Kasım 1949- Nisan 1950)

14.6.1949 tarihli Semiha'ya gönderdiği mektubunda:

... bütün Osmanlı tarihleri, Solakzade, Peçevi, Naima, Raşit, Hammer, Cevdet Paşa, Kamil Paşa, Namık Kemal, Ahmet Rasim, Ahmet Refik tarihleri lazım. Bir tarihi roman yazmak için ayrıca, hazine evrakı gözden geçirmek, müzelerde tetkikat yapmak icap ediyor... Nevşehir'de kütüphaneden acaba işgal edebilir miyim? Bilaistisna her kitap işime yarıyor. Mesela geçenlerde bir macera romanına başladım. Sahaflar çarşısını yazacağım. Eski kitap isimleri lazım. Bir türlü bulamadım. İslam Ansiklopedisi'ni, İnönü Ansiklopedisi'ni almalıymışım. Hasılı, yardımcı kitap olmayınca hem iş zorlaşıyor, hem de kitabın havası ki yarı yarıya esas sayılır aksıyor. Yani, Nevşehir'de Kerim Sadi, kütüphanenin kitaplarını eve getirebiliyor muydu? Ben gider gitmez kaymakama bir kerre müracaat edeceğim ya... Eğer böyle bir emsal varsa daha kolay olur. Burada çok kıymetli bir kütüphane varmış. Kaç kerre kaç kişilere başvurdum. İstifade etmek kabil olamadı. Dışarıya vermiyorlarmış... (Tahir, 1993: 285- 286).

şeklindeki ifadelerinden Kemal Tahir'in, Nevşehir'e tarihe merak sarmış olmasından dolayı naklini istediği anlaşılmaktadır (Tahir, 1993: 285- 286).

Kemal Tahir, “*Adalet Bakanlığı nihayet Nevşehir'e naklimi uygun gördü. Bugün naklimde sıhhi bir mani olup olmadığını anlamak üzere sevk edildim. Mamefi birkaç güne kadar hareket edeceğimi umuyorum*” şeklinde yazdığı mektuptan sonra, Kasım 1949 yılından Nisan 1950 yılına kadar Nevşehir Cezaevi'ne nakil olmuştur. Yine 30.1.1950 tarihinde Semiha'ya gönderdiği mektupta “*Nevşehir bana pek güzel göründü. Eskiden beri bu stil taş binaları ben severim. İnsana tarihte yaşıyor gibi bir his gelir*” şeklinde yazmaktadır (Tahir, 1993: 317).

Semiha'ya gönderdiği mektubunda, “*...Sayın Cumhuriyet Savcımızın tavassutu sayesinde Milli Kütüphaneden istediğim tarihleri tetkik imkânını buldum.*” şeklinde kütüphaneden faydalandığını dile getirmektedir (Tahir, 1993: 295).

Nevşehir'in bir kaza merkezi olması, cezaevinin siyasi mahkûmlar için, Batı usulünce ve demokrasiye uygun “rejim politik” tatbik edilmesi düşünülerek özel bir itina ile hazırlanmıştı. Cezaevi eski bir Kilise'ydi. Siyasi mahkûmlar, zemin katında kubbeli, altı üstü taş, pencereleri insan boyundan yüksekte, tıpkı Kapalı Çarşı'nın dar sokaklarından birine benzeyen bir yerde yatıyorlardı. Mevsim Şubat'tı. Nevşehir soğuk olur. Uzun bir koridora benzeyen koğuştaki küçük bir sac soba vardı. Bunda kayısı ağaçları yakılıyordu. Ben vardığım zaman buraya kapatılmış siyasi

mahkumlar, iki sene sonranın odun tayınlarını yakmış, tüketmiş bulunuyorlardı. Koğuşun apteshanesi yoktu. Geceleri içeri bırakılan bir gaz tenekesi kullanılıyordu. Demokrasimizin “rejim politiği” gerçekten parlaktı (Çelik, 1974: 25- 26).

Bina vaziyeti pek iyi değil. Buradaki alakadarlar mümkün olan kolaylığı yardımı esirgemiyorlar. Fakat bazı hususlar var ki, ancak vekalet karar verebilir. Bu ciheti adliye bakanına yazmayı düşünüyorum. Bir kere avlu pek küçük. Helalar, mutfak yıkanma yeri gayri sıhhi ve pek muhafazasız. Oturduğumuz yerin altı taş kubbe. Atölye yeri pek dar. O kadar ki bir büyücek mobilya siparişi almak imkânsız (Tahir, 1993: 318).

şeklinde mahpusluk hayatının en zor şartlarını Nevşehir’de geçirdiğini dile getirmektedir.

Kemal Tahir Nazım Hikmet’e gönderdiği mektupta Evliya Çelebi’nin hayatını romanlaştırmak istediğini yazmaktadır. Kemal Tahir burada da maddi sıkıntı içinde bulunmaktadır (Ran, 1991: 361- 362).

Nazım Hikmet’in “*aydınlıktır, umuttur, sahici Türk romancılığında bir merhaledir*” dediği *Sağırdere*, *Son Posta* gazetesinde, *Körduman* takma adıyla tefrika edilmektedir (1950) (Çelik, 1974: 26). Yine burada *Nedim Divanı’nın Esrarı* isimli macera romanına devam etmektedir ve *Bir İnanılmaz Macera* isimli kitaba başlayacağını ifade etmektedir (Tahir, 1993: 311- 312). *Hür Şehrin İnsanları*’nın iki cildi de bitmekte ve üçüncü cildi olan *Sakin Bir Memleket* ismi ile aynı romana devam etmektedir (Tahir, 1993: 291).

4.4.1950 tarihinde Semiha’ya yazdığı mektubunda Nazım Hikmet ile açlık grevi yapmaya karar verdiğini şu sözlerle ifade etmektedir: “*Binaenaleyh kolayca karar verdim: Ben de 8 Nisan’da Nazım’la beraber açlık grevi yapacağım. Beni anlarsın, kusuruma bakmazsın. Buna eminim. Çünkü Nazım Hikmet’le beraber gitmenin şerefini idrak edersin*” (Tahir, 1993: 328). Nazım Hikmet ise 10.3.1950 de, Kemal Tahir’e gönderdiği mektubunda, “*Açlığını duydum. Doğruluğuna inanamadım. Doğru ise bana en büyük kötülüğü yapıyorsun. Benim başım için vazgeç. Vazgeçtiğini hemen telle.*” şeklinde tepki vermektedir (Ran, 1991: 365). Semiha İstanbul’da, çalmadık kapı bırakmamakta; “*kurtarın onları, ölüme terk etmeyin!*” diyerek, sözü geçer bildiği herkese yalvar yakar olmaktadır. Bir yandan kaleme sarılıp, “*Beni bırakıp da nereye gidiyorsun*” gözyaşlarıyla ıslanmış mektupları birbiri arkasına Nevşehir’e gönderirken; diğer yandan haftalar boyu

yüreği ağzında, kulağı bir umutla haberde, bir hayalet gibi dolaşıp durmaktadır. Ve nihayet 1950 yazında af çıkmaktadır (Tanju, 2000: 152).

1950 yılında çıkan af ile Nevşehir Cezaevi'nden tahliye olan ve İstanbul'a 4000 sayfaya yakın notla, romancı olarak gelen Kemal Tahir (Çelik, 1974: 26), Semiha'nın kapısını çalmıştır. Artık o, Semiha ile yüz yüze gelmiştir. Semiha kapıda tanımadığı birisini görünce, "Kimi aradınız?" diye sorduğunda, gözlerini Semiha'ya dikmiş durmakta ve "Beni tanımadın mı Semiha?" diye cevap vermiştir. "*Allah'ım! Allah'ım, sen Kemal Tahir'sin*" şeklinde diye tepki veren Semiha, Kemal Tahir'i görmenin şaşkınlığındadır. Semiha ile evliliği ölene kadar devam edecektir (Tanju, 2000: 152).

2.2.6. 6- 7 Eylül Olayları ve Son Mahpusluk Hayatı

Kemal Tahir, 1955'te yaşanan 6-7 Eylül olaylarıyla, komünist etki kapsamında ilişkilendirilerek ve yeniden tutuklanarak altı ay Harbiye'de mahpus kalmıştır (Çelik, 1974: 26). Aynı yıl dört hikâyeden oluşan ilk kitabı *Göl İnsanları* yayınlanmakta olup, *Sağırdere* ise, okuyucunun beğenisine sunulmuştur (Sarıkoca, 2004: 32).

6-7 Eylül olayları sebebiyle Kemal Tahir'le birlikte Harbiye'de yatan Dr. Dosdoğru bu konuda şunları anlatmaktadır:

Kemal Harbiye'de hiç ferdi hareket etmedi. Toplum için, toplumcu gerçekçi hareket ederdi her yerde. Şahsi hareket ettiğini hiç görmedim. Polis sabıka defterinden bulduğu isimlere göre topladı bizi. Kemal Tahir de polisçe komünist bilindiği için içeri alındı. Sudan sebeplerle bizi içeri aldılar. Ve taş odalarda yatırdılar. Harbiye'nin koridorlarında ilk kez karşılaştığımızda Kemal bana, "Haberin olsun çok büyük tehlike geçirdik, ama hâlâ tehlikeli açmazın içindeyiz. Bu kadar sorumsuzca suçlanmanın arkasında kancıkça bir oyun yatıyor, bu oyunu dünya yutmaz. Türkiye'de solun aynı anda İzmir, Ankara ve İstanbul'da ortalığı ayağa kaldırmaya gücü olmadığını dünya biliyor. Bunu dünya yutmaz, bunlara kimse inanmaz. Biz bu noktadan kurtuluruz" dedi. İçeri alınmamıza doğru teşhis koymuştu. Harbiye'de Kemal Tahir Aziz Nesin'le aynı koğuştaydı. Yalnız Aziz'le oturup konuşmazdı. Serbest olduğumuzda hep benim yanıma gelirdi. Hücreye kilitlenene kadar beraber olurduk. Ben hücrede Tabelacı Ziya'yla kalıyordum (Özsoy, 2004b: 189).

3. EDEBİ HAYATI VE ESERLERİ

Kemal Tahir'in adı anıldığında ilk akla gelen onun edebiyatçı kimliğidir. Kemal Tahir edebi olanı yazmaktadır ve edebiyatın düşündürmek kadar hayatı değiştirip harekete geçirmek için de lazım olduğu kanaatindedir. Edebiyat, hesaplı ve

bilinçli yapılan insan zekâsının ürünüdür (Olpak, 2012: 466). İnandıklarını başarıyla savunmayı bilen, meslektaşları arasında *inatçı* diye tanınan Kemal Tahir (Çelik, 2004: 20), yerli bir bakış açısı, kendi düşünme serüveni ve kurmaya çalıştığı dünya görüşü ile bu dünya görüşünün temelinde yer alan soruları ve sorgulama tarzı onu özgün bir romancı ve düşünür yapmaktadır. O, Türk toplum gerçeğinin gizli kalmış, o güne değin gereğince soruşturulmamış temel kaynaklarını, can alıcı noktalarını araştırmaya yönelmiş bir romancıdır (Özcan, 2003: 87).

Kemal Tahir, Cumhuriyet devletinin tepeden inme Batılılaşma ideolojisiyle milletin o zamana kadar yaşayabildiği Osmanlı muhafazakâr değerleri arasında sıkışıp kalmasındaki tedirginliğine dikkat çeken ilk yazardır (Ağaoğlu, 2012: 489). Dil ustalığını çokça sergilediği destan türündeki eserlerinde Orta Anadolu halkının yaşayan Türkçesini kullanmış, ölçüden ve bu konudaki titizliğinden ödün vermemiştir (Ercan, 1974: 78).

Tarihle birlikte, sosyoloji ve felsefe konularında derinliğine araştırmaya girişen tek romancıdır. Fikrin, edebiyata olan büyük etkisine inanmaktadır. Çeşitli dünya görüşlerinin maddi koşullara göre irdelenmesi gerektiğine dair en doğru öneri ondan gelmiştir (Ercan, 1974: 78). 1930'lu yıllarda Kemal Tahir, birkaç arkadaşı (Yakup Sabri, Ertuğrul Şevket, İsmail Safa, Arif Nihat Asya) ile birlikte *Geçit*⁵ adlı (7 sayı) edebiyat dergisi çıkarma hazırlığı içine girmiştir (Tahir, 1990: 4- 5). *Geçit*'teki ilk yazısı Muhsin Ertuğrul üzerinedir. Şehir tiyatrolarının Cumhuriyet ruhuna aykırılığından şikâyetini,

Rejisör efendi, biz İstanbul Şehir Tiyatrosunda İnkılap Türkiye'sinin on cepheden zaferini haykıran eserleri karşısında bir kral sarayında keyfe yazılmış şeyler seyretmediğimizi görmek ve buna inanmak istiyoruz. Bıktırıncaya kadar çıplak bacak değil beyim, taptırıncaya kadar, sanat ve vatan eseri. Hâlâ mayo ile plaj manzaraları çeviren rejisörümüz, işte büyük inkılabın yürüyüş nizamında hissene düşen budur. Sana bütün bu satırları biraz da sanatkarsın diye yazdım.... (Çelik, 1974: 20).

şeklinde dile getirmektedir.

Kemal Tahir'in edebi düşünce hakkındaki şu yorumları dikkat çekicidir: *"Bilgisiz büyük şair olur ama bilgisiz büyük romancı olunmaz. Bilgisiz büyük şair*

⁵ *Geçit* in ilk sayısı 10 Ekim 1933 tarihinde yayınlanmıştır. Birinci sayının iç kapağında "Her ayın onunda çıkar. Edebiyat ve Sanat Mecmuası" olduğu belirtilmiştir. Derginin "Sahip ve Umumi Neşriyat Müdürü: Kenan Şahabettin" dir. Yedinci sayı 10 Temmuz 1934 tarihini taşımaktadır. Dergide Kemal Tahir'in ve Fatma İrfan'ın şiirleri yayınlanmıştır (Tahir, 1979: 15).

olunacağı ayrıca tartışılabilirse de, salt bilgiyle büyük romancı olunamayacağı aşîkârdır. Romanın temeli bilgi, büyük romanın temeli bu bilgiyi de aşabilmektir” (Çıraklı, 2012: 531).

Kemal Tahir’in 1933 ve öncesi yıllarda en önemli eşyası kitaptır (Tahir, 1990: 4). Kemal Tahir; Balzac, Flaubert, Zola Maupassant, Malraux, Dostoyevski, Gogol, Tolstoy, Gorki, Şolohov, Fadayeov, Simonov, Cervantes, Dickens, London, Steinbeck, Hemingvay; yerli yazarlardan ise Ahmet Mithat Efendi, Hüseyin Rahmi, Ahmet Rasim, Sadri Ertem, Sabahattin Ali, Yakup Kadri, Memduh Şevket Esendal, bazı hikâyeleriyle Sait Faik, Haldun Taner, Orhan Kemal, Yaşar Kemal gibi sanatçılardan etkilenmiştir (Tahir, 2016: 51).

Halit Refîğ’e (2015: 81) göre, Kemal Tahir’in eserlerindeki trajikomik unsurlar Cervantes; romanlarının geniş ölçülü kapsamı, karakter panayırı ve olay zenginliği Balzac; insanların ele alışıdaki acı eleştiri ile birbirine karışan derin merhamet duygusu Dostoyevski; kitaplarının karmaşık yapısı, anlatı özellikleri Faulkner ile boy ölçüşen değerdedir. Tüm edebiyat tarihinde büyüklüğü Kemal Tahir ile kıyaslanabilecek tek kişi Shakespeare’dir.

Kemal Tahir’in öykücülüğü, romancılığının yanında sönük kalsa da, öykülerini yayınladığı yıllar 1937-1941 arasındır. Öyküyü romana geçmede başlangıç saymaktadır (Fedai, 2010: 82). Anadolu’da hapishaneden hapishaneye dolaşırken, roman malzemesi derlemekle birlikte, ancak 1945 yılından itibaren, Sedat Simavi’nin gönderdiği bir mektup üzerine, “Bedri Eser” takma adı ile *Hürriyet* gazetesinde serüven romanları yayınlamaya başlanmıştır (Alangu, 1965: 447).

Kemal Tahir, 1936 yılında Şirketi Mürettibiye Basımevi’nden yayımlanan ilk kitabı *Namık Kemal İçin Diyorlar ki* ve 1937 yılında Alfred Müller-Frederik Şüller’den çevirdiği ve Yeni Kitapçının Ucuz Romanlar Serisi’nin dördüncü kitabı olarak yayınlanan *Bir Çalgıcının Seyahati* adlı kitabından sonra, 17 yıl kitaplarda kendi adını kullanamamıştır (Özsoy, 2010: 43). Cezaevlerindeki güç hayat koşullarıyla baş edebilmek ve ayakta kalabilmek için gazeteciler ve edebiyatçılar sık sık bu dönemde müstear isimle eser vermektedirler (Özsoy, 2010: 43). Romanlarında şu müstear isimleri kullanmıştır: “Taka, Cemalettin Mahir (*Tan* gazetesi ve *Ses* dergisi) Nurettin Demir, İsmail Kemalettin (*Ses* dergisi), Korduman (*Son Posta*

gazetesi), Bedri Eser (*Hürriyet* gazetesi), Samim Aşkın, Ali Gıncırlı (Tef dergisi), F.M. İkinci vb.” (Alangu, 1965: 448).

Kemal Tahir’in 1960’lı yılların ortasında, Osmanlı toplum yapısı ve Marksizm üzerine özgün yazıları ve çevirileri ile dikkatleri çekmeye başlayan Sencer Divitçioğlu, Selahattin Hilav ve Atilla Tokatlı ile birlikte *Toplum ve Gerçek* adını verdikleri bir dergi çıkarma girişimleri, Kemal Tahir dışındaki nedenlerle sonuçsuz kalmıştır. *Divan-Defter* adlı ikinci dergi çalışmasına başlanılmıştır. Bu dergi için Kemal Tahir, “*Milli Onurdan Üstün Hiçbir Şey Yoktur-Gerçek Yerli Düşünce-Sanat*” gibi kapak yazıları hazırlamaktadır. Yönetim konusunda yaşanan Ankara-İstanbul ayrılığı nedeniyle bu teşebbüs de gerçekleşmemiştir (Tahir, 2016: 8).

3.1. ESERLERİ

Edebiyatın birçok dalıyla uğraşmasına rağmen asıl kimliğini roman yazarlığında bulup, edebiyat dünyasında daha çok bu kimliğiyle yer edinen Kemal Tahir, edebiyatı da bir bütün olarak hesaplama alanına çekmek ister. Kemal Tahir’e göre; divan edebiyatından tekke edebiyatına, Batılılaşmayla gelen yeni edebiyattan sosyalist edebiyata kadar edebiyat dallarıyla hesaplaşmak ve yerli ile yabancıyı ayırmak gerekir (Tarih ve Şiirimiz, 1970: 29).

Şiirleri, tercümeleleri ve bu tercümelerden mülhem çalışmaları dışında, Kemal Tahir’in 19 roman, 4 hikâye kitabı ve 15 kitaptan oluşan Notlar’ı hakkında çeşitli tartışmalar, mukayeseler yapılırsa da eserleri arasında hem nicelik hem de nitelik olarak romanları ön plana çıkmaktadır (Özlük, 2012: 296).

3.1.1. Şiirleri

Edebiyatla ilk ilişkisi Galatasaray Lisesi yıllarına denk gelen Kemal Tahir (Bozdağ, 2003: 12), 1923’lü yıllarda, özellikle Yahya Kemal ve Ahmet Haşim’in şiirlerini okumaktadır. Ahmet Haşim’i taklit ederek (Çoşkun, 2008: 40), yazıya nazımla başlamıştır (Çobanoğlu, 2003: 343). Kemal Tahir, okulu bıraktıktan sonra, sanatçı kişiliği yoksulluğu içinde gelişmiştir (Çobanoğlu, 2003: 343). Edebi hayatıyla ilgili olarak Kemal Tahir hakkında, “edebi kabiliyetini Nazım Hikmet keşfetti” sözü yaygındır (Refiğ, 2015: 18).

Bir lise öğrencisinin şiir yazma hevesi şeklinde kaleme alınan şiirler muhafaza edilememiştir (Çoşkun, 2008: 40). Kemal Tahir'in şiirlerinin bir kısmı dergilerde, bir kısmı eşi Fatma İrfan'a yazdığı mektuplarda, bir kısmı Kemal Tahir'in cezaevlerindeki arkadaşlarıyla sürdürdüğü şiirli mektuplaşmalarında ve bir kısmı ise, tesadüf eseri sahafta bulunan defterde yer almaktadır (Tahir, 1990: 4).

Şiir yazmak hevesinde, “başkasından farklı olmak”, “güç işe koşulmak” eğilimi vardır. Bu onun ailesinin yaşam koşullarından kaynaklanmaktadır. Nitekim annesinin erkenden vefatı üzerine hayata atılmak zorunda kalması, babasının saray marangozhanesinde kazandığı rütbelerden ve aylığından 1908 hadisesi sonrası mahrum kalarak piyasada iş arayan bir dülgere dönüşmesi, Kemal Tahir'in şiirlerine de yansımıştır. Gençlik dönemine ait şiirlerinde toplumda ezilmiş insanların hikâyesini ele almasını bu arka planla açıklamak daha doğru olacaktır (Bozdağ, 2003: 12).

Kemal Tahir'in 1920'li yılları anlatan romanlarından da anlaşıldığı gibi, bahsi geçen dönemde çok da yakınlık duymadığı Nazım Hikmet'le (Çoşkun, 2008: 44) tanışması 1929'lara rastlamaktadır. Gerçekte bu Nazım'ın şiiriyle tanışma anlamına gelmektedir. Gülhane Parkı'nda eski Alay Köşkü'nde düzenlenen edebiyat akşamlarının birinde Peyami Safa'nın ünlü Türk şairi olarak Nazım Hikmet'i tanıttığı etkinlikte Nazım'dan şiirler dinleyen Kemal Tahir (Çelik, 1974: 19), o günden itibaren Nazım Hikmet'e sempati duymaya başlamış ve 1935 yılından itibaren de bu sempati etkileşime ve onu örnek almaya dönüşmüştür (Çoşkun, 2008: 45). Cezaevi arkadaşlığıyla da perçinlenen bu dostluk, 1940'lı yılların sonlarına doğru, Nazım Hikmet'in Piraye Hanım'dan ayrılmak istemesiyle başlayan gerginlik içinde, mektupların seyrekleşmesi ve iki dost arasındaki samimiyetin giderek soğukluğa dönüşmesiyle zayıflamıştır. 1950 yılında ilan edilen genel affın ardından serbest kalan Kemal Tahir ve Nazım Hikmet, dışarıdayken birbirlerini arayıp sormamışlar ve nihayetinde Nazım Hikmet'in yurtdışına çıkmasıyla iki dostun yolları tamamen ayrılmıştır (Sevim, 2004: 90). Nazım Hikmet'i aşamayacağını düşünerek şiir yazmayı bırakan Kemal Tahir'e neden şiiri bıraktığını sorduklarında, “*Şundan ki, şiirde Nazım'ı aşmanın olanağı yok... Belki ulaşmak olur ama, aşmak hayır... Ulaşmak neye yarar... Bir de dar geliyor bana şiir alanı, yetmiyor...*” (akt. Çelik, 2004: 20); şeklinde cevap vermiştir.

Kemal Tahir'in yayımlanan ilk şiirleri, Abdullah Cevdet'in *İçtihat*'ında okuyucusuyla buluşan *Bardaki Kadınlar* ve *Açın Türküsü*'dür (Doğan, 2012: 306). Düzenli olmasa da *Geçit* dergisinde şiirlerini yayımlayan yazar, 1930'ların ortasından itibaren şiir yazmayı ve yayınlamayı seyrekleştirmiştir (Çoşkun, 2008: 40). *Geçit* dergisini çıkarırken aşk şiirleri yazmakta olan Kemal Tahir daha sonraları kavga şiirleri yazmaya başlamıştır (Çelik, 1974: 20).

10 Ekim 1933-10 Temmuz 1934 tarihleri arasında yedi sayısı çıkarılabilen *Geçit* dergisinde *Heykel Seviyor* ve *Gölge* adlı şiirleri yayımlanmıştır. Anılan yıllarda *Yedi Meşale* şairlerinden Muammer Lütfü ile arkadaş olan Kemal Tahir, onun yönlendirmesi ile *Yolların Sesi* adlı dergiye de şiirler göndermiştir. *Göz Göze*, *İkinci Şarkı* ve *Allah* bu dergide yayımlanan şiirleridir. Kemal Tahir "Tipi" imzalı ve 'O' Şairine ithafli *Devrim Yollarında* adlı şiiri ise, *Varlık* dergisinde okurla buluşmuştur (Doğan, 2012: 306). Kemal Tahir, eşi Fatma İrfan'a yazdığı 22. 2. 1935 tarihli mektubunda *Yağma Var Bir Şiirim Otuz Lira* adıyla şiir kitabı yayınlayacağını belirtmekteyse de bu düşüncesini gerçekleştirememiştir (Tahir, 1979: 85).

1935 yılında *Varlık* dergisinde, daha sonra ise *Ses* dergisinde yine müstear isimle şiirleri yayınlanmıştır (Özsoy, 2004: 11). 1935'te *Varlık* dergisinde çıkan şiiri, *Devrim Yollarında* adlı şiiri, sosyal bir şiirdir. Bu tür şiirlerini 1939'a kadar *Ses* dergisinde de sürdürmüştür. Serbest nazımla yazılan bu şiirde Cemalettin Mahir ve İsmail Kemalettin takma adlarını kullanmıştır (Çelik, 1974: 20).

Kemal Tahir'in şiir konusundaki düşüncesi konu bakımından roman hakkındaki düşüncelerine paralellik göstermektedir. Romanda vatani önemserken şiirde de bunun yerine folkloru koymaktadır (Nurdağ, 2012: 453). Ona göre "*Folklor Türk ruhunun aynasıdır. Yeni şair onun basit şekillerini alıp ustalıkla vezinlere dökmeyecek, ondaki ruhu ve hissi sezip bugünkü ileri edebiyat şekilleriyle ifade edecek*"tir. Yeni şairin vezni de istikbalin vezni olan serbest vezindir (Tahir, 1990: 216).

Kemal Tahir edebi hayatının ilk 15 yılını şiirle geçirmesine rağmen şiir üzerinde fazla düşünmemektedir (Çoşkun, 2008: 41). Kemal Tahir, bu dönemini "*1940 yılına kadar gazete ve mecmualardaki çeşitli yazı çalışmalarını saymazsak yalnız şiirle uğraştım. Kötü bir şair olduğumu burada açıklamalıyım. Şiir*

çalışmalarından bana Türkçede düz yazıyı iyi yazabilme daha açıkçası kelimeleri değerlendirmeye idmanı kaldı” şeklinde değerlendirmektedir (Çelik, 1974: 26).

Kemal Tahir’e göre; “*Şairler, ruh mühendisidir. Adamcağızlar kendi ruhlarını zaten pek karmakarışık, izah edilmez, içinden çıkılmaz bulduklarını ve bir türlü halledemediklerini söyleyip duruyorlar. Onlardan, diğer ruhlara nasıl mühendislik beklenir*” (1991: 93). *Notlar/1950 Öncesi Şiirler ve Ziya İlhan’a Mektuplar* adıyla yayımlanan eserde, Kemal Tahir’in üç dosya olarak düzenlediği hece ile yazılmış şiirleri ile 1941’de cezaevindeyken yazdığı serbest tarzdaki birkaç şiiri bir araya getirilmiştir (Doğan, 2012: 306).

Şiirde de yerlilik vurgusunu yenileyen ve *milli şairi*, “mektep yapan, kendisinden sonra gelen şairlere yol gösteren ve lisanın inkişafını eserlerinde formüle eden sanatkârlardır” diye niteleyen Kemal Tahir’e göre bir şair, içinde yaşadığı cemiyetin mahsulüdür (Tahir, 1991: 109).

Kemal Tahir’in şiirlerinde, içinde bulunduğu koşullar sebebiyle ilk yıllarda toplumsal meseleler ön plana çıkmaktadır (Bozdağ, 2013: 12). Kemal Tahir’in yayınlanan ilk şiirlerinden olan *Açın Türküsü*’nü bu kapsamda değerlendirmek gerekmektedir.

“Bir lokma ekmek diye gıcırdadı dişlerim

İçimdeki loşluğa düştü inişlerim

Kollarımda açlığı ömrüm gibi taşırken...” (Tahir, 1990: 25).

Kemal Tahir’in açlık konusunda yazdığı şiiri sadece *Açın Türküsü* değildir. Yine bu kapsamda *Açların Beldesi* (Tahir, 1990: 24), *Elem Çocukları* (Tahir, 1990: 25), *Kaari* (Tahir, 1990: 10) şiirlerinde de açlık ile ilgili temalar karşımıza çıkmaktadır. Bu şiirler hayat mücadelesi içindeki insanları adeta tasvir etmektedir. Yine *Sonbahar Manzaralarından* adlı tabiat şiirinde, tabiat kenar mahalle insanlarıyla bağdaştırılarak açlık temasına vurgu yapılmaktadır (Tahir, 1990: 35). Yazarın açlık üzerine şiirler yazmasını, hem kendi hayatının bazı dönemlerinde yaşadığı yokluklarla hem de belli zümreler refah içinde yaşarken belli zümrelerin de sefaletle terk edildiği dönemin sosyo-ekonomik şartlarıyla değerlendirmek gerekir (Çoşkun, 2008: 49).

Kemal Tahir'in ilk dönem şiirlerinde ortaya çıkan diğer bir konu ise, kadınlardır. Kadın konulu ilk şiiri, *Barda Kadınlar*'dır (Doğan, 2012: 306). Bu şiirde kadınlara bakış açısı ortaya çıkmaktadır. Yazara göre bohem hayatın kadınları da *açlar* gibi hayat mücadelesinde insanların acımasızlığına uğramakta, dışlanmaktadır (Çoşkun, 2008: 50). Nitekim yazar *Orospu* şiirinde “*Daima acıyarak baktığım ve ızdırabını kalbimde bulduğumun ismidir*” diye kaydetmekte ve düşmüş kadını, masum bir kuşa, onu kullananları ise vahşi bir hayvana benzetmektedir (Tahir, 1990: 27). Kadınla ilgili bir başka şiiri olan *Çıplak* da ise, kadınla yaşadıklarından bahsetmektedir (Tahir, 1990: 32). *Şehvet* isimli eserinde ise, şehvet hissi karşısındaki düşüncelerini dile getirmektedir (Tahir, 1990: 34).

Kemal Tahir'in ilk zaman şiirlerindeki bir diğer konu annedir. Kemal Tahir annesinin ölümünden sonra acı çekmektedir. Ona karşı hissettiği duyguları, özlemi ve ızdırabı şiirle ifade etmektedir. Yazar; *Ah Annem, Anneme Mezarlık, Asıl Sevgi, Anne Senin İçin* (Tahir, 1990: 17- 19), *Annemin Ölümü, Nasıl Ağladım, Bayramın Türküsü, And* (Tahir, 1990: 45- 46) şiirlerinde anne temasını işlemiştir.

Yazarın şiirde işlediği diğer bir konu ise, şairin kendi benidir. *Aynada Gördüğüm Adam, Sesini Duyduğum Adam, Hakkım, Bir Devlin Ölümü* (Tahir, 1990: 12-13), *Gölge* (Tahir, 1990: 20), *Hayat* (Tahir, 1990: 55) adlı şiirleri buna örnektir. Kemal Tahir şiirde kendini, talihin gadrine uğramış ve hayatın hüznünü yaşamış yalnız ve mutsuz bir adam olarak tasvir etmektedir.

Yazarın kendi benliğini anlattığı şiirlerinde ferdin meselelerini ortaya koyma bakımından Necip Fazıl'ın etkisinde kaldığı görülmektedir. *Hayat* isimli şiirinde ise, metafiziği işleme ve söyleyiş bakımlarından Necip Fazıl'ın tesiri çok daha açıktır (Çoşkun, 2008: 52).

*Bir cümledir ki hayat
Ne bir virgül, ne bir hat,
Birden okuyacağız.
Bazen geç, bazen erken,
Sonuna bir nokta koyacağız* (Tahir, 1990: 81).

Kemal Tahir Nazım'ın şiirlerinin etkisi altına girmeye başladığı dönemden itibaren ve sosyalist edebiyatın ilkelerini benimsedikten sonra ise ilk dönemde yazdığı şiirleri, “rezillik” olarak görmeye başlamıştır (Çelik, 1974: 21). “Sade şiir değil, söz söylerken bile bir sınıfın malı olmağa mecbur olduğumuzu unutmamalıyız.

Madde -ki asıldır- madde bile muayyen bir sınıf için başka başkadır” (Tahir, 1979: 132); şeklinde ifade kullanan Kemal Tahir’e göre artık şiir, sınıfın sesi olmuştur. Bu dönem şiirlerinde emek, devrim gibi kelimeler kullanarak sosyalizme atıfta bulunmaktadır. Ayrıca bu kavramlara herhangi bir özgünlük kazandırmayıp, şiirlerini ilk dönem yazdıklarından daha geri götürecek basma kalıplara yer vermiştir. *İşsizler* şiirinde ise proletaryanın yürüyüşünü şu şekilde ifade etmektedir (Çoşkun, 2008: 53):

*Yürüyorlar yürüyorlar
Kaldırımında adım adım
Ne dudaklarında türkü
Ne ellerinde mavzer var.
Yürüyorlar.
Ayak seslerinde çığlıklaşan
Son hakikat:
Barikat.
Yürüyorlar ...
Kafalarında bir kazma gibi işleyen
Bakışlarında kinler
Ve enginler
gibi genişleyen
Açlıkla!..
Yürüyorlar.
Şarkılarını susan makinelerin başında
Son sözü kaldırım taşında
Bırakarak.
Ve mavi gömlekleriyle bir sel gibi akarak
Yürüyorlar, yürüyorlar (Tahir, 1979: 147).*

Kemal Tahir’in *Adam* şiirinde, nitelediği “adam”, emeğin sömürsünün bilincine varmış, emekten yana tavır almış sosyalist bilince sahip kişidir. Kemal Tahir, bu şiirinde bir kavganın sözcülüğünü yaptığı gibi, anlattığı insan da kavganın kahramanıdır (Çoşkun, 2008: 54).

Köylüye Giden Sanatkârlar’da ise, Batının etkisinin sanatta da hissedilmesi görülmektedir (Hızlan, 1974: 25). *Neye Benziyoruz* adlı şiirde yerli olmak için Batılı izlerden kurtulmak gerektiğini anlatmaktadır. “*Velhasıl yalnız kalamıyoruz, kalabalık haldeyiz*” diyen şair, Türk aydınının kendi kendine kalamamasını tenkit etmektedir. Bu şiir taklitçiliğe bayrak açışın başladığını haber vermektedir (Hızlan, 1974: 25).

Kemal Tahir’in rahat ama dağınık söyleşi tarzı vardır. Şiir üzerinde fazla çalışmaması, şiirde tam bir kompozisyon kurmasına engel olmuştur (Çoşkun, 2008: 48); denebilir.

3.1.2. Hikayeleri

Şiirden sonra 1937-1941 arasında hikâyeye yönelen Kemal Tahir, ilerleyen döneminde öyküye bir daha dönmemiştir, sadece *Tan* gazetesinde tefrika edilen dört öykünün kitaplaşmasıyla oluşan ve ilk baskısı 1955'te yapılan *Göl İnsanları*'nın 1969'daki ikinci baskısına, 1947 ve 1952 yılları arasında yazdığı dört öyküyü ilave etmiştir (Örgen, 2010: 82). Hikâyenin de Batı'dan alınarak taklit edildiğini ve kendi hikâyemiz ve kendi sanatımızı bulmamız gerektiğini ileri süren Kemal Tahir, dönemin hiçbir yazınsal akımına itibar etmemiştir (Tosun, 2012: 55).

“Hikâye konularıyla roman yapmaya kalkmak, öte yandan da, roman bölümlerinden hikâye telif etmek kargaşalığı doğurur” şeklinde ifade kullanan Kemal Tahir'in kimi öyküleri romancılığının parçası olmuştur (Tosun, 2012: 55). *Sağırdere*'ye hikâye olarak başlamasına rağmen bu çalışma bir roman olarak sonuçlanmıştır (Aktunç, 1974: 8). Kemal Tahir, romana geçişin aşaması olarak gördüğü öykücülüğü; *“Hikâyede çuvallayan birinin romana geçmesi söz konusu olamaz. Romancılar, gerçek romancılar, romancı özelliğiyle doğarlar, yaşayışlarında fırsat bulursa romancı olurlar. Bunlar başlangıçta hikâye yazarak işe girerler. Bu hikâyeler bir çeşit anlatım, görüş açısı ve dil idmanlarıdır”* şeklinde nitelendirmektedir (Örgen, 2010: 82). Kemal Tahir'e göre iyi şiir yazmak, iyi hikâye yazmaktan çok daha zordur. İyi roman yazmayı ise, iyi şiir yazmak kadar zor gören Tahir, bu düşüncelerinden dolayı hikâye yazmayı sürekli düşünmemektedir (Sülker, 1974: 71).

Kemal Tahir'in ilk öyküleri 1937 ile 1938 yıllarında *Yedigün* ve *Karikatür* dergisinde çıkan ürünlerdir (Örgen, 2010: 83). *Yedigün* dergisinde yayınlanan ve bütünlük kurmaktan uzak olan hikâyeler; hayatından, işinden, yakın ilgilerinden izler taşımaktadır (Aktunç, 1974: 6)⁶. *Yedigün* dergisindeki öykülerde kişilerin hayatlarının bütünü aktarmayı amaçlayan yazar, sonuç kısmında bu hayatı şaşırtıcı

⁶ Kemal Tahir'in *Yedigün* dergisinde yayımlanan hikayeleri şunlardır:

Bir Mısırlı Hikayesi (*Yedigün*, C:8, S:189, 21 Birinci Teşrin (Ekim) 1936), s.19-20, **Şecere Meselesi** (*Yedigün*, C:8, S:207, 24 Şubat 1937, s.18-19), **Bütün Ahmetler Ayağa Kalksın** (*Yedigün*, C:9, S:227, 14 Temmuz 1937, s.18-19), **Mollalar Asker** (*Yedigün*, C:9, S:231, 11 Ağustos 1937, s.19-20), **Yalancı Şahit** (*Yedigün*, C:9, S:233, 25 Ağustos 1937, s.16-17), **Kuş Kafesleri** (*Yedigün*, C:10, S:238, 29 Eylül 1937, s.20-26), **Binin Yarısı Beşyüz** (*Yedigün*, C:10, S:240, 13 Birinci Teşrin (Ekim) 1937, s.19-21), **Herkesi Durduran Adam** (*Yedigün*, C:10, S:243, 13 İkinci Teşrin (Kasım) 1937, s.19-20), **Ezilmiş Adam** (*Yedigün*, C:10, S:244, 10 İkinci Teşrin (Kasım) 1937, s.19-20), **Üstadın Ölümü** (*Yedigün*, C:10, S:246, 13 İkinci Teşrin (Kasım) 1937, s.19-20), **Rayların Sesi** (*Yedigün*, C:10, S:248, 8 Birinci Kanun (Aralık) 1937, s.19-20), **Dülger** (*Yedigün*, C:10, S:250, 23 Birinci Kanun (Aralık) 1937, s.19-20), **Bekar Çamaşırı** (*Yedigün*, C:11, S:272, 24 Mayıs 1938, s.23-25), **Sarmaşık** (*Yedigün*, C:11, S:274, 7 Haziran 1938, s.22-23)

bir olayla değiştirivermektedir (Örgen, 2010: 83). Kemal Tahir'in romanlarındaki karşılaşılan katı gerçeklik ve toplumsal meseleler, bu dergideki öykülerde çok fazla yer almamaktadır. Olaylar daha sakin atmosfer içinde gerçekteşmektedir. Yer yer polisiye kalıplarına uzanan ama onunla sınırlanmayan gündelik hayatın içindeki basit olaylar ve onların beklenmedik sonuçları, konularının genel özelliğini göstermektedir. Özellikle el emeği ile bir hayat tutturan ve işini seven insanlar ağırlıkta anlatılmaktadır (Örgen, 2010: 84).

Kemal Tahir'in hikâyelerinde kadınlar veya erkekler sahip oldukları mesleklerdeki kimlikleri, saplantıları, marazlarıyla dikkat çekmektedir (Fedai, 1999: 52). *Şecere Meselesi*'nde, tarihle ilgili hikâyeler uyduran Darülfünun Tarihi Şecere müderrisi Keramet Bey'den bahsetmektedir (Tipi, 1937: 18- 19). *Bütün Ahmetler Ayağa Kalksın* adlı hikâyede, Anadolu'da yeni açılan idadide kimya öğretmeni olmadığı için bu okulda göreve başlayan eczacıdan bahsetmektedir. Bu hikâyede eczanesine müşteri olan talebelere hususi muamele yapmaya başlayan rüşvetçi kişiden bahsetmektedir (Tahir, 1937: 18- 19). *Mollalar Asker* hikâyesi, bekçilerin gerek medrese tahsil etmekte olan ve gerekse halen mezun olmuş bulunan cümle mollaların askere alınacağını davulla ilan etmesinden sonra Fatih Medresesi İlm-i Mantık Müderrisi Elhac Hüsametdin Fırıldaki Efendi'nin askere gitmemek ve mollaları askere göndermemek için yaptıklarından bahsetmektedir (Tahir, 1937a: 19- 20). *Yalancı Şahit* hikâyesinde, ilk başta birbirinden haberdar olmayan fakat dava sonucunda avukatın fark etmesi ile ana-kız olduklarını öğrenen iki kadının hayat hikâyesinden bahsetmektedir (Tahir, 1937b: 16- 17). *Kuş Kafesleri* hikâyesinde, geçimini kuş kafesi yaparak sağlayan güzel ve kazancı bol bir delikanlı olan Arif ve ona kızını vermek isteyen komşusundan bahsetmektedir. Arif ise, "kurt bile komşusunu yemez" fikriyle komşusunun kızını kabul etmez ve bunun sonucu olarak komşusunun yalanı sonucu olarak Arif'in hayatının nasıl değiştiği hikayede anlatılmaktadır (Tahir, 1937c: 19- 20).

Binin Yarısı Beşyüz hikâyesinde geçimini takunya yaparak sağlayan ve hasis olarak bilinen adamın hikâyesi anlatılır (Tahir, 1937d: 19- 21). *Herkesi Durduran Adam* hikâyesinde, eşinin vasiyetini gerçekteştirmek için oğlunun okuması amacıyla çaba harcayan fakat bu çabanın işe yaramadığını gören annenin, oğlu hakkında adam olmayacağını düşünen anne fikri üzerine odaklanan, hayat hikâyesi yer almaktadır

(Tahir, 1937e: 19- 20). *Ezilmiş Adam* hikâyesinde inşaatta çalışan Anadolu insanının şehirli insanla çatışmasını konu edinmektedir (Tahir, 1937f: 19- 20). *Üstadın Ölümü* adlı hikâyede yaşarken herkesin sözünü ettiği, fakat ölünce hakkında söylenecek söz bulunamayan, fotoğrafı yerine bile yanlışlıkla bir başkasının resmi basılan, “kaldırımlarında sefil ihtirasların yumruklaştığı Babıali yokuşunun” bir tipi anlatılmaktadır (Aktunç, 1974: 7).

Kemal Tahir, didaktikten çok, atmosferin hâkim olduğu kimi öykülerinde modern öykünün örneğini vermektedir (Tosun, 2012: 56). *Rayların Sesi* adlı öyküde, tren istasyonunda memurluk yapmış Recep adındaki bir memurun eski günlerine özlemine anlatmaktadır (Tahir, 1937g: 19- 20). *Dülger* hikâyesinde, çirkin olan Selim adlı dülgerin güzel, neşeli bir kız ile evliliğinden bahsetmektedir. Selim Dülger’in karısının güzelliğinden duyduğu ürküntüyü evini tamir ederek, ustalığını sergileyerek yenme çabasından bahsetmektedir (Tahir, 1937ı: 19- 20). *Bekâr Çamaşırı*’nda kocasının vefatından sonra yatılı okuyan oğluna para göndermek için bekârların çamaşırlarını yıkayan anneden bahsetmektedir (Tahir, 1938: 23- 25).

Kemal Tahir’in *Karikatür*’de çıkan hikâyeleri mizahidir ve kişileri de karikatüre yakındır (Örgen, 2010: 84)⁷. *Karikatür* dergisindeki *Kıskanç Bir Koca* hikâyesinde eşini kıskandığı için peşine adam takan kocanın, eşi tarafından peşine taktığı o adamla aldatılışı ele alınmaktadır (Tahir, 2004: 201- 205). *Karikatür* dergisindeki *Kiralık Smokin* hikâyesi, sarhoşken arkadaşlarının ısrarına dayanamayıp evlenmeye karar veren, eşinin zorlamasıyla balolara katılmak durumunda kalan, eşinin kendisini aldattığını, kiraladığı smokinin içinde, bizzat eşinin aldattığı kişiye yazdığı mektubu bulmasıyla öğrenen ve daha sonra ise eşinden boşanan kişinin dramını anlatmaktadır (Tahir, 2004: 206- 210). Kemal Tahir gerek *Karikatür* dergisinde gerekse *Yedigün* dergisinde 1940 öncesi hikâyelerinde birinci ağızdan anlatımı ve kısa yazımı tercih etmiştir.

1939’da yazılan, fakat *Tan* gazetesinde *Göl İnsanları* genel başlığı altında “Cemal Mahir” takma adıyla tefrika edilen (1941) hikâyeleri, onun dikkat çeken ilk

⁷ Kemal Tahir’in *Karikatür* dergisinde yayımlanan hikâyeleri:

Ticarettin Kolayı Yok (Sayı:59, 13 Şubat 1937, TİPİ müstearı ile yazmış) , **Bedbaht Bir adam** (Sayı 67, 10 Nisan 1937, TAKA müstearı ile yazmış), **Kiralık Smokin** (Sayı:69, 24 Nisan 1937, TAKA müstearı ile yazmış), **Kıskanç Bir Koca**(Sayı:70, 1 Mayıs 1937, TAKA müstearı ile yazmış), **Sokak Kedisi** (Sayı:71, 8 Mayıs 1937, TİPİ müstearı ile yazmış). (Özsoy, 2004b: 197- 198)

ürünleridir (Kudret, 1990: 154). Bu çalışmaları ancak 1955 yılında kitap halinde yayınlanabilmiştir (Alangu, 1965: 449).

Göl İnsanları'nda şive taklidinden kaçınmakta ve ortak dil ile değişler arasında bir üsluplaştırmaya yönelmektedir (Aktunç, 1974: 10). Kemal Tahir dil ve anlatım olarak, “Milli Edebiyat” devrinden kalan dil geleneğinden uzaklaşmamaktadır. Çağdaşları gibi İstanbul şivesini temel almamaktadır (Alangu, 1965: 451). Yazarın ilk hikâyesi *Göl İnsanları* ile son hikâye olan *Fermanlı Hoca* arasında dil farklılığı bulunmaktadır (Fedai, 1999: 52). *Göl İnsanları* öyküsünde paranın, kapitalizmin ve sömürünün eleştirisi yapılmaktadır (Tosun, 2012: 57). *Göl İnsanları*'nda yer alan dört uzun hikâye (*Göl İnsanları*, Çoban Ali, Gelin-Kadın Oyunu, Arabacı) bir araya getirilerek 1955 yılında Martı Yayınları tarafından kitap halinde basılmıştır. 1969'da Bilgi Yayınevi baskısı bunu takip eder. Bu baskıya dört yeni hikâye (Nam Uğruna, Kondurma Siyaseti, Bir Kodoşluk Hikâyesi, Ferman Hoca) daha eklenmiştir. Adam yayıncılık baskısında ise Bilgi yayınevinden farklı olarak sekizinci hikâye, *Fermanlı Hoca* adıyla yer almıştır (Tuncer, 2010: 445).

Dört hikâyenin ilk okuyucusu olan Nazım Hikmet, “*Göl İnsanları, senin sanat yaşamındaki yolunda büyük bir olaydır. Sanıyorum ve öyle isterim ki bu mükemmel eser edebi tarihimize geçecektir*” şeklinde değerlendirme yapmaktadır (Ran, 1991: 121).

Göl İnsanları, edebiyatımızın dayanması gereken yerin köy ve işçiler olduğunu ileri süren Tahir'in, köy ve işçiler üzerine yazdığı öyküleri içermektedir. Öykülerde ağırlıklı olarak kapitalizm ve sömürü eleştirisi yapılmaktadır. Bu öykülerde, adaleti ve hukuku, zenginlerin, güçlülerin tayin ettiği vurgulanırken modernleşme çabalarının sosyal hayatta meydana getirdiği değişim ve dönüşüm irdelenmektedir (Tosun, 2012: 56). Genelde pornografik özellikler de taşıyan *Göl İnsanları*'ndaki hikâyeler, Anadolu insanının zaafı ve yaşam biçimleri çerçevesinde kurulmaktadır (Fedai, 1999: 51). *Göl İnsanları*'ndaki Ayşe ve Hatice gibi olayların akışına kayıtsız karakterlerin dışında, *Gelin-Kadın Oyunu*'ndaki Hacer ya da *Arabacı*'daki teyze gibi açıkgozlu ve kazanma arzusu içindeki kadın karaktere de yer verilmektedir (Chmielowska, 2004: 90). Kırsal kesimde yaşayan insanların özellikleri, kız kaçırma (Çoban Ali), çirkin ve yaşlı kocaya ihanet (*Gelin Kadın*

Oyunu) gibi eğilimleri ile Kuvay-ı Milliye yanlısı bir çetenin zorbalıklarını, cinsel sapıklık konusunu da gündeme getirerek anlatmaktadır (Fedai, 1999: 51).

Kemal Tahir'in eserlerinde bölge bölge, köy köy değişen yerli töreler, Batıl inanışlar, davranışlar, halk ve köylü yaşayışının zengin çeşitliliği, şimdiye kadar görülmedik bir zenginlikte yansıtılmaktadır (Alangu, 1965: 450). Onun hikâyelerinde olay ve kişiler dış görünüşüyle değil, yaşadıkları çevrenin töre ve moral değerleriyle iç içe yoğrularak verilmektedir (Tuncer, 2010: 445).

Dutlar Yetişmedi (2005), *Zehra'nın Defteri* (2005) ve *Üstadın Ölümü* (2006) hikâyeleri yazar öldükten sonra yayımlanmıştır (Tosun, 2012: 56). *Dutlar Yetişmedi*'de 27, *Üstadın Ölümü*'nde 29, *Zehra'nın Defteri*'nde ise 18 öykü yer almaktadır (Soner, 2012: 398). *Dutlar Yetişmedi* ve *Zehra'nın Defteri* artık hapse düşmenin ilk günlerin bunaltısından kurtulduğunu göstermesi açısından önemlidir (Örgen, 2010: 84). Kemal Tahir'in notları arasında yer alan öyküler derlenerek kitaplaştırılmıştır. Bu öyküler, Kemal Tahir'in kaleminden çıktığı için elbette önemlidir fakat yayımlanmadığı için tümüyle sanat anlayışını yansıttığı söylenememektedir (Tosun, 2012: 56).

3.1.3. Romancılığı Ve Romanları

Seçmiş olduğu konu, yer, tarih ve insanlarıyla elbirliği etmiş, bir ulusun destanını yazan (Çelik, 1870: 7), kuramsal Türk romanın babası (Bayar, 1974: 74); edebiyat alanına şiirle başlayıp, hikâyeciliğe geçen Kemal Tahir, roman türüne 12 yıl süren hapislik döneminde yönelmeye başlamıştır (Sülker, 1985: 183). Hapishane yıllarında eserlerinde edebi kaygı taşımamaktadır ve burada polisiye ve aşk romanları yazmaktadır (Nurdağ, 2012: 451). Hapiste yattığı yıllar, hapishane arkadaşlarının anlattığı öyküler ve orada tanıdığı köylüler, onun romancılığının şekillenmesinde önemli olmaktadır (Sivri, 2013: 76). Romanı, “*drama düşmüş insanın anlatıldığı edebiyat türü*” olarak tanımlayan (Çobanoğlu, 2003: 352). Kemal Tahir, 1955'den itibaren romanlarını yayınlamaya başlamıştır (Çobanoğlu, 2003: 344). İlk romanı *Sağırdere* 1955'te basılmıştır (Refiğ, 2015: 7). Edebiyatla ilgisi 1930'larda başlamasına rağmen, kendi adıyla çıkarabildiği ilk kitabının 1955 yılına rastlayışı, o devirdeki baskı dönemini gösterir niteliktedir (Ercan, 1974: 78).

Kemal Tahir'in romanları kitap olarak değil ilk önce gazetelerde tefrikalar halinde basılmaktadır. Bu ise Kemal Tahir'i, geçim sıkıntısına sokmaktadır. Gazetelerde tefrika edilen romanlarının ya parasını tam olarak alamamakta ya da gönderdiği romanlar tefrika edilmemekte ve kendisine geri gönderilmektedir.

Kemal Tahir'in edebiyat anlayışında temel unsur, "vatan" dır. Vatan, onun romanlarında merkezdedir (Nurdağ, 2012: 448- 449). Kemal Tahir'in romanları belli bir tez taşıdığı için, Türk toplum tarihi ile ilgili görüşler nedeniyle yandaş ve karşıtları barındırmaktadır (Eğribel, Özcan, 2003: 55). Yazar romanlarında, 13. yüzyıldan 1950'lere değin başat saydığı toplumsal sorunları işlerken, Osmanlı toprak düzeninin Batı'daki feodalizmden farklılığı gerçeğinden hareket ederek, bu benzerliği insanlık yönünden değerlendirmeye çalışmaktadır (Altuğ, 1974: 13).

1959 yılında *Dost* dergisinin düzenlediği ankette yılın en iyi romancısı seçilen (Özsoy, 2004: 13). Kemal Tahir, Fethi Naci'ye göre; *"romanlarını, gözlemler, yaşanmış gerçekler üzerine değil, düşüncesi, bilgisi üzerine kuruyor; araştırmalardan, toplumsal oluşumuz hakkındaki bilgilerden hareket ediyor; toplumsal gerçeklikleri yansıtırken eserini rastlantılara bırakmıyor"* du (Naci, 1960: 8).

Kemal Tahir'e göre; *"Sadece yazacağı eserleri düşünerek yaşamayan hiçbir sanatçı, ne kadar yetenekli olursa olsun büyük eser veremez. Büyük eser vermeyen toplumların, dünya fikir ve sanat âleminde yeri yoktur"* (Tahir, 1969: 9). Ona göre roman, *"kişileriyle olaylarıyla meselelere getirdiği yeni açılarla her şeyden önce büyük sanat eseri olmalı"* dır (Tahir, 1972: 5).

Kemal Tahir yerli özün ve Türk gerçeğinin savunucusudur; fakat bu, onun taşra romancısı⁸ gibi değerlendirilmesi gerektiği anlamını barındırmamaktadır. Nitekim O, Dostoyevski ile karşılaştırılacak önemdedir. Dostoyevski Rus yazarı olduğu kadar aynı zamanda dünya romanının tartışmasız önemli bir kişisidir. Kemal Tahir'in de konuları Türkiye'nin sorunları ile iç içe geçmesine rağmen, Türkiye ile sınırlı olmayıp, çağının insan ve toplum gerçeğini ele almaktadır (Eğribel, Özcan, 2003: 57- 58).

⁸ Burada ele alınan taşra romancısından kasıt, roman konularının mekânsal bağlamda Türkiye'yi aşması kapsamındadır.

3.1.3.1. Köy ve Kasaba Romanları

Kemal Tahir Anadolu şehirlerinde mahpusken gözlemlediği sosyal problemleri coğrafi ve tarihi bir gerçekliğe yerleştirerek Anadolu taşrasını anlatan romanlar yazmıştır. Genellikle bu romanlar birbirinin devamı niteliği taşıyan ikili ve üçlü seriler halindedir. İlk roman olan *Sağırdere* onun devamı niteliğindeki *Körduman* ile tamamlanmıştır.

Tanzimat yıllarından 1937 yılına kadar süren geniş bir dönemi kapsayan (Erol, 2013: 887); *Yediçınar Yaylası*, *Köyün Kamburu* ve *Büyük Mal* adlı romanları, birbirinin devamı olan bir üçlemeyi oluşturmaktadır (Erol, 2013: 900). Kemal Tahir bu üçlemeyi; beylik, ağalık kurumunun, Batı'daki feodaliteden ayrı bir özellik gösterdiği, ağalığın babadan oğula geçme zorunluluğu bulunmadığı, başka bir ailenin “becerikli bir kişisine de geçebileceğini” kanıtlamak amacıyla yazmıştır (Kudret, 1990: 161).

i. *Sağırdere*

Realist bir roman olan *Sağırdere* (Alangu, 1955: 25), *Son Posta* gazetesinde “Körduman” takma adıyla tefrika edilen (1950) bir romandır (Çelik, 1974: 26). Kendi imzasını taşıyan ilk romandır ancak 1955 yılında yayımlanabilmiştir (Sevim, 2004: 65). Roman, 1938-1939 yıllarında Çankırı'nın Yamören köyünde başlamaktadır (Aktunç, 1974: 7). Romanda iki köy delikanlısının ilk defa trene binişleri, Ankara'ya gelişleri, şehrin, şehirli insanının karşısındaki şaşkınlıkları, araya giren menfaatin iki dostu ayırması, Vahit'in büyük şehir karşısında yok oluşu, sakat olarak köye dönüşü, Mustafa'nın şehrin yenilikleri karşısında direnişleri, ırgatlıkla başladığı işinden taş ustası oluncaya kadar başından geçen olaylar, daüssılaya tutulup şehrin simgelerini yansıtan araçlarla baba evine geri dönüşü anlatılmaktadır (Alangu, 1955: 25).

Romanda kadın-erkek ilişkileri, Batıl inanışlar, eski babaerkil töre ailesinden kalma köy içi gruplaşmaları, kavgaları nesilden nesile sürüp giden kan davaları, köy içi üstünlük iddiaları, şekilci bir din anlayışının etkileri, ahilikten kalma delikanlı teşkilatının son kalıntıları, bir köylü romanının kuruluşunda yer alması gereken kadın ve erkek köylü insanını çevresinden sararak belirleyen bütün ayrıntılara değinilmektedir (Alangu, 1965: 454).

ii. *Körduman*

Körduman (1957) romanı *Sağırdere*'nin devamı olarak, gurbetçi Mustafa'nın köye dönüşünü, Yamören'deki hayatını anlatmaktadır (Alangu, 1965: 455). Yamören Köyü'nün üzerine çöken sis perdesini, belirsizliğini, karışıklığını ve bulanıklığını ifade etmek için “Körduman” isminin konulduğu söylenebilir (Ceran, 2012: 200).

Köylünün kadınlı erkekli gündelik yaşayışı, içine girmiş sorunları, dışında sessiz ve ölü gibi duran küçük bir köyün şaşılacak ölçüde çok yönlü ve renkli dünyasını tasvir etmektedir (Alangu, 1965: 455). *Körduman*'da köyün ve kentin değişen toplumsal sorunları, yurdun yeni iktisadi politikasını işlemektedir (Eronat, 2005: 101). Eserde özellikle İslam tarihinde yaşanmış olan bazı etkileyici dönemler, hayatın aktif çizgisinde telmih edilmekte ve bir anlamda o yaşananlarla ilişki kurulabilmektedir (Eronat, 2005: 97). *Sağırdere* ve *Körduman* ikilemesinde köy-halk arasındaki çekişme, tartışma, anlaşmazlık gibi kaotik durumlarda da gelenekselleşmiş ve en önemlisi kanun dışında yer alan “bir hak arama veya iddia etme” (Kaplan, 1997: 201) eğiliminin hüküm sürdüğü, bir anlamda medeni hukuka ters gelen bir halk hukukunun ağırlıklı olarak rağbet gördüğü anlaşılmaktadır (Eronat, 2005: 98).

iii. *Yedi Çınar Yaylası*

1958'de yayınlanan *Yedi Çınar Yaylası* (Sarıkoca, 2004: 33), Çorum dolaylarında geçmekte; 1854 Kırım Savaşı ile 1908 Hareketi arası dönemin düzmece ağalarını, onların aralarındaki entrikaları, çıkar boğuşmalarını, toplumsal oluş içinde eski töre düzeninden kopup çürüten kişileri konu edinmektedir (Çelik, 1975: 30).

Kemal Tahir, bazı tarihsel realiteleri başlangıç bölümünde verdikten sonra asıl konu olan Çakır Kahyalar ailesinin hayat maceralarını anlatmaktadır (Uludağ, 2013: 86).

iv. *Köyün Kamburu*

II. Meşrutiyet'in ilanının birkaç yıl öncesinden başlayıp 1940'lara kadar süren geniş bir dönemi kapsayan *Köyün Kamburu* romanı, dönemin Orta Anadolu insanının belli bir kurgu bütünselliği içerisinde yansıtılmasının örneğidir (Erol, 2013: 901). Kemal Tahir, *Köyün Kamburu* romanında Çorum da ve buraya bağlı Narlıca Köyü'nde yaşananları genel olarak romanın öncül şahıs kadrosu üzerinden, belirgin

olarak da Çalık Hafız'ın gözleminden ve ağzından aktarmaktadır. “Zengin olmanın yolu kötülük yapmaktan geçiyorsa meşrudur” şeklinde köylüde yerleşmiş ahlaki olmayan bu anlayışı, romanın ana karakterlerinin görüş ve davranışlarıyla vermeye çalışmaktadır (Erol, 2013: 887).

v. *Büyük Mal*

1970 yılında, Kemal Tahir'in *Yediçınar Yaylası* ve *Köyün Kamburu* romanlarının devamı niteliğindeki, *Büyük Mal* yayınlanmıştır (Çelik, 1974: 44). Bu roman Atatürk Cumhuriyeti'nin Anadolu'daki yansımasını aktarmaktadır (Çelik, 1974: 44). Batılılaşma merakıyla başlayan çöküşün inkılaplar ve devlet yasalarıyla hızlandırılmasının nasıl sonuçlar verdiğini, yıkılışın hangi şartlarda olduğunu dile getirmektedir (Çobanoğlu, 2003: 356).

Yedi Çınar Yaylası ve *Köyün Kamburu*'nda olduğu gibi, ahlaki ve sosyal yozlaşma, ekonomik sömürü *Büyük Mal*'da da yeni örneklerle devam etmektedir. Kasaba eşrafı ve köy ağaları sömürülerini yeni düzenle uyum sağlayarak sürdürmekte, cinayet, eşkıyalık, yolsuzluk, hırsızlık gibi gayri ahlaki yöntemleri kullanarak çıkar sağlamaya devam etmektedirler. Yol vergisi, Ziraat Bankası'nın kredi vermesi, Dersim İsyanı, İstiklal Mahkemeleri, gayri meşru ve sapık cinsel ilişkiler roman örgüsü içinde yer alan diğer konulardır (Yavuz, 2000: 137).

vi. *Kelleci Memet*

Kemal Tahir'in Çankırı Cezaevi'nde bir mahkûmdan esinlenerek yazmaya başladığı, Malatya Cezaevi'nde bitirdiği romanıdır (Ceran, 2012: 202). Romanda köy hayatına yabancı karakter olan gazeteci Murat'a mahkûmlar, köy hayatının ve hayatın koşullarından bahsetmektedirler. Gazeteci Murat gazetede yazısından dolayı mahkûm olmaktadır. Çankırı'daki mahkûmlar ise kendini “Aman haa. Aşağı odaya bir herif gelecek. Beri benzer mahpuslardan bellemeyin! Kendisi gazeteci. Her duyduğu gazeteye yazar ki pire zıplasa yazar, hem de pireyi deve yapar da yazar. Aman arkadaşlar göreyim sizi, ek yerimizi belli etmeyelim! Birbirimizin hep iyi yanını söyleyelim ki Çankırı'mızın adı İstanbul'un gazetesine iyi geçsin” şeklinde konuşarak karşılamaktadırlar (Tahir, 1982: 9- 16).

Romanda Anadolu köylü insanının kendine özgü insanlık cevherinin araştırılması, köyün ekonomik temellerindeki özelliklerin cinsel münasebetlere etkisi

konu edilmektedir (Tahir, 2016: 61). Asıl konu ise, bir kaza kurşunu ile ağasının ölümünden suçlu bulunarak mahkûm edilen bir köy delikanlısının dramıdır. Bu ana konunun yanında, hapishaneyi anlatan bir roman niteliğindedir. Çeşitli mahkûmların hayat hikâyeleri, hapishanedeki insan ilişkileri anlatılmaktadır (Yavuz, 2000: 103). Buradaki Kelleci, ekinlerin toplanmasından sonra kalan başakları yani kelleleri toplayan ve bu şekilde geçimini sağlayan fakir köylüye karşılık gelmektedir (Ceran, 2012: 202).

Tahir Alangu, *Kelleci Memet* hakkında görüşünü, “*Kelleci Memet* (1961) romanında, kadın yüzünden adam öldürme suçunu yüklenmiş saf bir köylü delikanlısının aldatılarak hapishaneye düşmesini, köyde olup bitenlerle dar yerde sıkışıp kalmasında beliren dramını, bu delikanlının çevresindeki hapishane yaşayışını tasvir ediyor” şeklinde dile getirmektedir (Alangu, 1965: 463). Nazım Hikmet ise, *Kelleci Memet* için şöyle söylemektedir: “Kelleci bir harikadır. Çünkü reeldir, çünkü bir realite en doğru bir görüşle, felsefeyle, sanat tekniğiyle verilmiştir” (Çelik, 1974: 37).

vii. *Bozkırdaki Çekirdek*

Diyalektik düşünce tarihinin dünya edebiyatında en yüksek zirveye ulaştığı romanlarından biri olan *Bozkırdaki Çekirdek* (Çelik, 1974: 46), 1962 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde tefrika edilmiştir (Yavuz, 2000: 128). Romandaki karakterler, tek parti döneminin politikacıları, yöneticileri ve İnönü’nün Cumhurbaşkanlığı yıllarındaki görevleriyle tipleştirilmeye çalışılmıştır (Yurdakul, 1982: 25).

Roman *Köy Enstitüleri*’ni konu edinmekte olup, kahramanlar, köy şartları göz önünde tutularak genellikle 16-17 yaşlarındaki erkek ve kızlardır (Sevim, 2004: 61). Roman, köy çocuklarının doğal çile çekme ve azla yetinme yatkınlıklarından yararlanılarak sömürülmelerinin, köy çocuklarına benimsettirilme çabasını ortaya koymaktadır (Çobanoğlu, 2003: 355- 356).

3.1.3.2. Tarihsel Romanları

i. *Yorgun Savaşçı*

1965 yılında yayımlanan ve Milli Mücadele'nin ilk günlerini anlatan (Tükel, 1968: 46) *Yorgun Savaşçı* romanı, 1967 yılında Yunus Nadi Armağanı (Özsoy, 2004: 13) ve daha sonra ise, Türk Dil Kurumu (TDK) ödülü almıştır (Çelik, 1974: 40).

Yorgun Savaşçı TRT tarafından 8 bölümlük bir dizi olarak; Halit Refiğ'e yaptırılmıştır. Çekimine 1978'de karar verilmesine rağmen, 1979'da senaryo onay aldıktan sonra çekimlere başlanabilmiştir (Çılgın Türk Yorgun Savaşçı'yı Nasıl Yaktı, 2009). Fakat askeri arşiv ve mekân desteği olmadan çekilemeyeceği anlaşılmış, aynı zamanda bütçe sıkıntısı da yaşandığından ve de 12 Eylül Askeri Darbesi dolayısıyla yarıda kalmış, bitirilememiştir. 1982 yılına gelindiğinde ise, Askeri Komite tarafından sakıncalı bulunularak, yakılmıştır (Tuncer, 2017). Nedenler *Nokta* dergisinde şu şekilde sıralanmaktadır;

Filmde Türklerin ırksal karakterine ilişkin iddiaların, örneğin sarışın ve mavi gözlülerin Türk olamayacağının öne sürülmesi, Ege bölgesi halkının savaşa katılmak istemiyor gibi gösterilmesi, filmdeki zaman boyunca Atatürk'ün Türkiye'de yok sayılması, gelişmelerin ondan bağımsızmış gibi gösterilmesi, Ermeni sorununun filmde adeta Türkiye'nin aleyhine kullanılması, filmde ordu mensuplarına uygun olmayan lakapların ve argo lügatın kullanılması, Çerkez Ethem'in milli bir kahraman gibi gösterilmesi, çeşitli toplum kesimlerinin arasını açacak diyalog ve görüntüler, filmin Osmanlı imparatorluğu ve Halifeliğin Türkiye için tek gerekli yönetim biçimi olduğunu ve Kurtuluş savaşına gerek olmadığını vurgulaması (Toprak, 2010: 132).

TRT'nin Genel Müdürü Macit Akman ise, yakıldı denilen *Yorgun Savaşçı*'nın kopyasının alınıp saklandığını açıklamaktadır (Saydemir, 1987).

ii. *Kurt Kanunu*

Atatürk'e karşı yapılması planlanan suikast ve gerçekleştirilemeyen suikastın zanlılarının hikâyesi olan (Beşe, 2013) *Kurt Kanunu*, Kemal Tahir'in, *Yorgun Savaşçı* ile başlayıp *Yol Ayrımı* ile biten üçlemesinden ikincisidir. Roman, “Kanlı Tuzak”, “Sürek Avı” ve “İnsanlık Sorunu” başlıkları altında üç bölümden oluşmaktadır (Kılıçgedik, 2003: 250).

Kemal Tahir'in Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarını İzmir Suikastı kesitinde anlattığı bu romanı, “Kurtlukta, düşeni yemek kanundur” vecizesiyle başlamaktadır.

iii. Devlet Ana

Kemal Tahir'in bir yandan göklere çıkarılması bir yandan da yerin altına girdirilmesine sebep olan *Devlet Ana* romanı, 1967 yılında yayımlanmıştır (Çobanoğlu, 2003: 355). Eserde Osmanlı Devleti'nin kurulduğu dönemin çöküntü çağı, coğrafyanın ise, boşluk diyarı olduğundan bahsedilmektedir (Köksal, 1999: 51). 1968 yılında Türk Dil Kurumu Roman Armağanı almasına layık görülen (Özsoy, 2004: 13) roman 6 bölümden oluşmaktadır:

Kemal Tahir romana önce, *Osmanlı Çekirdeği* adını vermek istemişse de daha sonra *Devlet Ana* ismini tercih etmiştir. Bu ismi tercih etmesi romanın akışı ve baskın kahramanlarıyla da alakalı olarak yorumlanmaktadır.

Lütfi Şehsuvaroğlu, “*Devlet Ana Mı, Devlet Baba Mı*” (1997: 235) makalesinde; “Devlet bizatihi ‘baba’ dır. Baba kavramı devlet kavramında daha uygun düşmektedir. Kitabın adı “Devlet Ana değil Devlet Baba” olmalıydı ifadesini kullanmaktadır. Çünkü ataerkilliğe göre Devlet Ana kavramının tamamen ters bir kelime olduğunu söylemektedir.

Kemal Tahir konu seçiminde hareket noktasının ideolojik olduğunun altını çizmektedir. Savunduğu *Asya Tipi Üretim Tarzı* görüşünün kökenini kendi topraklarında bulacağını düşünmekte ve bunu Devlet Ana’da somutlaştırmayı düşünmektedir (Gögebakan, 2004: 49). Devlet Ana’nın amacı, geçmişin değerini ve üstünlüğünü Batı’yı savunanlara karşı göstermektir. Osmanlı mülkiyet düzeninin feodaliteye, insanının Avrupalıya dahası, Kerim Devlet’in sömürgeci Batı Devletlerine üstünlüğü kanıtlanacaktır. Böylece, geçmişe bakış, Batıcılığın yanlış ve kasıtlı yönlendirmelerinden arındırılacak ve okur, geçmişin parlak tözüyle yüz yüze gelecektir (Demiralp, 1981: 89).

Kemal Tahir, 1290 yılından itibaren yaklaşık on yıllık zaman diliminde geçen vakaları bir yıla sığdırarak Osmanlı devlet yapısının sahip olduğu özgün karakterini yansıtmaya çalışmaktadır. Kemal Tahir, eserde, özellikle Türk kültürünü ve medeniyetini Batı ile karşılaştırmaktadır. Feodalitenin ve din sömürücülerinin Batı’yı karanlığa hapsettiğini belirtirken, Türklerdeki aile birliği, devlet-millet arasındaki uyum, milli ve manevi değerlere bağlılık, adalet ve devlet kurma yeteneği ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, Türklerin yiğitliği, mertliği ve savaşçı bir toplum oluşu,

Batı'daki örneklerine tezat olarak verilmektedir (Karabulut, 2009: 126). Yazar, "Anadolu halklarının kişisel ve toplumsal özelliklerini" saptamak için, Osmanlı İmparatorluğu'nun "yedi yüz yıl yaşamasını sağlayan gücün kaynağına bakmak gerektiğini" söylemekte ve "toplumumuzun bugün içinde debelendiği zorluklardan ezici çoğunluğunun köklerinin tarihimizde" olduğunu belirtmektedir (Kudret, 1990: 175).

Eser, olumlu ve olumsuz birtakım eleştirilere maruz kalmıştır. Onu eleştirenler ise, aslında onun tezlerine karşı çıkmaktadır (Gögebakan, 2004: 49). Selim İleri ile röportajında *Devlet Ana* hakkında görüşünü dile getiren Kemal Tahir; *Devlet Ana*'nın "herhangi bir topluma onur verecek bir tarihsel başlangıcımız olduğunu ve buna layık bir birikime sahip olduğumuzu belirlemek" amacıyla kaleme aldığını ifade etmektedir (1973a: 20). Oğuz Demiralp'e göre, *Devlet Ana* polisiye romanı olarak değerlendirilmesi gereken romandır. Çünkü romanın konusu olarak Osmanlı Devleti'nin kuruluşu gösterilmişse de roman bir cinayet olayı üzerine kurulmaktadır. İyi-kötü çatışması ve sonunda iyinin kazanması vardır (1981: 99). Adalet Ağaoğlu, romanı bir destana benzetmektedir (1968: 9). İlber Ortaylı ise, *Devlet Ana*'yı, siyasi hikâye olarak görmektedir (1968: 20).

iv. Yol Ayrımı

Esir Şehir üçlemesinin sonuncu dizisi olan *Yol Ayrımı*, 1971 yılında yayımlanmıştır (Çelik, 1974: 45). *Esir Şehrin İnsanları* ve *Esir Şehrin Mahpusu* romanlarındaki Kamil Bey karakteri başta olmak üzere bazı kahramanları bu romanda da yerlerini almaktadır (Yavuz, 2000: 139).

Kemal Tahir tamamen roman üstüne yoğun çalışmaları sonucu yorulmuştur. *Yol Ayrımı*'ni noktaladığı zaman ağzından kan gelmiş ve ciğerleri yıpranmıştır. Kanseri olmuş ve ameliyat sonucu kanseri yenmiştir fakat bundan sonra tek ciğerle yaşamak zorunda kalmıştır (Çelik, 1974: 44- 45).

Romanda, 9 Ağustos 1930 (Serbest Parti oluşumunun *Vakit* gazetesinde duyurulması), 17 Kasım 1930 (Serbest Parti'nin kapanma kararının *Vakit* gazetesinde duyurulması) yıllarının siyasi çalkantıları anlatılmaktadır (Lekesiz, 2012: 269).

Kemal Tahir, 1970'de geçirdiği ağır akciğer kanseri ameliyatından sonra çalışmalarını uzun süre aksatmaktadır. Hazırlamakta olduğu "Batı Çıkmazı, Topal

Kasirga, Şeytan Aldatması, Dam Ağası, Namuscular” romanları ölümüyle beraber yarım kalmıştır. Araştırmaları, çabaları sırasında tuttuğu “Tarih Notları” nı derlemiş, fakat ölüm sebebiyle yayına hazır duruma getirememiştir (Çobanoğlu, 2003: 357).

3.1.3.3. Şehir Romanları

i. *Esir Şehrin İnsanları*

Kemal Tahir’in *Esir Şehrin İnsanları*, 1952 yılında *Yeni İstanbul* gazetesinde tefrika edilmiş ve Nurettin Demir takma adıyla 1956 yılında kitap halinde yayınlanmıştır (Karabulut, 2009a: 128). Kemal Tahir, Kurtuluş Savaşı dönemini anlattığı üç romandan (*Esir Şehrin İnsanları*, *Esir Şehrin Mahpusu*, *Yol Ayrımı*) (Kudret, 1990: 168), “Esir Şehir” üçlemesinin ilk kitabı olan *Esir Şehrin İnsanları*, mütareke yıllarının işgal altındaki İstanbul’unda farklı sosyal çevrelerden farklı insan portreleri ve bunlar arasındaki çatışmaları (Özer, 2015: 192); mütareke devri İstanbul’unda katıldığı hareketin nedenlerini ve gelişimini iyice kavrayamamış olan, olaylara bir ucundan katılıp başka ucundan fırlatılan Osmanlı aydınlarını anlatmaktadır (Çelik, 1974: 27- 28).

Romanın baş karakteri Abdülhamit devri paşasının oğlu (Alangu, 1965: 446) Kamil Bey’in kurgu içindeki bireysel serüveni incelendiğinde, ilk önce babasından kalan mirasla yaşayan bir Osmanlı aristokrati; ardından parasız kalmış, hapse düşmüş bir paşa oğlu, en sonunda ise, “Millici Abi” unvanını kazanmış “sorumlu bir aydın” olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Özer, 2015: 192).

ii. *Esir Şehrin Mahpusu*

Esir Şehrin Mahpusu, 1962 yılında yayımlanmıştır (Sarıkoca, 2004: 33). *Esir Şehrin İnsanı* romanının devamı olan romanda başkarakter Kamil Bey’dir. Kemal Tahir bu romanda kaytarmacılığın kaçınılmaz olduğunu; “en faziletli yiğit davranışlarında bile uzaktan uzağa bir kaytarmacılık” olduğunu vurgulamaktadır (Çobanoğlu, 2003: 354).

Kamil Bey, 7 yıl hapse düşmekte ve karısı tarafından yüzüstü bırakılmaktadır (Yavuz, 2000: 102). Yeni Tevkifhane’ye nakledildiği gün adını hapishane defterine kaydettirirken, üstü aranıp eşyalarının bir kısmına el konulurken, kendisine çok yabancı olan bir hayatın bilgisi ile karşılaşmaktadır. Yeni hayatının ilk bilgisi ise, burada parasız yaşanamayacağıdır (İslam, 2004: 179).

Konur Ertop, *Esir Şehrin Mahpusu* hakkında, sadece başarılı kısmının dili olduğunu ve Türkçesini güzelleştirdiğini söylemektedir (1962: 14).

3.1.3.4. Eşkiyacılık Romanları

i. *Rahmet Yolları Kesti*

Roman, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Çorum'un Sungurlu ilçesinde geçmekte ve şimdiye kadar olumlu yaklaşılan eşkıyalığın, ilk defa bu romanda karşı tezi getirilmektedir. Eşkıyalığın nasıl ırz düşmanı, sefil, perişan, kıyıcı oldukları ortaya konulmaktadır (Çelik, 1974: 28). *Rahmet Yolları Kesti* (1957) romanı, *İnce Memed* (Yaşar Kemal) romanının tam tersidir (Alangu, 1965: 458). Kemal Tahir'in Yaşar Kemal'e karşı yazılmış roman olduğunu öne süren kişilere cevabı: "*Rahmet Yolları Kesti*'yi ona karşılık olarak yazmadım. Bütün dünyada yarı aydınlar arasında meydana gelen yanlış anlamaya parmak basmak istedim" (Tahir, 1990a: 49);⁹ şeklinde olmuştur.

Yaşar Kemal'in *İnce Memed*'inde ve takip eden pek çok romanda ya da filmde işaretlenen haksız düzene başkaldıran eşkıya figürü yerine hırsız ve katil olan eşkıya fotoğrafı *Rahmet Yolları Kesti*'de ön plana çıkartılmaktadır (Ceran, 2012: 207). Soyguncu eşkıyaya karşı devletin tarafını tutan Kemal Tahir'in, gelecekte benimseyeceği ideolojik duruşa dair ilk sinyaller ise, burada verilmektedir (Sevim, 2004: 66).

3.1.3.5. Ölümünden Sonra Yayımlanan Romanları

Ölümünden sonra eşi Semiha Demir, mahpushane yıllarında yazdığı ancak sağlığında yayımlayamadığı *Namuscular*, *Karılar Koğuşu*, *Damağası*, *Hür Şehrin İnsanları* ve *Bir Mülkiyet Kalesi*'ni 1974-1977 yılları arasında yayımlatmıştır. Semiha Hanım, Kemal Tahir'in notlar üzerinde çalışmalarını okumakta; Ratip Tahir ise,

⁹ Kemal Tahir'in eşkıyalığa bakışı: Bizde eskiden beri yerleşmiş, sebepleri meydanda olan bir ters lejant var. Halkçılığı ve halkın despotik idareye karşı başkaldırmasını çok pis hayduttuk şekli olan eşkıyalıkla karıştırırlar. Halk arasında dolaşan eşkıya türküleri ve serüvenleri, bazı şehirli yazarları aldatır. Onları, eşkıyalarda halk kahramanı aramaya, daha da kötüsü bulmaya götürür. Aslında halkın despotik idareye karşı direnmesi her ne kadar ilk zamanlarda, şuursuz davranışlar, eşkıyalığa benzer anarşik çıkışlar gibi görünürse de, bir toplumda gerçek ve köklü halk başkaldırmaları birikimi varsa, bu hareketler katiyen sürgit eşkıyalar tarafından yürütülmez. Bilhassa milletlerin kurtuluş mücadelelerinde eşkıyaların göründükleri olmuşsa da, bu haydutlar sosyal hareketle çok kısa bir süre beraber yürürler. Sonra hakiki halk kuvvetleri tarafından ortadan kaldırılırlar. *Rahmet Yolları Kesti*, bu gerçeğin, Anadolu'nun belli özelliklerinden, eşkıyalığa hevesli insanlarımızın kişisel dramlarıyla beraber aydınlatılmıştır (Berksoy, 1974: 28).

daktiloya aktarmaktadır. Dr. Sebire Dosdoğru daktiloya geçirmede yardımcı olan diğer isimdir (Özsoy, 2004: 9- 14).

i. Bir Mülkiyet Kalesi

İki cilt halinde basılan roman 1977 yılında yayımlanmıştır (Yavuz, 2000: 154). Yazar *Bir Mülkiyet Kalesi*'nde anne ve babasının evlenmeden önceki hayatlarını ele alarak anlatmaya başlamaktadır. Romanda yazarın Nuriye olarak bilinen ancak nüfus cüzdanında Hubser olan annesi "Canseza", babası Tahir Efendi "Mahir Efendi"; Kemal Tahir ise, "Murat" olarak isimlendirilmektedir (Özlük, 2012: 298).

Otobiyografik eser olan *Bir Mülkiyet Kalesi*, Mahir'in ev sahibi olmak istemesi, Mahir'in evlenmesi, çocuk sahibi olması savaşlarda bulunmasından bahsederken aynı zamanda dönemin tarihsel kesitlerini de sunmaktadır. 31 Mart Olayı, Jön Türkler, Balkan Muharebesi, Almanya Ordusu'nun ilerleyişi, Fransız İstilas, İzmir'in Yunanlar tarafından işgali, Yunan Ordusu'nun ilerleyişi, Kuvay-ı Milliye gibi II. Meşrutiyet'in ilanından Kurtuluş Savaşı'na kadar devam eden dönemi içermektedir (Tahir, 2011).

ii. Namuscular

Kemal Tahir'in Malatya Cezaevi'nde iken tuttuğu notlardan olan *Namuscular* eseri, 1945-1973 yılında kaleme alınmış (Yüce, 2014: 38) ve *Karılar Koğuşu* ile birlikte 1974 yılında yayımlanmıştır (Ceran, 2012: 205).

Kemal Tahir; *Kelleci Memet*, *Karılar Koğuşu*, *Damağası* romanlarında olduğu gibi bu romanda da İstanbullu Murat Bey adıyla yer almaktadır. Gazeteci Murat siyasi suçtan dolayı 15 yıl hüküm giymektedir.

Eserde ana tema olarak namus meselesi yüzünden mahpushaneye düşmüş kişinin dramı anlatılmaktadır. Öldürmek ile birlikte namusun temizlendiği genel kanısı oluşturmuş gibi görünse de Kemal Tahir'in asıl vermek istediği mesaj, namussuzluğu yapan kişinin aslında suçlusunun, toplum ve toplumdaki genel yargılar olduğudur (Tahir, 2013).

Lale Yüce'ye (2014: 38) göre; yerel konuşma üslubunu ustaca kullanarak karakteri tanıyormuşuz hissi veren Tahir'in anlatımı, öykülerin inandırıcılığını pekiştirirken, Anadolu insanını daha yakından tanıma fırsatı sunmaktadır.

iii. *Karılar Koğuşu*

Kemal Tahir'in Malatya Cezaevi'nde tuttuğu notlardan oluşan *Karılar Koğuşu* 1974 yılında yayımlanmıştır (Durukan, 2014). Eserde, Adıyamanlı Hanım, Çingene İnci, Tözey, Nafia, Hubuş Hanım, Sıdika, Kürt Gevre olmak üzere 7 kadın mahkum bulunmaktadır (Gülendam, 2008: 385).

Büyücü Hoca, Derviş Abdullah ve Hubuş karakterleri üzerinden üfürükçülerle, dini kullananları eleştirirken, tevekkül anlayışından başlayarak genel bir İslam eleştirisi yapmaktadır (Ceran, 2012: 206). *Namuscular*'da zina, aldatma, cinayet, çeşitli ahlaksızlıklar erkekler merkezinde örülür iken, *Karılar Koğuşu*'nda kadınlar merkezinde örülmektedir (Narlı, 2010: 100).

iv. *Hür Şehrin İnsanları*

İki ciltlik bir eser olan *Hür Şehrin İnsanları*, 1976 yılında yayımlanmıştır. Romanın birinci cildi, “Fakir-i Pürtaksir” (günahı çok bir fukara) ve “Avukat Katibi” adlı iki bölümden ve ikinci cildi ise, “Kör Uçuş” ve “Batak” adlı bölümlerden oluşmaktadır (Sivri, 2013: 79).

Kumar, fuhuş, alkol, aldatma, ikiyüzlülük, cinsel sapkınlık gibi olumsuz yargılar romanda sıkça dile getirilmekte ve Türk değer kaybı vurgusu yapılmaktadır (Sivri, 2013: 82). Romanda, Kurtuluş Savaşı sonrası İstanbul'u ve insanları dile getirilmekle birlikte, Kurtuluş Mücadelesi sonrası Türkiye'sinin temsil edildiği İstanbul'da insanların Batılılaşma etkisiyle, giydirme ve iğreti bir kültürde aslında tutsak edildiğini, kendi değerinden gelenek ve göreneklerinden koptuğunu öne sürmektedir (Sivri, 2013: 79).

Kemal Tahir, ülkenin içinde bulunduğu ortamın karışıklığının sadece bağımsızlığı kazanmakla bitmediğini dile getirmektedir. Emperyalizmin, Milli Mücadele'den sonra da devam edeceğini ve bundan ne dışarıdakilerin ne de içeridekilerin vazgeçmeyeceğini dile getirmektedir (Gülşen, 2012: 411). Murat karakteri etrafında geçen roman, kent ve kent etrafında insan ilişkilerini anlatmaktadır (Yavuz, 2000: 152). Murat, Mustafa Kemal ve onun hâlâ da başkanı olduğu Cumhuriyet Halk Fırkası taraftarıdır. Serbest Fırka'ya karşı tutumu vardır (Yavuz, 2000: 153). Murat çok sefil yaşam süren fakat bunlara rağmen okuma mücadelesi veren bir kişidir (Sivri, 2013: 79).

v. *Damağası*

Çorum Cezaevi'nde yazılmaya başlanan roman, Semiha Demir tarafından (1977) yayımlanmıştır (Narlı, 2010: 101). İkinci Dünya Savaşı'nın Anadolu cezaevlerinden nasıl izlendiğini, dışarıdaki yoksullukla mahpushanedeki bunalıntıyı, dış soygunların, toplumun aynası sayılacak mahpusluk hayatını nasıl etkilediğini anlatmaktadır (Tahir, 2016: 63).

Damağası ve *Karılar Koğuşu* notlarındaki en önemli ortak yan, her iki romanda da kendisini temsil eden bir mahkûmu karakter olarak kullanmasıdır. *Damağası*'nda "Gazete Muharriri-Kitaplı Casus", *Karılar Koğuşu*'nda ise İstanbullu Murat Bey'dir (Ateş, 2012: 261).

Damağası'ndaki Cemal karakteri çoğunlukla Kemal Tahir biyografisinden alınmaktadır. Galatasaray'da okuyan, hukuk ve edebiyat eğitimi alan, Nazım Hikmet'le arkadaş olan, onunla birlikte siyasi suçu olan, kitap yazan, çeviri yapan ve İstanbul'u özleyen Cemal (Narlı, 2010: 101), *Esir Şehrin Mahpusu*'ndaki Kamil Bey'in; *Kelleci Memet*, *Karılar Koğuşu*, *Namuscular* romanındaki İstanbullu Murat'ın yerini alan kişidir (Narlı, 2010: 111). Aynı zamanda Malatya Cezaevi'nden gelen mahkûm, Sinop Cezaevi'nde yatan kardeşinden mektup alması gibi özellikleri de adeta Kemal Tahir'i tasvir etmektedir (Ateş, 2012: 261).

vi. *Topal Kasırğa*

Topal Kasırğa başlangıç ve üç bölümden meydana gelmektedir (Tahir, 1972: 3). Osmanlı Devleti'nin 1402 Ankara Savaşı ile dağılması ve sonradan Çelebi Mehmet tarafından yeniden toparlanarak ikinci defa kuruluşunu *Topal Kasırğa* romanında anlatmaktadır (Yavuz, 2000: 155). Kemal Tahir'in *Milliyet Sanat* dergisi röportajında roman hakkında şu bilgiler yer almaktadır:

Topal Kasırğa romanının geçtiği tarih dönemi, büyük roman için biçilmiş kaftandır. Roman kişilerinin içinde Devlet Ana romanı kahramanlarının torunlarından bazıları, Nasrattin Hoca, Mevlüt Şairi Süleyman Dede görüneceklerdir. Daha önemlisi, Osmanlılığın Ankara önünde birinci defa yıkılışı, bu imparatorluğun hemen bütün Batı tarihçilerinin ve bizim de pek çok tarihçi geçinenlerimizin ileri sürdükleri gibi rastlantıya bağlı bir kuruluş olmadığını, hele devlet nedir bilmez göçebelerin, hayvan ardında sürünen çobanların, talancı çetelerin, çoğu esrarkeş dervişlerin eseri sayılmayacağını ispatlar. Osmanlılık bir tarih döneminde, çok önemli bir coğrafya alanında çok onurlu bir insanlık görevi yüklenmiştir. Osmanlılık kolektif dehayla kurulmuş bir dünya olayıdır. Salt geçmişi değil, taşıdığı insan değeri ve özelliği ile ne kadar görmezden gelinmek istenirse istensin, geleceğimizi de etkileyecek bir deha eseridir. Anadolu Türk dehasının en büyük eseridir. Topal Kasırğa işte bu eserin hain

bir ihanetle yıkıldıktan on iki yıl sonra yeniden toparlanıp yediyüz yıllık hayatını hangi güçlere dayanarak niçin ve nasıl sürdürebileceğini açıklamaya çalışmaktadır (Tahir, 1972: 3).

vii. *Batı Çıkmazı*

Zaman zaman ismini “Doğu Çıkmazı, Farlasan, Yıldız Alacası” gibi düşünen yazar sonunda *Batı Çıkmazı* ismini verdiği romanında, Osmanlı’nın Batılılaşmasını anlatmaktadır. Batılılaşma ile Osmanlı’nın çıkmaza girdiğini savunmaktadır.

Roman, Kabakçı Mustafa Ayaklanması’ndan başlayarak 1908-1920 arası dönemin siyasi olayları, bu olayların nedenlerini, Doğu-Batı çatışmasını ele almaktadır (Tahir, 2016a).

viii. *Patriyot Ömer ve Gülen Azap Çıkmazı*

Kemal Tahir’in, *Patriyot Ömer ve Gülen Azap Çıkmazı* adlarıyla gerçekleştirmeyi düşündüğü iki ayrı romanı için tasarladığı notlar *Notlar 3* eserinde yer almaktadır.

Patriyot Ömer, bir tek tabancayla bir kişiyi ortadan kaldırmakla sorunları çözeceğine inanmış bir subay dramının, “Yakup Cemil Olayı” üstüne kurgulanması üzerine roman çalışması iken (Tahir: 1991a: 6); *Gülen Azap Çıkmazı* romanı ise, 1963’te başlamaktadır. Romanda, kişisel mülkiyetin toplum kişilerinde nasıl bir düşünce psikoloji yarattığı, kolay yoldan nasıl kazanç sağlanacağını planlama ve büyük kar elde etme düşüncesi, ev sahibi olma ile geleceği garanti altına alma gibi temaları içermektedir (Tahir: 1991a: 78- 136). Bu iki roman taslağı Kemal Tahir’in ölümünden sonra yayımlanmıştır.

3.1.4. Tercümelere

Kemal Tahir, Galatasaray Lisesi’nde öğrendiği Fransızca sayesinde gazeteciliğe başladığı günden itibaren Fransızcadan tercümelere yapmıştır. Nazım Hikmet’in çevresine girdikten sonra ise, onun telkinleriyle sosyalist düşüncenin temel kaynaklarını çevirmiştir (Çoşkun, 2006: 316).

Hapishane yıllarına kadar fazla edebi çeviri yapmayan Kemal Tahir, geçim sıkıntısı nedeniyle yayınlamaya başladığı çeviri romanlarında edebi kaygı gütmemektedir (Nurdağ, 2012: 451). Kemal Tahir, hapisten çıktıktan sonra da, bir

yandan “hafif” tefrika romanlar yazarken, bir yandan da polisiye çeviriler yapmaktadır (Çoşkun, 2006: 316).

Fransızca’dan yaptığı çeviri romanları; *Kastil Büyücüsü*, *Harlem Cinayeti*, *Bir Gecenin Beyliği*, *Sevmek Hakkı*, *On Küçük Zenci*, *Saygon Geceleri* ve *Dehşet Yolcuları*’dır (Soner, 2012: 398).

Kemal Tahir Mayk Hammer ve Peter Cheney’den de çeviriler yapmıştır (Özsoy, 2010: 44; Özsoy, 2004c: 200).

3.1.5. Film Senaryoları

Kemal Tahir, Türk sineması üzerine geliştirdiği fikirlerle, yazdığı senaryolarla ve kendi eserlerinden sinemaya ve televizyona aktarılan film ve dizi filmlerle adını sıkça duyurmuş ve birçok tartışma içinde yer almıştır (Toprak, 2010: 128).

Y. Yılmaz’a göre, Kemal Tahir’in senaryosunu kaleme aldığı filmlerinin birçoğunun bugün piyasada ne VHS olarak ne de dijital kayıt olarak bulunduğu görülmemektedir (2012: 420). Kemal Tahir, 1960’lardan itibaren Türk sinemasıyla yakından ilgilenmekte ve çeşitli takma isimlerle senaryolar yazmaktadır (Toprak, 2010: 128). Yazdığı senaryoların hiçbirinde kendi ismini kullanmamakta ve çoğunlukla Murat Aşkın ve Bedri Eser isimlerini tercih etmektedir. 1962 yılında Murat Aşkın adıyla senaryo yazmaya başlamış ve o yıl “Battı Balık” ve “Beş Kardeşiler” adlı senaryoları Atıf Yılmaz tarafından filme alınmıştır (Y. Yılmaz, 2012: 421- 422). *Haremde Dört Kadın*, 1965 yılında filme dönüştürülmüştür fakat başlangıçta film senaryosu olarak girişilen tasarı sonunda roman olarak tamamlanmıştır. *Haremde Dört Kadın*’ın aldığı olumsuz eleştiriler ve bütçe sorunu sonradan Devlet Ana romanına dönüşecek yolu hazırlamış, bir senaryo taslağı, en ünlü romana yol açmıştır (Toprak, 2010: 128). Romanlarında gerçekliğe vurgu yapan Kemal Tahir, senaryolarında da aynı düşünceye sahiptir. O’na göre Türk sineması kendini geliştirmek; kendi tarihini, kültürünü tanımak ve kendi iç dinamiklerini kullanmak zorundadır (Toprak, 2010: 128- 129). Kemal Tahir’in eserinden uyarlanan filmler, yönetmenliğini Erdoğan Tokatlı’nın yaptığı *Güneşe Köprü* (1986); yönetmenliğini Halit Refiğ’in yaptığı *Karılar Koşuşu* (1989); yönetmenliğini Ersin Pertanın yaptığı *Kurt Kanunu* (1991); yönetmenliğini Tülay Eratalay’ın yaptığı

Özlem... Bugüne... Yarına (1995) şeklinde sıralanmaktadır (Y. Yılmaz, 2012: 425-427).

Kemal Tahir'in eserlerinden uyarlanan televizyon dizileri, yönetmenliğini Halit Refiğ'in yaptığı *Yorgun Savaşçı* (1979); yönetmenliğini Tunca Yöner'in yaptığı *Yorgun Savaşçı* (1993); yönetmenliğini Cafer Özgülün yaptığı *Esir Şehrin İnsanları* (2003), yönetmenliğini Yasin Uslu'nun yaptığı *Kurt Kanunu* (2011) (Y. Yılmaz, 2012: 427- 430); şeklinde sıralanmaktadır.

4. KEMAL TAHİR'İN SON AKŞAMI

Kemal Tahir son akşamını Mehmet Barlas'ın Şişli'deki evinde bir dost meclisinde geçirmektedir. Saat 8: 30 da (21 Nisan 1973) (Çobanoğlu, 2003: 358) Kemal Tahir eşiyle birlikte salona girdiğinde; İsmail Cem, Ali Sirmen, Mete Tunçay, Tuncer Arıklı, Dr. Afşin Germen ve eşleri de bulunmaktadır. Ayrıca Dr. Afşin'in baldızı İnci Bilimer de kişiler arasında bulunmaktadır (Tanju, 1988).

Son yemekte Kemal Tahir kendisine Mete Tunçay tarafından yöneltilen küçültücü sözlerle bir karşılık veremeden fenalaşmıştır. Sofradan kalktıktan sonra Dr. Afşin tarafından nabzına bakılıp biraz uzanması tavsiye edilmiştir. Kemal Tahir bu rahatsızlığı gaz sıkıştırmasına bağlayarak eve gitmek istediğini dile getirmiştir. Göztepe'deki evine gelince bir kat yukarıdaki dairelerine çıkmayı göze alamamış ve alt katta oturan bir dostlarına girip orada ıhlamur, karbonat gibi şeyler ile rahatsızlığı geçirmeye çalışmıştır. Fakat bunlar çare olmamış ve sabaha karşı daha önce reddettiği doktorun gelmesini kabul etmiştir. Fakat doktor geldiğinde ise, o ölmüştür (Faruk, 2009).

Dr. Hulusi Dosdoğru, Barlas'ın evindeki toplantıyı Hz. İsa'nın "Son Yemek" ine, Tunçay'ı da ona ihanet eden Havari Yahuda İskariyot'a benzetmektedir. "*Bir dost sofrasında, ilk olarak tanıdığı hasta bir yazara karşı, hiçbir nezaket kuralına girmeyecek biçimde 'sizin eserlerinizi toplatmak lazım' yollu suçlamalara kalkışmış*" (Çakır, 2017) olan Mete Tunçay'ı suçlamaktadır.

Tarihçi Mete Tunçay da, Tahir'in ölümünden sorumlu tutulmasını, bir yıl sonra yanıtlarken şöyle söylemektedir:

Kemal Tahir'in hastalığını gerçekten bilmiyordum. Barlas'ın evinde kendisini son kez gördüğümde rakısını içiyor, yemeğini yiyor ve heyecanla, "Türk insanının

başkalarına benzemezliği” üstüne nutuk çekiyordu. Kendisine yönelttiğim eleştirilerin doğruluğuna kesinlikle inanmakla birlikte, hemen o gece vefat edeceğini bilseydim, onu çok daha övücü bir biçimde konuşurdum. Nitekim “Son Yemek” te birlikte olduğumuz kişilere, bu üzüntümü cenaze töreninde içtenlikle söyledim. Onun abartmacı üslubuna ayak uydurmak çabasıyla “sizin eserlerinizi toplamak isterdim” dediğim doğrudur. Bence kitaplarının toplatılmayı hak etmelerinin nedeni, porno oluşları değil, o geceki toplantıda özellikle belirttiğim gibi, tarihsel gerçeklerin içyüzünü ancak birkaç yüz kişi ciddi kaynaklardan araştırabilecekken, onun büyük bir sorumsuzlukla, sahici kişilere asla kendilerinin olamayacak görüşler yakıştırmasıdır (Çakır, 2017).

Mete Tunçay¹⁰, Kemal Tahir’i tarihi değiştirdiği suçlamasını *Kurt Kanunu* romanına dayanarak yaptığını ifade etmektedir. Bu romanda anlatılan İttihatçı Kara Kemal ve Abdulkadir tiplerinin yanlış olduğunu, yalnız bunların değil, Mustafa Kemal’in de İsmet Paşa’nın da yanlış olduğunu ileri sürdüğünü söylediğini ifade etmektedir (Çobanoğlu, 2003: 364). Mete Tunçay kendisini asıl rahatsız eden şeyin ise Dr. Hulusi Dosdoğru’nun, *Batı Aldatmacılığı ve Putlara Karşı Kemal Tahir* adlı kitabında kullandığı ithamlar olduğunu söylemektedir. Kemal Tahir tekkesinin bir üyesi olduğu ve ona ihanet etmekle suçlanmasını kabul etmemektedir (Çobanoğlu, 2003: 365).

Halit Refiğ¹¹ Kemal Tahir’in ölümünden kendini sorumlu tutmaktadır. Ali Sirmen, Kemal Tahir’deki rahatsızlık belirtilerini hatırlayan tanıklardan birisidir (Çobanoğlu, 2003: 364). Ali Sirmen:

O gece Mete Tunçay, Kemal Tahir’e yanlış tarih tezleri ürettiğini, kitaplarının olsa olsa erotik değeri olduğunu söyledi. Kemal Tahir’e tarih tezi hazırlamayı yasaklamak gerektiğini söyleyince biz de ona “Sen 12 Martçı mısın?” dedik. Kemal, pencere önünde oturuyordu. Bir ara sırtını şöyle bir yaptı. “Soğuk mu geliyor?” diye Mehmet Barlas koştu. Çok iyi ev sahibidir. Kemal Tahir, “Yok” dedi. Belki kalp krizi geçiriyordu. Yemekte içli köfte, lahmacun vardı. Kemal Tahir erken kalktı. Hepimiz asansörün yanında dizilmiş onu geçiriyorduk. Ama ölümünün Mete Tunçay’la tartışmasından kaynaklandığını sanmıyorum (Aydın, 2000);

şeklinde olay hakkında görüşlerini belirtmektedir.

¹⁰O gece Kara Kemal’i tartıştık. Kemal Tahir kitabında, İttihatçı Kara Kemal’e, Marksist analizler yaptırmıştı. Kemal Tahircilerin tarikatı vardır. Tahirciler derim ben. Hilmi Yavuz, Bülent Ecevit, Halit Refiğ gibi... Bunlar Kemal Tahir’in fantezilerini hakikat olarak kabul ederlerdi. O zaman duymuştum beni Çetin Yetkin’le karıştırdığını. Ama Halit Refiğ’ in adı geçmemişti. Zaten Kemal Tahir’le önceden tanışmıştık. Hatta Ankara’da bir gün el sıkışırken bana, “Atatürk’ün İngiliz casusu olduğunu biliyor musun?” demişti. Böyle fanteziler yapardı. O geceki tartışmanın gereksiz olduğunu düşünmüyorum, Kemal Tahir öyle bir devletçi kesilmişti ki MHP’li gibiydi. İyi ama devlet sizi 12 sene hapiste yatırdı, deyince “hayır kızmıyorum” demişti (Aydın, 2000).

¹¹ Kemal Tahir, Mehmet Barlas’ın bir davetinden söz açtı. *Soldaki Bölünmeler* kitabının yazarı Mete Tunçay’ın da davetli olduğunu, onu görmek istemediğini söyledi. Ben, o kitabı Çetin Yetkin’in yazdığını, Mete Tunçay’ın kitabının ise *Türkiye’de Sol Akımlar* olduğunu anlattım. Mete Tunçay’ın kimliğini tam bilmiyordu. Öyleyse ben Mehmet Barlas’ın davetine gideyim dedi. Barlas’a telefon etti. ‘Ben adamları karıştırmışım, geliyorum arkadaş’ diye haber verdi (Aydın, 2000).

İKİNCİ BÖLÜM

KEMAL TAHİR'DE TARİH, TOPLUM VE SİYASET

1. KEMAL TAHİR'İN TARİH ANLAYIŞI

Tarih, insan topluluklarının bütün faaliyetlerini, geçirdikleri gelişmeleri ve aralarında geçen olayları yer ve zaman göstererek, sebep-sonuç ilişkisi içinde, belgelere dayanmak suretiyle araştıran ve günümüze nakleden sosyal bir bilimdir (Demircan, 2007: 70). Tarih, içerdiği farklı disiplinlere ait birikimlerle pek çok bilim dalından edebiyat ve sanata kadar veri sunan bir alandır. Dolayısıyla birçok edebiyatçı ve farklı alanlardan bilim insanı tarihin sunduğu bu verilere ihtiyaç duymuşlardır.

Kemal Tahir'in sanat/debiyat görüşü, çeşitli toplum bilimlerine olan ilgisi, eline geçirdiği malzemeyi yığın olmaktan kurtararak belli bir anlayışla tasnif etmesi ve bütünlüğünü kaybetmeden yorumlamasında sahip olduğu tarihi birikimin katkısı inkâr edilemez (Eğribel, 2011: 22). Kemal Tahir'in toplum yapısı ve tarihsel gelişimiyle ilgili düşünceleri; eserleri kadar ilgi görmüş ve düşünce dünyasında etkili olmuştur (Sarıkoca, 2004: 31). Bu tarihsel birikim, Kemal Tahir'i edebiyat dünyasında özgünleştiren ve farklılaştıran en önemli etkenlerden birisidir. Uzun bir tarihi sürecin kalıplaştırdığı, dondurduğu ideolojik belirlenmelere karşı çok yönlü bir karşı çıkış ve kökleri Türk tarihinin ve toplum yapısının gerçeklerine dayalı bir düşünsel hesaplaşma getiren Kemal Tahir romanı, ayrıcalığını bu özellikten almaktadır (Altuğ, 1974: 14).

Kemal Tahir'e göre “*Büyük tarih romanı, bizi milletimizin ve toplumumuzun gelişmesindeki belli çatışma çağlarının doğrularında ve gerçeklerinde yeniden yaşatma gücünü taşıyan eserlerdir*” (Tahir, 2016: 175). Yine yazara göre, günümüzle sıkı sıkıya ilgili olmayan hiçbir tarih hikâyesi bizi gerçekten sarmaz ve duygulandıramaz. Geçmişin bizi etkilemesi için ancak günümüzü tarih öncesi haline getirmesi ile mümkün olacaktır. Tarih romanları yazmaya kalkışan yazarlar, tepeden tırnağa gerçekçi olduklarına güvenmeden böyle bir işe girişmemelidirler. Aksi

takdirde, “*kötü romantizme, geçmiş meddahlığına, kötü milliyetçilik züppeliğine*” gitmek kaçınılmaz hale gelecektir (Tahir, 2016: 175). Hiçbir gerçek sanatçının gününü yazmamazlık edemeyeceğini dile getiren Kemal Tahir, sanatına gerçekten egemen sanatçının, gündelik olayları, okuyucusunun hiç şaşırmadan daha iyi anlayabilmesi, kavrayabilmesi için ortak meseleleri ve bilinen ortak olayları uzak-yakın tarihten alarak, seçerek kullanması gerektiğini öne sürmekte ve “*Yalnız gündelik olayları anlatmak, sanatçıyı, bir ölçü kullanmak gerekirse, % 95 yüzeyde bırakır. Geriye kalan %5 kısım ise, sanatçının büyük yeteneği, bilgisi ve hazırlığıdır*” demektedir (İleri, 1973: 25). Tarihin topluma istikamet verici yönünü ise; “*...tarihimizde elbette ki birçok şeyler var. Onun büyüklüğünün bizde yarattığı önemle bugünün ve geleceğin hakkından gelmeyi başaracağız*” (Tahir, 1990a: 472); şeklinde ifade etmektedir.

Kemal Tahir’de tarihe bütünsel bir bakışı da görmek mümkündür. Bu bakışı yazarın aşağıdaki ifadeleri açık bir şekilde sergilemektedir:

Tarih, yaşadığımız günlerin gücü, gelecek günlerin ışığıdır.¹² Tarihini inkar eden toplumlar, kendilerini güçsüz bırakmaya, geleceğini karanlık görmeye çabılıyor demektir. Hiçbir toplum böyle bir ihaneti kendisine, kendiliğinden yapamaz. Böyle bir çukura kendiliğinden düşemez. Ancak düşmanlarının zoruyla, ya da aldatmacasıyla bu en büyük felakete uğratılır. Tarihi inkar etmek, kötölemek, bilgisizliğin en müthişi, şuarsuzluğun en acıklısıdır. Tarih, iyilikleriyle, kötülükleriyle bizden bir parçadır. İyilikleri yapılmış, kötülükleri işlenmiştir. Ancak birincisini sürdürmeye ikincisinin rezilliklerini azaltmaya gücümüz yeter. Bunlardan birisini alıp ötekini itmek aptallıktır (Tahir, 1992a: 137).

Geçmişte elde edilen deneyler, üzerinde taşınan dünya imparatorluğu mirası, devlet geleneği, gelecekte bütün dünya insanların mutlu edecek bir çözümü gerçekleştirebilmek için en önemli zenginlik olacaktır. Kemal Tahir’in yaşamı boyunca ısrarla vurguladığı en önemli şey, tarihimizde yatan bu zenginliğin farkına varılmasıdır. Bu bir gereklilik olmaktan ziyade, bir zorunluluktur. Başkalarının dünya haritasını yeniden çizmeye çalıştığı bir dönemde toplumumuz ancak bu sayede geleceğin biçimlenmesinde söz sahibi olabilecektir (Yıldırım, 2003: 249).

Kemal Tahir’in tarihsel konulu romanları “*Devlet Ana* (1967), *Esir Şehrin İnsanları* (1956), *Esir Şehrin Mahpusu* (1962), *Yorgun Savaşçı* (1965), *Kurt Kanunu*

¹² Yazarın bu tarih tanımının arka planında Marksizmin yanı sıra Bergson felsefesinin de izleri görülmektedir. Bergson’ un düşüncesindeki *süreklilik* felsefesi ile Kemal Tahir’in tarihe yüklediği anlam arasındaki yakınlık dikkat çekicidir (Çoşkun, 2006: 335)

(1969), *Yol Ayrımı* (1971), *Hür Şehrin İnsanları* (1976)” şeklinde sıralanmaktadır (Ayvaz, 1998: 36). Kemal Tahir bu romanları belli bir tarih bilinciyle ve gelecek kaygısıyla ele almıştır (Özcan, 2013: 27). Türk tarihi üzerine yaptığı araştırmalardan çıkardığı sonuçları roman yoluyla duyurmak istemiştir. Dolayısıyla Kemal Tahir’in görüşlerine katılanlar romancılığını överken, görüşlerine katılmayanlar ise, genellikle romancılığında övülecek bir şey bulamamaktadır (Moran, 1991: 174).

Kemal Tahir’e göre Türk romancısının ana ödevi, imparatorluk kurma gücüne sahip Türk insanının geleceği kurtaracak cevherini, bu cevherin tarih boyu taşıdığı insancıl birikimi, bu birikimin gelecekte işe yarar yönünü bulup açıklamaktır (Şan, 2003: 174). Yazara göre, insanın kâinat içindeki maceralarını anlatan tarih bilimi, bütün bilimlerin anasıdır. Dünyada hiçbir şey insansız ve insanla ilişkisiz var olmayacağı için, en soyut bilim kolları bile son hesaplaşmada tarihe dayanmaktadır. “*Yalnız tarihtir ki, nedenler ve sonuçlar zinciri boyunca dünü, bugünü anlamamızı, geleceği kestirmemizi sağlar*” (Tahir, 1992c: 138).

Kemal Tahir’in tarihi romancılığı farklı bakış açılarınca farklı değerlendirmelere tabi tutulmuştur. Mesela, Ömür Candaş’a göre, Türk romanına en büyük yeniliği getiren yazar, Kemal Tahir’dir. Bu yeniliğin en belirgin yanı ise, romanlarındaki tarihsel perspektifin kaçma noktalarının Batı’da değil, Doğu’da olmasıdır (Candaş, 1974: 71). Diğer taraftan Mete Tunçay bu hususta Kemal Tahir’i eleştirmiştir. O’na göre, Kemal Tahir tarihi romanın bilincinde değildir. Bir yazarın, kendi hayal hanesinde bir kişi yaratması halinde, ona elbette istediğini yaptırmakta ve istediğini söyletmekte tasarruf hakkı olduğunu belirten Mete Tunçay, “*eğer yazar kitabında gerçek bir şahıs kullanırsa, onunla ilgili olguları göz önünde tutmakla, ona yapamayacağı şeyleri yaptırmamakla, söyleyemeyeceği şeyleri söyletmemekle yükümlüdür*” (1983: 71); diyerek Kemal Tahir’i bu konuda eleştirmektedir. Fethi Naci’ye göre Kemal Tahir, romanlarını, gözlemler, yaşanmış gerçekler üzerine değil, düşüncesi, bilgisi üzerine kurmakta; araştırmalardan, toplumsal oluşumuz hakkındaki bilgilerden hareket etmekte; toplumsal gerçeklikleri yansıtırken eserini rastlantılara bırakmamaktadır (1960: 8). Tektaş Ağaoğlu’na göre ise; “*Kemal Tahir’in tarihe, olaylara ve kişilere bakış tarzı, tarihten çıkardığı sonuçlar, vardığı yargılar, dilinin hiçbir şeyi ve hiçbir kimseyi esirgemeyen acılığı*” sebebiyle eleştiri almaktadır (1974: 51).

Kemal Tahir tarihsel kaynakları roman için kullanırken; çağın gerisini “eşleemeyi değil”, tersine bu çağı ve ötesini değerlendirmeyi amaçlamaktadır (İleri, 1973a: 23). Kemal Tahir’e göre tarih gerçeği, biricik sığınak, var olmak için tek savunaktır (Gülendam, 2002: 407).

Kemal Tahir’in amacı, tarihi roman yazmak değildir. Sadece tarihi oluşumun zorunlu kıldığı, geçmişten günümüze bağlanan ve yarını hazırlayan fakat zaman zaman özünden saptırılan gerçekleri inceleyip sağlam yargılara ulaşmak amacındadır. O, tarihi romanda kullanmakla, tarihi romanlaştırmamanın başka şeyler olduğunu ve romanda herhangi bir tarih dönemini anlatmadığını, bir toplumun o çağdan bu çağa yansıyan dinamiğini belirmeye çalıştığını ileri sürmektedir. Ona göre tarihi roman yazarlar, bir kuşun rengini, boyunu, posunu, gagasını, pençesini anlatırken; kendisinin kuşun sesini, kanat gücünü, yatkınlıklarını anlattığını dile getirmektedir. Tahir’e göre bir sosyolog, tarihe bilimsel açıdan yaklaşacağı için, sadece aklını kullanır, fakat bir romancı tarihe bakarken hem aklını hem sezgilerini kullanır. Nitekim tarih romancısına, şair bir sosyolog denilmesini daha uygun bulmaktadır (Gülendam, 2002: 418- 419). Kemal Tahir, Türk aydınının tarih içindeki tavrını, kalem ve kılıcın yeri geldiğinde birlikte kullanılması gerektiğine olan inancıyla da belirginleştirmektedir (Fedai, 2003: 302).

Kemal Tahir’e göre roman anlayışı toplumun tarihsel gelişi içinde drama çatmış tek insana dayanmaktadır. Drama çatmış insanın kendisiyle ve çevresiyle boğuşmasını derinlemesine inceledikçe, Anadolu Türk insanının geleceğine, bu insanın dünya insanlığını zenginleştirecek özel cevhere sahip olduğuna güveni artmaktadır (2016: 70).

Bu anlayışla yazdığı romanlardan birisi olan *Kelleci Memet* konu bağlamında şu şekilde analiz edilmektedir:

Gayet kapalı bir çevrede, hapishanede çok basit bir köy delikanlısının, çok karışık, çok derin iç dramı verilmek istenmiştir. Bu bakımdan en az anlaşılan kitap da odur. Halkı yükseltmek derken onu insanlığın dışındaymışçasına basit saymak bizi büyük yanıltılara götürür. Bu basit görünen bir köy delikanlısının bile kendi öz yaşantısı içinde çok derin, çok çapraşık “şekspiryan” diyebileceğimiz korkunç insan dramıyla boğuştuğu gösterilmek istenmiştir (Çelik, 1974: 37).

Kemal Tahir’e göre, büyük bir tarihi olmayan, büyük bir tarihe dayanmayan toplumlar, hiçbir şart altında, bir büyük milli edebiyat-sanat yaratamazlar; büyük bir

edebiyat ve sanat yaratamadıkça da dünya edebiyat ve sanatının vardığı çizgiye katiyen ulaşamazlar (Tahir, 1990a: 28). Toplumların dağılması, tarihsel amaçlarını yitirdikten sonra başlamaktadır. Tarihsel amaçlarını yitirmiş toplumların kişileri ne kadar bilgili, hünerli, atılgan, cesur olurlarsa olsunlar, amaçlarına sırt çevirilmiş durumda iseler, bütün bu yaşama güçleri aleyhlerine işlemektedir (Tahir, 1992: 9).

Türk toplumunun yaşadığı büyük kriz dönemine şahit olan Kemal Tahir (Kahraman, 1989: 24); “*Tarihten kaçmanın, namustan, doğruluktan, bilgiden kaçmak*” olduğunu dile getirmekte (Özcan, 2013: 25) ve Türkiye’nin başlıca biricik kaynağının tarih olduğunu ifade etmektedir (Tahir, 1991c: 30). Tarih sahibi toplumlar, büsbütün dağılmadıkça tarihsel özelliklerini muhafaza etmektedirler. Neden, nasıl, ne kadar hırsla inkâr edilmek istenirse istensin, milli tarihler insanların ruhlarında, şuurlarında, davranışlarında etkisini aralıksız sürdürmektedir. Bu etkiyi silip süpürmek en güçlü kurumların bile haddi değildir (Tahir, 1992a: 14).

Kemal Tahir’e göre gerçeğe yönelmeyen, insan gerçeğini hiçe sayan bir toplumdaki bütün değer ölçüleri, gerçeklere yönelmiş, bunlara insanın açısından bakmış toplumların değer ölçülerine elbette uymayacaktır (2011: 273). Ona göre bir roman gerçekçi ise, doğrudan tarihsel bir arka plana yaslanmak zorundadır. Tarihin derinliklerinden, halkların toplumsal oluşumlarından güç almayan roman, ele aldığı insanların gelecekteki davranış biçimlerini ve nedenlerini aydınlatma gücüne de sahip olamayacaktır. Tarih, yaşanan âna ilişkin yapacağımız yansıtım açısından da önemlidir. Hiçbir toplum, tarihinden ve yaşadığı çağdan koparılıp ayrılmış olarak düşünülemez (Şan, 2003: 180). Kemal Tahir’in kazandırmış olduğu bakış açısı, gerçeklikten hareketle, toplumsal çıkarların elde edilmesi yönüyle önemlidir. Bu bakımdan gerçeklik algımızın sürekli bir devinim içinde olmasına vurgu yapmaktadır (Şan, 2003: 181). Aksi halde bir toplumda bazı kişiler, gruplar ya da kurumlar tarihe karşı çıkma öğüdü veriyorsa ya da böyle davranmaya yelteniyorsa geçici kişilerin çıkarlarından başka bir şey düşünmüyorlardır (Tahir, 1992b: 25- 26). Tarihsel gerçekliğin altını çizen Kemal Tahir, belge ve olaylara dayanılarak tarihsel gerçeklik hakkında farklı tarihler yazılabileceğini (Şan, 2003: 181) ifade etmektedir.

İnsanın dramının kişisel olduğunu savunan fakat bunun kişiliğinden değil toplumsallığından geldiğini öne süren Kemal Tahir, bireysellikten topluma doğru

kaymıştır (Moran, 1991: 176). Romancı olarak insan psikolojisiyle ilgilenme yolunu seçmemiş, aksine tarihsel alana yönelmiştir. Çünkü Kemal Tahir, psikolojik, yani ruhsal olanın, aslında sosyale ve tarihsele dayandığını fark etmiştir. Tarih bilimine ehemmiyet verirken Naima'nın fikirlerinden yararlanmıştır. Zira Naima'ya göre de, *“tarih, faydası herkese şamil olan bir ilimdir. Ulemanın zekâsını artırır, ukalayı uyararak basiret gözlerini açar, avamı eski haberlere, havassı da gizli sırlara vakıf eder”* (Kızılcılık, 2012: 140).

Kemal Tahir, tarihten bahsetmenin gericiilik sayıldığı çevrelerde, tarihe ilericiilik adına sahip çıkmaktadır (Kızılcılık, 2012: 145). İnsan yeryüzündeki uzun tarih içinde sürekli olarak ilerlemekte, yaşadığı doğa ile mücadele halinde kendini geliştirmekte, doğa ile mücadele ederken bir yandan da kendi insani dünyasını inşa etmektedir. Bu inşa biçiminde sadece doğa ile değil, insanın hemcinsleriyle mücadelesi de söz konusu olmaktadır. Bu mücadele süreci içinde sınıfsız toplumdan sınıflı topluma doğru evrilmiş, feodaliteden burjuvaziye, oradan da yeniden sınıfsız topluma doğru yönelmiştir. Bu süreç, sınıflar arası savaşımın da sürecidir (Taşdelen, 2012: 15).

Toplumların tarihleri oranında büyüyeceklerini ve insanlık tarihindeki yerleri kadar büyük eserler üretebileceklerini, bunun dışındaki örneklerin ya aldatmaca olduğunu ya da devşirme operasyonu olduğunu savunan Kemal Tahir (1992b: 26) bu hususu şu şekilde dile getirmektedir:

Bir toplumu tarihsiz bırakmak, onu en modern silahlarla silahlıyor görünerek kesinlikle silahsız bırakmak demektir. Tarihten yararlanmak toplumların var olma şartlarından biridir. Tarih bir toplum için aleyhe işliyor görünüyorsa, tarihten yararlanmak dış düşman ajanların eline geçmiş, tersine çevrilmiş demektir. Tarihi tekrerründen ibaret saymak, yobazlıktır. Bu yobazlığın hiçbir çıkış yolu olmadığı için esasta önemli bir zararı da dokunamaz. Bunun gerçek zararı ancak bunu izleyen alıklar içindir. Bunu göstererek, yeni kuşakları Tarihten uzak tutmak, dış düşmanların oyununa gelmektir (Tahir, 1992b: 159).

Tarihini bilmek, onu ezberlemek, aklında tutmak, yeri geldikçe kullanmak demek değildir. Tarihini gerçekten bilmek, onu geleceğe doğru aşmak demektir. Yeni kuruluşlarla yeni anlayışlara geçerek, geleceğin zorunlu gidişinde insanın ödevini çıkarmaktır (Tahir, 1991b: 11).

Kemal Tahir, insanlığı en iyi tahlil eden düşünce sistemi olarak gördüğü Marksizm'in dahi ancak güçlü bir tarihi birikimin üzerinde işe yarayabileceğini, aksi

takdirde hiçbir faydasının olamayacağını belirtmektedir (Çoşkun, 2006: 337). “Bizim tarihimiz... kendi tarafımızı tutmayan dış taraf tutma tarihidir... Hem burjuvalarımızın, hem Sosyalistlerimizin tarihi budur. Şimdi artık yeni baştan, eski denenmiş ve bizi çukura getirmiş bir şeyi yeni baştan sınamak aptallık olur” (Eğribel, 2003: 73); diyerek bu husustaki duruşunu ortaya koymaktadır.

Kemal Tahir’e göre, bugün içinde bulunduğumuz bütün sıkıntıların, zorlukların kaynağı, dış güçlerin bizi kendi çıkarına göre Batılılaşmaya zorlamaları ve bunu tarihimiz üzerinden istemeleridir (Tahir, 1992b: 196). Nitekim Kemal Tahir “... Gerçekçi romanlar yazan bir sanatçı olarak, ben, toplumumuzda, Batılılaşmanın neden istenen sonuçları vermediğini aradım. Bu arayış, beni tarihimizi yeni bir açıdan öğrenmeye, incelemeye zorladı” (Tahir, 1992a: 147); şeklindeki ifadesi ile toplumun içinde bulunduğu zorlukların nedenlerini tarihin derinliklerinde aramakta ve kurtuluş yollarının da tarihte olduğunu savunmaktadır (Tahir, 1992a: 13).

Kemal Tahir, toplumun tarihi üzerine yapılan incelemede uygulanacak yöntemde sırasıyla şu tarihsel teorinin incelenmesi gerektiğini savunmaktadır (1992b: 139):

1. İstihsal kuvvetlerinin durumu,
2. Bu kuvvetler tarafından şartlandırılan ekonomik münasebetler,
3. Belli bir ekonomik temel üstüne kurulmuş sosyal-politik rejim,
4. Kısmen doğrudan doğruya ekonomi, kısmen de ekonomi üzerine kurulmuş bütün sosyal-politik rejim tarafından tayin edilen sosyal insanın psikolojisi,
5. Bu psikolojiyi aksettiren çeşitli ideolojiler.

Kemal Tahir, Türk insanının tarihsel geçmişine yönelirken, şüphe eden bilimsel aklı kendisine yöntem edinmekte (Fedai, 2003: 301), gerçek tarih bilgisi yerine şemalar, kalıplar konulmasına karşı durmaktadır. Tarihi bilmenin sorunlarımızı çözmek açısından önemine vurgu yapan Kemal Tahir (2011: 26), tarihimizin somut gerçekliklerinden yola çıkarak şemalardan ve modellerden uzak, kendimiz için öğreti üretme çabası içindedir (Yavuz, 1977: 94).

Kemal Tahir’e göre, bütün bilimlerin ana kaynağı olan tarih bilimi iki ana kola ayrılır¹³. Birincisi, metafizik tarih görüşü iken; ikincisi materyalist tarih görüşüdür (Tahir, 1992c: 14). Tarih, gerçeği aramaya giriştiği anda, ister istemez

¹³ Tarihleri, insanların, öncelikle büyük tarihsel kişilerin salt kendi iradeleriyle yaptıklarına inanan tarih görüşü ne kadar metafizik ise, tarihleri salt ekonomik temelin insanın iradesi dışında biçimlendirdiği ileri süren materyalist görüşde o kadar metafiziktir (Tahir, 1992c: 14).

rasyonel ve bir anlamda materyalist olmaktadır. Toplumun açıklanması ya da anlaşılmasında; gerek *diyalektik maddecilik*, gerekse bu felsefeye dayanılarak geliştirilmiş olan *tarihsel maddecilik*, tarihe yani toplumların bugüne gelinceye kadar ekonomik, sosyal ve siyasal yapı ve ilişkilerinde ne tür değişimler yaşadıklarının bilgisine vazgeçilmez bir önem ve konum atfetmektedir (Yavuz, 2000: 185). Kemal Tahir'in felsefi görüş olarak, Marks ve Engels'in ortaya koyduğu biçimiyle *diyalektik maddeciliği*; tarih ve toplumu açıklamada ya da anlamada yine Marks ve Engels tarafından geliştirilmiş olan *tarihsel maddeciliği* benimsediğini söylemek mümkündür (Yavuz, 2002: 99). Nitekim Kemal Tahir tarihsel süreçleri yorumlarken; bariz bir Marksist etki altında, insanlık tarihini fikirlerden ziyade durdurulması imkânsız bir iktisadi ilerleme olarak değerlendirmekte, bu ilerlemenin insanların keyiflerine göre değil, kendi karşı gelinmez kanunlarıyla yürüdüğünü, buna rağmen bu gidişin ilahi güce dayandırılmaması gerektiğini, burada belirleyici olanın istihsal kuvvetleri olduğunu, istihsal ilişkilerini de ortaya çıkaranın yine insan olduğunu, dolayısıyla tarihin insanı bir alet olarak kullanamayacağını ifade etmektedir (Tahir, 1992: 106).

İnsanların kendi tarihlerini, yine tarihin kendilerine sunduğu şartlarla sınırlı olarak belirleyebildiğini, şartları kendi keyiflerine göre düzenleme seçeneklerinin bulunmadığını ve bunun da tarihsel maddeciliğin yasası olduğunu ifade eden Kemal Tahir (1992b: 349), tarihe genel ve kurallı bakış ile ferdiyetçi bakış arasındaki dengeyi de şu şekilde kurar (1992b: 136):

Tarihte bütün olayları şuurlu fertlerin, büyük adamların işi saymak -ferdiyetçi tarih görüşü- ne kadar yanlışsa, tarihte her şeyi sadece genel sebeplere, tarihi hareketin genel kanunlarına bağlamak da o kadar yanlıştır. (Tarihi bir kişinin yerinde, bir başka kişi de olsa o olay öyle olacaktı sözü yanlıştır. Yani tarihte kişilerin rolünü sıfıra indirmek de yanlıştır.)

Bu yönleriyle Kemal Tahir, Türkiye'de toplumsal gelişme boyutuyla Batılılaşma sorunsalına ilk kez tarihsel diyalektik bir temellendirme çabasıyla yaklaşan, bunda da bütünlüklü bir tarihsel çözümlemeyi esas alan ilk roman yazarı olarak da değerlendirilir (Ayvaz, 1998: 38).

“Gerçek kendini zor teslim eder; çünkü gerçek değişken ve canlıdır. Canlı ve değişken olduğu için de bir kere teslim alınınca sür güt elde kalmaz. Bu savaşın zaferi ancak sürekliliğindendir” şeklinde ifade kullanan Kemal Tahir, diyalektik

yöntemi, genel yapısı ve özellikleri ile değil, her ülkenin sosyoekonomik şartları ve tarihi geleneklerinin özgünlüğünü göz ardı etmeyen bir bilim olarak kavrayan ve bu yöntemin de gereği olan o meşhur “kuşkuculuğu” yla aklını kurcalayan memleket meselelerini bütünleştiren bir romancıdır. Bu yönüyle de zorlu bir hesaplaşmanın yolunu açmaktadır (Gülendam, 2002: 407).

Kemal Tahir, diyalektiğin akışında anormalliğe vurgu yapmaktadır. Ona göre Tanzimat’tan bu yana Türkiye, doğru ile yanlış arasında değil, yalanla yanlış arasında bocalamaktadır. Olayların diyalektik zinciri bozulmakta, yanlışla yalan çekişmesi başlamaktadır. “İnkılap-irtica, ileri-geri, sağ-sol, komünist-faşist” açmazı etrafında bir kıyı ile deniz boğuşması dışarıda esen fırtınalara göre tekrarlanıp durmaktadır. “İnkılap yalandır, irtica yanlıştır” içerik değiştirerek ileri-geri kavgası olmuştur. “İleri yalandır, geri yanlıştır, sol yalandır, sağ yanlıştır, komünist yalandır, faşist yanlıştır, demek ki aynı yalan ve yanlış, içeriklik değiştirerek sürüp gitmektedir.” Yalan kendisini yalana, yanlış kendisini yanlışla devretmektedir. Ülkemiz politikada, düşüncede, ölümlerin ölümlerle savaştığı bir arenaya benzemektedir. Kemal Tahir ise, bu yalanla yanlış arasında gitmektedir. Yalanın yerine doğruyu koymaktadır. Bunu ise tabulardan ve şartlanmalardan uzak durarak yapmaktadır (Tanyol, 1977: 82).

Kemal Tahir, olayları doğruluğu ve geçerliliği önceden kabul edilmiş, tekrarlı tekrarlı ezberlenmiş, dile pelesenk olmuş *dört dörtlük* bir tarih şeması içinde değil; taze kaynaklarında irdelemek, görünüşün yaldızını ya da pasını kazıyıp altını araştırmak isteyen sorgulayıcı bir yaklaşıma sahiptir. Bu yaklaşımın temel özellikleri; ilerici-gerici kavgasının maddi temellerine inerek ısmarlama ideolojik ve tercihlerin gerisindeki somut çıkar çatışmalarını görmek ve göstermek; yeni ile eski arasındaki hesaplaşmada yeninin her zaman ve mutlaka haklı olmadığını, eskinin yeniye her direnişinin altında kitleler açısından mutlaka yeninin bir eksiği, yanlış ya da fazlası, tutarsızlığı olması lazım geldiğini ve her direnişin mutlaka geriye dönüş için olmadığını sezmek; tarihe, yüzyıllar boyu onca insanın hayatlarını boşu boşuna ve körü körüne yaşamış olamayacaklarını bilerek bakmak, kültür emperyalizminin tilkice kotarılp alçakça pazarlanan tuzaklarına düşmemek ve tarihin anlamı kadar güncel önemini de unutmamaktır (Ağaoğlu, 1974: 52- 53).

Kemal Tahir, Türk tarihine son derece kuşatıcı bir pencereden bakmakta, ülkesinin düşünen insanlarına, Türk tarihinin Cumhuriyet'ten ibaret olmadığını, sahip çıkılması gereken bize has, sahici bir kültürün tüm boyutlarını uzun uzun anlatmaktadır (Fedai, 2003: 302).

Kısaca Kemal Tahir, tarihin asla yok olmadığını aksine sürekli bir biçimde insanların ruhlarında, düşüncelerinde ve eylemlerinde varlığını devam ettirdiğini bildirmektedir. Kemal Tahir, tarih bilincinin önemine vurgu yapmakta, toplumumuzda gittikçe kaybolan bu şuuru canlı tutmaya gayret etmektedir (Kızılçelik, 2012: 145).

2. KEMAL TAHİR'İN GÖZÜNDE OSMANLI

Osmanlı Devleti üzerine yoğunlaşan Kemal Tahir, Osmanlı'ya duyduğu ilgiyle tanımlanmak ve tanıtılmak istemektedir (Kızılçelik, 2010: 199).

Kemal Tahir'e göre, *“Osmanlılığın kuruluş gelişiminde hem devleti tutan Türkleşmiş Anadolu halkları (milliyet) hem de açık bir milliyetsizlik (milliyet yokluğu) vardır. (Belki de Osmanlılığın gücü gibi güçsüzlüğü de buradan gelir)”* (Tahir, 1992b: 219).

Türk tarihini, Anadolu toprağında Osmanlı ağacının yeşermesi ile başlatan Kemal Tahir, romanlarını, yeşerip boy veren bu ağacın dallanıp büyümesi misali kurgulamaktadır. Daha sonra bu ağacın yapısını sorulara refakat eden büyüteçlerle incelemekte; şüphe etse de elindeki bu mirasa sahip çıkmaktan asla geri durmamaktadır. Kemal Tahir'in tüm romanları, sanki Namık Kemal'in “çınar” sembolüyle anlattığı Osmanlı gibi, koca bir çınarın resminin dallarında birer tohum olarak figüratif bir üslupla resmedilmektedir. Pirus ağacının dalları gibi unsurlar zamanla yerli yerini almaktadır¹⁴ (Fedai, 2003: 306).

Devlet Ana romanı Osmanlı'nın 600 yıllık öyküsünü anlatmaktadır. Nitekim Kemal Tahir, Osmanlı hakkındaki görüşünü karakterler üzerinden dile getirmektedir; romandaki Osman Bey Şeyh Edebali'ye, devlet politikasını şu şekilde ifade etmektedir: *“Batı'ya yöneleceğiz! Talan etmeyeceğiz! Din yaymaya çabalamayacağız. Tersine herkesin inancına saygı göstereceğiz! İnsanlar arasında,*

¹⁴ Bu ağacın şemazite hali: “1. Osmanlı Devleti, 2. Sultan Abdulhamid Devri, 3. Kurtuluş Savaşı, 4. Cumhuriyet Devri, 5. CHP ve İsmet İnönü Devri şeklinde sıralanmaktadır (Fedai, 2003: 307).

din, soy, varlık bakımından hiçbir üstünlük tanımayacağız!” (Tahir, 2006: 191- 192). Yine *Devlet Ana* eserinde; Osmanlı’nın kuruluşunda ve yükselişinde etkili olan Ahi birliklerinden, dervişlerden, Anadolu’ya yönelik Moğol baskınlarından bahsetmektedir.

Kemal Tahir *Yorgun Savaşçı, Esir Şehir Üçlemesi* ve *Kurt Kanunu*’nda Osmanlı’nın adalete dayanan geleneksel sisteminin yozlaşp yıkılışını ve yeniden inşa aşamalarında yaşanan sancılı günleri yorumlayıp aktarmaya çalışmaktadır (Şan, 2003: 190- 191).

Kemal Tahir’in Osmanlı’ya ilgi duymasında ve onu önemsemesinde, babasının II. Abdülhamit’e yakın olmasının ve ondan iyilik görmesinin etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca babasının askerlik görevi sebebiyle Anadolu’da bulunması, Kemal Tahir’in Anadolu’yu tanınmasında az da olsa rol oynamaktadır (Kızılçelik, 2012: 45). Osmanlı’ya ilişkin değerlendirmelerinde, özellikle *Naima Tarihi*’nden, Sait Halim Paşa’nın *Buhranlarımız* eserinden ve *Âşık Paşazade Tarihi*’nden yararlanmıştır (Kızılçelik, 2012: 85).

Kemal Tahir; Solakzade, Peçevi, Naima, Raşit, Hammer, Cevdet Paşa, Kamil Paşa, Namık Kemal, Ahmet Rasim, Ahmet Refik tarihlerini titizlikle incelediğini ifade etmektedir ki (Tahir, 1993: 285) söz konusu eserler, Osmanlı tarihinin en temel referans kaynakları arasındadır. Kemal Tahir yine Osmanlı’nın sorunlarına inme sebebini şu sözleriyle ifade etmektedir:

1940’larda mahpustaydım, “*Köyün Kamburu*” nu tasarlamaya başladım. Önüme “Ayan” konusu çıktı. Neyin nesidir bu ayan diye sordum kendime, aklımda, okuldan kalma, yarım yırtık bilgiler var. Bununla bir yere gidilmez, şunun aslı gelsin, diyecek oldum. Dışardaki arkadaşlara yazdım. Kitaplar istedim; geldi bir şeyler ama, yetersiz! Üstelik birinin dediği, ötekini tutmuyor. İster istemez bıraktım romanı. Ama bu elverişsiz koşullar altında yaptığım araştırma sırasında gördüm ki, Osmanlı, bize belletilen Osmanlı değil. Kendisine özgü bir yapısı var! Tarihin en uzun ömürlü santim santim gerileyerek direnilmişse, bunun önemli temelleri olmalı... Bugün inanıyorum ki, Osmanlı’yı gereği gibi anlamadan, gerçeğine inmeden, hiçbir memleket sorunumuza yanaşamayız... (Bozdağ, 1974: 75).

Kemal Tahir’e göre, Osmanlı toplumu özellikle Anadolu Türk insanı, devlet hatta imparatorluk kurmakta, bunu geliştirip yaşatmakta, sonuna kadar savunmakta; olağanüstü bir yatkınlık, bir ustalık göstermektedir. Bu yatkınlık ve ustalık, insan değeri olarak toplumumuza büyük birikimler, teknik ve öteki öğretilir şeylerle elde edilemez büyük yetenekler vermektedir. Bu birikmiş yeteneklerimizi kendi

özelliklerimizi işe yarar kılacak yolu bulunca işleteceğiz ve bundan hem kendimiz hem yakın çevremiz hem de tüm insanlık yararlanabilecektir (Tahir, 1992b: 321).

Kemal Tahir'e göre, Osmanlı'nın, araştırılması, akıl erdirilmesi, geleceğe doğru işe yarar hale getirilmesi gereken yönü, Osmanlılığın belli bir tarih döneminde, belli bir coğrafya alanında, insanlığa onur veren, insanlığı yücelten ölümsüz yanının olmasıdır (Tahir, 1992c: 495). Bizim aramaya mecbur olduğumuz şey, ırka dayanan Türk insanı değildir. Osmanlı insanı geleneğini sürdüren bir insan tipidir. Irklar, yeni kategori oldukları gibi başka kategori alanını da kapsamaktadır (Seyda, 1969: 57).

Kemal Tahir, Osmanlı Türk Tarihi'nin derinliklerine inerek ve Türk halkının toplu bilinçaltını, o derinliklerde deşerek ortaya çıkarma çabasına girmektedir (Refiğ, 2015: 77). Osmanlı İmparatorluğu'nun doğuşu, güçlenip gelişmesi, tarihin yeniçağlar döneminde insanlığa getirdiği onurlu bir düzenle, salt doğuş yıllarının karanlığını umuda çevirmekle kalmamakta, geleceğin insan kardeşliğine dayanan Birleşik Dünya devletleri örneğini, bu örneğin sağlam çekirdeğini de taşımaktadır. Anadolu halkları bu çekirdeği bugünde, geleceğe doğru taşımayı sürdürmektedir (Tahir, 1992c: 409).

Ertan Eğribel'e (Tahir, 2010b: 179) göre; Tahir'in Osmanlılık üzerinde duruşunun temel gerekçeleri bulunmaktadır. Tahir'in Osmanlılığı; devlet olarak olmadığı dünyada Osmanlı'ya-Doğu cephe savunuculuğu siyasetine duyulan ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. İskender Özsoy'a göre:

Kemal, Osmanlı'nın kuruluş yıllarında çeşitli din ve ırklara mensup insanları bir araya getirerek dünyanın o zamanki devlet anlayışına yeni bir devlet anlayışı getirdiğini savunurdu. Bu bakımdan onun Devlet Ana romanı önemlidir. Kemal Tahir Osmanlı'nın ilk dönemini savunur ve orijinal bir devlet kurulduğunu söylerdi. Kemal Tahir gerici, Osmanlıcı değildi. Bu yaklaşım onun fikirlerini çarpıtmak ve unutturmak için yapılan oyunlardır. Bu yaklaşımın dayandığı temel yoktur. O, Osmanlı'yı neden tuttuğunu, sonra neden eleştirdiğini eserleriyle ortaya koymuştur. Osmanlı bu topraklarda yaşayanları bir bütün olarak ele almış. Bu Osmanlı'nın büyük başarısı. Osmanlı'nın başarısını söylemek Osmancılık değildir (Tahir, 2004b: 183- 184).

Osmanlı değerler sisteminin bütünüyle reddedilmesine karşı çıkan Kemal Tahir, genç kuşakların iç ve dış kandırmalardan uzak, bilinen yargıların dışında, gündelik meseleleri bilimsel verilere dayanarak, aralarında neden-sonuç ilişkilerini kurarak araştırmalarını, sağlam ve doğru bir tarih sentezine varacak biçimde yetiştirilmelerini tavsiye etmektedir. Osmanlı Devleti'nin toplumsal gelişme evresini

incelerken üzerinde durduğu şu yargıların düzeltilmesini zorunlu görmektedir (Gülendam, 2002: 413):

- * *Osmanlı'nın talancı bir toplum olduğu,*
- * *Kölelik esasına dayandığı,*
- * *Despot olduğu,*
- * *Aşiret devleti olduğu,*
- * *Hukukunu Arap şeriatından aldığı,*
- * *Edebiyatının ve resminin tamamen Acemden, müziği ve mimarlığının da Bizans'tan aktarma olduğu.*

Osmanlı'nın çevresine çekilen kalın unutturma duvarını her fırsatta yıkmak isteyen Kemal Tahir, vaktiyle Türkler tarafından dünya çapında verilen fikir ve edebiyat eserleriyle bilimsel ve teknik gelişmelere katkılarını hatırlatarak Osmanlı İmparatorluğu'nun bilim ve fikir hayatındaki yerinin de tespit edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Gülendam, 2002: 413).

Osmanlılık gerek doğuş yerinin coğrafya özelliği gerek doğuşuna rastlayan tarihsel şartlar ve bunların doğuşuna verdiği özellik sebebiyle üstünde çok uzun boylu durulmayı, gerçeklerinden bugünü, yarını aydınlatacak sonuçlar çıkarılmasını sağlama gücü bakımından iyice incelemeyi hak etmiş bir tarihi olaydır (Tahir, 1992c: 307). Nitekim dünyada kurulmuş imparatorluklar en fazla yüz elli-iki yüz yılda paramparça olduğu halde, Osmanlı İmparatorluğu'nun neden uzun sürdüğünün açıklaması Kemal Tahir'e göre, bütün imparatorluktan dersini almış ve buna göre çekirdek model kurmuş olmasından kaynaklanmaktadır (Bozdağ, 2003: 59).

Osmanlı'ların Türk soyundan gelip gelmedikleri Batılıların ileri sürdükleri bir mesele olarak-belki tartışılabilir ama, onların iliklerine kadar Türkleşmiş Türk oldukları, temelde Türk'e dayanarak yüzde yüz Türk bir Türk Devleti kurdukları, kurdukları devlete yüzde yüz Türk karakteri verdikleri, bunun için de, Türk'ten daha da Türk oldukları Bulgar, ya da Ermeni denilen Sinan'ın bütün Türklerden daha Türk, bütün Arap ve öteki Müslümanlardan milyon kere daha Müslüman olduğu gibi hiçbir tartışmaya konu yapılamayacak bir gerçektir (Tahir, 1992a: 149- 150).

Kemal Tahir'e göre, Osmanlı İmparatorluğu, hâkim zümre dayanağı olarak bir Müslüman Türk İmparatorluğu'dur fakat Müslümanlığı Arap'a; Türklüğü, sonradan bize Prusya Almanlığının yutturduğu, Turancılığa dönük değildir. Yani, modern devlet müessesesi olarak din ve soy anlayışını, müspete doğru geliştirmekte, gerçek hoşgörüyü dayanabilmektedir (Tahir, 1991c: 117).

Kemal Tahir, Osmanlı İmparatorluğu'nun nasıl incelenmesi gerektiğini 15 adımla ortaya koymaktadır (Kızılçelik, 2012: 175- 177):

1. Anadolu'nun geçirdiği tarih serüvenini, bu coğrafya parçasının yerleşik insan özelliğini, toprak verimini, yer altı zenginliklerini, sulama olanaklarını, ticaret yollarını ve kapılarını, savaş alanı ve orduların geçidi olarak özelliğini, bunun yaşamaya tesirini araştırmak,
2. Osmanlı'nın kurulmasını mümkün kılan insan özelliğini meydana getirmesi bakımından Anadolu'yu çevreleyen eski imparatorluklar (Asurlar-Sümerler), (Mezopotamya uygarlıkları), Mısır, Fenike, Yunan, Roma, Bizans ve Arap devletleriyle ilişkileri ele almak. İpek ve baharat yolu ilintileri, bu ilintilerden insanı etkileyen kalıntıları ve Anadolu insanının bu kalıntıları nereye doğru, nasıl değiştirip kendi orijinal karakteri haline getirdiğini ortaya çıkarmak,
3. Anadolu'da Bizans sınırına İslam devletleri tarafından sınır koruyucusu kuvvetler olarak yerleştirilen, küçük parçalara bölünmüş Türk oymaklarının yerli halklarla kurdukları ilintilerin, yüklendikleri ödev nedeniyle önce Bizanslılar sonra Haçlılarla sürdürdükleri uzun boğuşmanın ve boğuşma sonucu Batı'ya yerleşen "barbar Türk" fikrinin nedenlerini bulmak,
4. İznik'te Haçlılar tarafından geri atılan Türk idaresinin Bizans ile bağlantısını, bu bağlantının Türk karakteri üstündeki tesirini incelemek,
5. Anadolu Selçuklularını tetkik etmek. Türklerin Selçuklu idaresinin altında ekonomide ve kültürde sürekli bir gelişme göstermeyişi'nin nedenlerini, bilhassa da burada bağımsız bir devlet olmayıp İran Selçuklularının vassalı olmalarının rolünü irdelemek, Anadolu Selçuklularının Türkler tarafından kurulmuş bir idare olduğu halde resmi dilinin neden Türkçe olmadığını, Anadolu halklarının soyguncu Moğol valileri ve bunların her yana saldırdığı soyguncu çetelerle bağlantılarını sorgulamak,
6. Anadolu'nun Türkleşmesi, daha doğrusu Osmanlılaşması sürecini tahlil etmek. Anadolu'ya Türk göçleri, Türkleşmiş yerli halk ve yerleşmiş Türklerle göçebe Türklerin ilintisini değerlendirmek,
7. Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşunu irdelemek,
8. Osmanlı İmparatorluğunun ikinci Doğuşunu ele almak,
9. Osmanlı Beyliği'nin dünya imparatorluğuna dönüşmek üzereyken oluşturduğu ve dayandığı müesseselerin genel durumunu, özelliğini ve orijinalliğini analiz etmek,
10. Osmanlı İmparatorluğu'nun, bir dünya imparatorluğu olarak, çeşitli ırktan ve dinden milletleri sınırları içinde tutması nedeniyle ırkçılık, dincilik, Hristiyan tebaa dolayısıyla Batıcılık mekanizmalarını nasıl kullandığını izah etmek,
11. Fatih döneminin imparatorluk karakterine geçiş özelliklerine, özellikle de devlet çevresinde yönetici kadrolar arasında iktidar boğuşmasına, Kanuni Süleyman'ın şehzadeleriyle boğuşmak zorunda kalmasına, Kanuni sözünün kaynağına, toprakta iltizam sisteminin uygulanmasına, imparatorluğun en yüksek noktasında hazinenin bomboş kalmasına ve Suhte isyanlarının çıkma nedenlerine, 1. Selim zamanında Alevi Türklerinin kılıçtan geçirilmesine, İran'da Türk ırkından Şah İsmail'in tahta çıkarılmasının tesadüfi olup olmadığına açıklama getirmek,
12. Duraklama döneminde Osmanlı İmparatorluğu müesseselerinin bir yandan olgunlaşması ve kendi şartlarında mükemmelleşmesi, diğer yandan tarihsel işlevlerini yitirmeye (Doğu'yu artık sömürücü Batı'ya karşı savunmaları) başlamasının sebeplerini anlamak. Bu çerçevede, Batı'da yavaş yavaş güçlenmeye başlayan sömürücü kapitalist güçler karşısında Osmanlı'nın Doğulu devlet gücünün

direncini her çarpışmada biraz daha yitirmesinin sebeplerine eğilmek. Anadolu’da Celali olaylarının, ancak on beş yıl sürmesinin, buna karşın söz konusu olayların ya da hareketin Arabistan’da, Afrika’da ve Balkanlar’da görülmemesinin nedenlerini, Yeniçeri isyanlarının, saray boğuşmalarının Patrona’ya kadarki boğuşmalara artık yabancı parmaklarının karışmaya başlamasının nedenlerini bulmaya çalışmak,

13. Osmanlı’nın Batı’ya “evet” demesinin sebeplerini araştırmak,

14. Batılılaşma için gerekli görülen yeni okulların birer Batı ajanı yetiştirme merkezi haline getirilme çabalarını çözümlmek,

15. Osmanlı İmparatorluğu’nun resmen dağılmasından sonra kurulan Cumhuriyet’in Osmanlı insanları tarafından kurulup yürütülmesi nedeniyle insan özelliği bakımından bir Osmanlı Cumhuriyeti olduğu gerçeğini kavramak.

2.1. KEMAL TAHİR’İN GÖZÜNDE OSMANLI’NIN TOPLUM VE DEVLET YAPISI

Kemal Tahir, Osmanlı toplum yapısını incelerken tarihsel gerçeklikleri ortaya çıkarmaktadır. Osmanlı toprak düzeni, *Kerim Devlet* anlayışı, çeşitli din ve ırklara karşı sınırsız hoş görüşünü incelemekte ve altı yüz yıl süren imparatorluğun yıkılışından sonra, kendisinden kopanların içtenlikle bu yıkılışa gözyaşı döküşlerinin nedenleri üzerinde durmaktadır (Dosdoğru, 1974: 15). Osmanlı toplumunu, kurumlarını ve yöneticilerini Doğu’nun en güçlü kalesi olarak görmektedir. Çünkü Osmanlı toplum yapısında Doğu’nun birikimlerini görmektedir (Özkul, 2012: 153). Kemal Tahir’e göre; “Osmanlılık, Anadolu halklarının ırk meselesini bir yana bırakarak -ırk meselesini bir tarihsel -sosyal müessese gibi gerektiği kadar alarak kendilerinin hemen de yoktan var ettikleri bir devlet temelidir.” (1991c: 116). O aynı zamanda Osmanlı Devleti’ni rastlantıların meydana getirdiği topluluk olarak görmekle beraber; devlet kurma ve yaşatma dehasına sahip topluluk olarak da değerlendirmektedir. Bu değerlendirmeyi yaparken ise, devletin kuruluşundaki ana unsur olan ve Osmanlı toplumunu meydana getiren insanların devlet kuruculuğuna yatkınlığına vurgu yapmaktadır (Işıksalan, 2012: 219).

Kemal Tahir, Anadolu Türkleri ve Osmanlı’lar üzerine farklı düşünceleri not eden tezleri ele almaktadır (Tahir: 1991c). Nitekim bu doğrultudaki ilk tez, Toynbee üzerinedir. Toynbee, kendi tarih anlayışı içinde Osmanlı’ları, 27 *güdük uygarlıktan* biri saymaktadır. Kemal Tahir Toynbee’nin bu tanımlamasını *garip ve hayvansı tanımlama* olarak görmektedir. Toynbee daha da ileri giderek;

Osmanlı'lar göçebe yaşayışıyla, Ruslar hariç, Doğu Ortodoks Hristiyan halkın ve İslam ruhuyla müesseselerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Kurucular bir avuç Avrasya göçebe mültecisidir. Göçebe toplulukların bünyesi üç unsurun birleşmesinden meydana gelmiş bir semboldür: Çobanlar, sürüler ve çoban köpekleri... Osmanlı'lar adeta insanlara çobanlık ederek insan çoban köpeklerini yetiştirdiler. Bu insan çoban köpekleri, Osmanlı İmparatorlunun kapıkullarıdır.... (Tahir, 1992a: 104).

şeklinde Osmanlı hakkında tezlerini ileri sürmektedir. Diğer taraftan Herbert Adams Gibbon, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu* adlı ünlü eserinde: Osmanlı'ların yeni bir ırk olduğunu, 1300'lerde yeni bir ırkın Anadolu'da doğmasında dinin birleştirici bir unsur olduğunu ileri sürmektedir (Tahir, 1992a: 103). Paul Wittek'e göre ise: Osmanlı'lar bir göçebe toplum değillerdir. Çünkü göçebe büyük bir topluluk haline gelmeden önce kendi aralarında gayet şiddetli şeflik boğuşmalarına girmişlerdir. Birleşik göçebe devleti *kasırğa* gibi korkunç ve önünde durulmaz bir kuvvetle komşu medeni memleketlere dalmakta; hepsini, az çok geçici bir imparatorluk haline sokmaktadır (Tahir, 1992a: 103).

Kemal Tahir'e göre ise, Osmanlı'lar; evlerini, ev eşyalarını, giyimlerini, yemelerini, içmelerini, önemli hizmetçilerini arttırmayan, hiçbir çeşit istihsale girmeyen, göçebelikten oturluğa geçmiş, oturaktan tekrar göçebeliğe sürülürüm diye *ödü kopan, çelebi, ihtiyatkar, gözü tok* insan topluluğudur (Tahir, 1992c: 49). Devletin kuruluşunun Beylikler döneminin karmaşasında gerçekleşmesi ise (Erol, 2012: 179), Kemal Tahir tarafından şu şekilde yorumlanmaktadır: “*Türkler ilk yayılma sıralarında, büyük bir örgütlenme gücü göstermişler, çağlarında ve tarih yüzüne çıktıkları yerde -Anadolu'da- devlet kuruculuğuna gerçekten layık, yeri doldurulmaz, bir topluluk olduklarını kısa zamanda, inkâr edilemeyecek açıklıkla, dosta düşmana ispatlamışlardı*” (Tahir, 1991c: 64).

Kemal Tahir, *Notlar* adlı eserinde dönemin Avrupası ile Anadolu arasındaki farklılığa değinmektedir.

Tablo 1. *Avrupa ve Anadolu arasındaki farklılıklar* (Tahir, 1992c: 43- 44).

	YOK	VAR
Avrupa	○ Merkezi Hükümet	○ Mülkiyet Hakkı ○ Şehir Burjuvası ○ Toprakbent köylü ○ Derebeylik ○ Asilzadelik ○ Merkezi krallık Doğuşu ○ Şehir burjuvalarının işi büyütüp sermaye biriktirmesi ○ Temeldeki iktisadi düzene uygun üst yapı müesseselerin kurulup gelişmesi ○ Derebeylik sisteminin anarşisi üstünde beynelmilel Papalık
Anadolu	○ Şehir Burjuvası ○ Derebeylik ○ Asilzadelik	○ Merkezi Hükümet ○ Vakıf esasına dayalı ○ Esnaf ○ Toprakbent köylü ○ Merkezi krallık ○ Osmanlılıkta sürekli iç talanların sermaye birikmesini önlemesi... Zenginden alıp fakire verme davranışının mülkiyet idrakine ve merhalesi ile çatışması ○ Temeldeki iktisadi düzene uygun olmayan görenek müesseselerin yukardan aşağıya getirilmek çabalaması ○ Halifelik Özellikleri: Devletle beraber bir arada. Ayrıca ekonomik temeli yok.

Kemal Tahir’e göre, Osmanlı’da Arapça Kur’an’ın Türkçesi bile merak edilmemekte ve inançların dayanakları araştırılmamaktadır (Tahir, 1992c: 27). Yine bu durumu; Türklerin Anadolu’ya gelmeden ancak yüz yıl önce Müslüman olduklarını, bu sebeple tam bir İslamiyet telakkisinin yerleşmediğini, sadece “cila halinde kalmış bir İslamiyet” inancının yerleştiğini, cılanın altındaysa, Şamanlığın bulunduğunu ifade etmektedir (Tahir, 1992c: 479). Aynı değerlendirmeye göre,

Anadolu halkları, bilhassa köylüler ve göçebeler, çoğunlukla Şamanlık, Hristiyanlık, İslamlık (Batınilik) karışımı bir inanca yakındırlar (Tahir, 1992c: 98).

Kemal Tahir'e göre Anadolu'da din çok az kişide bir Allah-kul ilintisi, metafizik bir sosyal müessese halindedir. Herkes Müslüman olduğu halde hiç kimse Müslümanlığın şartlarını yerine getirmeye çabalamamaktadır. Anadolu'da din sosyal müessese olduğu halde, birçok kişisel çıkarların, düşmanlıkların, alçaklıkların perdesi olarak kullanılmaktadır. Yazara göre, bunun en iyi örneğini, "Anadolu Türk'ünde din vardır da Batı anlamında inanç yoktur", sözü anlatmaktadır (Tahir, 1991c: 108).

Şeyhülislamın kabinede Sadrazam'dan sonra gelmesi, dinin Osmanlılıkta kuvvetini değil, kuvvetsizliğini göstermektedir (Tahir, 1992c: 127). Din Osmanlı'larda, imparatorluğun maddi müesseselerinden birisidir ve Şeriata dayanmaktadır. "Fertler arasında hak, çarşıda doğruluk, devletle fert arasındaki çekişmelere çare bulmak" esasına dayanmaktadır. Osmanlı-Müslüman toplumunda Arap'ın din ve ırk asabiyeti bulunmamaktadır (Tahir, 1992c: 389).

Kemal Tahir'e göre Osmanlı, din değiştirmek, Müslüman olmak gibi Allah'la insan arasındaki dinsel ilişkilere hangi sıfatla olursa olsun bir başkasının karışmasını kabul etmemektedir. Yazara göre, Osmanlı, dinsel işleri herkesin pek kolayca anlayıp yapabileceği bir hale getirmektedir. Osmanlı toplumunda İslamların kolaylaştırılmış din işlerini ve ibadetini Müslümanlar yapamayacak hale getirmişlerse bu bir ihanettir. Eğer herkes yapacağını biliyor da, yine araya imam, hatip, din adamı, aydın din adamı sokuşturulmak isteniyorsa, dini bozup değiştirmek, hangi maksatla olursa olsun dine hile karıştırmak, dini, bir zümrenin veya kişinin çıkarına çalıştırmaya yeltenmektedir (Tahir, 1992c: 389).

Kemal Tahir, Osmanlı ordusunu da özellikle Yeniçerilik üzerinden değerlendirmiştir. Yeniçeri acemi oğlanı, padişahça sembolik bir para ile satın alınmış ya da esirlerden, beşte bir yasasıyla Padişah (Hazine) payına düşmüştür. Kapıkulu Padişah malı olarak, Türkçe ve İslamlığın şartlarını öğrenmek için, Türk köylü aileleri yanına verilmektedir. Burada, dört beş yıl kültür bakımından eğitim görmektedir. Kapıkulu çalıştırılmamakta, üretim işlerinde görevlendirilmemekte ve Padişah kulu olduğu için saygı görmektedir (Tahir, 1992c: 337- 338). Bu bağlamda

yazar *devşirmeyi* yabancı ajanı olarak görmektedir. Devşirme dışarıdan içeriye yabancı çıkar aracı olarak işlev görmektedir. Devşirmeler, Osmanlı-Türk toplumu içinde daima kökü dışarıda örgütlerin sadık üyeleri olmakta, birbirlerini her ne pahasına olursa olsun tutmakta, arada zorunluluk altında harcananlarının yerlerini de çocukları ve torunları almaktadır (Tahir, 1992a: 112).

Kemal Tahir'e göre, Osmanlılıkta sınıflar olmadığı için, sınıf şuuruyla sınıf dayanışmasından gelen güven de bulunmamaktadır. Bu yokluk Osmanlı insanını "yiğit olmamaya, oluştan boyun eğmeye, dalkavukluğa, ruh güçsüzlüğüne, kişiliğini kötüye yönelmeye" zorlamaktadır (Tahir, 1992c: 162).

2.1.1. Feodalizm¹⁵

Kemal Tahir'e göre feodalizm, devletin çökmesi sonucu meydana gelmektedir. Feodal toplumlarda, herkes birine mutlaka bağlı olmaktadır. Böylece toplum çok zor değişen bir hiyerarşiye göre düzenlenmektedir. Güvensizlik, devletsizlikten gelmektedir. Devletsizlik, kanunsuzluğu sürekli olarak doğurmaktadır. Böylece feodal sistem, aynı zamanda anarşi ve sürekli savaş demektir. Feodal toplumlarda, Kilise de bir feodal kurumdur. Feodal toplumlar, tarım toplumlarıdır. Hayat bu toplumlarda tarıma uyarak serttir, merhametsizdir. Çünkü istihsal vasıtaları ilkeldir, üretim azdır. Bir zaman sömürücü olan, bir süre sonra sömürülen olabilir. Kiliselerdekilerden başka kimse okuma yazma bilmemektedir. "Kuvvet", tanınan tek kanun olarak yerini almaktadır. Toplum; asiller, Kilise adamları, burjuvalar ve köylüler şeklinde ayrılmaktadır. Feodalite, bir Ehram'a benzemektedir. En tepede kral bulunmaktadır. Sonra yakın akrabaları, daha sonra en büyüklerinden başlayarak asilzadeler gelir. Kral, asilzadelerin dullarının ve yetimlerinin koruyucusu olduğu kadar, bütün asilzadelige karşı aile reisi sorumluluğu yüklenmektedir. Asilzadelerin birçoğu kralın sarayında bulunmaktadır. Bunlar hem arkadaşları hem koruyucularıdır. Bu sistem VII. Louis'den beri var olmaktadır (Tahir, 1992c: 593- 595).

Kemal Tahir'e göre, Osmanlı sistemi, feodalizmden farklı bir yapı oluşturmaktadır. Bunu gösteren niteliklerin başında ise; Osmanlı İmparatorluğu'nun,

¹⁵ Feodalizm, sosyo-ekonomik olarak her derebeyinin başka bir derebeyine bağlı olduğu, toprak mülkiyetinin asil ya da derebeyine aktarıldığı, karşılığında belirli hizmetlerin beklendiği, pazar ekonomisinde olduğu gibi özgür ve ücretli emek dolaşımının gerçekleşmediği, toprakta çalışan köylünün yer değiştirme özgürlüğünün bulunmadığı toplumsal hiyerarşik düzendir (Cevizli, 2009: 121).

mülkiyet hakkı tanımayan, kriz anlarında bu hakkı kolayca hiçe sayan bir toplum olması gelmektedir (Tahir, 1992c: 30). Osmanlı’da hâkim mülkiyet şekli, “miri toprak rejimi” dir (Tahir, 1992b: 212). Osmanlı mülkiyet hakkı idrakine varamamıştır. Elde ettiğini ise, elinde tutabileceğine inanmadığı için bunu kaybetse de değerini anlayamamaktadır (Tahir, 1992c: 27).

Osmanlılıkta, toprak mülkiyetinin temel özelliği, Mülk sahibi yok. İktâ-kiracı-istismar sermaye birikimine doğru gidemiyor. Devlet, küçük işletmenin kesin surette bekçisi... Vergi toplamada gevşeklik, -istihsalde gevşeklik- birikimde gevşeklik-köylerde burjuvazinin çekirdeği olan küçük atölye işletmesi, işte ihtisaslaşma hemen hemen yok. Köy sadece kendi ihtiyacını karşılıyor, ya da bunu loncalar tarafından boğulmuş kasaba pazarından temin ediyor. Ve yalnız toprak mahsulleri yetiştiriyor (Tahir, 1992c: 336).

Kemal Tahir de Osmanlı’da kişisel mülkiyeti tamamen yok saymamakta, Batı kalıplarına göre bir mülkiyet şeklinin olmadığına vurgu yapmaktadır (Tahir, 1992c: 121). Buna işaret eden ilk gösterge olarak, devlet toprak mülkiyetini büyük ölçüde elinde tuttuğu gibi özel mülkiyetin devleti güçsüz düşürebilecek şekilde büyümesini önlemesi gelmektedir (Yıldırım, 2010: 257). Osmanlı devlet sisteminde toplumun çıkarı, kişi çıkarından önce gelmektedir. Dolayısıyla Osmanlı’nın ekonomik temelinde feodal mülkiyetin olmaması bu sebepten kaynaklanmaktadır (Tahir, 1992c: 396). Kemal Tahir Osmanlı’da özel mülkiyetin gelişmemesinin bir etkeni olarak da Tımar topraklarının miras yolu ile babadan evlada geçememesi ve bu sebeple Osmanlı’larda feodal bir organizasyon kurulamamasını göstermektedir (Tahir, 1992c: 427- 428). Nitekim Tımar sahipleri mülk sahibi olmadıkları gibi, toprakları işleme hakkı da bulunmamaktadır. Tımar sahibi bir asker-memurdur ve toprağını büyütmesi, buraya yerleşerek hanedan kurması engellenmektedir. Böylece, tımar sahibi ne derebeyi ne de toprak sahibi olarak ortaya çıkmamaktadır (Tahir, 1992b: 211).

Kemal Tahir’in üzerinde durduğu diğer bir gösterge ise, “soyluluk güdüsü” dür. Bu ise, şu şekilde ifade edilmektedir: “*Osmanoğulları, Oğuz Boylarındaki soy sırasının çok gerilerinde bulundukları gibi, Uç Yasaları’da, ayrıca soyluluk gütmeyi büsbütün uygunsuz kılıyor, bu da en geri bir soydaki Kabile Şefi’nin Doğuştaki gerçeğe denk düşüyordu, böylece Osmanoğulları, tarihe daha ilk adımı attıkları zaman gerek aile soyları, gerekse kabileleriyle ilgilerini hızla kesmişlerdi*” (Tahir, 1992c: 105). Yazarın bu söylemi tartışma götürür tespitler içermektedir.

Kemal Tahir'e göre, Osmanlı'ların en büyük bahtsızlıkları, derebeyliğin (feodalizmin) getirdiği yeni insan tipine geçememiş olmalarıdır. Merkezi krallığı burjuvaların itmesiyle idrak etmeleri, Avrupa feodallerine, bir anlamda feodalizme karşı gibi görülen bir dayanışma vermiştir ki, bu dayanışmanın yerini Osmanlı'larda, devleti *aptalca kutsallaştıran bir çözüntü* almıştır (Tahir, 1992c: 121). Osmanlı büyük ve ünlü feodallerden olsaydı, soy üstünlüğünü ileri sürerek, merkezi hükümeti kurmak için önce büyük soylu feodallere saldırırdı (Tahir, 1992c: 96). Yine bu durumu notlarında şu şekilde ifade etmektedir:

Feodalizm bizde olsa, feodalimiz, senyörümüz, genellikle senyör gibi, serfimiz de elbette serf gibi davranacaktı. Ben bunları bizim sosyologlarımızın kitaplarında bulsam bile, okka her yerde dört yüz dirhem olduğu için, Batı'daki eserler bolluğu içinde elbette bulacaktım. Rahatlığı anlıyorsunuz, bizde feodalizm vardır inancında olanlara niçin katılmadığımı şaşıyorsunuz? Katılamadım, çünkü Doğuda yetmiş köyü olan bir Samsat Ağasını, bir uzatmalı jandarma onbaşısının rahatça, keyfiyle tokatladığını gördüm. Hem de adamın iki oğluyla yetmiş üç torunu yanındaydı. Hiçbiri bağlı değildi. Fazladan tokat da haksızdı. Eh nasıl olsa temizleyecek de ondan dedim. Temizlemedi. Hiçbir şey olmamış gibi yaşamaya devam etti. Sordum. Devlettir bey vurur! Diye sırtıttı. Bizim senyörü Batı kitaplarında bulacağıma inandım (Tahir, 1992b: 313).

Anadolu toprakları tarihin her aşamasında merkezi birliklerin kurulmasını zorunlu kılmaktadır. Anadolu'da kuvvetli merkezi iktidarın zayıflaması sırasında görülen beyliklerin ise, feodal senyörlüklere benzer tarafı bulunmamaktadır. Bunları küçük hükümetler, merkezi iktidarlar olarak görmek mümkündür (Yıldırım, 2010: 257). Yılmaz Yıldırım'a göre (2010: 271); Kemal Tahir, feodaliteyi kategorik olarak gayriinsani bir toplumsal formasyon olarak görmektedir. Feodalitede *insani* unsurların, Kerim Devlette ise, *feodal unsurların* hatırı sayılır ölçüde söz konusu olacağından bahsetmektedir.

Yorgun Savaşçı romanında ise Kemal Tahir, feodalizmin gelişmeme sebebini¹⁶ topraklardaki verimsizliğe bağlamaktadır. “Feodal böyle topraklarda serflerini doyurup kendisini zengin edecek tarımı, yalnız kendi gücüyle sürdüremez!”

¹⁶ “... Akdeniz'i, Ege Denizi'ni çevreleyen bütün topraklar, cenabet topraklardır. Çünkü, bu bölge toprakları dünyanın yüzünde, gayet ince, pek yalınkat bir kabuk gibidir. Tarımda derin derin aktarılmaz, kara sabanın ucuyla az biraz karıştırılır. Bu bölgenin hava durumu da tarıma uygun değildir doktor, ya kurak gelir, ya taşkın... Adana, Küçük, Büyük Menderes ovaları gibi verimli ovalarınız ancak on dokuzuncu yüzyıl ortalarında tarıma açılabilmiştir...topraklarda... Özel yerleşip gelişemez, zenginlikler sayılı ellerde toplanamaz. Sizde batı anlamında feodalite' nin bulunmaması bundandır. Çünkü ne kadar güçlü olursa olsun, hiçbir feodal, böyle topraklarda serflerini doyurup kendisini zengin edecek tarımı, yalnız kendi gücüyle sürdüremez” (Tahir, 1971: 182).

Ayrıca verimsiz sayılan bu topraklarda bir sınıfın diğer sınıfı ezmek için kullandığı araç ise bu sebepten dolayı bulunmamaktadır (Tahir, 1971: 181- 182).

Kemal Tahir, Osmanlılıkta sınıfsal sömürünün olmadığını tımar sistemi üzerinden delillendirmeye çalışmıştır.

Sermaye birikimi -isterse feodal düzende toprak biçiminde olsun- şartlarına Osmanlılık sahip bulunsaydı, 14'üncü yüzyılda bile Anadolu'yu feodal -ya da aristokrat birliğin krallığını taşır- bir toplum olmaktan hiçbir güç kurtaramazdı. O zaman da Osmanlı İmparatorluğu bir dünya imparatorluğu olacak yerde, hızla sınıflaşan -burjuvallaşan- bir küçük toplum halinde görülür ya böyle yaşar ya da pek az sonra tarihin karanlıklarına karışıp kaybolurdu (Tahir, 1992: 296).

Kemal Tahir, Osmanlı'da feodalimin olmadığını anlamak için Larousse Ansiklopedisine bakmanın yeterli olduğu görüşünü savunmaktadır. Larousse sözlüğünde ise feodalizm tanımı şu şekilde ifade edilmektedir:

Ortaçağ'da, Batı Hristiyan toplumunu karakterize eden, politik ve sosyal rejimin adı. -Feodalite iki hür adam arasında hür anlaşmaya dayanır. Bunlardan biri Senyör, öteki kendi isteğiyle onun Vassalı'dır. Yani tabiidir. Feodalizmin iki ana kanunu vardır: feodal kanunlar, Senyöriyal kanunlar. Gerçek feodalizm karşısında Kral'ın hakları teoride kalır. Kilise büyük feodaller yetiştirmiştir (Tahir, 1992b: 313).

Osmanlılık, sadece tarihe yüzünü dönmüş oluşuyla, çağının Batı'ya yaygın sistemi olan feodalizme her cepheden karşı çıkmakta, Onun Rumeli'de ve Anadolu'da barınabileceği, yüzde itibarıyla sınırlı bazı mıntıkalarında yerleşmesini önlemekte; feodalitenin olağan sonucu olan anarşik toplum özelliğine karşı korkunç bir tehlike halinde dikilerek merkezi krallıkların yani kapitalist burjuvazinin hızla palazlanmamasını sağlamaktadır (Bergen, 2012: 117).

2.1.2. ATÜT

Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik yapısının farklılığına dair düşündükleriyle yetinmeyen buna bir de teorik dayanak bulmaya çalışan Kemal Tahir, Fransa'daki entelektüel gündemi oluşturan *Asya Tipi Üretim Tarzı* tartışmalarıyla ilgilenmeye başlamıştır (Sevim, 2004: 70). 1960'ların ortasında başlayan ve Kemal Tahir, Selahattin Hilav, Sencer Diviçoğlu ve İdris Küçükömer'in yeni savları ile geliştirilmeye çalışılan tarihimizin ve içinde bulunduğumuz durumun ATÜT açısından değerlendirilmesi çalışmaları, geri kalmışlığın anlaşılması açısından olumlu olmaktadır. ATÜT çalışmalarını başlatanlar, toplumumuzun geri kalmışlığını merkez/çevre ilişkilerindeki merkezin, dengelenmesi olanaksız iktidarı ile açıklamaya çalışmaktadırlar (Oskay, 1990). ATÜT tartışmalarının 1960'lar

Türkiye’inde yarattığı bu entelektüel hareketlilik, sonraki yıllarda, “Kemal Tahir deyince akla diyalektik materyalizm değil de *Asya Tipi Üretim Tarzı*” nı getirecek kadar etkili olmaktadır (Sevim, 2004: 71). Kemal Tahir, ATÜT kavramı ile Türk toplumunu ve Türk toplumunun içinde yer aldığı çerçeveye (Doğu Toplulukları) nasıl yaklaşılması gerektiğini ortaya koymaktadır (Hilav, 1977: 86). Bir toplumun *Asya Tipi Üretim Tarzı*’na geçişini, söz konusu toplumun, bir durgunluğa girip çöktüğüne değil; tam tersine, o toplumda üretici güçlerin ilerlediğine işaret olarak değerlendirmektedir (Tahir, 1992b: 272). *Asya Tipi Üretim Tarzı*’nın Kemal Tahir için ilgi çekici olmasının sebebi Doğu toplumlarının Batı dışında tanımlanabilmesi ve onların ayrı toplum kategorileri olarak ele alınabilmesi özelliğinden kaynaklanmaktadır (Kızılçelik, 2012: 191).

Kemal Tahir’e göre, ATÜT’de amme hizmetleri, merkezi iktidardan beklenmektedir. “*Toprak (Allah’ın) devletin, merkezi iktidar kâhya. Köylü vergiyi kısmen para, kısmen -Daha çoğunlukla- mal olarak ödeyen kiracı*” (Tahir, 1992b: 293). Yine yazarın ATÜT yaklaşımına göre, mülkiyet temelini çağının derebeylik, ya da burjuva anlayışına dayatacağına, İslam toprak mülkiyeti sistemine, toprağın sahihsizliği ve tekellerde toplanmaması sistemine dayatmıştır. Biricik üretim şekli gerek dışta gerek içte talandır. Buradaki talan, vardan alıp yoka vermek biçimi bir Asyatik üretim biçimi, toplum talanıdır. Zenginliğin belli ellerde birikmesine yönelmiş değildir. Bu ise Batı’dakine benzeyen bütün tabakalaşmaları önlemekte, toplumun sınıf çekişmeleriyle, sömürmelerle, sosyal şuura gitmesini, sermaye birikimini kesin olarak imkânsız kılmaktadır (Tahir, 1992c: 55- 56). ATÜT sınıfsız değildir; burada sömürenler ve sömürülenler vardır (Tahir, 1992b: 295). ATÜT’de feodal sistemin aksine toplumsal mülkiyeti meydana getirip sürdürenler devlete vergi vermektedir. Zamanla, gerek bu vergi toplama biçimi ve gerekse toplanan vergilerin kullanım biçimi, bu vergileri ödeyen köylülerin zararına dönmektedir. Bunu köylüler çok uzun süre sonra fark etmektedir. Burada, devlet üretim sistemini, kişisel mülkiyete değil, toprağın toplumsal mülkiyetine dayadığı için, sıkıştığı takdirde, bu sisteme uygun olan eski toplumsal müesseseleri yeniden diriltiyor görünerek çok uzun zaman köylüleri oyalayabilme ihtimali bulunmaktadır (Tahir, 1992b: 324- 325).

ATÜT kavramı, Doğu-Batı ayrımını dile getirmekten çok; Doğu’nun Batı’ya göre konumunu ve gelişme çizgisindeki mesafesini açıklamaya çalışmaktadır

(Yıldırım, 2010: 60). Toplumlar arasındaki ilintileri, özellikleri anlayabilmek için, her şeyden önce Doğu-Batı ayrımını ortaya koymak, araştırmalara ondan sonra girişmek zorunludur (Tahir, 1992c: 364). Kemal Tahir, Batı'dan farklılığı vurgulamak için kullandığı ATÜT kavramını şu şekilde ifade etmektedir:

Türk insanını tarihsel gelişi ve gelişimi içinde daha yakından tanımağa, her alanda anlaşmayı sağlayacak birleşik dili bulmağa, bu yolda, yanlış değerlendirmeleri, yabancı kalıplara dökmeğe çalışarak, uydurma sonuçlar çıkarmaları mümkün mertebe ayıklamağa uğraşmaktayız. *ATÜT hipotezi* bizi işte bu açıdan ilgilendirmiştir (Tahir, 1992b: 325).

Osmanlılığın, “*Asya Tipi Üretim Tarzı*” ve “*Doğulu despotizm*” deyimleri yerine, *Batı dışı üretim tarzı*, biçimi (B.D.Ü.B), *Batı dışı despotizm* (B.D.D.)” şeklinde kullanılması gerektiğini öne süren (Tahir, 1992c: 237) Kemal Tahir’e göre ATÜT tarzı toplumların yaşaması iki ana şart barındırmaktadır: “*Sınırlarında büyük düşman güçlerin görülmemesi, birikmemesi ülkeyi basıp düzeni bozmaması; ya da dış talanı önleyip tehlike karşısında devleti pahalılaştırıp bu yüzden, üstün topluluğun gideri gelirini aşarak iç talana dönmeye, böylece, iç düzeni bozmaya zorlaması...*” özelliği ilk şart olarak gösterilebilir (Tahir, 1992b: 298). Diğer şart ise, Osmanlılığın, kabileler arası bir hesaplaşma sonunda kurulmuş kabile aristokrasisine dayanan bir idareciler kadrosu olmaması gelmektedir. Osmanlıların bünyesindeki özellik, Asyalı Üretim Biçimi’nin zorunlu kıldığı, din ve kaide ayrılığını kesinlikle önemli saymayan devletin bu idareye yatkın halka sonuna kadar açık tutulan idareci kadro olmasından gelmektedir (Tahir, 1992c: 340).

Tevfik Çavdar’a göre Kemal Tahir; “Asya Despotizmi” ni bir anlamda “Asya Tipi Toplum” biçiminde tanımlamayı yeğlemektedir (Çavdar, 2012: 518).

Asya Tipi Üretim Tarzı’nın yapısına bakıldığı zaman; tek tek köy topluluklarının kendi aralarındaki gerçek ve hayali birliğinin ifadesi olan bir üstün topluluğu temsil eden bir fertler azınlığının iktidarına tabidir ve kaynağında dinsel, siyasal, ekonomik ortak yarar ödevlerinden doğan bu iktidarın zamanla ve derece derece bir sömürme iktidarı haline gelmesi durumu söz konusudur (Tahir, 1992b: 270).

ATÜT’de sulama sistemi merkezi iktidarın amme hizmetlerindendir. Toprakta kişisel mülkiyetin bulunmaması, sosyal iş bölümünün gelişmesini yetersiz tutmaktadır. Bu toplumlarda üretimin çok büyük parçası üretenlerce tüketilmekte;

pazar malı haline gelmektedir. Artma değerler ise devlete doğrudan geçmektedir (Tahir, 1992b: 293). ATÜT’de özel toprak mülkiyetinin olmamasını Engels, iklim ve toprak şartlarıyla açıklamaktadır. Geniş toprak arazi; sulamayı, tarım yapmak için ilk şart haline getirmektedir (Tahir, 1992b: 342).

ATÜT’de devlet ve hâkim sınıf üretim şartlarına doğrudan doğruya müdahale etmekte ve üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki uygunluk büyük çaptaki işlerin organizasyonu içinde dolayimsız olarak gerçekleşmektedir (Tahir, 1992a: 24). Kemal Tahir’in Osmanlılık tanımı adeta bunu tasdikler şeklindedir. Bu tanıma göre, üretim vasıtası olan topraktan; madenlere, ormanlara, tersanelere, silah yapımına, hatta iç ve dış ticarete kadar ve ayrıca bunların dayandığı yol ve barınma sistemlerinde devlet kontrolü ve müdahalesi bulunmaktadır (Tahir, 1992a: 98).

Kemal Tahir’e göre, Osmanlılıkta toprak, toprağın üstünde yaşayan insanlar, imparatorluğu kurup yaşatıp geliştiren bürokratik kadrolar, bunların başındaki Sultan-Padişah-Halife, kurulan devlet sistemine maddi ve manevi özellikleri bakımından yatkındırlar. Asyalı üretim biçimi toplumlarında, devlet bir anlamda toplumdan önce geldiği, bu karakteriyle geniş bir bürokratik kadroya dayandığı halde, despotluğu, Batı anlamında insanın insanı gaddarca sömürmesi temeline dayanmadığı için, insanlarca katlanılır yumuşaklıkta yürütülmüştür. Osmanlı sultanları reayayı koruyan yumuşak despotluğa yatkındırlar. Böylece asıl dayanaklarını, idareci kadroları sürekli olarak kendilerine açık tuttıkları reayada, halklarda arıyorlar ve zaten bunu buluyorlardı da. Eğer kendilerinde, Batı anlamında kişi mülkiyeti atılımı, bunun yaratıcısı ve sürdürücüsü olan insanı üretimde gittikçe daha kıyıcı olarak sömürme eğilimi var olsaydı, Asyalı üretim biçimine uygun olan Osmanlı İmparatorluğu kurulduğu çağda ve coğrafya çevresinde ya hiç kurulamazdı ya da çok kısa bir zaman sonra, Selçukluların arkasından Anadolu’da Timur akınıyla yaşama şansını yeniden kazanmış öteki küçük devletler gibi silinir giderdi. Osmanlıları bu açıdan incelerken dinide, Asyalı üretim biçimine dayanan toplum anlayışı içinde kullandıklarını gözden kaybetmemek lazımdır (Tahir, 1992c: 256).

Kemal Tahir’e göre “*Osmanlı toplumunda, kölelik, feodalite, kapitalizm bulunmamaktadır ve bunun nedeni ise Asya Tipi Üretim Tarzı’dır*” (Moran, 1997: 130). Bu üretim tipinde (ATÜT), iki temel ölçüt vardır: Birincisi, bu üretim

tarzındaki toplumlarda iş bölümü oldukça gelişmiştir. “*Bunun sonucunda, köy ekonomisi içinde köylü ve küçük sanatlar tabakalaşması doğacaktır*” (Divitçioğlu, 1966: 11). Bu durumda, ekonomi kendi kendini destekleyecek bir duruma ulaşmaktadır. İkincisi ise, devletin otoritesidir. İster göçebe ister yerleşik toplumlarda olsun devlet, hayatı düzenlemek için en önemli güçtür. Dağınık ve seyrek köy topluluklarında devletin toprağın mülkiyetine sahip olmasıyla, toplumda sınıflaşma ortaya çıkmayacaktır (Karabulut, 2009: 125).

ATÜT modeli üzerinden Osmanlı-Türk toplum yapısı okumaları yapan Kemal Tahir, Marks’ın Batı dışı toplumların bir kısmının Batı’nın geçtiği aşamalardan farklı ekonomik-sosyal yapıda olduğunu söylemektedir (Biricik, 2016: 1281). Kemal Tahir: ATÜT’ün Batılılarca hangi maksatlarla kullanılmak istendiği üstünde Türk sosyalistlerinin dikkatli olmalarını söylemekte, onların bu inceleme ve araştırmalarda önem verdikleri yönlerin, bizim için pekte önemli olmayabileceği üzerinde dikkatle durmalarını dile getirmektedir (Tahir, 1992c: 489). Savunduğu ATÜT fikrini terk ederek Marksizm’in Doğu toplumları için sürdüğü fikirlerin Osmanlı ve Anadolu insanını anlamada yeterli olmayacağını savunmaktadır. “Bozuk ATÜT” ya da “Doğulu Devlet Tipi” modelini öne sürerek (Biricik, 2016: 1281), 1970 yılında ATÜT modeline dair görüşlerinden vazgeçmektedir (Sevim, 2004: 71).

“Osmanlılık, Batı feodalizmine karşı kurulmuş, bir ‘bozuk’ ATÜT devletidir” (Tahir, 1992a: 98); şeklinde görüşünü ifade eden Kemal Tahir’e göre, Osmanlı’ların tarih yüzüne çıktıkları topraklar kaba ATÜT şartlarına, sulama zorunluluğuna sahip bulunmadığı ve arkasında artık ürün toplayan güçlü ATÜT kuruluşları da bulunmadığı halde, ekonomik temelde ATÜT şartlarına dayalı bir bozuk ATÜT devleti kurup yaşatabilmişlerdir. Bunun mümkün olması, Osmanlı çekirdeğinin devlet kurucu yatkınlığa sahip olduğu kadar, Türkleşmiş Anadolu halklarıyla Bizans özelliğine yatkın Bizans köylüsünün (Bulgarlar, Sırlar, Rumeli’nin Hristiyan Türkleri de bunlara katılmalıdır) bu düzene yabancı olmayışlarındandır. Yani Irak’ta sulama şartları vardır ama devleti kurup taşıyacak insan unsuru yoktur. Anadolu’da sulama zorunlu değildir; fakat bozulmuş ATÜT devleti kuracak insan haznesi bulunmaktadır. Bu açıdan bakılırsa, Osmanlıların Mısır’ı ve Irak’ı topraklarına katmaları, buna karşılık söz gelimi, Romanya ve Azerbaycan’ı topraklarının dışında

bırakmaları, tesadüfle ya da gönüllerinin öyle istediğiyle açıklanamaz (Tahir, 1992c: 617).

Kemal Tahir'e göre Osmanlı'da devletçilik (ATÜT) sistemi özelliği olarak dış talanların durup, genişleyen topraklarda devlet sorumluluğunun artması sonucu giderleri gelirlerini aşmakta; buna karşı ise mülkiyet özelliği dolayısıyla ilerleyememektedir. Dolayısıyla bu gerilemenin ortaya çıkardığı sonuç ise, düzenin bozulması olmuştur. Düzenin bozulması devleti, kendi mülkiyeti saydığı sahalarda zorlamalara hatta müsaderelelere götürünce güvenlik sarsılmıştır. Bir ATÜT devletini pahalı devlet olmaya, genellikle sınırlarında meydana gelen büyük düşman güçlerin gittikçe daha zor başa çıkılır hale gelmesiyle yan yana, iç düzenin (güvenliğin) bozulması, içte dışa karşı direnmeyi gittikçe daha imkânsız hale getirmektedir (Tahir, 1992c: 391- 392).

Devlet, dış gelirlerle geçinemeyecek kadar pahalılaşmadığı sürece halklar tarafından tutulup savunulmaktadır. Yalnız kendi halkları tarafından değil, düşman halklar tarafından da savunulmaktadır. Toplumun var olmasında tek şart olan devlet anlayışı olan Osmanlılıkta; halk yararına çalışan Asya tipi devletçilik kişisel mülkiyetin küçük bir azınlık elinde toplanmasını, kendi varlığını korumanın temel şartı olduğu için sürekli olarak önler, böylece de iç çekişmelerle pek sarsılmayan düzeni binlerce yıl sürüp gidebilir (Tahir, 1992a: 62). Osmanlılık kuruluşunda belli bir millete dayanmadığı gibi belli bir devletin yerini de almamaktadır. Bu açıdan Osmanlı Devleti, toplumdan önce kurulmakta, toplumu var etmekte; ATÜT devletinin modern zamanlarda görülen, bozuk olmakla beraber yine de tipik benzeri olmaktadır (Tahir, 1992a: 98).

Böyle devletlerin sarsılması ve kolayca yıkılması dış güçlerden gelmektedir. Dış güçler ne kadar büyürse, Asya tipi devlet, savunma masraflarını o kadar artırmak zorunda kalmaktadır. Bu zorunluluk toplumun iktisat düzenini bozmaya, devletin kerim vasfını zedelemeye başlayacaktır. Artan bu masrafların içten karşılanmaya çalışılması, kıyıcı sömürmeye maruz bırakılmamış üretici güçlerin devlete verdikleri mahdut artık değer yetersizliğiyle despotluğu aralıksız arttırmakta ve halkın ezilmesine yol açmaktadır. Bu devlet tipinde, zengin-fakir farkı vardır, bu farkın sürgit artmasını biriken zenginliklerin kapitalist toplumlarda olduğu gibi sömürme

alanlarına son meteliğine kadar yatırılmasını, devletin devletçilik özelliği önlemektedir. Dış baskıyla düzen bozulunca, halk-devlet çatışmasının da artmasıyla devlet bu önleme görevini yapamaz hale gelmektedir (Tahir, 1992a: 62).

Kemal Tahir'e göre ATÜT; Anadolu halklarının modern anlamda millet olmasını engellemektedir ve onu Osmanlı anlamıyla *askeri* yapmaktadır. “Böylece Osmanlılık -manevi ve maddi bakımdan- parçalanınca, ortada, iliklerine kadar sömürülmüş bir vatanla bu vatanın üstünde yaşayan, sadece askerlik ve memurluk bilen ve çalışanları da hor gören 7 milyon insan kalmıştır” (Tahir, 1992c: 209).

2.1.3. Hayırlı Devlet- Kerim Devlet- Memur Devlet

Kemal Tahir'in *Kerim Devlet* fikrini öne sürdüğü yaygın olarak bilinmektedir. Fakat *Kerim Devlet* teriminden başka bir de *Hayırlı Devlet* kavramı bulunmaktadır. *Kerim Devlet*, Anadolu halkının “devletsiz” yapamayacağını vurgularken; *Hayırlı Devlet* kavramı ise, devletin halka yaptığı hizmetleri anlatmak için kullanılmaktadır (Bergen, 2012: 121).

Kemal Tahir, mülkiyet odaklı çözümlemesinde Osmanlı'yı *Hayırlı Devlet* olarak nitelendirmektedir. *Hayırlı Devlet*, devletin millettten önce geldiği toplumlarda vazgeçilmez bir dayanak oluşturmaktadır. *Hayırlı Devlet*'i zorunlu kılan unsurlar; coğrafya, çevreyi şartlayan doğal özellikler, insan tipini oluşturan tarihsel gelenekler, insanların doğayla yaptığı boğuşma ve mülkiyet ilişkilerinin özelliklerinden gelmektedir. Toprağın ayrı ayrı kişileri (aileleri) kendi güçleriyle, kişisel mülkiyet ilintileri içinde besleyememesi, bunun olağan sonucu otarşik köy ünitelerinin uzun süre yaşayabilmesi; bunun merkezi iktidarları, üretim ve sosyal güvenlik için zorunlu şartları sağlamaya zorlaması; sulama, ulaşım, üretim araçlarının ve tarım ürünlerinin güvenliğini sağlaması *Hayırlı Devlet*'i gerekli kılmaktadır. Devlet kendisinden beklenen bu ödevleri, ancak geniş bir bürokrasi ve asker kadrosuyla başarabilir.

.... Toprağın belli ellerde toplanmasını sürekli olarak önlemeğe çalışması ve toplananları, zaman zaman eski haline getirmesi, bunun için gerekirse müsaderelere başvurmaları, yeni yatırımlar gibi, yatırımcılar arasındaki rekabeti de devlete çeşitli sebeplerle üretim ve tüketim piyasalarını üretim araçları ve sermayeler gibi bir çeşit teke alıp imkansız kılacağından üretim büyük artışlar, bu artışlar da yeni keşiflerle büyük atlayışlar göstermez (Tahir, 1992c: 247- 248).

Bunun olumsuz yanı ise; ekonomik temel üst yapıları sarsıp değiştirecek büyük ve köklü sürtüşmelerden yoksun olan toplumlarda, bürokratlar giderek hak

etmediklerinden çok fazlasını alma eğilimi gösterdikleri gibi, devletin büyük nafia işlerinden de haksız kazançlara alışması ya da ortaklar bularak aracılık etmesidir. Uzun süre değişime kapalı kalan bu toplumların tarihte dış saldırılara karşı savunmaları genellikle zayıf ve süreksiz olmaktadır. Dış saldırılar, devletin *Hayırlı Devlet* karakterini sürdüren büyük kazançlı dış talanlar büsbütün kesildiği sıraya rastlayıp başlarsa, iç düzen de çeşitli biçimlerde bozulmaktadır. Bu iç ve dış çatışmalar ister istemez, devletin giderlerini gelirlerinin üstüne çıkarmaktadır. Bu yeni durum, devletin biricik var olma şartını, *Hayırlı Devlet* özelliğini öncelikle ortadan kaldırıp onu, içe dönük talancı ve kıyııcı devlet haline getirmektedir (Tahir, 1992c: 248).

Hayırlı Devlet, köle işleten, feodal ve kapitalist toplumlarda olduğu gibi, insanın insanı, gerçekten insanlık dışı sayılacak kıyıcılıkta sömürmesini önlemeye çalışmakta ve ilk zamanlarda, kendisinin varoluşunu zorunlu kılan ekonomik sosyal şartlara göre bunu sağlamaktadır. *Hayırlı Devlet*'i ortaya çıkaran vazgeçilmez şartlar olduğu gibi, bu devletin sonunu getiren şartların da olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Hayırlı olsun, hayırsız olsun devlet masraflarını karşılamayan bir toplum ya kökten değişecek ya da ölecektir (Tahir, 1992c: 249).

Bozuk ATÜT, fikri *Kerim Devlet* fikriyle örtüşmektedir (Bergen, 2012: 122). Kemal Tahir'e göre, bağımsızlık milli devletle sağlanır (Tahir, 1992b: 175). Anadolu Türk halklarının yani “*bize özgü dayanakların en başında, bağımsız milli devlet vardır*” (Tahir, 1992b: 227). Bu da *Kerim Devlet*'tir.

Kemal Tahir'e göre halktaki devlet düşmanlığı, devletin varlığına karşı düşmanlık, anarşi isteği değil, *Kerim Devlet* olması gereken bize özge bir devletin, iç ve dış baskılar altında bu kerim özelliğini; kimilerine göre *despotik* karakter, kimilerine göre de *ceberut* karakterle değiştirmesi sebebiyledir. Anadolu halklarının devlet anlayışları, devlet tehlikeye düştüğü zaman ortaya çıkmakta ve devlet için hiçbir fedakârlıktan kaçınmama şeklinde tecelli etmektedir. Anadolu Türk halklarının *Kerim Devlet* anlayışını izah eden örneklerden birisi, despotluğunu sürekli olarak devlet adamlarına, memur kadrolarına Batılılaşma yoluyla kendileri için garanti arayanlara karşı uygulayan ikinci Abdülhamit'e karşı duydukları sevgi ve bağlılıktır.

Anadolu Türk halkları devletle ilintilendirilen olaylarda, yoğun propaganda, baskı ve aldatmaca metotlarına rağmen şimdiye kadar uzun süre yanıltılamamışlardır.

Artı ürünün devlete “eski deyimle beyt-ülmal’e” geçerek oradan memurlar eliyle harcanması sistemi, bu sistemdeki işleyiş özellikleri, devletle Anadolu halkları arasındaki ilişkinin dostça veya düşmanca oluşunu tayin etmektedir. Anadolu halklarının mücadele tarihi, devleti sınıf devleti haline getirme mücadelesi tarihi değil, devleti *Kerim Devlet* haline getirme mücadelesidir. Bunun tarihimizdeki adı “*şer ile davamız var*” sözüyle özetlenmektedir. “*Şer ile davamız var*” demek, şeriatın yazdıklarına dönülsün demektir ki literatürde, bunun sembolü, Halife Ömer idaresine dönmek demektir. Bu idare, Anadolu-İslam Türk halklarının yitirdikleri cennettir, daha doğrusu, “uydurma ütopya” çağıdır (Tahir, 1992b: 183- 184).

Kemal Tahir’e göre Osmanlı Devleti, genel özelliğiyle *Kerim Devlet* olduğu ve idareci kadroların vergi verenlerce (artık ürün meydana getirenlerce) denetlenmesini sağlayacak köklü örgütler kurulamadığı ve tarihsel gelişme şartları içinde dış düşmanların güçlenmesini önlemek imkânsızlığı sebebiyle er-geç giderin, geliri aşmasının önlenememesi durumu oluşturmaktadır. Düzenin bozulması ve bozulan düzenin düzeltilememesi bu sebepten kaynaklanmaktadır (Tahir, 1992c: 249- 250). Osmanlı da devlet-halk ayrımı bulunmaktadır. Halk üretici, devlet yöneticidir. Devlet el koyduğu vergilerin karşılığında halkı dış saldırılara karşı korurken; üretimin sürmesini sağlamaktadır. Halk ise, düzenin sürmesi için artık ürünü ve diğer devlet hizmetlerinin karşılıklarını devlete vermektedir. Bu devlet yapısı, *Kerim Devlet* olarak nitelendirilmektedir (Kaçmazoğlu, 2003: 101).

Kerim Devlet kavramına Murat Belge eleştiri getirmektedir. Nitekim Osmanlı Devleti’nde toprağın devlet mülkiyetinde olmasından yola çıkarak, Osmanlı toplumunun “sınıfsız ve kaynaşmış yaşamaya alışmış” bir kitle olduğu sonucuna varılmasına karşı çıkan Belge, toplumu tebaa olarak tutan bir devletin, *kerametini* o kadar inandırıcı bulmamaktadır. Belge’ye göre, Kemal Tahir başlangıçta “Türkiye tarihinin özgüllüğünü” ortaya koymak gibi “olumlu karşılanabilecek bir noktadan” yola çıkmakta, ancak bu “özgüllük araştırması” giderek bir “özgünlük gösterisi” ne dönüşmektedir. Bu bağlamda ortaya konan düşüncelerin, Türk devletinin yücelmesine yol açtığını ileri süren Belge, Kemal Tahir’in tarihi maddecilikten

ödünç alma terimlerle milliyetçilik yaptığını ifade etmektedir. Sonuçta, Belge'ye göre, bugün için *sağ ideoloji* Kemal Tahir'i rahatça kendi düşüncesine eklemleyebilir, mümkün olan en sol yorumu ise, dünya görüşünde devlete bir iyilikperver özne olarak yer veren sosyal-demokraside mümkün olmaktadır (Sevim, 2004a: 94- 95).

Kemal Tahir'in ele aldığı diğer bir kavram ise, *Memur Devlet*'tir. *Memur Devlet*'in özelliği, arkasında denetleyici sınıfın olmaması yatmaktadır. Böyle idarelerde sürekli olarak hukuk devleti kurulmak istenmektedir. Fakat böyle bir hukuk devleti, idare-i maslahatçı, sorumluluktan kaçan, “keyfine memur” haline getirmektedir. Hukuk devleti aranan memleketlerdeki en garip çelişme, binlerce kanun bulunduğu halde, hukuk devleti kurulamamış olmasıdır. Bu devletlerde kanunlar kolayca kaçmak için çıkarılan araçsal malzemedir. Memur Devlet'te “bugün git yarın gel” vardır. Nitekim bu durumu en güzel örnekleyen çalışması Kemal Tahir'in eserleri başlığı altında değinildiği üzere bürokrasinin yavaş işleminin nelere yol açtığından bahseden *Kondurma Siyaseti*'dir. Memur Devlet'te, rüşvet, iltimas, üstünün emriyle kanunu çiğnemek ve halka karşı keyfiyet bulunmaktadır. Sürekli olarak sorumluluktan kaçmak vardır. Sorumluluktan korkanlar rüşvetten, üst emriyle kanunu çiğnemekten korkmazlar. Memur devlette, dış politika da memurcadır. Hesaplar kitaba uymakla, memleket faydası, bilhassa istiklal hep ikinci plandadır.

Kemal Tahir *Memur Devlet* içine subayları da dâhil etmektedir. Bir memleketi aydınlarla memurlar idare ediyorsa, ordu bunun dışında düşünülmemelidir (Tahir, 1992a: 222- 223).

Sınıflaşmayı kesin olarak önleyen Osmanlılar, millete veya milletin bir zümresine dayanamamışlar, bir memur devlet kurmuşlar, memur devlet karakteriyle de, tabakalaşmayı kendilerinin ölümü saymışlardır (Tahir, 1992c: 56). Memur Devlet'inde, memur takımının dışındakiler kolayca vatan haini oldukları halde, hükümet basamaklarında yükselmiş memurlar, sahiden vatan hainliği de etseler, kendilerinden sonra gelen yüksek memurlarca yavaş yavaş temize çıkarılmış ve “Memur Devlet hata yapmaz” yasası geçerli kılınmıştır (Tahir, 1992c: 197).

2.2. DEVLET VE YÖNETİM DÜZENİ

Kemal Tahir'e göre Osmanlı İmparatorluğu parçalanmayı önlemek amacıyla bir takım devlet ve yönetim uygulamalarına başvurmuştur. Bunlardan ilki, Osmanlı İmparatorluğu'nda Padişah'tan başka soylu bulunmaması gelmektedir. Herkes reayadır. Ancak Padişah dilediğini reaya arasından seçmekte ve onu kendi işinde kullanırken birtakım ayrıcalıklar kazanmasına göz yummaktadır. Bütün olanaklara kavuşan reaya; padişahın çizgisi dışına çıktığı an ise, görevinden uzaklaştırılmakta ve bütün olanaklardan yoksun bırakılmaktadır. Padişah'ın baskın olduğu bu ortamda ise, soylu aile yetişmesi olanaksızdır. Osmanlı kurduğu imparatorluğu, soyluların birleşip iktidarı elinden almasına ya da parçalanmasına izin vermemektedir (Bozdağ, 2003: 59- 60).

İkinci özellik olarak Osmanlı'da devletin aileden önce gelmesi yer almaktadır. Kemal Tahir'e göre Osmanlı'da aile üyelerinden hangisi olursa olsun zarar vereceği anlaşıldığı anda sonu ölüm olmaktadır (Bozdağ, 2003: 60). Bu durum *Büyük Mal* adlı eserinde şu şekilde ifade edilmektedir:

Ben başka hükümatları bilmem arkadaş, Bu Osmanlı bunaldı mı... Osmanlı'nın gerçekten bunalması, tacı-tahtının elden gitme kertesidir, bunalaraktan kırma sıvanmaktan başka çıkarını bulamadı mı, şuncacık acıma beklemeyeceksin! Önce öz babasını zehirler, ardından ağabey-kardeş, oğul-uşak, karı-kız dinlemez boğar keser, çuvala doldurup denize yuvarlar. Çünkü Osmanlının zagonudur, hem de Fatih Sultan Mehmet efendimizin yazılı zagonudur. Şurasını hiç unutma ki Pomak Cihangir, Osmanlı; tacı-tahtı, başındaki devleti varta da gördü mü, kudurur. Allah beterinden saklasın, zapt olmaktan çıkar. Bu Osmanlı'da öz Türk Kırımları görülmüştür ki, az kalsın bu Anadolu toprağında Türk'ün köküne kıran düşürecek kırımları görülmüştür, tarihlerde "Kuyucu Paşa kırımı" diye ünlüdür (Tahir, 1970a: 110).

Üçüncü özellik, Osmanlı reayasında zengin olmanın önünün tıkanması gelmektedir. Zengin olabilmek için reayadan çıkıp askeri sınıfa girmek; yani yönetici kadroya geçmek gerekmektedir. Yönetici kadroya geçtikten sonra ise; Padişah'ın hakkında vereceği hüküm önem arz etmektedir. Nitekim yanlış bir hareket olumsuz sonuçlara sebep olacaktır. Bu durumda zengin olmak mümkünse de bu durumun sürüp gitmesinin garantisi bulunmamaktadır (Bozdağ, 2003: 60). Nitekim kadim anlayışa göre toprak önce Allah'ın, sonra da onun adına Padişah'ındır. Padişah her çiftçiye, bir ailenin hak edebildiği ölçüde toprak vermektedir. Aile büyürse, toprak da büyümekte, aile küçülürse, toprak da küçülmektedir. Büyük toprak ağalarının ortaya çıkmasının yolu tıkanmaktadır (Bozdağ, 2003: 60). Kemal Tahir toprakla reaya

arsındaki ilişkiyi: “Reaya (Sürü) Osmanlı mülkiyet ilişkilerinin ışığı altında ve (son hesaplaşmada), bir sınıf olarak sömürülme fonksiyonunu yerine getirmekle mükelleftir. Ama öte yandan toprakla arasındaki tasarruf (kullanma) ilişkisinden ötürü raiyye -birey hürdür. Tımar sahibinin raiyye üstünde hiçbir kişisel hakkı yoktur. Devlete ait vergiyi toplar o kadar...” (Tahir, 1992b: 213); şeklinde ifade etmektedir.

Osmanlılıkta sınıflar arası geçişler kolaydır. Devlet ve reaya her ikisi birlikte anonim bir niteliğe sahip olduğundan, Osmanlı insanı, sömürülen sınıf içinde köle, hür köylü olarak da efendidir. Böylece kölelikle reaya içinde kalmayı zorlarken, efendilikle sınıf değiştirmeyi kolaylaştırmaktadır (Tahir, 1992b: 213). Kemal Tahir İsmet Bozdağ ile sohbetinde yönetim hakkında görüşünü şu şekilde dile getirmektedir:

Zengin olmak için Osmanlı insanına kalıyor ticaret.... Evet, ticarete her zaman para vardır. Ancak bu para işi, Osmanlı töresinde, ahlakında küçük görülen işlerdendir. Kınalızade Ali Efendi’nin “Ahlak” kitabına, “Ahlak-ı Ala” i’ye bakınız göreceksiniz ki ticaret, Osmanlı ahlak ve töresinde üçüncü sınıf bir iş olarak gösterilmiştir. Analar oğullarının beşiğini sallarken boşuna, “Benim oğlum Paşa olacak” demez. Çünkü “Paşalık”, devlet yönetiminin üst sırasında olmak demektir. Devlet yönetimi de halkın gözünde, birinci sınıf bir iş olunca, analar elbette “Benim oğlum Paşa olacak” diye kundak sarar! (Bozdağ, 2003: 61).

Osmanlı’ların sınıf devleti kuramaması onlarda iki özellik meydana getirmektedir (Tahir, 1992c: 153):

“a) Belli bir millete dayanmamak, milletlerden birini hakim millet sayıp ele geçeni onu zenginleştirip ona dayanmamak, ona doğru kök salamamak.

b) Tabakalaşmayı önledikleri için sömürmeyi sistemleştirememek”

Bu iki özellik, Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluşunu, genişlemesini, yaşamasını kolaylaştırdığı gibi işler bozulunca çökmesini hızlandırmasında etmen olmuştur (Tahir, 1992c: 153).

Osmanlılıkta vergi daha çok mal olarak elde edilmektedir. Bu düzenin gözetilme sorumluluğu ise, sipahilerindir. Sipahi tımarları gibi, vezir haslarının da temelinde küçük işletmeler bulunmaktadır. Osmanlı’nın toprak yasaları, bu küçük işletmelerin büyümemesi gibi miras yoluyla küçülmemesini de kollamaktadır. Sözelimi, 20 evlik bir köyde çeşitli sebeplerle beş ev boşalsa, sipahi bunlardan kalan toprakları kendi toprağına bile katamayacağı gibi, geri kalan on beş eve de

bölüştüremez! Boşalan beş küçük işletmeyi beş yeni aileyle yeniden şenlendirmek zorundadır. Osmanlı'da senyörün yerini, bir çeşit memur sayılabilecek olan Ağa'nın alması bu sebepten kaynaklanmaktadır (Tahir, 1971: 180).

Anadolu'nun Türkleşmesi zaman içinde olmuştur. Bunda göçlerin ve bu göçlerle buraları yurt edinen dervişler, abdallar ve zanaatkârların etkisi daha fazladır. Yerleşme için geldikleri bu topraklarda yerli halkla kaynaşmaları, ancak adalet fikrini uygulamakla sağlanabilir (Erol, 2012: 179). Dolayısıyla dördüncü özelliği gösteren bu nitelik, Kemal Tahir'e göre; *“Osmanlı modeli, ‘Adalet mülkün temelidir’ demek suretiyle yalnız adalete büyük önem verdiğini açıklamış olmaz, aynı zamanda adalet uygulamasının devlet görevlilerince eksiksiz yapılmasını zorunlu kılan bir yönetim formülü ortaya kor...”* (Bozdağ, 2003: 61).

Kemal Tahir'e göre, Osmanlı'da yönetici kadrodan Padişah'ın istediği tek şey, adalettir. Adalet bırakıldığı anda zulüm ve baskı rejimi kurulmaktadır (Bozdağ, 2003: 62). Osmanlı devlet anlayışı adaletle başlar, adaletle biter. Bu, onun başarabilmiş olsun olmasın, *Kerim Devlet* karakterinden gelmektedir. Osmanlı *Adalet Dairesi* şöyledir: “Adalet kanun (şariat) ile olur. Kanun devlet (Sultan) ile olur, Devlet (Sultan) kadro (kul) ile olur, kadro (kul) vergi (mal) ile olur, vergi mal köylü (reaya) ile olur, köylü (reaya) adalet ile olur” (Tahir, 1992b: 215- 216).

Kemal Tahir'e göre Osmanlı devlet ve yönetim düzeni, öylesine bir model oluşturmaktadır ki; devletin sürekliliğini sağlamak için gerekli önlemleri aldığı gibi, zulüm ve baskı rejimine gidecek kapıları da kapamaktadır (Bozdağ, 2003: 62). Osmanlı için devletin vatan ve milletten önde geldiğini ileri süren Kemal Tahir, bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmektedir:

Osmanlılıkta esas olan ne vatandır ne millet, Osmanlılıkta esas olan devlettir. O sebeple vatan satıcılar Osmanlılıkta en büyük vatansever sayıldıkları gibi, en kıyıcı herifler, bilhassa savaşlarda insan kırımına hiç aldırmadan iş görmeğe alışık komutanlarda, en büyük milletsever sayılabilirler... Osmanlı devlet anlayışında, devletin sürekliliği de hiç önemli değildir. Devletler bir insanın adına kurulurlar. O insanın yaşadığı yıllar kadar yaşarlar. Sonra mirasçıları arasında paylaşırlar. Osmanlılar bu (Devleti mirasçılar arasında bölüşme) sistemini değiştirmişler, mirası bölüşmek yerine, mirasçıları öldürmek sistemini getirmişlerse de, devlet anlayışında yani, milletsiz, vatansız, daha kestirmesi, dayanaksız devlet anlayışını değiştirememişlerdir. Osmanlı tarihi büyük başkaldırmalar, silahlı çatışmalarla doludur ama, bu çatışmalar hep eli fermanlı kapıkulları arasında yapılmış, ayrılma ve yeni (İleri) dünya görüşü tandansı göstermemiştir (Tahir, 1992c: 164).

Bir gecede 19 kardeşini öldüren yeni Padişah, bunu, kendisinin tahtında ortaksız kalması için değil, devletin selameti uğruna yapar. Çünkü Osmanlılıkta padişahlar, İkinci Mahmut'a kadar kesinlikle kişisel despotluk edememişler, her zaman kulla -Yeniçeri ve Enderun-ulemanın birleşik gücü karşısında yalnız tahtını değil, kafalarını da kaybedecek kadar güçsüz yaşamışlardır. Bir gecede devlet uğruna 19 kardeşini öldüren Devlet Başkanı için, devletin tehlikeye düştüğü sıra, şunun bunun elinde birikmiş altın, gümüş, bakır parçalarını -parayı- çekip almakta duraklayacağını düşünmek, bunu ondan bekleyip istemek, Osmanlı -Doğulu Devlet-bünyesinde özelliği gözden uzak tutmak olur (Tahir, 1992c: 311- 312).

Osmanlı devlet düzeni, zenginliklerin farkına vardığı gibi, zenginliklerin bir elde toplanmasına da karşı durmakta; sermaye yatırımını sürekli olarak önlemekte, pazarda her türlü rekabeti engellemekte, birinci derece ihtiyaç maddelerinin devletin sürekli denetiminde bulunmasını zaruri kılmaktadır. Bilhassa büyük şehirlerin beslenmesi ve giyinmesi için gerekli maddeler kadıların *narh* denetimine ve kontrolüne bağlı tutulmaktadır. Bu nedenle Osmanlı düzeninde halkın Osmanlı yöneticileri ile kavgası olmamaktadır (Tahir, 1992c: 310).

Kabileler arasında hesaplaşma yapılmamaktadır. Bu da Osmanlı'nın aşiret devleti karakteri taşımadığını göstermektedir. Irk esasına göre kurulmamıştır. Çünkü 120 yıl Bizans Rumluğuna ve Rumeli Slavlığı'na doğru genişlemektedir. Talancı, *yerle bir edici, atının bastığı yerde ot bitirmeyici barbar akınları* şeklinde yürümemiş, Söğüt'ten Bursa'ya arasındaki 60 fersahlık yolu 60 yılda almıştır. Yobaz din yapıcı, zorla din değiştirici değildir. Tersine, devletin çıkarı için din değiştirme zorlamalarını merkezi devletin gücüyle sonuna kadar önlemektedir. Devlet anlayışı devletin bir aile mülkü olmasına dayanan Orta Asyalı devlet anlayışından ayrılmaktadır. Bu özelliklerden ötürü Osmanlı İmparatorluğu'nda uzun yıllar birçok millet huzur ve barış içerisinde yaşamıştır (Tahir, 1992c: 420- 421).

2.2.1. İdari Yapı

Osmanlı İmparatorluğu'nun asker ve idare kadroları Anadolu halklarına dayanmaktadır. Bu halklar tarih boyu yedi milyonu pek geçmemektedir (Tahir, 1992c: 431). Kemal Tahir'e göre devlette üç ana müessese bulunmaktadır:

Savunma (Dış talan), Maliye (Dış ve İç Talan), Nafia, üretim güçlerini başta sulama sistemi olmak üzere, devletin kurup işler halde tutması. Bunu başarmak yani, kendi varoluşuyla şartlanan, toplumun yaşayabilmesi varoluşu için de, Merkezi Bürokrat Devlet, ister istemez despotik olmak, halkları angaryaya sürmek zorunu duymuş, vergi olarak da ancak mülkiyeti kendisinde bulunan toprak ürünlerinden belli bir yüzdeyle aynı vergi almayı düşünebilmiştir (müesseseleştirebilmiştir) (Tahir, 1992c: 324).

Kemal Tahir'e göre, en uygun vergi alma sistemi, kendi bürokrat despotik bünyesine uygun olan tekel malları üzerinden alınan vasıtalı vergidir (Tahir, 1992c: 324). Çünkü Doğu'da, kişisel ekonomik kuruluşların çoğalıp güçlenmesi; toplumun var olmasında birinci derece sorumlu bürokratik, *despotik* devleti güçten düşürmekte, onu, halk çoğunluğunun *devlet baba* anlayışıyla çelişmeye düşürmektedir (Tahir, 1992c: 323). Osmanlı İmparatorluğu, kapıkulu despot idaresidir. Bu idare altında kapıkullarının en yüksek mümessilinin Türk olması, Anadolu Türkleri'nin esir edilmiş, esir tutulmuş millet olmasını hiçbir zaman giderememiştir (Tahir, 1992c: 134). Osmanlılarda, geniş vakıf müessesesi, mülkü, mülk olmaktan kesinlikle çıkardığı; denetlemesini de en son hesaplaşmada, sadrazamlara, şeyhülislamlara, vezirlere yani devlet memurlarına bıraktığı için; devletin ana bünyesiyle, kendi dışında müstakil müesseseler tanımaması prensibiyle çelişme halinde değil, uyuma halinde bulunmaktadır (Tahir, 1992c: 325).

Kemal Tahir'e göre Osmanlı despotluğu Batı ile karşılaştırıldığı vakit daha az despot olduğu görülmektedir (Tahir, 1992c: 415). Osmanlılıkta, Batılı anlamında despotluk, ancak Yeniçerilerin ortadan kaldırılmasından sonra kısa bir devre için görülmekte, modern ordu güçlenince devlet otoritesi yeniden bir kişinin ya da o kişiye dayanan küçük bir grubun despotluğu biçiminde ortaya çıkmaktadır (Tahir, 1992c: 341).

Osmanlıda devleti üç unsur temsil etmektedir ve bu üç unsur devlette üçte bir hisseye sahip olmaktadır. Hissedarlıkta hiçbir hak farkı bulunmamaktadır. Padişah'la asker bir olunca sivil kadroları, ulemayı ve memurları, esnaf örgütlerini temizlemekte, padişahla siviller bir olunca, Peygamber Sancağı çıkarılınca asker tepelenmekte, askerle sivil kadrolar birleşince padişah tahtını, kimi zaman da canını kaybetmektedir. Bu durum Osmanlı Devleti'nde despotluğu sürgit yaşatmayan bu devlet hissedarlığı özelliğidir (Tahir, 1992c: 415).

Osmanlı toplumunu idare eden kanun, padişah-kapıkulu-ulema (yeniçeri-enderun-medrese) üçüzünün karşılıklı denetlenmesi kanunudur. Bu kanunun uygulanması sırasında bu üçüzden hiçbirisi kesin üstünlük, hâkimiyet sağlayamamakta, buhran sırasında ikisi birleşip, hangisi olursa olsun, üçüncüyü kolayca tepelemektedir. Yönetimde yapılan bu değişmelerle, reaya hiçbir zaman

ilgilenmemekte, Osmanlı tarihi süresince reaya böyle boğuşmalardan hiçbir şey beklemeksizin tarafsız ve pasif kalmaktadır (Tahir, 1992c: 127).

Kapıdakiler ve *Reaya* olmak üzere Osmanlı toplumunda iki ana zümre bulunmaktadır. Kapıdakiler iki eşit parçaya bölünmektedirler. Bunlardan ilki *Kapıya Yerleşmişler*, ikincisi ise *Dışarda Kalmışlardır*. Gerek *Kapıya Yerleşmiş* olanlar gerekse *Dışarda Kalmışlar* zümre olarak gerçekte tabakalaşmış sayılmamaktadırlar. Aralarında ancak iş bölümü bulunmaktadır. Bu iş bölümü ise şu şekildedir:

“Kapıkulları genellikle Kul statüsü içindedir. Reaya da son hesaplaşmada bu statüye girer (mal, can, ırz mülkiyeti bakımından). Yalnız Padişah (Yani Devlet)-Reaya ilintisi, Devlet-Kapıkulu ilintisinden daha az karlı, buna karşı ceza görmekte daha az serttir. (Kapıkulluğunda, mal, can, ırz bakımından, efendi-esir ilintisi yürür)” (Tahir, 1992c: 337).

Kemal Tahir’e göre Batı’daki köylü hareketleri, yaygın ekonomik sisteme başkaldırma hareketi olduğu halde, Osmanlılıkta Celali İsyanları bu şekil bir sistem değiştirme karakteri göstermemektedir. Bütün Celalilerin başlarında kapıkulları, bunların ellerinde de merkezi devletin fermanları bulunmaktadır. Celaliler sürekli olarak merkezi hükümet kuvvetleriyle yer değiştirirler ve ister Celali ister bunları tepelemek için fermanla gelenler olsun, Anadolu köylü halklara dayanırlar ve her iki taraf da, aralıksız köylüyü soymaktadır. Böylece ortaya, merkezi otoriteye karşı dövüşen ve onları ezmeye uğraşan kalabalıklar yerine, ikisi de merkezi otoriteye dayanan ve ikisi de köylüyü soyan köylü kalabalıkları çıkar (Tahir, 1992c: 171).

2.2.2. Osmanlı Devletinde Talan

Osmanlıların 14. asırdan 20. asra kadar tarih içinde çalkantı yaşama sebeplerini temelsiz talan cemiyeti, memurlar imparatorluğu ve kapıkulları imparatorluğunda aramak gereklidir (Tahir, 1992c: 53). Kemal Tahir’in, Osmanlı’yı talancı saydığı dönemde, diyalektik metodu tümüyle kullanmadığı görülmektedir. Normalde ileri sürdüğü tezlerin antitezine yer veren yazar, bu hususta aynı tavrını devam ettirmemektedir. Hatta bu yıllarda Kemal Tahir’in Osmanlı’yı tahlilden ziyade tanımlamaya çabaladığı da söylenebilir (Çoşkun, 2006: 357).

Kemal Tahir, 1960 yılına kadar, Osmanlılığın sürdürdüğü biricik istihlal sisteminin talan olduğunu dile getirmektedir (Tahir, 1992c: 30). Yazara göre,

“Ümmet görüşü, derebeylik atılımının olmayışı, devleti talanla geçinir, fakat talandan topladığını istihsale yatıramaz kılmıştır” (Tahir, 1992c: 336). Osmanlı toplumu, temelindeki talan iktisat düzeninin verdiği imkânlarla, reayayı sermaye birikimi amacıyla hiçbir zaman istismar etmeyi düşünmemiş, toprak mülkiyetinin yerleşmesini, genişleyip bazı ellerde toplanmasını gerek şiddetli kanunlar gerekse sürekli talanlarla *yeniden bölüşmelerle* önlemiştir (Tahir, 1992c: 126). Fetihler sonucunda elde edilen gelirler dış talan, halktan alınan vergiler ve müsadere tarzı uygulamalar da iç talan olarak açıklanmaktadır (Yıldırım, 2016: 55).

Kemal Tahir’e göre miri toprakların töreler karşısındaki durumu ve mal, can, ırz güvenliği Osmanlılıkta Tanzimat’tan sonraları Avrupalı anlamıyla kutsallaşamamaktadır. Osmanlı gücü yettikçe dışarıyı talan etmektedir; gücü yetmediğinde ise iç talanla yetinmeye çalışmaktadır (Tahir, 1992c: 30). Dış talanlar kesildiği zaman iç düzen de çeşitli biçimlerde bozulma görülmektedir. Bozulma en çok hazine çevresinde, kapıdakiler; kapının uzağına düşenler arasında klik çatışmaları halinde başlamaktadır. Bu çatışmalar ekonomik temeli olduğu gibi halk kitlelerinin şuurlanmasını da etkileyemeden tepede, kanlı şekilde sürüp gitmektedir (Tahir, 1992c: 248). Mülkiyete bağlı derebeylik olmaması, kapıkulları arasında “hile’i şer’iye” ye dayanan “efendi-esir” kanununun yürümesi iç talanı kolaylaştırmaktadır (Tahir, 1992c: 337).

Kemal Tahir’e göre; memlekette vergi, talan sistemine kadar düşmüşse; o memlekette normal iktisadi inkişaftan laf edilemez. Osmanlılıkta ise, bir memleketin değeri, ödediği vergi ile ölçülmektedir. Bu vergi ise, kıyıcı talanla elde edilebilmektedir. Merkezi devlet güçlü iken Osmanlı’da, köylü, şehirli ve tüccar verginin kime verileceğini, ne kadar verileceğini ve yılda kaç kere verileceğini bilmektedir. Fakat merkezi devletin zayıflaması ise, bütün bu bilinenleri tersine çevirmektedir (Tahir, 1992c: 36).

Kemal Tahir’in 1960 yılından sonra talancılık hakkında görüşleri değişiklik göstermektedir. Ona göre; “*Osmanlılık, dış görünüşüyle bir talancı kuruluştur ama buradaki talan, devlet yararına bir talandır. Ancak Batılı devlet anlayışı açısından bakıldığında öldürücüdür*” (Tahir, 1992c: 193). Osmanlı’nın uzun süre yaşaması, bu İmparatorluğun sadece talana dayanmayacağını, talana dayanan topluluğun, talan çok

verimli olsa da verimsiz olsa da kısa zamanda dağılacağını meydana koymaktadır (Tahir, 1992c: 312).

3. KEMAL TAHİR'DE KİMLİK VE YERLİLİK

Farklı entelektüel çevrelerin tartışmak zorunda kaldığı *yerlilik*, modernleşme-Batılılaşma sürecinin içinde gelişen kimliklerin (bürokrasi, sermaye, ordu, eşraf), iktidar ve toplum ilişkilerini tanımlama iradesiyle ilgili bir meseledir (Bergen, 2012: 109). Cemil Meriç ile Kemal Tahir'in Marksizm'i bir ideoloji değil, yöntembilim olarak "kendi tarihimize" yöneltmesi, yerlilik mevzuunda ilk kavramlaştırma sayılabilmektedir. Cemil Meriç, Kemal Tahir'in; *"her ülkenin sosyalistleri kendi yollarını kendileri bulmak, daha açıkçası sosyalizmlerini kendileri yaratmak zorundadırlar"* sözünü nakletmektedir. Kemal Tahir'in, *"zira biz gözü kapalı, Batı'daki fikirleri burada tekrar ediyorduk... Dünya'da bir tek sosyalizm var, o da bilimsel sosyalizm diyorduk. Hâlâ da bu lakırdıyı söyleyenler var Türkiye'de. Müslümanlıkla sosyalizmin münasebetlerini Garaudy'den öğreniyorlar..."* ifadesine yer veren Meriç, Kemal Tahir'in yerliliği üzerinden kendisini de anlatmaktadır. Yerlilik fikri bu yaklaşımla Batılılaşma karşıtı dünya görüşüne dönüşmektedir. Çünkü Marksizm'in feodal toplum-sanayi toplumu-proletarya toplumu zincirinden kurtulan Meriç ve Tahir, sosyalizmi Anadolu'nun yerli değerleri içinde aramak imkânını yakalayınca, Batı'nın dünyaya yönelik emperyalist saldırısını, "Tarihin Yürüyüşü" diye yutturan söylemini eleştirebilmişlerdir (Bergen, 2012: 112).

Kemal Tahir Batı romanına karşı, gerçeklerimizle yoğrulmuş "Türk romanı" nı; diğer bir deyişle gerçek yerli sanatı ortaya koyma çabasıdadır (Gülendam, 2001: 36). Türk romancısının yerli gerçeklerini arayıp bulmak için, yerli metodu kendisinin kurması gibi çetin bir ödevi bulunmaktadır (Tahir, 2016: 142). "Yerli" öğelerin ağırlıkta olduğu bir Türk romancılığının oluşabilmesi için Kemal Tahir, iki önemli noktaya değinmektedir. Bunlardan biri, Türk romancısının ödevi; bir diğeri ise, romanlarda bireyin dramına karşılık toplumun dramının ön plana çıkarılmasıdır. Batı'nın geçtiği tarihsel aşamalardan geçmemiş olan Türk toplumunda Batılı anlamda "birey" in varlığından söz edilememesi, bu tercihin esas sebebi olarak görülmektedir. Kemal Tahir'e göre, Anadolu-Türk toplumlarında Batılı anlamda sınıfsal yapılanma olmadığı için Batı literatüründe tanımlandığı biçimiyle "birey" özelliği gösteren insanlar ve onların yaşadığı yabancılaşma, yalnızlık ve çatışmalar

yoktur. Ona göre Türkiye’deki aydınların suçu, tarihinden kopmaktır (Turgut, 2014: 64). Kemal Tahir’i anlamaya çalışırken öncelikle onu, yerli bir düşünce adamı olarak temayüz ettiren iki yapı taşından birinin gerçekçilik; diğerininse halkçılık olduğunu tespit etmek gerekmektedir (Metin, 2012: 157). Kemal Tahir’in yerliliğini onun düşünme tarzında aramak gereklidir. Bu yerliliği, muhafazakârlıkla, milliyetçilikle ya da günümüzün moda yaklaşımlarından biri olan yerelcilikle bir tutmak yanlış oluşturmaktadır (Özcan, 2003: 88).

Kemal Tahir’e göre; dıştan gelecek kalıplar ve çözümler, çözüm sahibi Türk’ü dışa bağımlı kılmak, çözümsüz bırakmaktan başka bir anlam taşımamaktadır (Tahir, 2016a: 6). Batılı açıklamalar, teoriler ve kalıplar, Türk toplumunun sorunlarını açıklamakta yetersizdir. Türkiye’yi açıklamak görevi, yerli tezler üreten ve geliştiren Türk sosyologlarına düşmektedir (Kızılçelik, 2003: 114). Yerli gerçeklerimizin ortaya çıkarılmasıyla birlikte bilginin yerlileşeceğini ifade eden yazar, bu sürece özel bir önem atfetmektedir (Sevim, 2004: 43). Bu durumu ise şu şekilde ifade etmektedir:

Memleketimiz için faydalı bilgi, yabancı kitaplardan öğrendiklerimizi gelişi güzel kullanmak değil, milletimizin özelliklerini tespit için milli kılabilmehtir. Bugün aydınlarımızın çoğunluğu memleketimizi, insanlarımızı, tarihi gelişimizi, bu gelişten aldığımız özellikleri iyice tanımamaktadırlar. Dışardan edinilmiş bilgilere benzetmeğe, yakıştırmağa getirip kullanmak, işin kolayına kaçmak da bir çeşit softalıktır. Bu bakımdan biz hepimiz galiba biraz softayız (akt. Çelik, 1974: 32).

Kemal Tahir’in yerliliği evrensel nosyonlardan kopan, kendini dar sınırlara hapseden, indirgemeci, küçültücü bir yerlilik değildir. Kemal Tahir’in yerliliği, ait olduğu toplumun gerçeğini ve faydasını göz ardı etmeme duyarlılığına dayanmaktadır (Çağan, 2012: 61). Dolayısıyla “Anadolu Türk Halklarının tarihsel gerçeği” Kemal Tahir’in yerlilik düşüncesidir (Tahir, 1992b: 71). Yerlilik, milletin zihin olarak mensup olduğu, içinde bulunduğu evren ise; millilik ancak bundan sadır olandır (Erol, 2012: 175). Nitekim Kemal Tahir’e göre, “dünyadan haberi olmadan yerli, yerli olmadıkça da dünyadan haberli olunamaz” (Tahir, 2016: 275). Onun yerliliği, düşünme tarzının içindedir. Bu yerlilik; muhafazakârlıkla, milliyetçilikle oluşan yerelcilik değildir. Ona göre, “romancının yaşadığı çevre ile ilgisini, alışverişini çevresi değil, romancının kişiliği tayin eder. Bir Fransız romancısı uzun yıllar Afrika’da yaşasa Afrika romancısı olmaz, Afrika’yı yazan Fransız romancısı olur”

(Tahir, 2016a: 24). *Yorgun Savaşçı* eserinde ise, yerliliği şu şekilde konu edinmektedir:

Yerli ne demek? Biz yerli değil miyiz ?

Su katılmamış dedim... Biz aydınlara çok su katılmıştır, hem de cıscıvık yabancı suyu... Su katılmamış yerli olmayınca hiçbir şey olunmaz. İnsan bile olunmaz. Çünkü gerçekten namuslu olunamaz. Bilirsin, Batılaşmaya yöneldiğimizden bu yana, biz aydınlar halktan ayrılmışız. Çünkü, bu Batılaşma bize halktan değil, Saray'dan gelmiştir. Halktan kopmuş, halka dönebilmek umudunu kesinlikle yitirmiş Saray'dan... Saray'la en yakın çevresi, vezir vüzera... Bu dönemde bizim halkımız, Batıya karşı, Batılaşmaya çabalayan Osmanlı'ya rağmen, Osmanlı'yı savunmuşlardır. Daha sonra, Batılaşmaya çabalayan Türkçülere rağmen Türkçülüğü, hatta bilir bilmez Batılaşmaya çabalayan, sözgelimi, bizim şair Mehmet Akif gibi Müslüman Doğuculara rağmen Doğuculuğu, bugünün büsbütün çırcıplak Batılaşmacı halkçılarına rağmen de halkçılığı, yani kendi varlıklarını savundukları gibi... İşte bu halkın içinden, bizim sefil etkimizi yere çalacak yeni bir yerli insan türü çıkacaktır. Ben umutluyum, er geç çıkacaktır. Bunlar, buradan başka bir yere sığınamayacak, kendi halklarından başka topluluklara katılamayacaklarını kesinlikle idrak etmiş, namuslu adamlar oldukları için er-geç kendi işlerini kendileri görmek için çıkacaklardır ortaya... (Tahir, 1971: 137).

Kemal Tahir'in yerliliği, soygunsuz ve sömürsüz bir düzen arayışının karşısına dikilip perde olmak değil, böyle bir düzenin gerçek kaynaklarını gün ışığına çıkarabilmek için kendi gücünü arama yerliliğidir. İnsanı yücelten bir yerliliktir. Bu nedenle yerlilik konusu üzerinde Kemal Tahir ısrarla durmaktadır (Tahir, 1992b: 7). Onun yerliliği, sağ ideolojik yapılanmanın dışında, sosyalist referanslarla keşfedilip inşa edilen bir şeydir. O referansların başında Marksizm'in bütün ideolojik ilkeleri ve diyalektik yöntemi gelmektedir. Bunun yanı sıra özgürlük, eşitlik, kolektiflik, toplumsal adalet, sınıfsız toplum, iş birliği, ilerleme, barış, sömürüye ve zulme karşı olmak gibi temel prensipler gelmektedir (Çağan, 2012: 62). Yerlilik arayışı ne bir anlık heves ne de rastgele bir eğilimdir. Bilinçli ve uzun soluklu bir arayışın ve heyecanın eseridir. Bu ideali, hayatının tüm alanına yaymış olduğundan dolayı ölümünden önce tartışma platformunda, toplum gerçeğinden yola çıkan Kemal Tahir; Türk gerçek insanın çeşitli tarihi olaylar içindeki davranışlarındaki özelliklerle uğraştığını belirtmektedir (Tahir, 2016: 76). “*Kendi gerçeklerimizi hiç merak etmiyoruz. Yani kendimizi merak etmiyoruz*” (Tahir, 1990a: 13); şeklinde yakınmalarını dile getiren Kemal Tahir; Batıcı entelektüellerimize, Türkiye'nin tarihsel ve toplumsal durumuyla ilgilenmeleri gerektiğini, kendi gerçekliğimize sırtımızı dönerek bir yere varamayacağımızı söylemektedir (Kızılçelik, 2012: 125).

Kemal Tahir’de Yerlilik meselesi, kurumlar ve üretim tarzı üzerinden yürümekte ve ahlaki topluma varmaktadır. *Devlet Ana* romanında feodal Batı toplumunda kurumsal ayrışmanın nitelikleri verilmektedir. Romandaki San-Jan Şövalyelerinden Notüs Gladyüs ile hancı Mavro arasındaki diyaloglar ayrışmayı net şekilde göstermektedir (Bergen, 2012: 113). Mavro Şövalye’ye, “sizin soylunuz neden asar köylüyü” dediğinde, Şövalye “sıkı çalışmayan kunduracıyı, demirciyi de canı çekerse asar, acır da bağışlarsa, demire vurur ölene kadar...” diye yanıtlamaktadır. Mavro’nun ahilerle ilgili sorusu ve aldığı yanıt Anadolu’da farklı bir iktisadi sosyal yapı olduğu hakkındadır: “-Ahiler ne der bu işe aman Şövalyem, çarşığı dar etmez mi soyluların başına? -Ahi de neymiş? Bizim buraların çarşısı pazarı Ahilerden sorulur. Subaşı da karışabilemez, tekfur da... Kadı karışır az biraz, kitabın yazdığı kadarıcık... Bunlar hep kâfirliktir, Allah’ın emrine karşı gelmektir. Boşuna mı, Müslüman ayağı altında kalmanız” (Tahir, 2016: 30). Şövalyenin “kâfirliktir” dediği şey Kemal Tahir’in Anadolu’daki özgül üretim biçiminin temelini teşkil eden “kad’a ve esnaf teşkilatı Ahilik” tir. Şövalyenin havsalası derebeyin egemenlik tesis etmediği bir Pazar ve yargı sisteminin varlığını kabul etmez ve bu iki kurumun kendi başına insanını kâfirlikle yorumlar (Bergen, 2012: 113).

Kemal Tahir devlet, Türklük, tımar ve ahilik gibi kurumsal yapılarla ilgili kavramları *Batı ile çatışma* meselesinden alarak yerliliğin içini doldurmaktadır (Bergen, 2012: 115). Yazar var olandan hareketle, gerçeklerden faydalanarak “yerli bir yaklaşım” ın ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Orçan, 2003: 317).

Kemal Tahir, Batılılaşmanın temelsiz olduğunu ve bunun alternatifinin ne olabileceği konusunda sadece idealist ve tepkisel çıkışların değil, tarihsel ve sistemli bir çıkışın, yerli bir epistemin de peşindedir. Eğer bu alanda bir ölçü ve bir model geliştirilebilirse, Türk aydını ve politikacıları, Batılı ve diğer yabancı paradigmalardan ve ideolojik genellemelerden uzak tutulacaktır. Bunun gerçekleşmesi için kendi deyimiyle bir mihengin, yani temelin, bakış açısının ve bir ölçünün/ayarın olması zorunludur. Yoksa bu alanda yapılacak çabalar, güñübirlik ve geçici olacaktır (Orçan, 2003: 309- 310).

Kemal Tahir’e göre sanat alanı gibi benzer alanlarda yerli çalışmalar yapmak için birçok malzeme olmasına karşın; bazılarının, yeterince vesika olmadığından

dolayı bu türden girişimlere girişilemeyeceğini düşündüklerini, ancak asıl problemin, vesikaların bulunmaması değil, mihenk yoksunluğu olduğunu dile getirmektedir (Orçan, 2003: 311). Bunu şu şekilde ifade etmektedir (Akt. Bozdağ, 2003: 221):

Bugün Türk-Osmanlı sanatı tarihi yazabilmek için elimizde yeterince vesika yok deniyor. Bence vesikalar sanat görüşü ve sanat tarihi felsefesinden sonra gelir ve böyle bir görüş ve felsefe açısından değerlendirilir. Bugün yokluk vesikalarda, araştırmalarda mıdır, yoksa sanat anlayışı, milli sanat tarihi felsefesi yokluğunda mıdır? Mihenk olmayınca, vesikaları neye göre değerlendireceğiz? Neyi, niçin aradığımızı bilmedikçe, hiçbir şey bulamayız

Kemal Tahir'e göre yozlaşmış olmadıkça yerli olmamak mümkün değildir. Çünkü fikrin en yakın ögesi dil, bunu kesinlikle zorunlu kıldığı gibi; toplumdan topluma geçebilmesi için ayrıca çeviriye ihtiyaç olmadığı sanılan resim sanatında da durum aynıdır. Çünkü her ulusun, toprağın kendine özgü mavisini kırmızısı vardır. Yazı sanatına gelince; bir toplumun diğer toplumdaki sanat eserlerinden, edebiyat ürünlerinden gereği gibi yararlanması, hatta haberli olması için bile doğru, eksiksiz çeviri yetmez. İki toplum arasındaki karşılıklı tarih bilgisi, temel özellikleri belirleyen kültürel ön çalışmalar şarttır (İleri, 1973: 23).

Öz Türkçeciler eylemleriyle Anadolu'yu Türkleştirdikleri iddialarında bulunmaktadırlar. Kemal Tahir buna katılmamaktadır (Mert, 2012: 391). Aksine, sadeleştirmenin temelinde Batılılaştırmayı görmekte ve şu şekilde eleştirmektedir:

Anadolu Türkleşmesi sözünün gerçek anlamını, Anadolu'nun Osmanlılaşması demek olduğunu, bütün birikimlerin bu oluşu hazırladığını düşünmemek demek, 700 yıllık Osmanlı dönemini tarihte yok sayarak, Osmanlı yıkıcılarının kendi ihanetlerini ört-bas etmek için sarıldıkları Türkçülüğü -Alman Türkçülüğünü- dilde sadeleşmeyi tarihi gerçeğin yerine koymak çabalaması sahteciliğini yutmak demektir (Tahir, 1991b: 289).

Nitekim Kemal Tahir'e göre, "bir milletin yazı dilindeki cümle kuruluşu nizamı, o milletin düşünce sistemine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu nizamla bu sistem iç içe ve beraberce gelişir" (Yıldırım, 2012: 504). Kemal Tahir, yerlilik düşüncesinden yola çıkarak dile ayrı bir önem atfetmektedir. Dilin bireysel ve kolektif yaşamın ayrılmaz bir parçası olduğunu, güçlü bir dili ve tarih bilinci olmayan toplumların büyük sanatçıları da çıkaramayacağını belirtmektedir. Bu bağlamda Güneş-Dil Teorisi'ne karşı çıkmaktadır. Ona göre dille fazla oynanmamalıdır. Çünkü aksi takdirde milletin tarihi ve kültürüyle oynanmış olmaktadır. Dilde üstünlük yaratamayan bir milletin düşüncesi de dar, kapalı ve sınırlı olacaktır (Emre, 2012: 93).

Türk dilinin tarihi tecrübesi ışığında bir kimlik olarak inşa edilen edebi dilin üç büyük kaynağı bulunmaktadır. Bunlardan ilk önemli kaynak İstanbul Türkçesi'dir. Yazar, söyleyişini Türk dilinin tarihsel birikimi üzerine kurduğunda cümle yapısı itibariyle İstanbul Türkçesi'nin temel çizgilerini korumaya özen göstermektedir. Özellikle Türkçe'nin uzun cümle kurmaya müsait olmayan yapısını göz önünde bulundurarak Anadolu'daki yerel söyleyişlerin de desteklemesiyle düzgün, kurallı ve kısa cümlelerle dilini, üslubunu oluşturmaya çalışmaktadır. O, eserini İstanbul Türkçesi'nin söyleşinin dışında bir dille inşa ederken, dili belli bir sınırdan tutmaya özellikle gayret göstermektedir. Bu anlamda ondaki yerel söyleyişler, ipin ucu kaçırılmadan kullanılan bir dil özelliği göstermektedir. Yazardaki bu sınırı tayin eden ise, İstanbul Türkçesi'dir. İkinci büyük kaynağı ise, Dede Korkut'tan gelen Türkçe'nin tarihi birikimi oluşturmaktadır. Gerek notlarından gerek mektuplarından anlaşıldığı üzere yazar, tarihe merak duyduğu andan itibaren birincil kaynaklara ulaşmaya özellikle dikkat etmekte; bu kaynakları hem tarihi öğrenme adına hem dönemin Türkçesini görme adına kullanmaktadır (Coşkun, 2010a: 62- 63).

Kemal Tahir'in yerlilikteki ısrarı, onun geleneksel/tarihi kaynaklara çokça değer verişiyse somutluk kazanmaktadır. Bu konuda ise, Nasrettin Hoca'yı örnek gösteren Kemal Tahir'e göre, *“bugün bizi ilgilendirmesi lazım gelen biricik nokta, hoca Nasrettin fıkralarından, sosyologlarımızın, Anadolu Türk halklarının özelliklerini açıklamada çıkaracakları sonuçlardır”* (Sağlık, 2012: 42).

Nitekim Kemal Tahir'e göre yerlilik, Anadolu Türk toplumunun tarih içinde olgunlaşmış, birikmiş insan özelliklerine dayanmalıdır. Evrensellik ancak böyle mümkündür (Eğribel, 2010a: 84). Yazara göre aksi halde *“Kendi sanat çizgimizden başka bir çizgiyle hiçbir yere, hatta mahalle kahvesine bile gitmek mümkün olmaz”* (Tahir, 2016a: 229).

Kemal Tahir, Osmanlı'nın tarih içindeki yerini ve önemini, iğne ile kuyu kazan bir çaba ile Türk okuruna kazandırma çabasına girmektedir. Kemal Tahir'e göre Anadolu Türk insanı kimliğini; Osmanlılıkla, Osmanlı'nın tarihte oynadığı rolle kazanmaktadır (Tahir, 2004: 55). Bu açıdan o milli kimliğe de yeni bir anlam yükleyerek, Anadolu Türkçülüğünü, ırkçı-Turancı Türkçülük ile karıştırmanın, çıkmazda debelenerek ölmüş Osmanlı Türkçülüğü-kısacası Osmanlılık yapmak

olacağını ileri sürmektedir. O'na göre, Anadolu Türkleri, Orta Asyalıkla bütün ilgilerini- fizyolojik ve psikolojik bütün benzerliklerini- yitirmiş yeni bir ırktır (Tahir, 1992c: 71). *Yorgun Savaşçı*'da bu konudaki düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir (Tahir, 1971: 154):

En güvendiğimiz dayanak İslamlık, karşımıza çıktı. Getirdiğimiz hürriyetten biz sürekli olarak zarar görürken, ayrılık isteyenler faydalanıyorlardı. Gittikçe daha akılsız, daha kıyıcı olmamız bundandır. Bir Anadolu Türkü kalmıştı yanımızda... Onun da ne halde olduğunu görüyorduk. İmparatorluğa yeni bir dayanak lazımdı. Almanlar tam bu sırada Turancılık masalını dayadılar. Biz de bu masala, denize düşenin usturaya sarıldığı gibi sarıldık. Türk'e doğru atılmaktan başka çıkar yol kalmamıştı önümüzde... Oradaki Türklerin Anadolu Türküne hiç benzemediğini anladığımız zaman da iş işten geçmişti.

Kemal Tahir'e göre; "Anadolu'nun Türkleşmesi" derken, buradaki "Türkleşme" için hangi anlamının kullandığının üzerinde durulması gereklidir. Bu Türkleşme, Orta Asya Türkleşmesi midir, yoksa Alman emperyalistlerinin, Ziya Gökalp ve Yahudiler aracılığı ile yutturmağa çalıştıkları hayali Turan Türkleşmesi mi?" Böylece üçlü ayrıma giden Kemal Tahir, Anadolu Türklüğü'nü, oluşu bakımından, Doğulu Müslüman toplumu olarak nitelendirmektedir (Tahir, 1992b: 46).

Anadolu'nun Türkleşmesinin Osmanlılığı meydana getirdiğini ifade eden yazar, bu durumu reddedilemez bir tarihsel gerçek olarak nitelemektedir. O'na göre, Osmanlı'nın doğuran Türkleşmeyi belirleyen temel belge, Osmanlılığın bir Türk imparatorluğu olduğudur. Ama bu Türklük ile Orta Asya Türklüğünün oradan gelmiş olmaktan başka hiçbir gerçek ilintisi kalmamıştır. Yani, insan türü olarak Anadolu Türklüğü o kadar değişmiştir ki, yeni bir Türk tipini meydana getirmiştir. Bu yeni tipe hem Orta Asya Türkü'dür hem de değildir. Bu yeni tip Orta Asya Türklüğünün Anadolu'da yüklendiği yeni göreve uygun bütün ırksal meziyetlerini muhafaza etmekte, dünya İmparatorluğu kurmayı önleyecek ya da zorlaştıracak bütün ırksal özellikleri sırtından ve ruhundan çıkarıp atmaktadır (Tahir, 1992c: 496).

Kemal Tahir'e göre Türk toplumu, Doğu medeniyet dairesine dâhildir. Ancak bu durum, Türk toplumunun Doğulu toplumlarla birebir aynı özelliklere sahip olduğu manasına gelmemektedir. Nitekim *Notlar*'da bunu şu şekilde ifade etmektedir: "*Moğol'un düzeniyle de uyuşamaz bizim Anadolu toprağı... Eski Yunan'ın, Roma'nın düzeniyle de uyuşamamıştı çünkü...*" (Tahir, 2006: 189). Zaman zaman Türk kimliği

ve Osmanlılık konusundaki söylemlerinde çelişkilere rastlanılan Kemal Tahir söz konusu söylemleriyle, Batı'nın çıkmazında ve tarihin sokaklarında yolunu şaşırmış hatta kaybolmuş Türkiye'ye özgün bir kimlik kazandırmaya çalışmaktadır. Kemal Tahir, bu açıdan toplumsal, ekonomik ve kültürel problemleri çözümlemek, ülkenin ithal modellere bulanmasını engellemek için tarihe ivedilikle yeni bir misyon yüklemektedir (Gay, 2004: 148).

Kemal Tahir'in devlete Batı kapitalizmine geçit vermeyen bir yapı olarak bakması onu yerlilik düşüncesinin merkezine taşımaktadır. Kemal Tahir'in bu yaklaşımına diğer yazarlar ikna olmamakta ve yerlilik meselesini kimlikten ibaret bir yaklaşım saymaktadırlar. Oysa Kemal Tahir'in tanımladığı "Türk" kimliği bile, bir kimlik değil, üretim biçimi içinde edinilmiş bir misyondur (Bergen, 2012: 128). Yerliliği üretim biçimi üzerinden okuyan Kemal Tahir'de üretimden çıkarak üretim-nizam yapısını bozmaya kalkan adama yönelik bir kızgınlık bulunmaktadır. Çünkü üretim yoksa hazine boşalmakta, sonunda ise devlet çökmektedir. Devletin çökmesinin sonucu ise: Frenkler burayı sövmeye geleceklerdir. Kemal Tahir'e göre Anadolu'da başından beri halklarla devlet değil; devleti tutanlarla, devleti zapt etmek isteyenlerin çeteleri dövüşmektedir (Bergen, 2012: 128). Bu açıdan Kemal Tahir taraflardan birinin yanında yer alarak kimliğimizi ve yerimizi belirlemek yerine önce kendi tarafımızı tutmak gerektiğini ve daha sonra onlardan fayda mı görüleceği, zarar mı görüleceğine bakılması gerektiğini söylemektedir (Eğribel, 2003: 73).

Kemal Tahir yerlilik ve özgünlük konularındaki görüşleriyle kimi zaman sağ literatüre yaklaştığı iddiasıyla sol çevrelerden tepki almaktadır. Solcu çevreler Kemal Tahir'i yeterince solcu olmamakla ya da hiç solcu olmamakla suçlamaktadırlar (Çağan, 2012: 64). Nitekim Murat Belge, *Kerim Devlet* buluşuyla Kemal Tahir'in fiilen sağcı olduğunu; Taner Timur ise, Türk insanına ulusal bir güven ve gurur kazandırmak isteyen tavrıyla "Türk milliyetçiliğinin mirasçısı" olduğunu iddia etmektedir (Çağan, 2012: 64).

Belge, "yerli" sosyalizmin savunuculuğunu yapan Kemal Tahir'in düşüncesini, köken arayışıyla belirlenmiş düşünceye örnek olarak göstermektedir. Belge'ye göre, Kemal Tahir, maddeci olduğu için, farklılıkların *başlangıç* tespitini

bir öz köken arayışına dönüştürmeden ortaya koyabilmeye yakın bir teorisyen olabilir. Kemal Tahir herkesin olumlu karşılayabileceği bir noktadan işe başlamaktadır: Türkiye tarihinin özgüllüğünü görmekte, bunun kökenlerini araştırmaktadır. Nitekim Türkiye tarihi, Batı Avrupa toplumlarının tarihini açıklamak için kurulmuş kavramlarla kolay kolay uyuşmamaktadır (Erbaş, 2015: 16). Belge'ye göre, neden “biz iyiyiz de Batılı kötüdür?” sorusunun cevabı verilirken, bizde Asya üretim tarzı alışkanlıkları olmasına dayanılmasının, sağ düşüncede görülen bizim Müslüman olmamızı öne çıkaran cevaplardan metafizik bakımdan bir farklılığı bulunmamaktadır. Kemal Tahir'de “başlangıç” noktası Osmanlı olmasına rağmen bir “önceki öz” de işlevselleşmekte ve bunun Türklere özgü bir şey olduğu anlayışına son tahlilde karşı çıkılmamaktadır. Başka bir deyişle, bu anlayışta, başlangıcı da belirleyen bir öz her zaman tespit edilebilir. Böylece üretim tarzı gibi nesnel ve nötr bir kavramdan başlayan ayrıştırma, hemen Doğu'da ve Batı'da insanların ahlakına, hatta buradan anlaşıldığına göre ahlaktan daha derinde bir yapılanmaya gelip dayanmaktadır. Kemal Tahir, ırktan veya dinden yola çıkan herhangi bir faşistin hayal gücünden geçirmedeği terimlerle bir Batı düşmanlığı yapmaktadır (Belge, 2015: 17).

4. BATI ALGISI, BATILILAŞMA VE MODERNLEŞMEYE BAKIŞI

Batılılaşma Tanzimat'tan beri keskin tonlarda tartışılan bir kavramdır. Bu tartışmalar Batı ve Batılılaşma hakkında ciddi görüş farklılıkları doğurmuştur. Batılılaşma; bilmediklerimizi almak anlamında işimize yaraması gerekirken bizim için birde; bildiklerimizi bırakmak, yani unutmak gereği haline getirilmektedir. Böylece; iyi bilmemiz, kolay öğrenmemiz gerekli olan gerçeklerimizin yerine; zor sezmemiz ve zor öğrenmemiz olağan olan yabancı gerçekleri koyarak; gerçekçi olmak imkânımızı büsbütün zorlaştırılmaktadır (Yazoğlu, 2012: 495).

Kemal Tahir'in ayırt edici özelliklerinden biride, Türk insanının zihniyet ve kültür dünyası bakımından Batı insanıyla farklı olduklarına, birbirlerine pek fazla benzemediklerine işaret etmiş olmasıdır (Kızılcı, 2012: 22). Kemal Tahir'e göre Batılılaşma; Batılı olmayan bir toplumun Batılı olmaya yeltenmesi hareketi ve “kendinden vazgeçerek bir başka ‘şey’ olmaya çabalama” sıdır (Tahir, 1992a: 70-

72). Dolayısıyla Batılılaşmaya tepkisi gerek notlarında gerek ise şiirlerinde¹⁷ belirgin olarak görülmektedir (Çolak, 2012: 514).

“Batılılaşma” kelimesinin sözlükteki anlamına bakmanın bile bizi uyarmaya elverdiğini savunan Kemal Tahir, Batılılaşma kelimesinde Batılı olmayan bir toplumun, kendi benliğinden vazgeçerek, ondan büsbütün sıyrılarak bir başka “şey” olmaya çabalaması, yani imkânsız zorlaması anlamı bulunduğunu ifade etmektedir (1992a: 156). Kemal Tahir, Batılılaşmanın tek amacının, yüzde yüz Batılı olup Batılı sömürücülerin ileri karakolu ödeviyle, sömürülen Doğuya yönelmek, ona saldırmak, onu sömürülme kaderine zorlamak olduğunu ileri sürmektedir. Böyle bir amaç, Batılı toplumlar için o derece zararlı, o derece onursuz ve düşürücüdür. Batı güçsüzse, bu davranış delilik olur. Batı güçlüyse bu davranış üste vererek uşaklık yapmak olur. İkisinde de aklın, kâr hesaplarının, haysiyetin ilgisi olamaz (Tahir, 1992a: 156). Bize Batılılaşmayı salık veren Batılılar, hatta, bu yolda, faizle de olsa parayı bile esirgemeyen, o zamanlar yağdıran Batılılar, aynı zamanda “Türkleri Avrupa’dan atma politikasını da” bu yardımların ve öğütlerin yanı sıra hiç duraksamadan yürütmüşlerdir. Oysa, Batılaşacak Türkleri de tıpkı medenileştirecekleri yabaniler gibi sömürmeyi düşünebilirlerdi. Buna hangi sebepten yanaşamadıkları üzerinde durulması gereklidir (Tahir, 1992a: 169).

Batı’yı tanımlarken siyasi yöne doğru giden Kemal Tahir’e göre, Avrupa medeniyetlerini üç ana unsur meydana getirmektedir. Romalılardan miras kalan *site vatandaşları*, *Kilise* ve *barbarlar*. Bu üç ana unsur ayrı şartlara, ayrı kanunlara bağlıdır. İnsanlara ayrı inançlar, ayrı duygular, ayrı davranışlar vermektedirler. Bu

¹⁷ Neye benziyoruz?
Ben Karri Kopere benziyorum.
Sevgilim Grete Garboya.
Benim gözlerim zoraki dalgın,
Onun suratında kat kat boya,
Biz,
Bir film çevirir gibi sevişmekteyiz.
Gözümüz rejisörün işaretinde.
Ben ona,
Şarl Boyer ağzıyla:
Ma Cheere diyorum.
O bana,
Kalçaları seksapel dolu bir Amerikalı kaltak gibi
Cilve yapıyor
Velhasıl yalnız kalamıyoruz,
Kalabalık bir haldeyiz.
Kibirli ve berbat!
Neylersin bilader. Zarureti hayat! (Çolak, 2012: 514).

çeşitlilik Avrupalılara pahalıya mal olmaktadır (Tahir, 1992c: 565). Batı'nın kültürel kimliği üzerinde fazlaca durmayan yazar, “Batı'nın kıyıcılığının”, saydığı bu üç sınıfın hâkimiyetinden kaynaklandığı kanaatindedir. Kurulan feodal yönetim içerisinde başta Kilise olmak üzere öne çıkan sınıflar halk üzerinde baskı kurmakta, onu köleleştirmektedir. Bu da Batı'da, insani bir sistemin oluşum şansını ortadan kaldırmakta, kurulan “kıyıcı” sistem Batı'nın karakteri haline gelmektedir (Çoşkun, 2006: 399).

Kemal Tahir'e göre, Batılılaşmanın resmi adı olan *Tanzimat*'tan bu yana Türkiye'de aydınlar iki kampa ayrılmaktadır. Aydınların birleştiği nokta ise, kaçmaktır. Bir grup geçmişe, bir grup geleceğe kaçmaktadır (Tahir, 1992b: 10). Bu kaçış beraberinde kendi toplumundan uzaklaşmayı, onun sorunlarına yabancılaşmayı getirmektedir. Bütün bu kısır döngüden kurtulmanın yolu, peşin yargıları bir kenara bırakmaktır (Çolak, 2012: 41).

Yenileşmenin genel adı olan *Tanzimat*, Kemal Tahir'e göre; “*19. yüzyılın ikinci yarısında, azgınlaşmış emperyalist dünya görüşünün Osmanlı İmparatorluğu idareciliğine yutturulmuş en tipik, en iğrenç şeklidir*” (Tahir, 1992c: 132). Kemal Tahir, *Tanzimat*'ın büyük oranda dış güçlere ve Osmanlı'daki bazı unsurlara yaradığı düşüncesindedir. Nitekim *Tanzimat Fermanı*'nın ilanı ile başlayan Batılılaşma hareketi, Türk toplumunun sosyoekonomik yapısına uymayan bir karakter göstermektedir. Fermanın bir yıl önce, 1838'de Osmanlı İmparatorluğu'nun İngiltere'yle imzalamak zorunda kaldığı ticaret antlaşmasıyla Batı kapitalizmi, sanayileşmeyi engelleyen, mevcut imalat sanayisini de ortadan kaldırmayı amaçlayan bu belge, Osmanlı ekonomisine alınan ağır bir darbe oluşturmaktadır. Batılılaşma adı altında Osmanlı ekonomisine yapılan dış müdahaleler, alt yapı değişikliğini oluştururken üst yapı kurumlarında birtakım değişiklikleri zorunlu kılmıştır. Bu arada ise, Osmanlı aydınları arasında tutku derecesine varan Batı hayranlığı başlamıştır. Türk toplumu, benliğinden yavaş yavaş kopararak, tarihi ve sosyolojik gelişimine aykırı olan yabancı ideolojiyi taşımaya mecbur bırakılmıştır (Gülendam, 2002, 407). Bu ideolojinin ortaya çıkardığı birtakım “izm” lerin Türk düşünce hayatına girmesi de fazla gecikmemektedir. Bunların başında Kemal Tahir'in Batı'ya ait bir sömürü taktiği olarak gördüğü “hümanizma” gelmektedir (Gülendam, 2002: 407). Kemal Tahir'e göre hümanizma, “dünyanın en namussuz sömürüsü olan

burjuva sömürsünü örtbas etmek için ileri sürülmüş bir duman perdesidir” (Dosdoğru, 1974: 66). Bu perdelemenin arkasında ise, Frenk’in deli kudurganlığıyla, hiçbir zaman önleyemediği, anlamsız kan dökme tutkusunun her daim var olduğunu (Tahir, 2006: 83) dile getiren Kemal Tahir, Batı’ya karşı net bir duruş sergilemektedir.

Dışarıdan Batılılar, içerden ise Batılılaşmacılar var güçleriyle uğraştıkları halde sömürge olmamak için 1914 felaketine kadar direncini sürdürebildiğini ifade ettiği Osmanlı toplumu ile (Tahir, 1992a: 136) Osmanlılığı kurtarmak için, Batı’nın en ileri toplumlarından kalıplar apararak budalalık yapmakla suçladığı bir kısım Osmanlı aydını arasındaki yabancılaşmayı (Tahir, 1992b: 15) Kemal Tahir açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Kemal Tahir’e göre, Batıcı aydınlarımız, tarihimizi Batı tarihine benzeterek açıklama yoluna giderek ve gitgide halktan uzaklaşarak, büyük bir kaytarmacılık özelliği sergilemektedir. Başta Türk solcu düşünürler olmak üzere bütün tarihçi ve sosyologlarımız Batılaşmanın ve sığ ileriliğin etkisiyle Batı bilimi kaynaklarına bile gitmeyi gereksiz görerek, Batı’daki elemanter kalıplarla yetinmekte, tarihimizin özellikleri üzerinde hiç durmadan benzetmelere yönelip işi büsbütün çıkmaza sokmaktadırlar. Bugün memleketimizde gördüğümüz ve nedenlerini hâlâ anlayamadığımız aydın-halk uzaklığı işte bu, Batı’nın kalıplarını sorumsuzca kullanarak kolaya kaçma, kaytarma huyumuzun olağan sonucudur (Kızılçelik, 2012: 25- 26).

Aydınların çoğunu *münekkidlikle* suçlayan ve çözümü birbirlerine havale ettiklerini söyleyen (Tahir, 1990: 146- 147) Kemal Tahir, Batı sistemine ve düşüncesine göre Türkiye’de racon kesen, “biz dahiyiz, bizi anlamıyorlar, cahil millet, geri memleket” anlayışına sahip olan, basmakalıp fikirlerle yoğrulmakta, Batı çıkmazında yolunu şaşırmış, benliğini yitirmiş, kimliksizleşmiş, Batı kopyacılığıyla yetinen, Batılı sağlı sollu düşünce kalıplarını ana düsturu haline getiren, kendi mazimizden ve varlığımızdan sıyrılıp çıkmamızı öneren, kabuk değişikliği isteyen, “değişim”, “dönüşüm” ve “transformasyon” naraları atan acz içindeki aydınımıza karşı çıkmaktadır (Kızılçelik, 2010: 226).

“Türk aydınları bundan böyle şu soruyu kendilerine aralıksız sormalıdır: Sürüden miyim? Çoban köpeklerinden mi? Sanmam ki, karşılığı bulunmadan rahat

uyunabilsin!..” (Tahir, 1992a: 107) diyen Kemal Tahir’e göre, Türk aydınlarını eli kalem tutan Batılılaşmacılarımızla, Batılılaşmacı sosyalistlerimizi uzun süre yanıltan en büyük olay, Osmanlı İmparatorluğunun yüzde yüz bir Türk imparatorluğu olduğu gerçeğini akıllarından çıkarmaya çabalamaları olmaktadır. Bu çabalama, bu imparatorluğun yıkılmaya mahkûm oluşu, bu önlenmez akıbeta doğru, hızla yuvarlanması karşısında, bu aydınların hiçbir çare bulamayışlarından, ister istemez de suçluluk duygusuna kapılmış olmalarındandır. İmparatorlukların gereğince savunmadıkları hatta Batılılaşmaya, kolaylığa, kaytarmaya saparak bu çöküntüyü hızlandırdıkları için kendilerini suçlu bulan sağlıklı-sollu bu aydınlar güruhu, bu kez bir başka kaytarmacılığa can atarak, Osmanlı İmparatorluğu’nun yüzde yüz bin Türk imparatorluğu gerçeğini unutarak suçluluk bulantısını azaltma, yeni kuşakları böylece aldatma yolunu tutarak işleri büsbütün karıştırmışlar, Cumhuriyet’ten sonra içinden çıkılmaz açmazlara düşürmüşlerdir (Tahir, 1991c: 443).

Sorunlarımızı Doğulu olmamızla açıklayan ve oryantalist bir anlayışın uzantısı olan Doğu-Batı farklılığı yerine, Doğu-Batı çatışması görüşünü gündeme getirerek mevcut açıklamalardan farklılaşan (Emre, 2012: 90) Kemal Tahir, Doğu-Batı kimlik ayırımına şu şekilde gitmektedir (Tahir, 1992a: 221):

—Batılaşmacı olmak, (Batılaşmadan yana olmak, hele bizim şimdiye kadar uygulaya geldiğimiz Batılaşmacılıktan yana olmak) en hafif, en acıklı anlamıyla milli şuurdan, milli onurdan yoksun olmak demektir.

—Batılaşmacı olmak, kendi vatanına, kendi milletine, daha acıklısı, bizzat kendi kendine karşı olmak demektir. Bunun hiçbir özrü, hiçbir teveli de yoktur.

—Batılaşmacılık sağdan da olsa, soldan da olsa hiç fark etmez! Batılaşmacılık bir tren kazasıdır, tren kazalarında, vagonların sağa, ya da sola devrilmelerinin, raydan çıkma bakımından hiçbir önemi olamaz.

—Solcu Batılaşmacı solculuğu, sağcı Batılaşmacıların sağcılığı kadar uydurmadır, yutturmacadır. Gerçek sağcı gibi, gerçek solcu da bizim Batılaşmacılık tarihi karşısında en önce Batılaşmacılıktan yakasını kurtarmadıkça sağcı, solcu olamaz. Ancak hain değilse kendini aldatıyor demektir

Sömürücü Batı’dan hayır ummayı, eğer vatan hainliğinden gelmiyorsa, düpedüz alıklık olarak gören (Tahir, 1992c: 440) Kemal Tahir’e göre, doktrin, hiçbir çağda, hiçbir yerde, bütün toplumlar için hazır değildir. Her toplum kendi tarihsel oluşumu ve yaşayışı içinde kendi doktrinini bulup ondan yararlanmak zorundadır. Bunsuz soluklanmak bile imkânsızdır. “*Bunu akıldan çıkaranlar, buna boş verenler, eğer satılmış değiller ise düpedüz avanaktırlar*” (Tahir, 1992a: 158).

Kemal Tahir, Batı saplantısı yüzünden tam bir kısır döngüye kendini kaptırmış bulunan toplumun, gittikçe yozlaştırılan kişiliğini yeniden bulabilmesi için gerekeni, yaşamı boyunca arayıp, bir düşünce sistemi meydana getirmektedir (Dosdoğru, 1974: 9). O, kendi gerçeklerimizin şifrelerini Batı formülleriyle kırmaya girişmemektedir (Kızılçelik, 2012: 30). Nitekim Kemal Tahir'i Türk toplumuna ya da Doğu toplumlarına ilgi gösteren biri olarak veya salt Batı karşıtı olarak değerlendirmek doğru değildir (Kızılçelik, 2012: 32). Bu yönü ile Kemal Tahir'i *kupkuru bir Batı karşıtlığı* tutumuna alet eden söylemlerden kurtarmak gereklidir (Yıldırım, 2010a: 273).

“Şimdi umulmaz yerlerde beklenmez yenilgilerle karşılaşınca apışmayın!.. Biz, Batı'yla er-geç, ister istemez hesaplaşmak zorundayız! Bunu gerçekten yapmadıkça, Batı'ya hizmet teklif etmekle belayı başımızdan defleyemeyiz!.. İşini ona göre tutasın!” (Tahir, 1973: 437), sözleriyle bir nihai hesaplaşmaya vurgu yapan Kemal Tahir'e göre, Batılılaşma amacımız, soygunu kolaylaştıracak biçimde davranmak olamaz. Böyle bir tutum bizi mahvolmaktan ve rezaletten başka hiçbir yere götüremez (Tahir, 2016a: 264). Nitekim Kemal Tahir; hangi davranışımız yerli gerçeklerimize uygun, hangileri Batı kitaplarının, Batı etkisinin baskısında olduğunu hesaplamaz isek, düşülen çukurdan çıkmanın mümkün olmadığını söylemektedir (Tahir, 2016: 37). *“Biz Batı uygarlığını bile geçeceğiz demenin, en hafif deyimle, biz onlardan daha fazla namussuz, soyguncu, sömürücü olacağız”* anlamına geldiğini söylemektedir (Eğribel, 2010b: 181).

Kemal Tahir gerçeği ele alış bakımından diyalektiktir. Kemal Tahir'in sentezinde Batılaşmacı görüşün, tez-antitez niteliği yoktur. Çünkü bu düşünce yapaydır. Kitlenin, toplumun maddi hayatını, yaşanan gerçek hayatı yansıtmayan bir düşünce, sadece taşıyıcıların kafasında bulunmaktadır. Kemal Tahir'i Batılaşmaya karşı dogmatik bir tutum içinde görmek, her şeyden önce onun düşünce yapısına, gerçekçilik anlayışına aykırıdır. Çünkü ona göre gerçek, kendini zor teslim etmektedir; canlı ve değişkendir. Canlı ve değişken olduğu için de bir kere teslim alınınca sürgit devam edememektedir. Bu sebeple gerçekle girişilecek savaşın sonu bulunmamaktadır. Bu savaşın zaferi ancak sürekliliğindendir (Bağdatlı, 1975: 506).

Batı'nın Osmanlı'yı Batılaşmaya zorlayan unsurunun teknik ilerilik değil, 1400'lerde palazlanmaya başlamış ve sonra Batı'yı ele geçirmiş kapitalist bir insan türü olduğunu ileri süren (Dosdoğru, 1974: 19) Kemal Tahir'e göre, Batı'daki ekonomik yapıların, toplumsal yapıların, kurumlaşmanın, bizim toplumumuza yerleştirilmesi sorunlara çözüm getirmeyeceği gibi sorunları artıracaktır (Avcı, 2004: 145). Devleti kurtarmak için Batılılaşma sevdasına kapılanlar arasına aydın ve bürokratların yanında subayları da koyan yazar, bu üç grup Batılılaşmacının da kendilerine karşı çıkanları gericilikle suçladığını, uydurma bir ilericiliğe sığınarak bir anlamda ihanete kadar tekerlendiklerini ifade etmektedir (Tahir, 1992a: 164).

Batılılaşmadan yana olmayı, şuurlu ya da şuursuz, sömürgeci ajanı olmakla eşdeğer gören Kemal Tahir'e (1992a: 44) göre, Batılılaşma, özel teşebbüsün birikmiş sermayesini sanayide verimli kılmak, önünü kesen, eski üstyapı müesseselerini silip süpürerek bu gelişmeye yol açmak için başvurulmuş bir davranış değil; özellikleri, Batı toplumları temel özelliklerine uymayan, bu iki ayrı özelliğin sürekli çatışması yüzünden tehlikeye düşen bir toplumun, en kestirmeden yıkılmayı belki önlerim diye isteyerek katlanmayı göze aldığı, tepeden inme, tepedekilerin de, halkların da duydukları tedirginlik yüzünden mümkün merteye geç, mümkün merteye az hesabıyla giriştikleri bir denize düşmüşün yılana sarılması halidir (Tahir, 1992a: 44). Batılılaşma, Osmanlı tarihinde bir çeşit kıyamettir. Yaşayabilmek umuduyla verilmiş bir kendini öldürme kararıdır (Tahir, 1992b: 390).

Kemal Tahir'e göre, Batılıların Doğulu toplumlara yüzyıllardır uyguladıkları bir tek kıyıcı planı vardır. Bu, Doğulu toplumları her zaman içlerinden biriyle düşman halinde tutmak, bu düşmanlıktan yararlanarak dostluk göstermek, bu dostluk sayesinde imtiyaz elde etmek (Tahir, 1992a: 238). Batılılaşmadan önce Osmanlı toplumu içinde ajanlık bulunmamaktadır. Batılılaşma hareketiyle, Batılılar üç unsuru parayla ele geçirme hareketine girişmişlerdir: "Asker, Ulema, Rüşvetçi memurlar" Osmanlılar Batılılaşmaya karar verdikleri için kendi içlerinde Batı'ya gönüllü yazılanlarla Batılılar tarafından satın alınanları hemen bildikleri halde, bunlara çok bunalmadıkça dokunmamayı tercih etmişlerdir (Tahir, 1992b: 391).

Kemal Tahir'e göre "...Batılılaşma hareketi de Batı'nın bir yekpare burjuva dünyası sayılması yüzünden umulan sonucu vermemiştir... Batılaşmayı, Şeriata-yani

Hazreti Ömer adaletine-itmek nasıl çıkar bir yol değilse, Batılaşma gidişini, sadece burjuvalaşma, devlet desteğiyle burjuva yetiştirme çabalaması saymak da o kadar tıkalı bir yoldur” (Tahir, 1992a: 67).

4.1. OSMANLI-BATI AYRIMI

Osmanlı’nın Batı’ya bakış açısı kendi gücüne göre değişmektedir. Bu bakış açısı gerileme dönemi olarak adlandırılan döneme kadar hep yukarıdan olmaktadır. Yazar, Osmanlı’nın Batı’ya olan bakışını şu şekilde ortaya koymaktadır

Osmanlılar ilk büyük askeri yenilgilere uğramadan önce, Batı’dan her yönden üstünlüklerine o kadar emindiler ki, Batı’da olup bitenlere bakmağı gereksiz gördükleri gibi, arada sırada bu üstünlükle öğünmek için bile, iki sistemi karşılaştırmağı lüzum bile görmüyordu. Bazı Elçilikler ve Evliya Çelebi sayılmazsa, 17. yüzyıl sonuna kadar Osmanlılar tüccar olarak bile, yabancı ülkelere gitme isteğı göstermemişler, gidenler olmuşsa bile, hiçbir şey görmeden, görmeğı hele gördüklerini yazmağı kesinlikle tenezzül etmeden yurtlarına dönmüşlerdir. Elçilerin raporları bile Napolyon çağına kadar Osmanlılığın, tek millet saydığı keferelere üstün olduğunu kolayca, bunu ispatlamayı gereksiz gören yazılarla doludur (Tahir, 1992c: 313).

Osmanlı İmparatorluğu’nun 1800’lerden 1923’lere kadar var gücüyle katılmaya, benzemeye çalıştığı Batı uygarlığı, soygun çetesine kabul edilme atılımıdır. Bu kararı alanlar soygunculuğı yatkın oldukları için değil, başka türlü yaşayamayacaklarına inandırıldıkları için göze almışlardır (Tahir, 1992b: 163). Kemal Tahir’e göre Batılı soygun sistemi ilk zamanlar İngiltere’de korsanlardan, lordlar, Fransa’da yol kesicilerden kontlar yaratabildiğı halde, bizim sistemimiz, sürekli olarak beylerden, paşalardan sefil soyguncular yetiştirmektedir. Batı’da kapitalist burjuva karakteri gösteren sermaye, Osmanlı sınırını atlar atlamaz hemen tefeci-soyguncu sermayesine dönmektedir (Çelik, 1975: 496).

Kemal Tahir’e göre Batı insanı feodalin kendisine verdiği yiyeceğın bir bölümünü canından, çocuklarından, anne ve babasından artırarak biriktirmektedir. Biriktirdiğı paraları saklamaktadırlar. İpek yolundan gelen baharat ve kumaşları satın almak için feodalin paraya ihtiyacı olduğu sırayı beklemekte ve tam bu sırada önünde toprağı kapanmakta: “Merhamet Senyör!” demektedir. Çünkü Senyör’e para, köleye özgürlük gerekmektedir. Bunu değış tokuş yaparak Batı, insan özgürlüğüne kavuşmaktadır. Özgürlüğünü elde ettikten sonra biriktirdiğı parayla küçük küçük toprak almaya başlamaktadır. Bunun için Batı insanı özgürlüğünün kıymetini

bilmektedir. Mülkiyet fikri derindir, sağlamdır ve uğrunda ölüm göze alınmaktadır. Bunları, dünya ayağa kalksa bile savunmaktadır. Çünkü onu elde etmek onlar açısından kolay olmamaktadır. İnsanlıktan çıkma pahasına, kölelikten çıkan Batılı, sonraları yeniden o insanlığı yerine getirebilmek için, Rönesans sancılarını çekmekte ve fırsat ele geçince de “insandan sabun yapma” marifetinden vazgeçmemektedir. Çünkü bu gaddarlık Batı’ya Orta Çağ mirasıdır (Bozdağ, 2003: 137). Aynı dönemin Osmanlı toplum yapısı ise, merkezi devlet düzeni içerisinde halka Batı sistemine oranla çok daha insanca yaşama olanağı tanımaktadır. Osmanlı toplum düzeni, Batı’da olduğu gibi insanı insana bağımlı kılmaz, olsa olsa insanı devlete bağımlı kılar ki, bu Doğu toplumlarının var olma koşulunu oluşturmaktadır (Sarıkoca, 2003: 217)

Kemal Tahir’e göre Osmanlı, Doğulu bir toplum olduğu, yüzde yüz Batılılaşması imkânsız olduğu için, Batılılaşmaya yönelip Doğu’ya doğru Batı’nın çekilmiş kılıcı ödevini yüklenince, tarihte hemen hiçbir toplumun başına gelmeyen öldürücü çelişmeye düşmekte, debelenmeye başlamaktadır. Bu durum kendi kendisiyle sonsuz bir ölüm-kalım boğuşmasına girmek demektir. Almaya çabaladığı her şey bir çeşit ölümü kabullenmek olmuştur. Bunun en başında kurtarıcı amaçtan yoksunluk gelmektedir. Doğu’nun, tarih içindeki en mükemmel toplum modelliğinden, Batı uşaklığına geçmek, bazı yatkın kişilerin teker teker katlanacakları, belki de başaracakları bir yeni durumdur fakat bir toplumun toptan katlanacağı bir rezillik değildir (Tahir, 1992c: 629).

Kemal Tahir’e göre Osmanlılıkta en büyük çelişme, temelde Doğulu bir kuruluş olduğu halde, başından beri Batı’ya yönelmiş olmasıdır. Osmanlılıktaki bu Batı’ya yönelmişliğin özelliği, Batı’yı kabullenmek ona benzemeye çabalamak değil, şuuruna varılmış olsun olmasın, Batı’ya daha ileri daha insancıl bir düzenle karşı çıkmak halidir (Tahir, 1992a: 120). “*Tarihsel ödevi, Doğunun Batı sömürüsüne karşı savunuculukta olan Osmanlılığın Batılaşacağım diyerek, Batı’nın Doğuyu hayasızca sömürmesi, haydutluğuna yordakçı kesilmeye kalkması, Batılaşmanın sürekli yenilgisinin temel nedenidir*” (Tahir, 1992c: 629).

Kemal Tahir’in belirttiği üzere Osmanlı iki kez Batılılaşmaktadır (Tahir, 1992a: 105). Birisi, doğuş ve yükseliş sırasında *Devşirmecilik* biçiminde iken; ötekisi

dağılışı ve batış sırasında *Tanzimat* biçiminde oluşmaktadır (Tahir, 1992a: 81). Yine notlarındaki ifade de bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: “Aslında Osmanlı tarihinde iki Batılaşıma olayı vardır.

- a.) *Batı’dan devşirme alıp Batı’ya saldırmak dönemindeki Batılılaşıma,*
- b.) *Batı’dan dayak yiyerek, Batı’daki topraklarını bırakırken, kendisinden devşirmeler yetiştirerek bunların ihanetine devleti açık tutmak Batılılaşıması. 1839’daki Batılaşıma.”* (Tahir, 1992a: 109).

İlk Batılılaşıma, içerden dışarıya doğru düşünülüp uygulanmakta iken, ikincisi dışarıdan içeriye doğru olmaktadır. İlk Batılılaşımda, Osmanlılık, Batı’daki topraklara doğru gelişmektedir; ikinci Batılılaşımda bu topraklardan o topraklarda oturanlarca sürülüp çıkarılması istenmektedir. İlk Batılılaşımda Osmanlı bünyesi temellerinde güçlüdür. Temel şartlara, eşyanın tabiatına uygundur; ikinci Batılılaşımda Avrupalılarca Batı için yabancı bir cisim sayılmaya başlanmaktadır. Bunu reddedecek gücü bulunmamaktadır. İlk Batılılaşımda, Osmanlı’nın yöneldiği toprakların ötesinde ve arkasında hiçbir düşman ya da işi gerçekten bozabilecek kuvvet bulunmamaktadır. İkinci Batılılaşımda, önü ve yanları çok güçlü düşmanlarla çevrilmektedir. İlk Batılılaşıma çağına göre düşünce ve teknik bakımından ilerde iken; ikinci Batılılaşımda çağına göre Batı anlamında düşünce ve teknik bakımından çok gerilerde kalmaktadır (Tahir, 1992a: 105- 106).

İlk Batılılaşımda devşirmeler Asyalı toplum biçimi temelindeki mülkiyetsizliğe toprağın Allah adına devletin oluşuna karşı, bozuk ATÜT sistemi zorunluluğu altında kiracı-kışı mülkiyeti biçimini yürütmeyi sağlayacak denge unsuru olmuşlardır (Tahir, 1992a: 81).

Osmanlı toplumu bir ekonomik toplum olmayıp bir savunma toplumdur. Osmanlı için önemli olan, ekonomik ilerleme değil, ekonominin savunmayı desteklemesi gücüdür. Bu açıdan bakılırsa, Osmanlı’yı Batı’nın neden ekonomik alanda değil, “ancak politika alanında” yendiği anlaşılabilir. Nitekim ilerleme döneminde Osmanlı Batı için ekonomik tehlike olmamakta, sadece onun sömürüsünü geri itmekle yetinmektedir. Osmanlı Batı’yı ilk zamanlarında devşirmelerle şaşırtıp sersemletmektedir. Fakat daha sonra bu imkânını da birçok özellikleri gibi Batı’ya kaptırmıştır. ”Batılılaşıma döneminin kapıkulları işte bu kaptırdığımız devşirme

müessesesinin bize karşı kullanılması işinin sefil avadanlıklardır” (Tahir, 1992c: 471).

4.2. DOĞU- BATI TOPLUMLARININ YAPISAL FARKLILIKLARI

Kemal Tahir’in Türk düşünce hayatına getirdiği en önemli yenilik, Doğu-Batı ilişkisinin yeniden değerlendirilmesidir (Gülendam, 2002: 406). Kemal Tahir’e göre “Biz Batılı olamayan bir toplumuz. Olmadığımız, olamayacağımız bir şeye zorladığımız için zorluktayız. Yoksa temelde Batılı olan bir insan toplumunun kendi toplumuna benzer toplumlara yetişmesi, onları, onların şartları içinde hatta geçmesi işten bile olmazdı” (Tahir, 2016a: 287).

Kemal Tahir’e göre Doğulu zengin ve Batı burjuvazisi tamamen yapısal farklılık içermektedir. Doğu’da devletin zenginleştirdiği, devletin emir eridir. Doğu, Batılılaşmayı devleti güçlendirmek yerine zenginleşmede kullandığı için onu kurtaramamıştır (Tahir, 1971: 184).

Yorgun Savaşçı’da Doğu devletleri ve Batı devletleri arasındaki yapısal farklılıkları şu şekilde ifade etmektedir (Tahir, 1971: 182- 183):

Batıda, ilkçağların kölelik sisteminden bu yana özel mülkiyet kutsal olduğu halde, sizin beş bin yıllık toplum tarihinizde devletten başka kutsal hiçbir şey yoktur... Sizde devlet tehlikeye düştüğü zaman devletten sorumlu olanlar, bir dakika önce, en korkunç suçlamalarla geri ittikleri en akıl almaz sistemi kabullenmekte bir an duraklamazlar. Batıda bütün monarklar geriliği tuttukları halde, sizin padişahların apansız ilerici kesilmeleri bundandır. Buradaki ilericilik, bilinçle, imanla kazanılmış bir şey değildir, beyin ameliyatı gibi ister istemez katlanılan çaresiz durumdur. Sizde padişahlar, baba, kardeş, evlat demeyip öldürmüşlerdir... Sizin devlet merkezcilikten, bürokratlardan, hatta despotluktan vaz geçtim dese, siz bunalınca ayaklanır, bunları geri getirmesini ister, hatta bunun için onu zorlarsınız...

Batı’da devlet, bir sınıfın öteki sınıfı ezmek için kullandığı araç olduğu halde, Doğu’da devlet, halka karşı sorumluluklar yüklenmektedir (Tahir, 1992c: 318). Nitekim Doğu’da insanlar, zengin olsunlar, yoksul olsunlar, her tehlikeli dönemeçte, her zaman sıkıştıkça hemen devlete dönmekte ve her şeyi devletten beklemektedir. Devletin malı denizdir, yemeyen domuzdur ama, şeriatın kestiği parmak acımaz, çünkü mal, can, ırz Padişahındır (Tahir, 1992c: 318).

İsmet Bozdağ ile sohbetinde ise, Anadolu insanının devlete bakışını şu şekilde yorumlamaktadır (2003: 77):

Biz devlete baba deriz. “Devlet Baba” Başka milletlerin dilinde böyle bir deyim yoktur. Çünkü o ülkelerde devlet “Baba” değil, Kahya’dır. Vermez, alır. Ama bizim memlekette, hem baba, hem babacandır. Belki de Anadolu insanı, böylesine bir devlete aşık olduğu için, bunun tam tersi olan Batı devlet biçimlerine yüz elli yıldan beri direniyor, bir türlü bu biçimleri içine sindiremiyor.

Kemal Tahir’e göre Batı’nın ahlakı egoist, Doğu’nun ahlakı altruisttir. Batı devlet düzeni, sınıfların dengeli yaşamasını sağlamak için kurulmuştur, Doğu’da devlet, ailelerin gelişmesini sürdürmek için ayaktaadır (Bozdağ, 2003: 138). Kemal Tahir için yapılmaması gerek hususların başında yasaların Batı’dan alınması hususu gelmektedir. Diğer bir husus ise, halka dayalı yönetim biçimini benimsemek gelmektedir (Bozdağ, 2003: 138).

Kemal Tahir’e göre; “din anlayışı ki Batı’da insanı yapan, ferdi yapan, ferdi büyük problemlere düşüren bir meseledir. Bizde tamamen ayrı yasalara dayanır. Aramızda büyük ayrılıklar vardır” (Dosdoğru, 1974: 56). Batı ile Doğu toplumları aynı aşamadan geçmedikleri için sadece toplumsal yapı bakımından değil insani değerler ve ahlak açısından da farklılık göstermektedir. Doğulu toplum vicdanlıdır, merhametlidir, paylaşımcıdır (Emre, 2012: 88- 89).

Batı’da devletler sınıfların temsilcisi, savunma aracı olduğu halde, Doğudaki devletler bütün toplumun var olma-yok olma şartını oluşturmaktadır. Doğulu devlet, toplumun var olma-yok olma sorumluluğunu yüklendiği için, merkezi-bürokrat-despot olmak zorundadır (Tahir, 1992c: 317- 318). Doğulu insan tek başına kalırsa, hiçbir şey yapmaya yatkın değildir. Toplumun ayrılmaz parçası olan Doğulu insan, Batı’da olduğu gibi, bir arada başka güç meydana getirme yeteneğinden yoksundur (Tahir, 1992a: 41- 42).

“Doğu ile Batı arasındaki her boğuşma, Batılı sömürünün Doğu’yu, fırsat buldukça utanmaz bir hırsla soyması boğuşmasıdır” (Tahir, 1992c: 459). Bu hırs, Batı sömürme gücünün son zerrelerini yitirene kadar sürüp gidecektir. “Tek dişi kalmış canavar” ın bu son “tek dişi” de sökülüne kadar devam edecektir. Bu tek dişi sökülmeden önce Batı’yla anlaşmaya anlayış göstermekle onu yatıştırmaya teslim olmakla hatta soygununa yardımcı olmakla ona yaranmaya imkân bulunmamaktadır (Tahir, 1992b: 390).

Tahir’e göre Osmanlı tarihinde Batılılaşmanın olumsuz yanına en iyi örnek, Yeniçeriliğin kaldırılmasıdır. Yeniçeriliğin kaldırılması ölüm vuruşudur (1992c:

147). Sınıflara dayanmayan, sınıf idrakine varamamış Osmanlı toplumu, yenileşmeyi teknik iş saymış, 1826'da Yeniçeriliği ortadan kaldırmakla, ana düzeninin dayandığı üç ayakta (padişah, asker, ulema) birisini keserek kendisini bizzat kendisi artık kesin olarak ayakta duramaz hale getirmiştir (Tahir, 1992c: 56). Bundan sonra alınan bütün kurtuluş ilaçları, başka bünyeler için hazırlanmış oldukları, istenmeye istenmeye, bölük pörçük alındıkları, her ileri atılıştan sonra, yeniden, haklı olarak, geriye kaçıldığı için ne hastayı bir anda öldürmüş ne de iyileştirmiştir (Tahir, 1992c: 56). Nitekim Yeniçeri, ulema ile birleşip Padişah'ı denetlemekteydi. Yeniçeri kaldırılınca Osmanlı sistemi afallamıştır. Osmanlı Padişahı ilk defa “gemsiz” kalmıştır. Uysal bir “araba beygiri” gibi bunu uzun uzadıya da yadırgamıştır (Tahir, 1992c: 230).

Devlet Ana'da Kemal Tahir, “Müslüman kafirler, bir Hristiyan toprağına yerleşti mi, söküp çıkarması kıyamete kalır. Çünkü, avrata binip ürür, ata binip yiğitlenir, itinin sürdüğü ize basarak yürür. Benim gördüğüm, Türk'ü bire kadar kırmadıkça, İsa ümmetine dünyada barınmak geçmiştir” (Tahir, 2006: 548), şeklinde Notüs Gladyüs üzerinden Batı'nın Doğu'ya bakışını yansıtmaktadır. Yine Notüs Gladyüs, “Doğulu barbarları” insan saymamaktadır (Tahir, 2006: 609). Notüs Gladyüs'e göre: “Kafasına tulga yerine keçe giyen, sırtına çelik zırh yerine kösele geçiren, balyoz gibi ağır kılıç yerine, eğri büğrü, tüy gibi hafif demir parçası taşıyan Türkmen'in aklı olamazdı. Dış görüntüsüyle insana benzemesi bile şaşılacak şeydi.” (Tahir, 2006: 609).

4.3. OSMANLILIĞIN ÇÖKÜŞÜ

Kemal Tahir'e göre Osmanlılığın çöküşünde idareciler suçludur. Çünkü Osmanlı idarecileri çağlarına göre kurtuluş için var olan her şeyi denememişlerdir. Osmanlıların, Batılılaşma değişimi çabalamaları sırasında Batı'nın tutucu, soyguncu çevrelerinin gönüllü jandarmalığına sıvanmaları rastlantı değildir. Osmanlı idarecilerinin çoğunluğu “satılmış tutucu hırsız”dır (Tahir, 1992a: 161). Osmanlıların anti-Batı sayılabilecek sosyalist akımlarla ilgilenmemeleri ancak satılmışlıkla açıklanabilmektedir. Osmanlı idarecileri soyguna, gırtlaklarına kadar gömülmede, bundan kurtulma umutlarını da tamamıyla yitirmektedirler. Onlar tarihsel oluşları bakımından kapitalizmin gelişme kanunlarına karşı olmaları ve içinde debelendikleri

satılmışlık ve soygun sistemine yatkınlık içinde aptalca kapitalizmi tutmaktadırlar. Dünyada başka kurtuluş yollarının arandığına gözlerini sımsıkı yuman Osmanlı Doğucularıyla Osmanlı Batıcıları, dişleri dökülmüş sefil yirtıcılar olduklarını unutarak sonunda “kendilerini de parçalayacak canavarla aynı çuvala girmeyi” tek kurtuluş yolu saymaktadırlar (Tahir, 1992a: 162).

Kemal Tahir’e göre Batı çıkmazı, Osmanlı’nın bir yerden sonra dünya şartları yüzünden, kendisini bütün gayretiyle soktuğu ölüm çıkmazıdır. Osmanlı’nın başına gelen en büyük bahtsızlıktır. Üstünde ne kadar durulursa, sosyal kepezeliğinin açıklanmasına yetmeyecek “sosyal alçaklıktır”. Osmanlı’nın en sosyal, en kişisel dramıdır (Tahir, 1991c: 113).

Batılılaşma bizim Doğuyla olan tarihsel gerçeğimizi ve yaşatıcı ilintimizi kesip atmaktadır. Gelişme yolumuzu tıkamaktadır. *“Bizi içinden çıkamayacağımız bir çirkef çukuruna düşürmekte ve orada tutmanın bütün şartlarıyla da çevirmektedir. Umutsuzluğumuz, karamsarlığımız, yorgunluğumuz ve yaşama sevincini yitirmemizin tek sebebi budur!”* (Tahir, 1992a: 220). Osmanlı’yı araştıranlar, ilk adımda Osmanlı’yı yıkıma götüren çürümüşlüklerle hesaplaşıp, ilintilerini bunlarla hemen kesmelidirler. Osmanlı’yı, nedeni bilinen bu çürümüşlükler yıkmakta, yıkılmayla beraber, bütün çürümüşlükler gibi kendileri de göçüp gitmektedir (Tahir, 1992c: 494).

Nitekim Kemal Tahir’e göre “Batılılaşma çabalamalarımızdan hiçbir fayda görmedik demek de yanlış olur. Batı’yı tanıdık. Çok önemlidir. Köle gibi ardı sıra sürünerek gitmekten hemen vazgeçmek şartıyla...” (Tahir, 1990a: 101).

4.4. MODERNLEŞMEYE BAKIŞI

Osmanlı modernleşme hareketi, yönetici elit içindeki dar bir grubun, siyasi güç dengelerini devamlı gözeterek ve bu hassas dengeyi, zaman zaman ikna ederek, zaman zaman da güç kullanarak kendi lehine değiştirmeye çalışarak, dış müdahalelere zaman zaman karşı durarak, zaman zaman da bu müdahalelerden yararlanmaya çalışarak, fakat her zaman gelgitler içinde devam eden bir süreç olmuştur (Koçak, 2004: 72).

Kemal Tahir, yerlilik vurgusuyla Türk modernleşmesi tarihi açısından bir anlamda kâşife ve put kırıcıya dönüşmektedir. Çünkü Türk modernleşmesi, bir ön kabulün, öykünmenin, teslimiyetin ve yenilginin tarihidir. Kemal Tahir, Batılılaşma ile modernleşmeyi eş anlamlı görmemektedir ve Batılılaşmaya karşı olmasına rağmen, modernleşmeye karşı değildir (Çağan, 2012: 62). “Kurtuluş, Anadolu’nun sivilizasyonunda değil, modernizasyonundadır” diyen (Tahir, 1992: 74) Kemal Tahir, modernleşmeyi doğal olarak görmemekte; bunun bir yolu ve yönteminin olabileceği düşüncesinden hareketle, Türkiye’deki modernleşmenin yöntemini eleştirmektedir (Erol, 2012: 175).

Kemal Tahir’e göre yenilikler; “*Mümkün olduğu kadar daha geç, mümkün olduğu kadar daha az yapılmışa çabalanır*” (Tahir, 1992a: 63). Yenilikler karşısında temkini şu ifadeyle ortaya koymaktadır: “*Toplumda yaşamakta olan hiçbir şey, yerine bir yenisi bulunmadan ve bulunan yeni iyice denenmeden, bir başka şeyle değiştirilemez. Böyle bir hak hiçbir devrimciye, hiçbir şart altında, tanınmamıştır*” (Çağan, 2012: 136).

Kemal Tahir’e göre, modernleşme uğruna tarihi inkâr etmek, kötülemek gerekmemektedir. Çünkü yiğitlik gibi bilim ve kültürde, insanların baba mirasıdır. Bu ortak maldan miras payını çekip almak içinse yalnız onu kullanabilme ve yararlı kılma gücünü ispatlamak yeterlidir (Tahir, 1992a: 13). Kendi gerçeklerimizi derinlemesine ve genişlemesine bilmedikçe hiçbir yabancı kültürden, bilimden hatta teknikten yararlanabilmek söz konusu olamaz (Tahir, 2016: 251). Eğer yenilik olarsa bunun hariçten transferlerle değil, öncelikli olarak kendi geleneğimiz ve birikimimizden hareketle olması gerektiğini göstermeye çalışmaktadır. Bu kaynakların içinde Dede Korkut, Yunus Emre, Mevlana, Koçi Bey, Evliya Çelebi, Cevdet Paşa, İbn-i Haldun; ayrıca eser olarak da *Kelile ve Dimne*, *Kabusname*, *Felekname*, *Siyasetname* vb. yer almaktadır (Orçan, 2003: 316).

Kemal Tahir, Ziya Gökalp örneğinde olduğu gibi, ideal edindiği Türk toplumuna has kültürün ortaya çıkması için, modern bilimin gereği diye, Batı felsefesini ve metodunu olduğu gibi kullanmamış ve bu nedenle çelişkiye düşmemeye çalışmıştır. Bu yaklaşımlara karşı mesafeli, bir yerde ve her zaman sorgulayan tavrıyla, durmasını bilmiştir (Orçan, 2003: 316).

Türk toplumunun modernleşmek için Batılıların geçtiği aşamalardan geçmek zorunda olmadığını ifade eden Kemal Tahir, Batılıların geçtiği yollardan kendi tarihsel geleneklerimize dayanarak daha hızlı geçebileceğimize inanmaktadır. Bu yönüyle, daha onurlu ve daha ileri bir toplumsal düzene ulaşmanın kestirme yolunu tarif etmektedir (Seyda,1969: 52- 53).

Mustafa Köneçoğlu (2012: 534); Kemal Tahir’i “kül yutmaz” şeklinde tabir kalıbına girdirmektedir. Çünkü ona göre Kemal Tahir, modernleşmenin olduğu ve her şeyin yenileriyle değiştirildiği anda kolaycılığa kaçmamakta ve oyunu fark etmektedir. Nitekim Kemal Tahir, bazı kavramların etrafında arkeolojik çalışma yapmıştır ve onları yerli yerine koyma çabası içine girmiştir. “Toplumsal biz” e dikkat çekmektedir. Hakikati ararken buldukları ile yetinmemektedir ve her zaman için “acaba” ları bulunmaktadır.

5. MARKSİZM, SOSYALİZM VE KEMAL TAHİR

Kemal Tahir’e göre Marksizm, modern dünyayı bütün çelişmeleriyle, meseleleriyle ifade eden, modern toplumla, büyük sanayi ve sanayi proletaryasıyla birlikte ortaya çıkan kavramdır. Bu meselelere rasyonel çözüm yolları bulan, gelişme şartlarını gösteren, biricik, en son, en gerçek bilimsel dünya görüşüdür (Tahir, 1992b: 35).

Kemal Tahir’i bir düşünür olarak ele aldığımız zaman ilk vurgulanması gereken yönü kendisinin Marksist bir yazar olduğudur (Sarıkoca, 2004: 34). Nazım Hikmet, Kemal Tahir’in sol düşünceyle tanışmasında en önemli etkeni oluşturmaktadır. Nitekim Kemal Tahir’in eşi Fatma İrfan’a yazdığı mektupta sol düşünce hakkında görüşünü şu şekilde dile getirmektedir:

Yarım yırtık bilgili kafama birçok kocaman meseleler yığıldılar. Kant, Dekart, Niçe, Engels, hatta Marks bomboş kafamda koşmaca oynuyorlar... Sınıf kavgalarının korkunç meydan muharebesine seyirci kalmak, muayyen bir cephenin üniformasını giymemek hakkına bile malik değilmişim. Opportünist denilen şaşkınların arasında durduğum yeter! diye haykıran inandırıcı bir ses duyuyorum (Tahir, 1979: 122).

Kemal Tahir, “*ben rüyasında pirimiz Marks Ustayı görüp (Al ya Kemal) hitabına maruz kalmış...*” (Tahir, 1979: 190); şeklinde sözleriyle Marks’ın onun için önemini vurgulamaktadır. O, Marksist bir aydın ve romancı olmakla birlikte, Marksizm’e kavramlar dünyası bakımından sadık kalmakta fakat bu kavramların

uygulanmasında kendine has yorumlar getirmektedir (Fedai, 2010: 377). Kemal Tahir'e göre:

Bu yeniyetme Marksistler, ülke gerçeklerini hiç mi hiç bilmedikleri ve hele toplumumuzun, tıpatıp Batı toplumunun eşi olduğuna inandıkları için, öyle atıp tutuyorlar ki, düşman başına... Hani Türkçe'de "Ben diyorum bayram haftası, o diyor mangal tahtası" diye bir tekerleme var ya, işte bizim yeniyetme Marksistlerimizi anlatmak için bu tekerleme bile az... Çünkü "bayram haftası" ile "mangal tahtası" arasında sıkı bir kafiye, yani hiç olmazsa, bir ses birliği vardır (Bozdağ, 2003: 55).

Marksizm ancak kendi toplumsal özelliklerini ve tarihsel geçmişini çok iyi bilen, Marksist teoriyi kendi yapılarına uyarlayabilen toplumlar için gerçekleştirilecek öneriler sunmaktadır (Sarıkoca, 2004: 34). Kemal Tahir, Marks'ın görüşlerinin aynısının benimsenmesine ve Marksizm'i anlamadan Marksist olduğunu savunanlara karşı gelmektedir. Neden Marksizm'i savunduklarını bile bilmediklerinden bahsetmektedir. Nitekim Marksizm Kemal Tahir'e göre ahlakla ilişkilendirilmektedir. Kemal Tahir durumu şu sözlerle ifade etmektedir:

Ne kadar da çok Marksist varmış bu memlekette de haberimiz yokmuş!.. Kime rastlasan kiminle iki kelam konuşsan, "Ben de Marksistim" diye dikiliveriyor karşına... Ne de çabuk türediler mübarekler! Yarın hava ters dönse, bunlar çabuk türedikleri gibi, çabukça da silinebilirler... Herifin aklı fikri çalıp çırpmakta, gözü başkasının lokmasında, eli başkasının cebinde; sonra lafa gelince Marksist... Marksizm, fikir olmaktan önce ahlakıdır, ahlak!.. Bencilliğini yenmeden, yalan söylemeyi bırakmadan, ruh ve fikir disiplinine girmeden Marksist mi olunurmuş!.. Ondan sonra okuma, ondan sonra teori, ondan sonra eylem!.. Marksizm'in zor yanı, teorisini bellek değil, ahlakına sahip çıkmaktır. Hem rezillikte Makyavel'e taş çıkartacaksın hem Marksist olacaksın, yağma yok!.. Namussuz bir yoldan, hiçbir namuslu yere erişilmez. Bir kadın için ev bark kurmanın yolu, kerhaneden geçmez! Bir Marksist de "süreci kısaltmanın yolu nereden geçiyorsa, orada olacaksın." diyemez. Marks, hiçbir zaman böyle rezilliği önermedi (Akt. Bozdağ, 2003: 28- 29).

Kemal Tahir'e göre, ihtilal için önemli olan Marks ve Marksizm değil, Marksizm'i kendi memleketinde hayata geçirecek şef ve onun rehber kadrosudur. Eğer Marksizm, yalnız Marksizm olarak hazır kalıp olarak herkesin işine yarayabilseydi, en önden Almanların işine yarar, orada sosyalizm, her yerden daha çabuk zafere ulaşırdı. Marksizm, Almanya için bile bugün artık hazır kalıp değildir (Tahir, 1992b: 172).

Aynen almak aynı ölümdür. O da Batı ürünüdür. Diğerleri (İslamcılık, Turancılık gibi) nasıl ölüme götürdüyse, aynen alınmış sosyalizm de Osmanlı bünyesi için ölümdür. O da bir Batı ürünüdür. Aynen alıyorsunuz. Kendinize uyduramıyorsunuz. Kendi dertlerinize çare bulur hale getiremiyorsunuz. Ölümdür o da. Başka türlü parçalanmak (Dosdoğru, 1974: 20).

Kemal Tahir, Marksizm'i bilmek için öncelikle geçmişin ve toplumun yapısının iyi bilinmesi gerektiğini ifade etmektedir. Nitekim bu durumu şu ifadelerle açıklığa kavuşturmaktadır:

.... Doğu dinlerinin yarattığı altruist (diğergam) ahlakın nasıl bir insan türü ortaya koyduğu, Batı'nın egoist ahlakı ile bu noktada nasıl bir çatışma içinde bulunduğu iyice araştırılıp su yüzüne çıkarılmadıkça, değil Türkiye'de rejim tazelemek, abdest tazelemek bile mümkün değildir! Binlerce yıllık birikimimizi bilmeden nereye gidiyoruz arkadaş? İşte şu, bazı şeylerin konuşulur hale geldiği dönemde, bundan yararlanıp ülkemizin ve insanlarımızın yapısını iyicene öğreneceğiz ondan sonra Marksizm, ondan sonra eylem!... (Tahir, 2003: 31).

Hulusi Dosdoğru'nun, Kemal Tahir'in Marksist görüşü hakkındaki değerlendirmesi şu şekildedir: *"...Kemal Marksist ideolojiyi iyi bilirdi. Konuyu içerdeki ve dışarıdaki kaynaklardan iyi öğrenmişti. Marks'ın Türkiye'de yanlış bilindiğini ortaya koyan kişi de odur. Marks'ın düşüncelerinin yanlış uygulandığını savunmuştur."* (Özsoy, 2004: 185).

Marksizm'in dogmatlaştırılmasına tepki gösteren (Orçan, 2003: 314) Kemal Tahir'e göre, dogmatizm, değişen durumların karşısına, eski göreneklere göre alınmış eski tedbirlerle çıkmaktır. Dünyada değişmez gerçek yoktur. Bir vakitler yapılmış araştırmaların vardıkları kesin sonuçlar değişiyorsa, temel gerçekleri o toplumlara benzemeyen Doğulu toplumlarda durum daha da çapraşık sayılmalı, kesinliklerden, genellemelerden büsbütün kaçınılmalıdır. Bir durumun değiştirilmesi için onun genel gerçeklerini bilmek hiçbir işe yaramaz; özelliklerinden yola çıkılmadıkça hiçbir durum değiştirilemez (Yavuz, 2012a: 366). Marksizm'in toplumun gerçeklerine uydurulması gerekirken, toplumun "yarım yırtık" yani "aptal" lığın Marksizm'ine uydurulmak istendiğini dile getiren Kemal Tahir; gerçeklerin değiştirilmeye çalışıldığını savunmaktadır. 50 yıllık Marksizm çabalarının içine düşürüldüğü rezillik aptallıktan, Marksizm'in tersine çevrilmesinden kaynaklanmaktadır (Yavuz, 2012a: 66).

Kemal Tahir'e Marksizm'den miras kalan, Marksizm'in sorgulayıcı tavrı, sömürülen ve ezilen insanlara göstermiş olduğu ahlaki duyarlılık, bilimsel araştırmada kullandığı diyalektik yöntem ve Marks'ın kavramsal becerisidir (Orçan, 2003: 317). Nitekim Kemal Tahir, Marks'tan etkilense de zaman zaman Marks'ın görüşlerinden ayrıldığı da görülmektedir. Gerek tarihsel olarak yaşadığı dönem gerek ise kültürel farklılıklar Marks ve Kemal Tahir'in görüş farklılığına sebep olmaktadır.

Kemal Tahir'in dikkat çeken bir diğer yönü ise, sosyalist olmasıdır. Kemal Tahir, sosyalizme bir yandan Türkiye'nin sorunlarını anlamak, diğer yandan bu sorunları çözümlemesindeki katkısı oranında ilgi duymaktadır (Eğribel, 2003: 67). Kemal Tahir'in amacı, Türk toplumunun karakterini, ruhunu ve genel eğilimini kavramak ve onları aydınlatmaktır. Kendi deyişiyle Türk milletinin müşterek, yani birleşik ruhunu, davranışını keşfetmeğe çalışmaktır (Kızılçelik, 2012: 4- 5). Dolayısıyla Kemal Tahir'in hem Batıcılaşmaya karşı olması hem de sosyalist olması Kemal Tahir'i değerlendirme konusunda belli zorluklara neden olmaktadır (Eğribel, 2003: 66).

Nitekim Kemal Tahir Türk düşünce dünyasında muhafazakâr ve Türkçü kadroların yanında sosyalist kadrolardan da ayrı düşen özgün fikirlere sahiptir. İlgi çekici olan bu dönemde çeşitli toplum kesimleri yaygın bir biçimde sosyalizme yönelirken Türk sosyalist hareketi, toplum yerine devletlerarası bir düzene ve cephe savunusuna dönüşen egemen sosyalist anlayışına eklenmeye yönelik bir çalışma tarzına ve örgütlenmeye yönelmektedir. İki kutuplu dünyada birbirine karşıt iki cepheye dayanarak varlık belirten siyasi kadrolar açmazlarla karşılaştığı için Kemal Tahir'e olan ilgi süreklilik göstermektedir. Kemal Tahir'in önemi, iki kutuplu dünyada hazır açıklama ve reçetelere sahip çıkıldığı bir dönemde önerilen eski-yeni teslimiyetçi bağlılıklara ve kalıplara karşı çıkmasından kaynaklanmaktadır. Her iki taraf da sonuçta Batı bakış açısının Türkiye'nin sorunlarına uygulanmasına koşularak topluma yabancı kalmaktadır. İki kutuplu dünyanın son bulması, Sovyetler Birliği'nin tasfiyesi sonrasında Türkiye'de sadece sosyalist kadrolar değil Türkçü, İslamcı kadrolar da kendi varlıklarını tanımlamada ve geçerliliklerini sağlamada dayanaklarını kaybetmişlerdir (Eğribel, 2011: 25- 26).

Kemal Tahir 1930'lu yıllar sosyalizminden haberdar olmakla beraber; henüz materyalist dünya görüşünü benimsememektedir. Bu yıllarda *Tan* gazetesinde yazı işleri müdürü olarak görev yapan Kemal Tahir, Kerim Sadi'nin evine yaptığı ziyaretler sonucu bu ziyaretlerle başlayan Nazım Hikmet'le dostluğunun etkisiyle sol düşünceyle tanışmaya başlamıştır (Sevim, 2004: 61).

Kemal Tahir'e göre sosyalizm bir anlamda, insani değerlerden sapmış olan Batı'yı tekrar doğru yola çağıran, bunun için toplumsal yapısında, üretim

ilişkilerinde insana ve dünyaya bakışında köklü değişimleri öneren ve kendi içinden yükselen bir sestir. Batı bu sese kulak tıkadığı ya da bu sesi birtakım müdahalelerle saptırarak anlaşılmasız kılmaya çalıştığı sürece içine düştüğü bu çıkmazdan kurtulamayacaktır (Yavuz, 2002:102). Doğu toplumları sosyalizme geçmedikleri takdirde ya Batı gibi olmaya ya da aslında hiçbir zaman olmayan bugünden daha iyi görüldüğü için altın çağ diye nitelenen geçmişe özlem, yani geriye dönüş arzusu gibi bir hayale kapılacaktır. Tarihte geriye dönüş mantıken dahi mümkün olmadığı için bu tür bir arzu, hayalden öte geçemez. Gerçekleşmesi imkânsız bir ideali sürdürmek o toplumun yaşadığı olumsuz şartları iyileştirmek bir yana, daha da kötüleştirecek, onu birtakım hayallerin peşinde koşan ama gerçek hayatta hiçbir somut eyleme ve değişime girmesini sağlamayan bir atalete sürükleyecektir. Her iki durumda da Doğu toplumları Batı emperyalizminin yemi olmak suretiyle tarihten silinmekten kurtulamayacaklardır. Batı da sosyalizme geçmediği takdirde bugünkü projesini sonuçlandırırsa, yani bütün dünyayı egemenliği altına alarak kendi değerlerini ve yaşam biçimini tüm dünyada geçerli kılsa dahi, bu sömürü sürecini uzun süre devam ettiremeyecek, insanlıkla çelişen bu sistemi yüzünden o da yok olacaktır. Eğer Doğuda sosyalizm gerçekleşmezse, bu kez Batı toplumları yalnız kendilerini değil tüm insanlığı bu batağa sürükleyeceklerdir. Bu durumda sosyalizm, Kemal Tahir'e göre, yalnız bir toplumun kurtuluşu değil, insanlığın kurtuluşu için yegâne yol olmaktadır (Yavuz, 2002: 103).

Devrimci teori olmadan devrimci eylem olmayacağını söyleyen Kemal Tahir (Tahir, 1992b: 98), 1960'lı ve 1970'li yıllarda sosyalizm adına gerçekleştirilen silahlı şiddet olaylarına karşı çıkarak durumu şu şekilde değerlendirmektedir:

Hiçbir devrimci teori banka soygununu ve çocuk kaçırmayı salık vermeyeceğine göre böyle gangsterliklerin devrimle uzaktan yakından ilintisi olamaz. Buna karşılık devletin hükümetler eliyle ödevlerini yerine getirmediği birtakım gangster çeteleri kurarak, bunları silahlandırıp, kendisi gibi düşünmeyenlerin üstüne saldırdığı ortamda, gangsterlik önceleri devlet tarafından başlatılmış olduğu için, devrimcilik bahanesiyle gangsterliğe girenlerin suçlarında hafifletici sebep vardır. Ve bu sebep göz önüne alınmadan verilen cezalar zulümdür (Tahir, 1992b: 166- 167).

Kemal Tahir devrimci aksiyon ve fikir içinde yetişmiş, sosyalist düşüncesi hayatının alinyazısı haline getirmiş olduğu halde; hazır çözümlerden, genel kabullerden nefret etmektedir. Metodun kendisine ve kullanılmasına yönelmekte, durmadan aramakta; yaşadığı, gördüğü, duyduğu gerçeklik ile felsefi düşüncesi

arasında tam bir mutabakatın bulunmasını istemektedir (Hilav, 1968: 7). Sosyalist ideolojinin bütün argümanlarına bağlı kalarak, Türk toplumu ve tarihini okumayı deneyen Kemal Tahir, kimi yorum farklılıklarıyla çağdaşı Türk sosyalistlerinden ayrılmaktadır (Çağan, 2012: 65).

İngiliz sosyalisti Bertrand Russell, sosyalizmi şu şekilde tanımlamaktadır: “Sosyalizm, müşterek toprak ve servet mülkiyetinin demokratik bir düzen içinde devletleştirilmesidir. İstihsal, kar için değil, kullanım değeri için yapılacak, toplumun faydası göz önüne alınarak mümkün mertebe eşitlikle dağıtılacaktır” (Tahir, 1992b: 66). Kemal Tahir’e göre ise, gerçek sosyalizm her çeşit sömürüyü gerçekten kaldıracak sosyalizmdir (Tahir, 1992b: 5). Bu tanımın ışığında yazar sosyalizmin, kendine özgü gerçekleri göz ardı edilmemiş bir Türkiye için en uygun rejim olduğunu iddia ettiği halde, birçok sosyalist tarafından fikirlerinin büyük kısmı kabul görmemektedir (Gülendam, 2001: 35).

Sosyalizmin Batılıları ölüme sürüklerken, Doğululara kurtuluş getireceğini savunan Kemal Tahir; gerçek sosyalizmin her çeşit sömürüyü gerçekten ortadan kaldıracak sosyalizm olduğunu savunmaktadır (Çelik, 1975: 497). Türk sosyalistleri bir bakıma Türk burjuvalarıyla iş birliği yapamadan hiçbir varlık gösteremezler (Tahir, 1992: 158) diyen Kemal Tahir’e göre, Türkiye’de sosyalizmin de bütün öteki rejimler gibi, devlet tarafından yukardan aşağıya, toplumu zorlayarak, halka rağmen geleceğini savunan Kemal Tahir, bunun hiçbir güç tarafından katien önlenemeyeceğini iddia etmektedir. Çünkü bu zorunluluğu nüfus artımı, haksızlık, üretimin ilkilliği zorlamaktadır. Sosyalizm, bütün toplumu kapsayacak ve bilhassa nüfusun ezici çoğunluğunu meydana getiren yoksul kitlelere yararlı olacağından, tarihimizde ilk defa, mümtaz bir zümrenin, mutlu azınlığın yararına değil, bütün toplumun yararına işleyecektir. Sosyalizm, toplumun var olması veya yok olması güçlülüğüne bağlı bulunan Doğulu devlet bünyemize göre, Batılaşmada olduğu gibi devleti güçten düşürmeyecek, tersine, tarihimizin hiçbir çağında olmadığı gibi, devlet gücünü artıracaktır. Bu sebeple tarihimizde ilk defa olarak, devletin yukardan aşağıya zorla getireceği sosyalizm gerek devletin gerek kendi bünyelerinde taşıdığı özelliklere göre; mümkün olduğu kadar az, mümkün olduğu kadar geç prensibinden hemen uzaklaştıracak, ister istemez, mümkün olduğu kadar çok, mümkün olduğu kadar çabuk prensibiyle değiştirecektir (Tahir, 1992c: 510). Böylece Kemal Tahir

Marksizm'in alt yapı tarafından gerçekleştirilecek devrimini üst yapıyı ön plana çıkartan tutum sergileyerek ortaya koymaktadır.

Kemal Tahir'e göre Türkiye'de çalışanların, devleti, sosyalist amaçlarla ayaklanıp ele geçirmesi söz konusu değildir. Sosyalizm bize devletten gelecektir. Çalışanların buradaki ödevi, bu yukardan gelecek ve biçimi ondan önce gelen Meşrutiyet, Cumhuriyet, Demokrasi, Sosyal Adalet gibi bize benzeyecek olan “şeyi” bilimsel sosyalizm ölçülerine göre geliştirip yaşatmaktır. Burada da zorlamak söz konusu olacaktır fakat bu zorlama halka karşı değil, ilerin bilimsel sosyalist idareci kadrolarına, emekçilerden yetişme idarecilere, Emekçi Parti üyelerine karşı uygulanacaktır (Tahir, 1992: 139).

Kemal Tahir'e göre, “Sosyalizm, Batılı insanın tarih boyunca başka insanlara ve kendi kendisine karşı işlediği büyük insanlık suçunun, ona kendi düşünce gücüyle kestiği en ağır cezadır” (Tahir, 2016a: 237). Sosyalizm, Türkiye'ye tıpkı Batılılaşma sürecinde olduğu gibi milli bünyeye aykırı bir ihraç metayı olarak girmiştir. Yazara göre, Türkiye'de sosyalizmin gelişmesine engel olan bütün sorunların kaynağında bu gerçek yatmaktadır (Sevim, 2004a: 97).

Kemal Tahir, Doğulu bir toplum için sosyalist düşüncenin, kendi memleketimizin özel şartlarına göre yeniden yaratılmadıkça, Türk insanlarının çıkarlarıyla bağdaştırılmadıkça, Batı'nın burjuva fikirleri kadar zararlı olduğu kanısındadır. “Bazılarımızın zannettiği gibi, hiçbir yerde, bizim için, bizden ayrıca özel gayret istemeyen kurtuluş reçeteleri yoktur” (Tahir, 2016a: 285).

Sosyalizm Batılılaşmanın bir parçası olarak görülmekte ve kısa yoldan Batı uygarlığına girme yolu olarak algılanmaktadır. Bu açıdan, Kemal Tahir'e göre; sosyalizm Batı'dan kalıp olarak alınırsa, “Burjuvalaşma Batılaşması” ndan başka sonuç veremez. Sosyalizmin çıkarlı işlemesi, kurtarıcı olabilmesi için, Doğulu toplum devrimcilerinin kendi memleketlerindeki tarihsel gerçekleri sosyalist bilimi yerlileştirecek, aksiyonda işe yarar teori haline getirebilecek kadar bilgiye sahip olmaları şartına bağlıdır. Bu şart olmazsa sosyalist olduğunu sanan memleket uzun süre uydu olmaktan ve uyduluğun getirdiği büyük maddi ve manevi zararlardan kurtulamaz. Sosyalist devrimde, bugünkü sosyalizm zaferleri dönemi göz önüne alınırsa üretim araçlarının topluma mal edilmesi tek başına zorlukları ortadan

kaldırmaz. İnsanoğlunun değişmesi süreci uzadıkça bürokrasinin yani bir çeşit despotluğun süresi toplumda, sömürünün getirdiği kötülöklere eşit sıkıntılar yaratır (Tahir, 1992b: 28).

Halka gerçekten yararlı olmak için idare sisteminin temelinde sosyalist doktrinin şart olduğunu savunan Kemal Tahir, devletçiliğın ancak sosyalist bir dünya görüşü mevcut olduğunda halkın yararına işletilebileceğini dile getirmektedir (Tahir, 1992: 71). Devletçilik, son hesaplaşmada sosyalizmi kabullenmek, son hesaplaşmada sosyalizme teslim olmaktır (Tahir, 1992b: 16). Sosyalizmi, gerçek ekonomik ve sosyal şartlar hazır değilken kurmanın mümkün olduğunu düşünmek, sosyalizmi, metafizik bir veri, temelsiz de yerleştirilebilir bir tabu, bir inanç saymaktır. Sosyalist doktrinden kaçanlar, sosyalist doktrinle sosyalizme gidiş aşamalarındaki zorunlulukları birbirine karıştıranlardır. Doktrinsiz sosyalizm olamayacağı nasıl bir gerçekse, şartlar hazırlanmadan bir topluma doktrini kesinkes uygulamak da öylece mümkün olamaz (Tahir, 1992b: 30- 31). Sosyalizmi dışarıdan öğrenen Türk aydınlarının en temel sorunu, sosyalizmi Türk toplumsal pratiğini ya da gerçeklerini dikkate alarak yorumlamak suretiyle Türkiye gerçeklerine uygun bir teori geliştirememeleridir. Gerçekçi ve tutarlı bir teori olmayınca, gerçekçi ve tutarlı bir pratik ya da eylem gerçekleştirilemez. Hata olan, teori ile pratiğı birbirinden bağımsız birer kategori gibi ele almaktır. Bu tür bir ele alış, teori ile pratik arasında bir mesafe oluşmasını ve aralarında çelişme ve uyumsuzlukların baş göstermesini kaçınılmaz kılacaktır. Kemal Tahir'e göre, Türk Marksistlerinin temel sorunu bu hatadan kaynaklanmaktadır (Yavuz, 2002: 104).

Kemal Tahir'e göre, Türk solunun geçmişini 150 yıldır sürüp gelen tarih dışında saymamak gereklidir. Türk solunun tarihi ikinci Batılılaşmayı başarısızlığa mahkûm eden "illeti" taşımaktadır. Bu sakatlık, tarihsel şartları bize uymayan kalıp müesseseler alma kolaylığından doğmaktadır. Söz gelimi, "biçimde milli, özde sosyalist" diye kalıp bir söz vardır. Bu söz olduğu gibi alındığı takdirde sosyalizm milli olamaz. Türk solu, tarihinde, sosyalizmi maalesef böyle anlayarak kullanmak istemekte, yerli olmanın verdiği güçten bütün tarihi boyu yoksun kalmaktadır (Tahir, 1974: 17- 18).

Kemal Tahir, Türkiye’ye özgü “*yerli sosyalizm*” in nasıl olması gerektiğinden çok nasıl olmaması gerektiğinden söz etmektedir (Sevim, 2004a: 94). Nitekim Kemal Tahir, Marksizm’in Türkiye gerçeklerine göre yorumlanmasıyla oluşturulacak bir *yerli sosyalizmi* savunmaktadır (Sevim, 2004: 83). Kemal Tahir, “*yerli sosyalizm*” sözüyle aslında sosyalist bir düzenden çok, sosyal adalete dayanan bir düzeni kastetmektedir (Sevim, 2004a: 94). Kemal Tahir’in Türkiye’den yana bir sosyalizmi, yerliliği savunması sömürsüz bir dünya özlemi ile birliktedir. Türkiye’de Batı’dan aktarma (tercüme) bir sosyalizm anlayışının sözcülüğü yerine, dünyada Türkiye’nin sözcülüğünü tercih etmektedir (Gülendam, 2001: 36). Yerliliği ve Türk sosyalizmi savunması bu anlamdadır (Tahir, 2010b: 184). Kemal Tahir yerliliği, sağ ideolojik yapılanmanın dışında, sosyalist referanslarla keşfedilip inşa edilen bir şeydir (Çağan, 2010: 396).

Kemal Tahir’in “*yerli sosyalizm*” arayışı yolunda ortaya attığı düşünceler, Türk solunu ciddi bir biçimde rahatsız etmektedir. Bu rahatsızlığı, zaman içinde adeta kan davasına dönüştüren solcu aydınlar, bugün hâlâ Kemal Tahir hakkında öfkeli yazılar yazmaktadırlar (Sevim, 2004: 73). Yazarın ortaya attığı yerli sosyalizm düşüncesini; Marksizm’le bağdaşmadığı ve anti-komünist ve faşizan bir çizgiye yaklaştığı dile getirilmektedir (Sevim, 2004: 75).

Kemal Tahir’in gerek sosyalizm gerekse diğer konulardaki görüşlerini solda görmeyen sosyalist düşünce çevreleri, Kemal Tahir’in görüşlerini “*Tahirizm*” olarak nitelemektedirler (Aycın, 2012: 9).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KEMAL TAHİR VE TÜRKİYE’DE TEK PARTİ DÖNEMİ

1. KEMAL TAHİR’İN İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ HAKKINDA FİKİRLERİ

1908 hareketi birçok yazar tarafından “*Tamamlanamayan Milli Burjuva Devrimi*” olarak ele alınmaktadır. İttihat ve Terakki Partisi, Abdülhamit istibdatına karşı özgürlükleri savunarak iktidara gelmiştir. 1838 Antlaşmasından sonra ülkede cirit atan Avrupa kapitalizmi, sözde bağımsızlığı ayakta tutmaya çalışmaktadır. Başlangıçta Alman yanlısı bir politika izleyen Abdülhamit’e karşı İngiliz yanlısı politika izleyen İttihat ve Terakki Fırkası, kısa bir süre sonra politikasını değiştirerek yine Alman yanlısı bir politika izlemeye başlamıştır. Abdülhamit’in indirilmesi, Alman politikasını bırakıp hürriyetten sonra, İngiliz politikası gütmek istemesi sebebiyledir (Kırbaş, 1987: 40- 41).

İttihat ve Terakki, Kemal Tahir’in tarih ile ilgili romanlarında üzerinde durduğu konulardan birisidir. *Bir Mülkiyet Kalesi, Esir Şehrin İnsanları, Kurt Kanunu, Yorgun Savaşçı, Hür Şehrin İnsanları, Yol Ayrımı, Bozkırdaki Çekirdek* romanlarında İttihatçıları da ele almaktadır.

Kemal Tahir’e göre İttihatçılar “koca memleketi tarımar eden”, “inatçı katır”lardır. Abdülhamit 33 sene memleket “*burnunu kanatmadan padişahlık eden peygamber vekili*” dir (Tahir, 2011: 229). Kemal Tahir’e göre İttihat ve Terakki Fırkası özgürlük bayrağı ile gelmekte ve bütün davranışlarını bu temele dayamaktadır. Bunların amacı toplumda büyük değişiklikler yapmaktadır. Fakat bunların hiçbirini yapamadığı gibi üstelik özgürlüğü getireceği yerde, özgürlüğe “zincir” getirmekte ve muhafazakâr, geri ve ileriye karşı reaksiyoner bir parti haline gelmektedirler. İttihat ve Terakki Fırkası gerçekte ilerici bir parti olmadığı halde, yan fikirleri ve yan çatışmaları yüzünden, İtilafçılardan (Hürriyet ve İtilaf) ileri kalmasını bilmektedir (Bozdağ, 2003: 78). Kemal Tahir neden İtilaf Partisi’nin devleti tam anlamıyla temsil edemediğini şu şekilde ifade etmektedir:

.... Bizde her şey devletten beklendiği için, devlet, bir yerde ileri gitmeye mecbur kalmıştır. Buna karşı çıkanlar, devlet ve devleti yapan kuvvetlerle beraber olmadıkları için halkla beraber olmak zorunda kaldılar. Halk da başta eğitim olmak üzere birçok nedenlerden ötürü çağın gerisine de düştüğünden, onu temsil eden partiler de geriye bazen çağın gerisine de düşmüşlerdir. Nitekim İtilaf Partisi, bu yapısı ve niteliği yüzünden, hiçbir zaman devleti tam anlamıyla temsil edemedi (Akt. Bozdağ, 2003: 78).

Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* eserinde İttihat ve Terakki'nin kuruluşundan bahsetmektedir.

1889'da, tıbbiyede, İttihat Terakki Cemiyeti'ni kuran beş öğrencinin yaşça en küçüğüydü Reşit... Bir gün, ilkbahar günü, okulun bahçesinde Diyarbakırlı İshak Sukuti ile Erzurumlu İbrahim Temo, vatanı kurtarmak için ne yapmak gerektiğini tartışıyorlarmış. Yanlarına Bakülü Hüseyin Zade Ali gelmiş, bir zaman dinlemiş, dernek kurmaktan başka yol olmadığını söylemiş. İbrahim Temo sormuş: "Nasıl kurulur bir dernek" Hüseyinzade Ali, çevresine bakmış... Abdullah Cevdet, bir sıraya oturmuş, kitap okumaktaymış... "Şu Arapkirli ile sen konuş" demiş... Sonra tek başına dalgın dolaşan Kafkasyalı Reşit'i göstermiş... "Ben de Çerkesoğlu'nu razı edeyim, dernek kurulmuş olur" hem de kurulmuş, dediği gibi... (Tahir, 1971: 124).

Kemal Tahir'e göre İttihat ve Terakki gerekli altyapıyı sağlamadan hürriyet amacını gerçekleştirmeyi gütmektedir. Onlar için Abdülhamit tahtan indirilsin de sonucu ne olursa olsun havası sergilemektedirler. Hürriyetin gelmesiyle beraber Abdülhamit'in despotluğu da sona erecektir. Böylece her şey düzelecektir. Fakat bunların nasıl olacağı konusunda ise, hiçbirinin fikri bulunmamaktadır. Onlar için önemli olan tek şey Abdülhamit'in tahttan indirilmesidir. Bu durum hürriyetin ilanından sonra da söz konusudur (Tahir, 1973: 274- 275). Kemal Tahir'e göre Abdülhamit'i tahttan indirmek suçtur ve doğru tercih değildir (Tahir, 1971: 150). Abdülhamit "zeki" ve "dahi" birisidir. Hürriyetin ilanından sonra kargaşa durumu göstermiştir ki; Abdülhamit rejimi aslında memleket yönetimi için en uygun rejimdir (Tahir, 1974: 250- 251).

Nitekim Kemal Tahir'e göre meşrutiyet ilk aylarda hürriyet getirmiştir. Fakat İttihat Partisi bu hürriyeti dövuşerek elinden aldığı despot takımına vermektedir (Tahir, 1973a: 174- 175). Ayrıca İttihatçıların "tabanca oyunları" devleti yönetmeye kalktığını fakat bu tabancanın kendilerini vuracağını kestiremediklerinden bahsetmektedir (Tahir, 1974: 251). Bu sebeptendir ki Kemal Tahir hem statükoyu savunmakta hem de emperyalist müdahaleye tepki göstermektedir. İttihat ve Terakki'ye ise, imparatorluğun yıkılışına neden olduğu için tavrı almaktadır (Kırbaş, 1987: 42).

Kemal Tahir İttihat ve Terakki Partisi'ni; cemiyet denilen “kutsal varlığı” tek başına iktidarda bırakmak için yapılan çabaların yanlış olduğunu vurgulamaktır (Tahir, 1971: 157). İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1917 Bolşevik Devrimi'nden sonra ideolojinin değişip Turancılığın benimsenmesine ise, eleştirel tavır takınmaktadır.

Kemal Tahir'e göre, İttihatçılar imparatorluğu kurtarmak için çok fazla kan dökmüşlerdir. Bu sebeple “siyasi cinayetler, kitle halinde katliamlar” yaşanmıştır. Nitekim Birinci Dünya Savaşı'na “girmek deliliği” de bu sebepten kaynaklanmıştır (Tahir, 1994: 198).

Kemal Tahir, Milli Mücadele döneminde etkili olabilecek İttihatçılar'ı, İngilizler'in tutuklayarak Mustafa Kemal'den uzaklaştırdıklarını da iddia etmektedir. Ona göre, Müslüman İttihatçılar, memleketi batırma pazarlığıyla, gözü kapalı Almanlara teslim ettikleri halde, Batı-Hıristiyan emperyalizmine kafa tutmasını, bu uğurda, kişisel olarak da canlarını vermesini bilmiş, son Asyalı-Osmanlı kadrosudur. İngilizlerin, İttihatçıların Mustafa Kemal'e gerçekten ve sonuna kadar yardımcı olamayacaklarını bildikleri halde, bütün şeflerini toplayıp Malta'ya götürmekle tıpkı, İstanbul'daki Mebuslar Meclisini basmakla ve şehre yeniden kanlı ve çalımlı bir biçimde asker çıkarmakla yaptıkları büyük iyiliği sürdürmüşlerdir (Tahir, 1992a: 55).

2. TEK PARTİ DÖNEMİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Tek parti sistemi, rejimde tek bir partiden başka partinin bulunmadığı ve ülke yönetiminin bu tek partinin tekelinde olduğu parti sistemidir. Bu parti sisteminin alt kategorileri totaliter, otoriter ve pragmatik tek parti sistemleri olarak üçe ayrılmaktadır. Totaliter tip, kapsayıcı ve zorlayıcı bir ideolojiye sahiptir ve başka hiçbir partinin varlığına izin vermez (eski SSCB). Otoriter tip, tüm toplumu kapsayan bir ideolojiye sahip değildir fakat otoriter bir yönetim uygulamaktadır (Franco dönemi İspanyası). Pragmatik tip ise, katı bir ideolojik yönetimden çok, pragmatik politik uygulamalara dayanan bir partinin rol oynadığı sistemlerdir (Atatürk dönemi Cumhuriyet Halk Partisi) (Sarıbay, b.t.: 25). Tek parti rejiminde devletle parti bir ve aynı varlıktır. Parti doktrini resmi hukuk nizamının kendisi veya temeli olmaktadır. Anayasa mekanizmasından parti faaliyetinde meşrulaşmak için istifade edilmektedir.

Bu rejimde devlet haline gelen, devletleşen bir parti bahis mevzuudur. Tek parti ayrı bir medeniyet şeklini ve hukuk nizamını ifade etmektedir (Tunaya, 1952: 14).

Klasik hürriyet, seçim ve temsil sistemlerini ortadan kaldırması, muhtelif çaplarda diktatörlüklerle iş başına geçmesi tek partiyi demokrasi cephesinin amansız düşmanı olarak ilana müncer olmuştur. Fakat muhtelif kutupları ifade eden totalitarizme rağmen, tek parti başka bir medeniyet aleminin ve siyasi doktrinin eseridir. Bu rejimin formülü Parti=Devlet'tir. Tek parti rejimi, bütün devleti kaplayan bir kütle partisine dayanmaktadır. Kütle partisi vatandaş yerine kaim olmakta, vatandaşa önem vermemekte, onu ayakta tutanın ise, kütle adamı olduğu sistem olarak tanımlanmaktadır (Tunaya, 1952: 5). Duverger'e göre ise, tek parti sistemi, demokrasi çerçevesi içinde doğmuş olan genel bir yönetimin diktatörlüğe uydurulmasından başka bir şey değildir. Yirminci yüzyılın büyük siyasal yeniliği, tek parti değil partidir (1970: 335).

Bir parti, totaliter yapıda olduğu için, tek olma eğilimi göstermekte; yoksa tek olmak istediği için, totaliter bir yapı almamaktadır (Duverger, 1970: 335- 336).

Tek parti yönetiminde gerçek iktidar, parti yönetiminin elindedir. Milletvekilleri, bakanlar, üst düzey yargıç ve bürokratlar parti üyeleri arasından ve parti yöneticileri tarafından seçilerek görevlendirilir. Alt kademelerde çalışanlar, üst organların kararlarını halka ulaştırarak, kitlelerin partiye ve hükümet kararlarına itaat etmelerini sağlamaktadır. Tek parti sisteminin uygulandığı ülkelerde de seçim yapılmakta fakat adaylar parti organlarıncı belirlenmekte ve halk tercihinin bu adaylar arasında kullanılmaktadır (Karatepe, 2011: 12).

Siyasi hayatta tek partinin hâkim olduğu siyasi rejimlerin “tek partili rejim” niteliği taşıması için, her şeyden önce bu partilerin örgüt yapılarının, kendilerini destekleyen sosyal sınıf ve gruplara karşı nispi bağımsızlığının olması gerekmektedir (Duverger, 1970: 13).

Tek parti inhisarcıdır, bütün memleket halkına değil, fakat bir zümreye, bir sınıfa veya bir sınıfın muayyen parçasına istinat etmekte, onun menfaatlerini doktrinleştirmekte ve bu doktrini bütün memlekete, hatta memleketler arası bir sahaya tatbik etmekte, onu muzaffer kılmak istemektedir (Tunaya, 1952: 66).

Askeri zafer Mustafa Kemal Paşa'nın siyasi prestijini olağanüstü derecede artırmıştır. Diğer yandan, Mustafa Kemal Paşa, daha milli mücadele sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kurulmuş olan Müdafaa-i Hukuk Grubunun da önderi konumundadır. Fakat bir anlamda muhalefet grubu işlevi yürüten 2. grup da önemli güce sahiptir. 2. grup "milli hâkimiyet" ilkesinin savunulması sayesinde "tek adam" yönetimine karşı olduğunu vurgulamaya çalışmaktadır. Mustafa Kemal Paşa'nın önderi olduğu 1. grup için 2. grup "mürteci"lerden kurulu bir topluluktur ve siyasi iktidar mücadelesinde hesaba katılması gereken en önemli ve güçlü muhalefet akımını temsil etmektedir. Muhalefet grubu, askeri sorunların bir ölçüde çözüldüğü bir sırada, milletvekili seçimine ilişkin yasada küçük değişiklik önermektedir. Buna göre, beş yıl süreyle belirli bir seçim bölgesinde oturmamış bir kişinin milletvekili seçilmesi mümkün olmayacaktır. Bu öneri ise, doğrudan koşulu gerçekleştiremeyen Mustafa Kemal'i hedef almaktadır. Mustafa Kemal Paşa 2 Aralık'ta yaptığı konuşmada, doğrudan kendine yönelik bu siyasi saldırıyı açığa çıkarmış ve öneri ret edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, şahsına yönelik bu girişime karşılık kısa zaman sonra 6 Aralık 1922 tarihinde Halk Fırkası adı altında yeni bir siyasi parti kuracağını açıklamıştır (Koçak, 2002: 88- 89).

İzmir'de hükümetin güdümünde Türkiye İktisat Kongresi toplanmaktadır (Koçak, 2002: 89). 1 Nisan 1923'de seçimlerin yenilenmesine karar verilmiştir. Müdafaa-yı Hukuk Grubu başkanı Mustafa Kemal, seçim dolayısı ile yayınladığı bildiride, TBMM'nin görevini büyük ölçüde yerine getirdiğini ve bu nedenle seçimlerin yenilenmesine karar verildiğini açıklamıştır (Karatepe, 2011: 25- 26). 8 Nisan'da Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başkanı olarak Mustafa Kemal Paşa, seçim dolayısıyla halka yayınladığı bildiride, 9 umde¹⁸yi açıklamıştır (Koçak, 2002: 90).

Daha önce kesintiye uğrayan Lozan görüşmelerine 24 Nisan 1923'de yeniden başlanmıştır. Nitekim Lozan Barışı 24 Temmuz'da imza safhasına gelecektir. Bu sırada yapılan seçimlerde ise, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başarılı olmuş; yeni Meclis büyük ölçüde cemiyetin aday gösterdiği milletvekillerinden oluşmuştur. 2. gruba dahil pek az üye yeniden milletvekili seçilebilmiştir. Diğer yandan, seçimi kazanan az sayıda bağımsız üye de bir süre

¹⁸ Detaylı bilgi için Ekler'e bkz.

sonra yeni kurulan Halk Fırkasına katılmıştır. Ancak yeni Meclisin büyük ölçüde 1. grup üyelerinden oluşması, Mecliste siyasi çatışmaların ve tartışmaların, en azından ilk zamanlar için, ölçüsünü azaltmayacaktır. 9 Ağustos'ta Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyesi bazı milletvekillerinin katıldığı toplantı yapılmıştır. Toplantının amacı yeni kurulması düşünülen fırkanın (Halk Fırkası) nizamnamesini hazırlamaktır. Nizamname 9 Eylül'de kabul edilmiş; Halk Fırkası ise ancak 11 Eylül'de resmen kurulmuştur. Bununla birlikte daha simgesel bir tarih olan 9 Eylül günü Halk Fırkasının kuruluş günü olarak kabul edilmiştir. Yeni fırkanın kuruluş dilekçesi ise ancak 23 Ekim'de Dahiliye Vekiline verilmiştir (Koçak, 2002: 90).

Cumhuriyetin ilanından sonra, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, 20 Kasım'da başvekil ve Halk Fırkası genel başkan vekili İsmet Paşa tarafından cemiyet örgütüne yayınlanan bir bildiriyle, Halk Fırkasına katılmıştır. Cemiyet idare heyetleri bu tarihten itibaren, Halk Fırkasının idare heyetleri haline gelmiştir. Bu arada 11 Ağustos'ta toplanan yeni Meclis 23 Ağustos 1923'te Lozan Anlaşmasını onaylamıştır (Koçak, 2002: 91). Bütün bu yapısal ve siyasi değişimlerin Lozan görüşmeleriyle de bağlantılı bir boyutu olduğu anlaşılmaktadır. Zira 1. Meclisin yapısı, hazırlanmakta olan Lozan Anlaşması'nı onaylayıp onaylamama konusunda risk teşkil etmekteydi.

İlk kurulduğunda (9 Eylül 1923) adı Halk Fırkası olan CHP, 10 Kasım 1924'te Cumhuriyet Halk Fırkası, 1931 yılında ise Cumhuriyet Halk Partisi adını almıştır. Partiyi kurma amacını ilk 1922'de açıklayan¹⁹ Atatürk; CHP'yi, uluslaşma sürecine giren bir ülkenin, sosyal ve ekonomik modernleşmesinin “halkçılık” esasına dayanan bir aracı olarak görmektedir (Sarıbay, b.t.: 37).

3. KEMAL TAHİR'DE İKTİDAR VE PARTİ KAVRAMI

Kemal Tahir'de iktidar vurgusu homojen göndermeye sahip değildir. Kemal Tahir iktidarı olumlu ve olumsuz yönleriyle irdelemektedir. İktidarın olumlu tezahürünü toplumun istikrarını ve sürekliliğini temin eden hâkim, koruyucu, savunucu, bütünleştirici, halkın yararına olan devletle örneklemektedir. Kemal Tahir'in olumlu iktidar imgesinin bir başka yönü ise iktidarla ilgili olan değil, olacak

¹⁹ Yeni bir siyasi fırkanın kurulacağına dair Mustafa Kemal Paşa'nın ilk resmi açıklaması, Anadolu Ajansı'nın 7 Eylül 1922 tarihli tebliğinde yer almıştır (Dursun, 2002: 6).

olan iktidarla ilgili imgedir (Çağan, 2012: 70). Burada bilimsel sosyalizmle beslenmiş, inanç sahibi, ilerici ara zümrelerin iktidara gelmeleri vurgulanmaktadır (Tahir, 1992a: 48).

Kemal Tahir olumsuz karakteriyle iktidarı; devletin despot, buyurgan, biçimlendirici, özgürlüklere imkân tanımayan yanıyla tanımlamaktadır (Çağan, 2012: 70). Kemal Tahir'in Türk toplumunda iktidar tezahürlerinin genel karakterine ilişkin şu tespitleri önemlidir (Tahir, 1992a: 45):

Bizde iktidarlar sürekli olarak her çağda, bazı satılmışların suçsuz halkı aldattıklarını ileri sürerler de halkı-hele satılmışlar tarafından-aldatılamaz hale getirmenin baş ödevlerinden olduğunu neden akıllarına getirmezler, asıl suçun bu getirmemek olduğunu hiç düşünmezler. Kaldı ki böyle bağırان heriflerin, halkı uyaracak gerçekleri saklamakta, halkı aldatanlarla yarışa girdikleri de bir gerçektir. Çünkü bu madrabazların iktidar umudu vardır. İktidarı ele geçirirlerse yapacakları şey, güçleri yettiğince halkı aldatmaktır.

İktidarda olanın yıpranacağını ileri süren Kemal Tahir, yıpranan iktidarın ise nasıl indirileceği konusunda muhaliflerin usta olduğunu söylemektedir. Burada tutulacak iki yol vardır. Bunlardan ilki, köklü reformlarla halka gitmek; diğeri ise, halkın içinde çalışmak, halktan çıkacak yeni idareci kadrolarla halka dayanmaktır. Eski iktidarın yürüttüğü politikaları değiştirmemek; haksızlığı, kanunsuzluğu, hırsızlığı, devlet-hükümet nüfuzunu kötüye kullanmayı sürdürmeye sebep olmaktadır (Tahir, 1994: 102).

Kemal Tahir hangi bahaneyle gelirse gelsin, baskı rejimlerine asla tahammül edememektedir. Kemal Tahir'e göre, iktidarda bulunanlar kapalı rejim istemektedirler. İktidarın eline düşen halk ise açık rejim, hürriyet ve demokrasi istemektedir. "Rezil iktidarların kapalı rejim istedikleri sıralarda, bazı rezillerin 'iyi niyetle' olursa olsun kapalı rejimden yana olmaları, kırbaçlı namussuz istemeleri, kimlere hizmet ettiklerini açıkça meydana koyar." Nitekim Kemal Tahir'e göre, hürriyetin gerekli olduğu dönemde kavga açmak, düşman aldatmacasıyla yenilgisi kesin kavgaya sürüklenmek şuurlu halk düşmanlığından yani, "düşmana satılmışlıktan gelmiyorsa, namussuzluk eğiliminden ya da kudurgan aptallıktan" gelmektedir (Çelik, 1974: 494).

Kemal Tahir'e göre Türk milletinin parti tutmasının iki şekli vardır. Bunlar ise,

.... Birincisi... Eli sopalı rezil iktidarlara karşı, kim çıkarsa çıksın, onu mutlaka tutar... Onu bu yoldan yere çalmak ister. İsterse bu iş, çeteler arası boğuşma olsun! Bahtını mutlaka dener bizim milletimiz... Böyle sıralarda eli sopalıları karşı çıkanın kişiliği hiç umurunda değildir. Baskı biraz azalsın da nolursa olsun! Çünkü bizim millet, dış görünüşündeki aldaticılığa rağmen, hürriyetsizlikten iğrenir. Çünkü, tarihinde, Batı'dakine benzer kölelik dönemi yaşamamıştır. Yani ne köle olmuştur ne de köle çalıştırmıştır. Bunun için her çeşit hürriyetsizliği insanlık onuruna hakaret sayar. Aslında halklarına baskı yapan idareler, isteseler bile halkçı olamamış pis idarelerdir. Halkçı olamamak, soygunculuktan, bir de yeteneksizlikten gelir. Ya da soyguncularla, yeteneksizlerle başa çıkamayacak kadar hayvan olmaktan... Bunlar, bir de hadlerini bilmeden, baskı yapmaya yeltenirlerse bizim millet onları katiyen bağışlamaz. Ayaklanıp tepelenmemesine aldanmamalı... Baskıcıları er-geç bitireceğine güvendiğindendir. Tarihimizde bunların iflah olmuştur hiç yoktur. Rezillikle gitmişlerdir. Hepsini de mutlaka kendi pisliklerinin içinde boğulmuşlardır.

İkincisi.... Önceden hiç denenmemiştir. Gayet bunaltılı bir geçitte apansız karşısına çıkarılmıştır. Bizim millet, ondan iyilik umar. Bu umut katiyen herifin söylediği palavralarla ilgili değildir. Eski pislığe karşı, yeni çıkanı tutar bizim millet, iktidara gelene kadar... Fakat iktidara geldiğinin haftasında, tarihsel deneylerinin verdiği sezgi gücüyle ne mal olduğunu hemen anlar herifin... Umduğunu bulamadıysa, hemen kabuğuna çekilir. Ortalığı madrabazlara bırakır. Yani, herifi acıklı kaderiyle, yani rezillikleriyle baş başa bırakır. Biz aydınlar gibi, kendi kendini kandırıp tekrar tekrar aldanmaz. Boş yere tekrar tekrar umuda kapılmaz.

şeklinde sıralanmaktadır (Tahir, 1973: 133- 134).

“*Partisizlik bir burjuva fikridir. Partililik, sosyalist fikridir*” (Tahir, 1991: 238) diyen Kemal Tahir’in parti hakkındaki değerlendirmelerinde sosyalizm etkisini de gözlemlemek mümkündür.

4. KUVAY-I MİLLİYE VE MİLLİ MÜCADELE

İtilaf devletleri Mondros Ateşkes Anlaşması imzalandıktan sonra daha önce aralarında paylaştıkları yerleri işgal etmeye başlayıp aynı zamanda Milli Mücadele sırasında Anadolu’daki ayrılıkçı hareketleri cesaretlendirmişler, Şark bölgesinde bir Ermeni ve Kürt devletleri kurma faaliyetlerine destek vermişlerdir.

Kemal Tahir milli varlığa zararlı cemiyet olan Kürt Teali Cemiyeti’nden bahsetmektedir. Kürt Teali Cemiyeti büyük bir mıntıkanın İmparatorluktan ayrılması için yabancılardan destek istemektedir. Aynı zamanda, Anadolu’nun pek çok şehrini İngiliz, Fransız ve İtalyanların, Çatalca’ya kadar Trakya’yı da Yunanlıların alacağı söylenmektedir. Bütün demiryollarına, limanlara işgal ordularınca el konulmakta, İstanbul’da uzun zaman gizlenmek imkânı olmadığı gibi Anadolu’da sığınacak yer de pek kalmamıştı (Tahir, 1971: 149).

Mütareke döneminin ilk gizli direniş grubu, İstanbul'da kurulan Karakol Cemiyeti'dir. M.M grupları ise Müdafaa-i Milli cemiyetleridir. M.M. grupları ile Karakol Cemiyeti'nin ilişkisi bulunmaktadır (Tahir, 1973a: 215). Kemal Tahir romanlarında ise, Karakol Cemiyeti ve M. M gruplarından şu şekilde bahsetmektedir:

—Karakol ne demek?

—Kara, Kara Kemal'le Kara Vasıf'ın KARA'SI, Kol da bildiğimiz kol!

...Karakol derneğinin tüzüğünü, genel yönetmelik taslağını vereyim de oku!

... Bizim küçük efendi, Kara Kemal Bey tevkif edilmeseydi, çoktan tamamlanacaktı da basılmış bile olacaktı. Merkezin kimlerden kurulduğu, kaç kişi olduğu, nerede, ne zaman toplandığı, kimlerce, nasıl seçildiği hep gizli... Birisinin gizliliği bozacağından kuşulanıldı mı, tak... Yallah... Lamı cimi yok... Milisler ordu düzeniyle yönetilecek... Başkomutan, Genelkurmay... Bunlar da birbirini tanımayacak... (Tahir, 1971: 115- 116).

—Ne karışık işler... Bizim hükümet ne yapıyor buna karşı?

—Hiç, debeleniyor. Damat Ferit'i tanıyanlar, "Bu kez batmayacak bile olsaydık bu herif ne yapar yapar Batırırdı" diyorlar. Bereket versin ilk sersemlikten kurtuluyoruz galiba... Şurada burada toplanmalar başladı. Bilmem gazetelerde okuyor musunuz? Batı Trakya'da Paşaili heyeti kuruldu. Kilikya'da Kilikyalılar Derneği, İstanbul'da Şark Vilayetleri Müdafai Hukuk Cemiyeti, İzmir'de, Trabzon'da, Tarsus'ta, Rize'de, Adana'da başkaca savunma dernekleri meydana getirildi. Önemli fırkalar da doğdu, Sulh ve Selameti Umumiye Fırkası, Osmanlı Mesai Fırkası, Türkiye Sosyalist Fırkası...

—Hiç yoktan iyidir gene... Bizim asıl güvenimiz... Faruk sesini alçalttı. Yeni bir grup kuruluyor yüzbaşım.

-Karakol mu?

—Karakol başka... M. M. Grubu... Yani Milli Müdafaa... Kurucuları subaylar... Güvenilir başıbozukları da çalıştıracaklarmış.

—Genelkurmayın haberi var mı bundan?

—Var ama, kötüsü gelirse yok diyecek... (Tahir, 1971: 167- 168).

Kemal Tahir'e göre 1918 sonrası tablo, "ölen Osmanlı İmparatorluğu" tablosudur. Tepeden tırnağa yara içindeydi çıplak gövdesi, kolları bacakları, iki yana açık arka üstü yere serilmişti. Samsun'daki Pontus çetelerinden, Kafkasya'da Antraniğin Ermeni ordusuna, Musul'daki İngilizlerden, Adana'daki Fransızlara, Antalya'daki İtalyanlardan, Manisa'daki Yunana kadar, her yanını bir canavar didikleemektedir. Başına demir tırnaklı kartallar çullanmaktadır. Anzavur gibiler kangren olmuş yarasında, doymaya çalışan kendi kurtlarıdır. Bu durum kanser hastalığı gibi adeta Osmanlı'yı içten parçalamaktadır. Herkesin, kendi kasabasında, kendi mahallesine, mahallesinde kendi evine, kendi evinde kendi yatağına çekilmesi

bu çürüyüp dağılmanın sonucudur. Yüzde yüz gerçek olan bu ölümü görmezden gelmeye çabalayarak kendilerini aldatanlar, yani uzatmalı onbaşının Millici Gavuru dediği herifler, yıllardır, sargısız yaralarından kanını oluk gibi akıtarak kıtalardan kıtalara atılmış bu bahtsız ölünün soğumuş gövdesinde, minimini bir sıcaklık, belli belirsiz bir seyirme ummaktadır (Tahir, 1971: 478).

15 Mayıs 1919’da İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Kemal Tahir’e göre, “İttihatçı kodamanlar” kaçmakta, işgal edilen İstanbul’da savaş zenginleri birer kuytuya sinip paralarının üstüne oturdukları için, ortada, yok pahasına mülk değil, cevahir alacak kimse kalmamıştır. Buna karşılık “1919 yılında, barış yüzde yüz” derken Yunanlıların İzmir’e asker çıkardığı Anadolu’da yer yer çarpışmaların başladığı duyurulmaktadır (Tahir, 1973a: 6- 7).

İzmir Yunan bayraklarıyla tepeden tırnağa bürünmektedir (Tahir, 2011: 193). Kemal Tahir, *Bir Mülkiyet Kalesi* eserinde ise, durumu şu şekilde ifade etmeye çalışmaktadır:

İzmir tarafından bazen kötü, bazen iyi haberler gelmekteydi. Bir kere kendisini orada az kalsın lüzumsuz yere bırakacak herifler bir halt karıştıramamışlardı. 17’nci Kolordu kumandanı Nadir Paşa, karargâhıyla beraber, maiyetindeki iki alayı, tek kurşun atmadan Yunan’a teslim etmişti. Ağız haberlerine inanılırsa bu fırkanın 172’nci Alayı Ayvalık’taymış. Kumandanı Kaymakam Ali Bey... Yunan’a mukabele etmiş... Dövüşmüşler. 12-13 gündür Yunan’ın her tarafı kollarını sallaya sallaya işgal ettiği haberleri geliyordu (Tahir, 2011: 206).

İzmir’in işgaline ahali karşı çıkmış, teslim olmamış, işgali ve işgalin haksızlığını bütün dünyaya anlatmak için Redd-i İlhak Cemiyeti kurulmuştur (Tahir, 2011: 199- 206). Kemal Tahir’e göre Yunanistan’ın İzmir’e birkaç tümen çıkarması tamamıyla sömürge olmuşluk hali değildir. Yunanistan’a yenilmiş dahi olursa, Yunan sömürgesi olunamaz. Çünkü sömürge olmanın şartı tarihsel derinliklerde aranmalıdır. Nitekim Kemal Tahir’e göre dövüşçü Anadolu halklarının kendilerini bir an bile Yunan sömürgesi saymayacakları tarihsel gerçektir (Tahir, 1992b: 305). İzmir’in Yunanlılar tarafından işgali Kuvay-ı Milliye hareketinin doğmasını kolaylaştırmıştır.

İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi üzerine Çerkez Ethem ve Yüzbaşı Tevfik gibi komutanlar örgütlenmeye başlamışlardır. Çerkez Ethem aynı yıl Salihli cephesini kurarak kendini cephe komutanı ilan etmiş, emrindeki kuvvetlere de Kuvve-i Seyyare adını vermiştir. Kemal Tahir Kuvay-ı Seyyare hakkında şu

düşünceleri dile getirmektedir: “*Halbuki, Kuvayı Seyyare hiçbir iş yapmamış, yapmaya muktedir olmadığını da ilk anlarda göstermiş, emre itaat şurada kalsın, kendisini daima tehlikeden uzak bulundurmaya gayret etmiştir*” (Tahir, 1977: 323).

Kuvay-ı Milliye, Halifelik ile beraber Padişah’ı kurtarmak amacını devleti, milleti, vatanı kurtarmak amaçlarıyla başından beri iyice karıştırdığı, bundan başka hiçbir toplumsal dünya görüşüne dayanmadığı için gidişinde çeşitli zikzaklar göstermemekte, sonunda, büyük zafere rağmen toplumsal değişimi kesinlikle sağlayamamaktadır (Tahir, 1992: 135). Kemal Tahir’e göre Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan bütün kadroların hemen hepsi, saraya karşı azınlığın örgütlenmesi olduğu halde, Kuvay-ı Milliye kadrosu, daha ilk baştan saraya karşı olmadığını açıkça söylemekte, tersine sarayı kurtarmak görevini üstlenmesinden başka, dış düşmana karşı olduğunu yine açıkça belirtmekte, anti-emperyalist bir kadrodur. Bu anti-emperyalist yapısını hazırlayan, elbette rezil Mondros Mütarekesi koşullarıdır. Bu mütareke, Osmanlı İmparatorluğu’nu kesin biçimde tasfiye edip Türklere Anadolu’nun ortasında boğulmuş birkaç vilayet bırakınca, o güne kadar içte, saraya karşı Batıcılık, özgürlük, meşrutiyetçilik üstünde oynayan kadrolar, içeride bu istediklerini verebilecek bir saray kalmayınca, emperyalist güçlere karşı bir kadroya dönüşmektedir (Bozdağ, 2003: 72).

Birinci Dünya Savaşı’nda yenilip imparatorluğun yok olmasında rol oynamış İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri ve ileri gelenleriyle, İttihatçılığa koşulmuş ve ordusuz kalmış subaylar, Ermeni göçünün yaygın olduğu illerin ileri gelenleri, idealist aydınlar, öğretmenler ve her çağda maceraya koşan birtakım başıbozuklar için hedef, bağımsız bir devlet haline gelmek yahut yenisini kurmaktır! İttihatçı olup da takıma katılanlar, bir zaman, sorumluluklarında kaybettikleri devleti yeniden kurabilirse, vicdan azabından kurtulacaklar; ordusuz, görevsiz, işsiz kalmış subaylar, varlıklarını icra edebilecekleri bir ordu ile ülkeyi düşmandan kurtaracaklardır. Bir virtüöz için keman ne ise, bir subay için ordu odur. Her ikisi de sanatlarını, bu vasıtalarla icra ederler (Bozdağ, 2003: 72). Buna, idealist aydınlarımızı, yiğit öğretmenlerimizi, namuslu bürokrasi takımını eklemek gerekir. Böylece, Kuvay-ı Milliye çok yönlü, ama tek hedefli bir kadro hareketidir. Hedef, emperyalizmin haysiyetsiz saldırısını durdurmak, güçlü ve bağımsız bir devlete kavuşmaktır (Bozdağ, 2003: 73).

Bozdağ (2003: 73) ile sohbetinde Kemal Tahir, Kuvay-ı Milliye’yi halk hareketi olarak görmediğini ifade etmektedir. Nitekim Tahir’e göre, Kuvay-ı Milliye, halk hareketi olsaydı, İstiklal Mahkemeleri’nin kurulmasına gerek kalmazdı. Kuvay-ı Milliye bir halk hareketi olsaydı, Sakarya Savaşı, bir subay savaşı olmazdı. Kuvay-ı Milliye bir halk hareketi olsaydı, Mustafa Kemal Paşa, Büyük Millet Meclisinin karşısına dikilip; “Savaşı kazanabilmekliğim için, Büyük Millet Meclisi olarak mevcut gücünüzü -belli bir süre için- bana devretmeniz gerekir, başka türlü sorumluluk kabul edemem!” demezdi.

Kemal Tahir Kuvay-ı Milliye’yi konu alan *Yorgun Savaşçı*’yı neden yazdığını şu şekilde açıklamaktadır:

“Yorgun Savaşçı” ya, Kuvay-ı Milliye’nin günlerini konu olarak alıyorum. Bekir Sami’nin Batı Anadolu’yu örgütlemek ve direnme kurmak için yaptığı girişimler, Bursa’ya çekiliş, Ankara Hükümetinin olaylara el koyması... Romana mihver olarak bir Cehennem Yüzbaşı koymak istiyorum. Aslında bu Cehennem Yüzbaşı, Kanal hareketinde gerçekten vurulmuş, yaman bir asker!.. Romanın dramdaki adamı bu olacak!..

Cehennem Yüzbaşı aslında, ordusuz kalmış dövüşken askerin dramını sergileyecek... Politikaya karışmadığı, devletin yüksek çıkarları için dövuştüğü, her türlü yokluğa, çaresizliğe dayanarak canını hiçe saydığı halde, bir yerde devleti ve ülkeyi yitirmiş olmanın büyük şaşkınlığını yaşayarak... buna, küçük ve orta rütbeli subayın görev tutkusu da diyebilirsiniz... Savaşı devlet çıkarır, halk yapar; ama sorumlusu subaydır. Bu çetrefil durum, subayın dramını kurar. Elinde bir ordu varsa, has subay için bir sakınca yoktur; devletini ölünceye kadar korur. Ama devleti yıkılmış, ordusu dağılmış halkı savaş yılgınlığına düşmüşse, işte burada zordur subayın işi!.. Cehennem Yüzbaşı bu zorlukların içinde debelenecek ve savaş yılgınlığının karabulutlarını dağıtmaya çalışacak... Roman, Ankara’da Meclis kurulup hükümet çalışmaya başlayınca sona erecek. Çünkü dram burada sona eriyor. Bundan gerisi bildiğin savaştır (Bozdağ, 2003: 75- 76).

Kemal Tahir’e göre, Kuvay-ı Milliyeciler güçsüz değiller fakat, güçleri üniformalı düşman karşısında bulunmadıkça “yırtıcı atılmalıktan”, sonuna kadar aralıksız kovalamak hırından gelmez! Bunlar kendileri de farkında değillerdir, fakat son hesaplaşmada, durgun ve hayalperver adamlardır. Gerçeğin yerine kolayca uydurmayı koyup kendilerini aldatarak rahatlamayı, yadırgamazlar. Oturup sabırla beklemeyi, sabırla acı çekmeyi, yoksulluğun her çeşidine katlanmayı bilirler. “Türkçesi, Anadolu milletinin yetiştirdiği çilekeş dövüşçülerimiz... Soylu korkmazlıklarıyla, hesaplara sığmaz direnişleriyle tarih yapan, ama yaptıkları tarihe sahip çıkmasını pek de bilmeyen bizim insanlarımız...” (Tahir, 1973: 234- 235).

Kemal Tahir'e göre, Kuvay-ı Milliyeciler öylesine gözleri kin bürümüş adamlardır ki, her şeyin kaybolduğunu anladıkları anda Bolşevik olacaklardır. Bu hususta kesin delillerimiz var. Zaten gizli kapaklı bir şey değildir. "Gerekirse Bolşevik değil, şeytan bile oluruz" diye açıkça söylemektedirler (Tahir, 1973a: 343).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Anlaşması'nı takiben yurdun çeşitli yörelerinde kurtuluşu amaçlayan dernekler kurulmakta ve kongreler toplanmaktadır. Bu kongrelerde önce düşmana karşı savunma için örgütlenme gerçekleştirilmekte, sonra da örgütlerin eylem biçimleri saptanmaktadır.

Erzurum'da çalışmalarını tamamladıktan sonra Mustafa Kemal Sivas'a geçip orada kongre toplamaktadır. Ayrıca Sivas Kongresi'nde yerel kuruluşları Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirmektedir (Tahir, 2011: 223).

Kemal Tahir'in Milli Mücadele'nin başlangıç dönemine dair tespitleri oldukça ilginçtir. Tahir'e göre, emperyalistler, Anadolu Savaşı boyunca Kuvay-ı Milliyecilere, doğrudan doğruya hiçbir zorluk çıkarmamakta; hatta bu takımı para bakımından, silah bakımından desteklemektedirler. Fransızlar, Fransızlara sövmemek şartıyla Sivas Kongresi'nin kurulup başarıya ulaştırılması taraftarıdır. İtalyanlar, Anadolu çetelerini Yunanlılara karşı açık olarak desteklemekte, İngilizler İstanbul'u sıkboğaz ederek (özellikle Millet Meclisi'ni basmak suretiyle) padişah-halifeyi soluk almaz hale getirmek ve Ankara'ya bir de Millet Meclisi ikram ederek durumu meşrulaştırmanın yolunu bulmaktadırlar. Bu arada, federasyon teklif eden Suriye'yi, Mustafa Kemal-Faysal anlaşması Misak-ı Milli dışarısında bırakmakta, Fransızlara bir sömürge hediye etmektedir. Sivas Kogresi'nde sadece Padişahın lafını edip halifeden hiç söz açmamaktadır. İngiliz-Kuvay-ı Milliye anlaşmasının iki temel dayanağı ve şartı bulunmaktadır: Birisi, Osmanlılıktan (Osmanlı mirasından) vazgeçmek, diğeri halifeliği tamamıyla bırakmaktır. Bu arada mandacılar, memlekete yabancıları çağırarak suçlanmaktadır. Oysa Osmanlı mandacıları, iç ve dış ihanete karşı İmparatorluğun bu darboğazda parçalanmasını önleyerek geçirmesinin çeşitli yollarını aramaktadırlar. Manda isteğinin tek şartı, İmparatorluğun temasını kavrayan bir idaredir. Bütün bu işlerin gürültüsüz, patırtısız çevrilmesi için ilk iş olarak,

“İhaneti Vataniye Kanunu” çıkarılmakta, İstiklal Mahkemeleri kurulmaktadır (Tahir, 1992: 282- 283).

Antalya-Konya bölgeleri İtalyanların; Antep, Maraş, Adana Fransızların; Samsun tarafları İngilizlerin, Zonguldak Fransızların işgali altındadır (Tahir, 1973a: 84). Gümrü Anlaşması TBMM’nin uluslararası alanda imzaladığı ilk anlaşmadır. Kazım Karabekir XV. Kolordu ile Sarıkamış, Kars, Ardahan, Artvin, Batum ve Iğdır’ı alıp Gümrü’ye girince Ermenistan anlaşma yapmak zorunda kalmıştır. Bu anlaşma ile Sevr Anlaşması’nda ön gören maddelerin kabul edilmediğinin altı çizilmektedir (Tahir, 1971: 248- 249).

Kemal Tahir’in eserleri üzerinden ele aldığı konular bakımından tarihi kronoloji izlenirse ele aldığı diğer konu başlığı İstanbul’un işgalidir. 1920 yılında düşman işgali altında İstanbul’un durumu adeta içler acısıdır. 400 ev, 9 dükkân, 2 cami, bir Kilise, bir karakol yanmaktadır. Son 10 yıl içinde ise İstanbul’da 29 yangında 50.000 ev yanmıştır (Tahir, 1973a: 26). Genç kızlar ise adeta kendilerini satmaktadırlar. Bunun sonucu olarak ise, hastalıklara yakalanmakta ve yetkililer ise ne yapacaklarını bilememektedirler (Tahir, 1973a: 27). Gazeteler savaşta cephelelerden dönmeyen asker ve cinayet haberlerine yer vermektedir (Tahir, 1973a: 27- 29). Kemal Tahir, romanlardaki kahramanı Kamil Bey üzerinden İstanbul’u şu şekilde tasvir etmektedir: “İstanbul, pencereden görüldüğü kadarıyla, ağır yaralar alarak yere serilmiş bir erkek gövdesine benziyor; gezgin satıcıların, akşam alacasının derinliklerinde, yükselip alçalan anlaşılmaz sesleriyle sanki inliyordu” (Tahir, 1973a: 34).

16 Mart 1920 günü İngilizler İstanbul’u işgal etmişlerdir. Zaten işgal altında olan İstanbul tekrardan işgal altına alınmıştır (Tahir, 1973a: 81-82). İstanbul’un işgaliyle beraber İngilizler Mebusan Meclisini basarak mebusları sürgüne göndermişlerdir (Tahir, 1973a: 84). Kemal Tahir’e göre işgal, İstanbul’a baskın gibi apansız gelmiştir ve Türk’ler bunu hak ettiklerini asla kabul etmemektedirler (Tahir, 2011: 230). Kemal Tahir, *Esir Şehrin İnsanları* eserinde İstanbul’un sosyete çevresinin görüşlerinden bahsetmektedir. Ona göre, İstanbul’un sosyete çevresinin ülkenin gidişatından haberi yoktur. Yurdu saldırgan düşmana peşkeş çeken padişah ve halife olan kişiye sırf geleneksel ve bireysel çıkarları için bağıdırlar. Çünkü

sürdürdükleri lüks hayat ancak padişahın ayakta kalması ile mümkündür. Bu sosyete sınıfı, İttihatçılara tamamen düşmandır. Onlara göre İstanbul’u İngilizler değil de Kuvay-ı Milliciler işgal etmektedirler. İnançlarına göre bütün kötülükler subayların, paşaların başı altından çıkmaktadır. Bunlar dövüşmekten başka bir şey bilmeyen alık heriflerdir. Aptal gibi yenilmişler, askerliği de yüzlerine gözlerine bulaştırmışlardır. Memleketi bu hale getirmenin sorumluluğunu İttihatçıların üstlenmesi gerekmektedir. İngilizler 1914’de onlara savaşa girmemeleri konusunda yalvarsalar da onlar savaşa girmeyi seçmişlerdir (Tahir, 1973a: 82).

Kemal Tahir’in eserlerinde ele aldığı Milli Mücadele döneminde önemli bir diğer olay zinciri ise muharebeler dönemidir. Fakat söz konusu muharebelerle ilgili olarak yazarın söylemlerinde tutarsızlıklar olduğu da bir gerçektir. Bu tutarsızlıkların sebebini muhtemelen yazarın notlarını ve eserlerini verdiği zaman dilimi farklılığında aramak gerekir. Nitekim Kemal Tahir’in daha önce tavizsiz bir şekilde savunduğu bazı görüş ve fikirleri sonradan terk ettiği de bilinmektedir. Tarihi olaylar konusunda da dönemsel değişkenlikler yaşamış olması muhtemeldir.

Kemal Tahir, *Esir Şehrin İnsanları* eserinde I. İnönü Muharebesi’nin üç gün üç gece savaşarak düşmanın yenilgiye uğratıldığından, ağır kayıplar verdirildiğinden bahsetmektedir (Tahir, 1973a: 227). Yine muhtelif yazılarında İnönü savaşlarından övgüyle bahsederken, zafer kazanmayı bayram kutlamalarıyla kıyaslarken (Tahir, 1974: 20), başka bir yazısında; aydın Osmanlı’lar arasında “İnönü Zaferi” diye bir şey konuşulması, “ecdadı Viyana önünde dövüşmüş bir millet efradı” olarak acıklıdır. Birkaç bin kişilik “büyücek bir çete çarpışması” zafer değil; Yunan keşif kolunu çekilmek zorunda bırakmaktır (Tahir, 1973a: 342), diyerek bir tutarsızlık göstermiştir.

Kemal Tahir’e göre; Mili Mücadele genç, yaşlı, çocuk, kadın, erkek bütün bireyler ile birlikte kazanılmıştır. I. İnönü zaferinden sonra Avrupa devletleri Londra’da bir konferans yapmaya karar vermişlerdir. Konferansa Osmanlı Devleti ve Yunanistan’ın yanı sıra, Ankara hükümetinin temsilcisi de davet edilmiştir. Osmanlı Devleti Tevfik Paşa’yı görevlendirmiş, Ankara hükümeti ise Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey’i görevlendirmiştir (Akbiyık, 2010: 266). Kemal Tahir, *Esir Şehrin İnsanları*’nda durumu şu şekilde izah etmektedir:

Londra Konferansı'ndan...

—Bu İngiliz'in işinde bir iş var ya bilmem nasıl bir iş var!

—Millicileri çağırınca mı işin içinde iş oluyor, aklına kurban olduğum?

—İngilizlerin işi akıl ermekten çıktı arkadaş! Bu herif padişahın yanı sıra burasını yeniden işgal edip padişahın dayanağı Millet Meclisi'ni kapatmayacaktı. Padişahın yanı sıra Mustafa Kemal'le çatışan Ali Rıza Paşa kabinesini “filan filan nazırları değiştireceksin” diye sıkıştırıp çekilmeye zorlamayacaktı. Bunlar hep padişahımıza karşı oyunlar... İngiliz, padişaha karşıysa İngilizle boğuşan Mustafa Kemal'in padişahla çekişmesi ne demek? (Tahir, 1973a: 98- 99).

Kemal Tahir eserlerinde Kurtuluş Savaşı'nı, anekdotlarıyla birlikte, detaylı bir şekilde ele almıştır (Tahir, 2011).

Düşman ordusunun imha edilmesi hatta başkomutanlarının esir edilmesi akabinde 9 Eylül 1922'de İzmir'in kurtarılması ve nihayetinde 18 Eylül itibarıyla Anadolu'nun tamamıyla düşman kuvvetlerinden temizlenmesi barış görüşmelerinin başlamasına zemin hazırlamıştır. 11 Ekim 1922 Mudanya Mütarekesi bunun ilk adımı olmuştur (Tahir, 2011: 442). Cephedeki mücadelelere asıl noktanın konulacağı yer ise Lozan olacaktır.

Lozan Barış Konferansı notasının İstanbul hükümetine de gönderilmesi üzerine ilk önce yakın arkadaşları ile konuşan Mustafa Kemal, 1 Kasım 1922'de Mecliste uzun bir konuşma yapmış; İslam tarihi ve Osmanlı ile ilgili konuşmasında saltanatı anlatmıştır. Sonra, kanun teklifi Meclise sunulmuş, böylece halifelik ile saltanat birbirinden ayrılıp, saltanat kaldırılmıştır. Mecliste, Mustafa Kemal'in, saltanatı lağvedeceği hakkında telaşlı ve heyecanlı propagandalar başladığı zaman, Rauf Bey, Gazi'nin Meclisteki odasına gelerek mühim bazı hususa dair görüşmek istediğini, akşam Keçiören'de Refet Paşa'nın evine giderse daha güzel konuşabileceklerini söylemiştir. Mustafa Kemal ise bu teklifi kabul etmiş; Ali Fuat Paşa'nın da hazır bulunmasına razı olmuştur. Refet Paşa'nın evinde dört kişi içtima etmektedir. Rauf Bey uzun bir mukaddimeden sonra maksadını şu şekilde ifade etmiştir:

-Meclis, makam-ı saltanatın ve belki de halifenin ortadan kaldırılmak noktai nazarının takip edildiği endişesiyle muzdariptir. Sizin ve sizin ileride alacağınız vaziyetten şüphe etmektedir. Binaenayleh Meclisi ve dolayısıyla efkârı umumiyei tatmin etmeniz lüzumuna kaniyim.

-Rauf Bey'e öfkeli bir sesle sordu:

-Sizin saltanat ve hilafet hakkındaki kanaat ve mütalaanız nedir?

-Ben makam-ı saltanat ve vicdanen ve hissen merbutum. Çünkü benim babam padişahın nan ve nimetiyle yetişmiş, Osmanlı Devleti'nin ricali sırasına geçmiştir. Benim de kanımda o nimetin zerrati vardır. Ben nankör değilim ve olamam.

Nihayet fikrine müracaat edilen Ali Fuat Paşa, Moskova'dan yeni geldiğini, vaziyeti, efkar ve hissiyat-ı umumiyeyi lüzumu derecede tetkike henüz vakit bulamadığından bahsederek görüşülen mesele hakkında kati bir fikir ve kanaat dermeyeran etmekte mazur olduğunu ifade etmektedir (Tahir, 2011: 446- 448).

Mustafa Kemal Meclis'teki konuşmasında hilafeti saltanattan ayıracaklarını duyunca; Rauf Bey ve Refet Bey bu durumu kabullenememişlerdir. Mustafa Kemal ise, onları ikna etmek için sabaha kadar uğraşmıştır.

Nihayet Osmanlı İmparatorluğu'nun münkariz olduğunu, yeni bir Türkiye Devleti'nin doğduğunu, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile hukuk-u hükümrânının millete ait bulunduğunu ifade eden bir takrir hazırlandı, sekseni mütecaviz mebusa imza ettirildi. Bir takrir, okunduktan sonra, ciddi olarak muhalif vaziyet alanların başında, Mersin Mebusu Miralay Selahattin Bey'le, Ziya Hurşit Bey görüldü. Bunlar saltanatın lağvolunmaması kanaatında bulunduklarını açıkça ifade ettiler. 31 Teşrinievvel 1922 günü Meclis içtima etmedi. O gün Müdafaa-yı Hukuk Grubu içtimaı oldu. Bu içtimada, Mustafa Kemal Paşa Osmanlı saltanatının lağvının zaruri olduğu hakkında beyanatta bulundu (Tahir, 1973a: 450- 451).

Mustafa Kemal kanun teklifinde bulunduktan sonra Meclis kürsüsünden Saltanat ve Hilafetin Osmanlı'ya nasıl geldiği İslam tarihinde ne anlam ifade ettiği ile ilgili uzun bir konuşma yapmıştır. İslam ve Türk tarihinden tutturarak hilafetle saltanatın ayrılabilceğini, hâkimiyet ve saltanat-ı milliye makamının Türkiye Büyük Millet Meclis'i olabileceğini tarihi vakalara dayanarak ifade etmiştir. “Hülagu'nun Halife Mu'tesem'i çuvala koyup katırkuyruğuna bağlayarak öldürdüğünü ve bu suretle dünya yüzünde fiilen hilafete hitam verdiğini ve 924 Hicri tarihinde Mısır'ı zapt eden Yavuz, orada unvanı 'halife' olan bir mülteciye ehemmiyet vermeseydi hilafet unvanının zamanımıza kadar miras bulunmayacağı” nı anlatmıştır. Önündeki sıranın üstüne çıkarak, yüksek sesle konuşmaya başlamış ve:

—Efendim hakimiyet ve saltanat hiç kimse tarafından, hiç kimseye 'ilim icabıdır' diye müzakere ile münakaşa ile verilmez. Hakimiyet, saltanat kuvvetle, kudretle ve zorla alınır. Osmanlıları, zorla Türk milletinin hakimiyet ve saltanatına el koymuşlardı. Bu tasallutlarını altı asırdan beri sürdürmüşlerdi. Şimdi de Türk milleti, bu mütecavizlerin hadlerini bildirecek hakimiyet ve saltanatını isyan ederek kendi eline, bilfiil almış bulunuyor. Bu bir emrivakidir. Mevzubahis olan: “Millete saltanatını, hakimiyetini bırakacak mıyız?” meselesi değildir. Mesele zaten, emrivaki olmuş bir hakikatı ifadedden ibarettir. Bu behemehal olacaktır. Burada içtima edenler, Meclis ve herkes, meseleyi tabii görürse, fikrimce muvafık olur (Tahir, 1973a: 451- 452).

şeklinde cümlelerini kullanmaktadır

1 Kasım 1922’de verilen kanun teklifi aynı gün kabul edilmiştir. Bütün itirazlara rağmen saltanat kaldırılmış ve Mustafa Kemal itiraz edenleri biraz da sertlikle ikna etmiştir.

Kemal Tahir, Vahdettin’in anlatıldığı gibi altın ve hazinelerle kaçmadığını eğer öyle olsaydı neden kutsal emanetleri almadığını söyleyerek onun kaçmaya zorlandığını ifade etmektedir:

General Harrington imzalı bir beyanname, rezaleti şöylece dünyaya ilan etmişti: Resmen beyan olunur ki, zatı şahane vaziyet-i hazıra neticesinde hürriyet ve hayatını tehlikede gördüğünden bütün İslamların halifesi sıfatıyla İngiliz himayesini ve aynı zamanda İstanbul’dan başka yere naklini talep etmiştir. (Galinba İngiliz lüğatinde “istirham” ın karşılığı “talep” idi.) Zatışahane’nin arzusu bu sabah ifa olunmuştur. (İngilizcede “zatışahane” herhalde “rezil” karşılığı olmalı). Türkiye’deki İngiliz kuvvetlerinin Başkumandanı General Sör Çarls Harrington, zatışahane’yi almaya giderek bir İngiliz harf sefinesine kadar kendisine refakat etmiş ve zatışahane vapurda Bahr-i Sefit Filosu Umum Kumandanı Amiral Sör Döbrük tarafından istikbal edilmiştir. İngiltere Fevkalade Komiser Vekili Sör Noyl Henderson zatı şahane’yi sefinede ziyaret ederek Kral Beşinci Corc’a bildirilmek üzere arzularını sormuştur. General Harrington, Ulviye Sultan namında bir kadına, birde Fransızca bir mektup yollamıştı:

Sultan Hanımefendi Hazretleri, el’an Malta’ya yaklaşmakta olan Zat-ı Hazret-i padişahiden, ailesi ahvalinden malumat ricasını havi bir telsiz aldım. Bu babda, geçen cumartesi Yıldız’dan malumat almış ve kadın efendi hazretlerinin kemal-i afiyette şadan olduklarını öğrenmiş ve derhal zatı şahane’ye arz etmişim. Eğer aile-i şahane hakkında malumat lütfederseniz, onu derhal zatı şahane’ye arz etmekle bahtiyar olurum...Vesaire vesaire...

İngiliz gemisine “Bütün İslamların Halifesi” olarak kapağı attığı halde, “Nalını Şerif”, “Misvakı Şerif”, “Sakalı Şerif”, “Hırkayı Şerif”, “Hasırı Şerif”, “İbriki Şerif” ve ilahahir “Şerif” diye yat olunan mübarek emanetleri koltuklayıp def olmamıştı (Tahir, 1973a: 461).

Bu yüzden 18 Kasım 1922’de Meclisin çoğunluğunun oyuyla Abdülmecit Efendi halife olmuş ve 3 Mart 1924’e kadar bu makamda kalmıştır (Tahir, 1973a: 462).

Kemal Tahir’in eserleri üzerinden inceleme yapıldığında Lozan Anlaşmasının bazı özelliklerinden de bahsettiği görülmektedir. Yazar, Lozan Anlaşmasının beş buçuk ay sürdüğünden, karşımızda 22 devletin olduğundan, iki bölümde Lozan Anlaşması’nın tamamlandığından bahsetmektedir (Tahir, 1973: 434- 435). Kemal Tahir’e göre Lozan Antlaşmasındaki çeşitli anlaşmaları delegeler (yani asıl uzmanlar) incelememektedirler. İstanbul hükümeti delegeleri Lozan Antlaşması’na kendi iradeleriyle katılmamışlardır. Asıl dikkat çekilmesi gereken husus ise, dört milyon üç yüz seksen küsur kilometrekarelik imparatorluğun yedi yüz yıllık

hesaplarının beş ay içinde inkâr edilmesidir. Üstelik borçlanmalardan bir kısmını kabul ederek ret vardır. İmparatorluğun bütün tarihsel haklarına silahla her zaman güç yetirmek mümkün değildir. Öncelikle bu haklara sahip çıkmak, fırsat kollayarak beklemek gereklidir. Daha sonra uygun zaman geldiğinde ise, pazarlık teklif edilmeli ve hesaplaşma istenmelidir. Fakat oldu da yapılan bu hesaplar yerine getirilmedi. O zamanda bu hakları *al bağışladık* denilmemelidir. Hiçbir devlet diğer devlete zorla bir şey imzalatamaz ve haklarından feragat etmesini isteyemez. Fakat zorlanarak yapılmış böyle anlaşmalar tarih boyunca gerek kişiler arasında gerek toplumlar arasında gerek ise bütün tarih boyu geçersiz sayılmaktadır. “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” şeklindeki cümle bu durumu en iyi yansıtan ifadedir. Nitekim, Yunan, üst üste yenildiği halde, “Megalo İdea” dan vazgeçmemektedir. Milletin tarihsel istekleri, tarih süresi ölçüsünde elde edilmektedir. Yunanlılar, çeşitli zamanlarda, On iki Adalar’ı, Kıbrıs’ı istemekte, bazı fırsatlardan yararlanarak sözler de almaktadırlar. Şimdi, fırsat elverdikçe bunları kazanmaya çalışacaklardır. Anadolu’da yenildikleri halde, Lozan’da sanki biz yenilmişiz gibi Batı Trakya’yı bizden almayı bile başarmışlardır. Kemal Tahir’e göre, kurtuluş iki türlü olmaktadır: Ya bütün haklarını en son zerresine kadar koruyarak kurtulursun, ya da haklarından birçoklarını vererek kurtulursun! Gerçek kurtuluş ise, haklarını sonuna kadar korumaktır. Hele rejim değişmelerinin tarihsel haklardan vazgeçmekle hiçbir ilintisi olamaz. Sözgelimi, Bolşevikler, Çarlık İmparatorluğuna sahip çıktılar. Nitekim Fransa Cumhuriyetçileri de kendilerinden önce, kendilerinden sonra çeşitli krallarının kurmuş oldukları imparatorluğu rejim değiştirdik bahanesiyle hiç kimseye bağışlamadılar. Eğer her millet ilk zorlukta, yüzyıllar boyu biriktirdiği haklarını kaldırıp atarsa, dünyada tarih diye bir şey kalmaz. Ayrıca Kemal Tahir’e göre, Anadolu-Yunan savaşı belletilmek istendiği gibi, bin yıllık tarihimizden ayrı bir Milli Kurtuluş Savaşı değildir. Bin yıldır süren Doğu-Batı boğuşmasının yüzlerce savaşlarından birisi, hem de küçüklerinden birisidir. Bu savaşa, İstiklal Savaşı da denilmesi doğru değildir. Çünkü biz, hiçbir zaman milli devletimizi yitirmedik. Hatta doğrusu istenirse, 1920-1923 arasında bizim bir değil, iki devletimiz bulunmaktadır. Bir dönemde sözler bu kadar karıştı mı, dikkat ister! (Tahir, 1973: 433- 437).

Kemal Tahir’e göre, 1920/ 1923 cumhuriyetçilerinin en büyük günahı, kurtuluş ordusunu bir toplumsal devrim gücü haline getirip, bu yolda kullanmayı

düşünmemeleri, hatta bundan şiddetle kaçınmalarıdır. Böylece “kurtuluş kabukta basit bir askeri zafer” olarak kalmış ve temeldeki “derbederlik” gibi bırakılmıştır (Tahir, 1992b: 225).

5. İLK MUHALEFET: TERAKKİPERVER CUMHURİYET FIRKASI (1924)

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın oluşmasına yol açan siyasal olay olarak, 20 Ekim 1924 günü, Menteşe Mebusu Esat Efendi’nin Mübadele, İmar ve İskan Vekili Refet Bey’e yönettiği bir soru önergesi ön plana çıkmaktadır. Bu önerge mübadil ve muhacirlerin yerleştirilmelerinde görülen beceriksizlik ve yolsuzlukları eleştirmektedir. Bir sonraki toplantıda bakanın verdiği yanıtı, Meclis doyurucu bulmamakta, “sual” (soru) “istizah” (gensoru) a çevrilmekte ve gensoru ise 19 oya karşı 148 oyla reddedilmektedir. 41 milletvekili ise oturuma katılmamaktadır. Ertesi gün ise istifalar başlamaktadır (Tunçay, 1999: 105- 106). İstifaların gerekçesi ise Halk Partisinin kuruluş ilkelerinden ayrılması, tamamen farklı macera arayışlarıdır (Kılıç, 1994: 21).

17 Kasım 1924 de “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası” adı altında muhalif parti resmen kurulmaktadır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulduğu gün basına açıklanan fırka beyannamesi ve programı, özünde gerek siyasal gerek ekonomik anlamıyla liberal demokrasiyi savunan belgelerdir (Tunçay, 1999: 108).

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası “din adına” çıktığını ve “İslami Kimliğe” sahip olduğunu söylemektedir (Kılıç, 2005: 22).

Musul konusunda Türk ileri hareketinin hesapları arasında Şeyh Said İsyanı çıkmaktadır. İsyanı giden süreçte özellikle Kürt Azadi Cemiyeti etkili olmaktadır. Şeyh Said Mayıs 1923’te Erzurum’da kurulan bu gizli örgütün üyeleri arasındadır. Üyeler çoğunlukla Osmanlı ordusu ile eski Hamidiye Alayları’nın zabitanlarıdır. Cemiyet 1924’te Erzurum’da yaptığı yer altı kongresinde en geç Mayıs 1925’e kadar ulusal çapta bir ayaklanma çıkartılması ve bu amaçla dışarıdan destek alınması kararını ele almaktadır (Koç, 2013: 156).

Bu sırada Nasturi hareketinde bazı subayların güneye kaçmaları ile ilgili dava mahkemelerde devam etmektedir (Avcı, 2010: 58). İngiltere Musul sorununda Türkiye’yi güçsüz bırakma amacıyla Nasturilerden yararlanmaktadır. Nasturi İsyanı

sırasında Azadi taraftarı subayların dağlara çıkması, örgüt içi ihanetler ve hükümetin istihbarat yetkilisinin kendisine İngiliz süsü vererek cemiyetin İstanbul kolunu deşifre etmesiyle girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Fakat 13 Şubat 1925'te Şeyh Said Piran'da kendisine katılan bazı aşiretlerle birlikte ayaklanmayı başlatacaktır (Koç, 2013: 157).

Bu genel bilgilerden sonra Kemal Tahir'in düşüncelerini ele almak yerinde olacaktır. Kemal Tahir'e göre liberal nitelikli olan TpCF, gerek programı, gerek beyannamesiyle Avrupalı anlamda bir burjuva partisidir. Başına gelenler, 1923-24'lerde, Türkiye'de burjuva denebilecek heriflerin, kendi çıkarlarını hesaplayacak fikir gücüne erişememiş olduklarını, devletin kuyruğu altında hancı tavuğu olarak geçinmeyi ancak idrak edebileceklerini en iyi gösteren biricik delildir. Bu sınıf, iktidarı ele almayı düşünemediği gibi, halka geçmemiş, bir avuç kapıkulunun kaptığı iktidarı dava edecek akla, yürek gücüne de sahip bulunmamaktadır. Oysa yeni partinin (TP) başında, Halk Partisi'nin başında olanlar kadar ünlü, onlardan sayıca hatta daha kalabalık paşalar, beyler de bulunmaktadır. Şu halde, noksan olan sadece "sınıf şuuru" dur. Daha kısası, 1839'dan beri içinde debelenilen olaylar ya dışarıdan bize başka çıkarlar için yutturulmuş yabancı şeylerdir, ya da burjuvalarımız o zamandan beri, yüz yıldır, akıllanmaktan yana, bir arpa boyu yol gidememişlerdir (Tahir, 1992: 79- 80).

Terakkiperver Fırkası mensuplarının adları, 1926 İzmir Suikast girişimine de karışmaktadır. Terakkiperver Fırka üyesi İsmail Canbolat, Şükrü ve Ziya Hurşid İzmir'de asılmaktadırlar. Dr. Adnan Adıvar (gıyaben), Rauf Orbay ve Rüştü Paşa hapis cezalarına çarptırılmakta iken; Kazım Karabekir, Ali Fuat ve Refet Paşalar kanıt yetersizliğinden beraat etmektedirler.

Kemal Tahir TpCF'nin kapatılması olayını, iktidarın Şeyh Said Ayaklanmasını bahane ederek ve aracı, amaçsallaştırarak söz hürriyetini ortadan kaldıran Tahrir-i Sükun Kanunu çıkarmasına vurgu yapmaktadır (Tahir, 1994: 56).

Kemal Tahir isyan mıntıkasındaki İstiklal Mahkemesi'ni kabul etse bile diğer yerlerdeki İstiklal Mahkemelerinin neden zorunlu olduğuna anlam verememektedir. *Kurt Kanunu*'nda durumu şu şekilde dile getirmektedir:

Terakkiperver Partiyi kapattılar. Geçenlerde Ankara İstiklal Mahkemesine yargıtaysız adam asmak hakkı tanıldılar. Bir takım haksız kazanç dedikoduları alıp yürümüşü. Partileri kapatılan muhalif mebuslar Meclis açılınca üstlerine çullanacaktı. Bunu Meclis açılmadan önlemek gerekti. İstanbul gazetecilerini neden elaziz İstiklal Mahkemesi'ne gönderdiler de Ankara İstiklal Mahkemesi'ne vermediler. Çünkü, o zaman Ankara Mahkemesi'nin adam asmak yetkisi bulunmamaktadır. Maksat da gazetecileri yıldırmaktır. Çok önceden bilindiği, dikkatle izlenildiği anlaşılan bu suikast teşebbüsü de ekmeklerine yağ sürdü. Başından beri beni şaşırtan nedir bilir misin? Kollayarak ilerlemeleri... Önce Terakkiperverden birkaç mebusun canını yakmak düşünüldü sanırım, orduyu tedirgin etmek istenmedi (Tahir, 1994: 103- 104).

6. M. KEMAL'E SUİKAST GİRİŞİMİ (1926)

İzmir Suikastı, iktidar olma arzusu tutku haline gelmiş olan ve iktidara kolay yoldan erişemeyeceğini düşünen İttihatçılar tarafından (Avcı, 2010: 66) yeni Türkiye Devleti'nin kurucusu Atatürk'ün şahsına karşı hazırlanıp karar saatinden çok kısa bir süre önce; suikastçıların Sakız Adasına kaçmaları için onlara deniz aracı sağlayan Giritli Şevki tarafından hükümet makamlarına ihbar edilmesi olayıdır (Erman, 1971: 6).

Kemal Tahir İzmir Suikastı'nı *Kurt Kanunu* adlı eserinde ele almaktadır. İttihatçıların namılı komitacısı Abdülkerim Bey kendisini olayın dışında tutmakta; Ziya Hurşit, Terakkiperver Parti üyeleri ve Milli Eğitim Bakanı olan Şükrü Bey'i olay akışına sürüklemektedir. Suikastı ilk önce Mustafa Kemal'in Bursa'ya gezisi sırasında planladıklarını ancak uygun olmayan koşullar sebebi ile suikastın gerçekleşemediğini ve bu suikastı İzmir'de gerçekleştirmeyi planladıkları dile getirilmektedir (Tahir, 1994: 12). *Kurt Kanunu*'nda olay akışına bakıldığında zaman; Ziya Hurşit, İstiklal Mahkemesi başkanlarından birisi olan Kılıç Ali'den borç para istemektedir. Kılıç Ali ise üç bin lirayı Ziya Hurşit'e vermektedir. Üstelik Ziya Hurşit para olayını İttihatçılardan gizli yapmaktadır. Kemal Tahir'e göre bu olayın gizlenmesindeki sebep ise, Ziya Hurşit'in paranın alınmasının doğru olmadığı düşüncesine kapılmasıdır. Dolayısıyla gizli alınan para Abdülkerim ve Baytar Rasim'de kaygı uyandırmaktadır (Tahir, 1994: 32).

Eserde göze çarpan diğer husus ise, mektup ve imza olayıdır. Milli Eğitim Bakanı Şükrü Bey, Ziya Hurşit'i tanımayan Sarı Efe Edip'e mektup yazmaktadır. Sarı Efe ile Şükrü Bey arasında mektupta “tütün” olarak kodlanan ve “suikast” anlamına gelen parola yer almaktadır. Oysa artık aralarında mektuplaşmak, pusula göndermek, defterlere anılar döktürmek, kitap kıyılarına akıl sıralamak, gazetelerden

ilgili yerleri kesip saklamak, tüzük, bildiri, program istif etmek yasaktır şeklinde on kere kitaba el basmaktadırlar. Şükrü Bey, mektubu Ziya Hurşit'e vermektedir ve Ziya Hurşit ise dikkatle okuduktan sonra Baytar Rasim'e imzalamasını söylemektedir. İlk başta imzalamak istemeyen Baytar Rasim "ödleklikten" dolayı imzalamadı diye düşünülmemesi açısından ölümü göze alarak imzalamaktadır. Abdülkerim ve Baytar Rasim mektubu geri almanın ve hemen mektubu yırtmanın çaresini araştırmaktadırlar. Diğer yol olarak ise, çifte imzalı mektup yollayarak onlar da orada dosyaya koyarlar diye düşünmektedirler. Mektubu yırttırmak için Saruhan Mebusu Abidin'e telgraf çekmeyi düşünmektedirler. Baytar Rasim Saruhan Mebusu Abidin'in Abdülkerim tarafından İzmir'e gönderildiğini duyunca daha fazla telaşlanmaktadır. Rasim kendi kendine düşünmeye başlamaktadır (Tahir, 1994: 35).

Baytar Rasim ve Abdülkerim, Kara Kemal'e durumu nasıl izah edeceklerini düşünmektedirler. Baytar Rasim, Abdülkerim'i Kara Kemal'in yanına göndermektedir.

Tabanca ile iktidarı yöneten eski komitacılar yeni yönetimdeki Cumhuriyetçi kadroya cephe almaktadır. Abdülkerim Kara Kemal'e durumu şu şekilde izah etmeye çalışmaktadır:

Bunlar, değersiz buluyorlardı yeni idarecileri... Layık görmüyorlardı çıktıkları yerlere... Kızıyorlardı. Kimi bilgide, tecrübelilikte üstün görüyordu kendini, kimi kabadayılıkta... Kabadayılar, Cumhuriyetçi olan eski komitacılara kızıyorlar. İstiklal mahkemeleri başkanlarına... Sorgusuz morgusuz, keyiflerince adam asabilmelerine imreniyorlar ... Vatan-millet lafı edenler var. Mübadil parayla satılmış... Olmaz diyen Lazistan mebusu Şükrü Bey, Topal Osman gibi bir rezile boğdurulmuş... Hile katılmış son seçimlere... Bununla yetinmeyip Terakkiperver Parti kapatılmış. Şeyh Said Ayaklanmasını bahane edip söz hürriyetini, yazı hürriyetini ortadan kaldıran Takrir-i Sükun Kanunu çıkarılmış... Gazeteciler İstiklal mahkemesine verilmiş kanunsuz... Niyetleri terör yoluyla diktatörlükmüş... Yaşanmaz hale gelmiş memleket... Oysa, cephelerde İttihatçı subayların gayretiyle, cephe gerisinde İttihatçı memurların, İttihatçı eşrafın gücüyle kazanılmış zafer... Hanedanla Halifeliğin kaldırılması İngilizlerin işine geliyormuş aslında... Bunu böyle düşünenler vatan haini sayılmış... (Tahir, 1994: 56).

Ayrıca Takrir-i Sükun Kanunu sonucunda gazeteciler tutuklanmakta, parti kapatmaları adeta zapt olunmaz hale gelmektedir (Tahir, 1994: 184).

Kemal Tahir'in muhtelif yazılarından dönemle ilgili olarak ortaya çıkan manzara şu şekildedir. İttihatçılar orduyu muhalif paşalar ve mebusların çoğunluğu sayesinde ele geçireceklerine inanmaktadırlar. Özellikle ilk Cumhuriyet hükümetinin

ülke genelinde yarattığı hoşnutsuzluktan dolayı eski İttihatçılar eyleme geçmektedirler. Bunlardan ilki ise, savaş sırasında toplanan olağanüstü vergiler yüzünden çıkmakta, bunlar makbuz karşılığı, zaferden sonra parayla ödenmek şartı ile alınmaktadır. Fakat “Ödenmeyecek. Ödense bile zamanı belirsiz” fısıltısı güvensizlik ortamı yaratmaktadır. Bazı iktidar kodamanlarıyla ortaklarının, makbuzları yok pahasına topladıkları söylenmektedir. Arkadan, Yunanistan’daki Türklerle mübadele edilen Rumların bıraktıkları gayrimenkul malların yine iktidar kodamanlarınca türlü yollardan haksız olarak bölüşüldüğü gürültüsü yayılmaktadır. 1924 yılı başlarında, zaferden ancak bir yıl sonra bu mesele muhalifler tarafından Büyük Millet Meclisi’ne getirilip gazete manşetlerinde yerini almaktadır. Savaş sonunda memleketi bırakıp kaçmış Ermeni zenginlerinden büyük rüşvetler alınarak, mallarını satabilmek için bunların gizlice gelmelerinin sağlandığı ileri sürülmektedir. Zonguldak mebusu Halil Bey’le Erzurum Mebusu Rüştü Paşa taktir vererek soruşturma açılmasını istemektedirler. Durumdan İçişleri Bakanı Ferit Bey’i suçlamaktadırlar. Öne sürülen iddiaya göre yalnız bir tek işte kırk beş bin lira rüşvet alınmıştır. İddianın bir ucu avukat Necmeddin Molla’ya dayanmakta iken; diğer ucu ise, eski başvekillerden Fethi Bey’e bulaşmaktadır. Gazetelerin yazdıklarına göre, iktidar gücünü kullanarak çıkar sağlayanlar yalnız bunlardan ibaret değildir. Antep mebusu Kılıç Ali Bey’le Rize Mebusu Rauf Bey’in ilişiginden de söz edilmektedir. Ferit Bey İçişlerinden hemen çekilmektedir. Kılıç Ali Bey ile Rauf Bey, kendileri gibi mebus olan *İleri* gazetesi sahibi ve başyazarı Celal Nuri Bey’i gündüz ortası tabanca kabzasıyla gazete idarehanesinde bayıltana kadar dövüp başını yarmışlardır. 13 Şubat 1925 yılında Şeyh Said Ayaklanması patlak vermiş ve ayaklanma bastırılmıştır. Daha sonra iktidar gazetelerinin “Büyük İnkılaplar” adını taktıkları yeni düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Şeyh Said İsyanı yüzünden İstiklal Mahkemelerinin çalışma süresi 7 Mart 1927’ye kadar uzatılmıştır. Kurulurken idam yetkisi tanınmamış olan Ankara İstiklal Mahkemesi’ne bu yetkinin verilmesi olayın diğer iç yüzünü meydana getirmektedir. Artık bu mahkemenin, sekiz ay yedi gün süresince avukatsız adam yargılama, yargıtaysız adam asabilme yetkisi olabilecektir. Nitekim İttihatçılar ülke gidişindeki genel huzursuzluktan da güç alan iktidar hırsıyla, suikastı zorunlu görmektedirler.

Kurt Kanunu'nda Kara Kemal'in ağzından aktarılan şu ifadelerle suikastın, muhalefeti tasfiye hareketi olduğu ifade edilmektedir:

Takrir-i Sükun kanunu çıktı. İstiklal Mahkemeleri kuruldu... Partileri kapatılan muhalif mebuslar Meclis açılınca üslerine çullanacaktı. Bunu Meclis açılmadan önlemek gerekti... çok önceden bilindiği, dikkatle izlenildiği anlaşılan bu suikast teşebbüsü de ekmeklerine yağ sürdü... önce Terakkiperverlerden birkaç mebusun canını yakmak düşünüldü sanırım, orduyu tedirginlik etmek istenmedi. Sonra görüldü ki şartlar uygun... muhalif mebusların gürültüsünü, paşaların ordudaki nüfuzunu, İttihatçılığın kökünü hep birden kazıcaklar (Tahir, 1994: 103- 104).

Kemal Tahir'e göre, İzmir Suikastı, anlatılageldiği gibi eski İttihatçıların örgütlü bir şekilde planladığı bir eylem değildir. Ona göre, böyle bir suikast hazırlığının yapılmış olması şüphelidir. Bu girişim bahane edilerek, İttihat ve Terakki Partisi önderlerinin etkisiz hale getirilmesinin planlandığını iddia etmektedir (Beşe, 2013). Kemal Tahir'e göre; asıl olan şey Cumhuriyet kargaşalığında kısıtlanmış eski devlet adamlarının, devrin yöneticileriyle hesaplaşmalarıdır (Çelik, 1970: 352).

Mustafa Kemal Paşa'ya suikast planı yapan eylemciler, aynı zamanda İttihat Terakki'nin yargılanmasına neden olan eski komitacılarıdır. Meşrutiyet'in ilanıyla iktidarı ele geçirdikleri halde külhanbeylikten efendiliğe, komitacılıktan devlet adamlığına bir türlü geçememişler ve kişisel hırslarını hedeflerine ulaşma pahasına kurşunu araç olarak kullanmayı tercih etmektedirler. Suikastta görevi tetik çekmek olan Ziya Hurşit, gözlerinin içiyle gülmekte ve içten gülüşüyle en kuşkulu adamlara güven vermektedir. Ayrıca aşırı içki, kadın ve kumar tutkunu birisidir. Kara Kemal'e göre ise Ziya Hurşit “... Ödememek şartıyla borçlandığı için düpedüz dolandırıcı... Punduna getirdi mi, şantaj yapmaktan bile çekinmeyen sefil...” dir (Tahir, 1994: 57). Giritli Şevki, İzmir Valisine özel hafiyelik etmektedir. Giritli Şevki, Memetçe Bey'e bağlılığı ile tanınmakta ve kaçakçılıkla bilinmektedir. Sarı Efe Edip, eşkıya tutmaya gittiği yerlerde köyleri eşkıya gibi yakmaktadır. Ayrıca korkak ve ırz düşmanıdır. Alacağı bahşiş uğruna kan kardeşi Hacı Sami'nin gizlice memlekete geleceği dedikodusu çıkınca Ankara'ya gidip onu pusuya düşüreceğini söylemektedir. Laz İsmail, hayat kadını Ballı Naciye'yi Ermeni dostunun evinden alan, Kapalıçarşı'daki kuyumcuyu öldürüp soyan kanlı katildir. Aynı şekilde Gürcü Yusuf da katil ruhlu bir kişidir. Miralay Arif, Eskişehir mebusudur. Abidin, Saruhan mebusudur. Cavit, eski maliye nazırıdır. Çopur Hilmi, Sarı Efe Edip'in adamıdır. Üzerinde bomba ve tabanca ile yakalanan İsmail Canbolat eski İttihatçılardandır. Hilmi Bey ise,

Mebusan üyesidir. Kaçak durumda olan Abdülkerim ise, polis sözünü duyduğu anda rengi atan kişidir. Abdülkerim için güvenilir yer, kanlı eylemlerin planlandığı ve bazılarının eyleme geçtiği Teşkilat-ı Mahsusa'dır. Adam vurmak onun için çocuk oyuncağından ibarettir. Olayla ilgisi olmamasına rağmen kendi cezasını kendisi veren Kara Kemal ise teslim olmama sebebini, "Hükümetin bu suikast işinden haberi varmış... Neden beni çağırıp önlemeyi teklif etmedi? Hiç değil, ağzımı arayıp durumumu anlamak istemedi?" (Tahir, 1994: 190); şeklinde dile getirmektedir. Nitekim Kara Kemal konu hakkında diğer düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir: "*Mahkemenin adaletine, kanundan ayrılmazlığına güvenemedim mi, savunma söz konusu olamaz. Çünkü hiçbir sözün, delilin, vesikanın değeri yoktur... Teslim olsaydım, biricik savunu dayanağım neydi benim? Cavit'in evindeki toplantı, burada verilen karar... O da, suç delili sayılıyordu.*" (Tahir, 1994: 190). Kara Kemal üzerinden düşüncelerini aktaran Kemal Tahir, suikast tasarısının kimlerden geldiğini dile getirmektedir. Burada sadece suikastçıları eleştirmekle yetinmeyen Kemal Tahir'e göre, yapısı gereği şüpheli olan iktidarın; suikastçıları, muhalefeti sindirmek ve tasfiye etmek için bir araç olarak kullandığını dile getirmektedir. Nitekim bu durumu şu sözlerle izah etmektedir:

Suikast fikirleri, her zaman serserilerden, kan dökmeye yatkın tez canlılardan gelir. Aslında bunlar, karamsar oldukları halde iyimser görünen delilerdir. Bir de, sırtını iktidara dayadığı için hiçbir ceza görmeyeceğine güvenen kaltabanlar... Daha beteri de, bizim iktidarların, zora gelince suikastlardan kolaylık ummalarındır. Büyük politikanın adam kafası kesmek sayılmasının kalıntısı... Dengesizler, serseriler hiçbir şeyi uzun boylu saklayamazlar. İktidarlar da, yatkınlıkları sebebiyle zati, kuşkudadır, böyle bir şey yokken bile, varmış evhamı içindedir. Sezinledi mi, durumu da uygun buldu mu, önleyeceğine, el atından suikast delilerini kışkırtır. Nerden mi biliyorum? Mahmut Şevket Paşa'nın öldürmesi işinde biz de böyle yaptık. Şimdi karşımızdakilerin bize o planı tıpatıp uyguladıklarına yüzde yüz eminim. Bu kadar aptal olduğumuzu anlamak için deha istemez. "Bunu bilirler. Bir başka oyun bulmalı" demek zorunluluğunu bile duyuramadık (Tahir, 1994: 183).

Suikast girişiminde bulunma amacı güdenler daha önceden izlendiklerinden haberdar değillerdir. Ziya Hurşit, kumar masalarında ve içki sofralarında suikast kelimesini dilinden düşürmemektedir. İtilafçı fedailerinden birisi olan eski İttihatçı komiser Niyazi Efendi'ye göre, Ankara Valisi elinde somut belgeler bulundurmakta ve buna dayanarak Ziya Hurşit'i izlemektedir. Konya milletvekili Refik Bey'de suikast hazırlığını hükümete bildirmiştir. Suikastı iktidardan önce duyan Rusların *Gepeu* adlı gizli örgütleri de hükümeti haberdar etmiştir. Kara Kemal'in yazıhanesi

siyasi polisin uğrak yeridir. Emniyette tanıdık polis emeklisinin el atından Kara Kemal ve Abdülkerim'e verdiği bilgiye göre Ankara'dan gizli emir gelmektedir. Büyük paşalar ve mebuslar göz hapsine tabi tutulmaktadırlar. Bunlar arasında Kazım Karabekir Paşa, Ali Fuat Paşa, Refet Paşa, Cafer Tayyar Paşa, Mersinli Cemal Paşa, Rüştü Paşa, Şükrü Bey, Canbulat Bey, Sabit Bey ve daha birçokları bulunmaktadır. Ayrıca Sarı Efe Edip, Saruhan Mebusu Abidin, (Ballı lakaplı) Laz İsmail'in eşi Nacice de göz hapsine alınanlar arasındadır. Böylece Kara Kemal ve Abdülkerim, Terakkiperver kodamanlarını gözetlediklerini anlayıp kaçırmaya karar vermişlerdir. 17 Haziran 1926'da resmi bildiri yayınlanmaktadır.

.... Gazimize karşı tertiplenen bir suikast meydana çıkarılmış ve tertipçiler yakalanmıştır. -Ankara, 18 -Cumhurreisi Hazretleri'nin gezileri sırasında İzmir'de yapılmak üzere bir suikast tertiplendiği meydana çıkarılarak tertipçiler silahları ve bombalarıyla ve hazırlıklarıyla Cumhurreisi Hazretleri'nin İzmir'e varmalarından bir gün önce yakalanmışlardır. Yakalananlar suikast yapacaklarını itiraf etmişlerdir. Olay, İstiklal Mahkemesi'ne verilmiş ve mahkeme heyeti, davayı yerinde inceleyip sonuçlandırmak üzere, İzmir'e doğru yola çıkmıştır (Tahir, 1994: 84).

19 Haziran 1926 da gazetede İstiklal Mahkemesi bildirisi yayımlanmaktadır. Bildiride ise eski Lazistan Mebusu Ziya Hurşit'le birkaç haydut, Sarı Efe'yle birkaç adamı ve İzmit mebusu eski Maarif Nazırlarından Şükrü suçlanmaktadır. Daha sonra yakalanan mebus sayıları 23'ü bulmaktadır. Şükrü Bey, Abidin Bey, Canbolat Bey, Halis Turgut Bey, Münür Hüsrev Bey, Arif Bey, Kara Vasıf Bey ile suikastçılar bu sayının içindedirler. Ziya Hurşit ikinci sorgulamasında suikast teşebbüsünü itiraf etmekte İstiklal Mahkemesi savcılığına bilgi vermektedir. *Vakit* gazetesi suikastı haber veren Giritli Şevki'nin röportajına yer vermektedir.

14 Haziran Pazar günü, Sarı Efe Edip bir adamını yollayarak görüşmek istediğini bildirdi. Kuvay-ı Milliye sırasında Salihli'de Sarı Efe'nin çetesindeyken Çerkez Etem'in adamlarından dönme İbrahim'i vurmuştum. Etem, beni öldürecekti. Sarı Efe kurtardı. Hayatımı kendisine borçlu olduğum için bana güvenirdi. O akşam, Sarı Efe Edip, eve yalnız geldi, memleketin gidişatından yanıp yakıldı. Haklarımızın yenildiğinden söz etti. Oysa hükümet buna, Kuvay-ı Milliye'deki hizmetlerine karşılık Gavurköyü'nde çok kıymetli bir çiftlik vermiş. 1150 lira da aylık bağlamıştı. Ayrıca liman işletmelerinde de dolgun bir ücretle çalışıyordu. Edip, düzeni değiştirmek gerektiğini, bunun için çok güçlü bir örgüt kurduklarını, Ankara'dan bir eski mebusun geldiğini söyledi, "Bize katılırsan yarın akşam toplanalım" dedi. "Peki" dedim. Ertesi gün, bir bahçede Ziya Hurşit, Edip'in çiftlik kahyası yedek teğmenlikten emekli Çopur Hilmi'yle buluştuk. Hemen anlaştık. Suikast için uygun yerler gözden geçirildi. Başoturaktaki dar dönemeç seçildi. Suikastte tabancalar ve bombalar kullanılacaktı. Ziya Hurşit bu iş için laz İsmail, Gürcü Yusuf adında iki adamını İstanbul'dan beraber getirmişti. Ertesi gün, Gazi Paşa'nın gelmeyeceğini öğrenince gidip siyasi polise suikastı haber verdim. Çopur Hilmi beni o gece, İdris'in

bahçesine çağırmişti. Bizim evde buluşmayı ileri sürdüm. Çünkü polisle böyle kararlaştırmıştık. Bu toplantıda, İstanbul'a savuştuğu için Sarı Efe Edip bulunamadı. Buradan çıkan suikastçılar gece yarısı otellerde, evlerde, brovningleri, mermileri, bombalarıyla yakalandılar (Tahir, 1994: 94).

Mahkeme 26 Haziran'da İzmir'in Elhamra Sineması'nda açık olarak başlamıştır. İlk sorguya çekilen Ziya Hurşit arkadaşlarını ölüme götürecek beyanlarda bulunmuştur. İkinci gün Sarı Efe Edip; üçüncü gün Laz İsmail, Gürcü Yusuf, Çopur Hilmi birbirlerini ele vermekte adeta yarışmışlardır. Mahkeme reisi Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'nin Kara Kemal tarafından kurulup içeriye soktuğu adamları aracılığıyla yönetildiği inancındadır. Mahkeme reisi suikastçılara "kara çete" adını verirken; "sizi benim karşıma partililik değil, komitacılık getirdi" diye çıkmıştır. İstiklal Mahkemesinde yargılanan muhalif paşalardan Kazım Karabekir, Ali Fuat, Mersinli Cemal beraat etmişlerdir. İstanbul milletvekili, eski İçişleri Bakanı İsmail Canpolat ve Sivas milletvekili Halis Turgut, 10 yıl sürgün cezasına tabi tutulmuşlardır. Asılacak kişiler ise, İzmit milletvekili ve eski Milli Eğitim Bakanı Şükrü Bey, Eskişehir milletvekili Miralay Arif Bey, Saruhan milletvekili Abidin Bey, Trabzon milletvekili eski adalet bakanı hafız Mehmet Bey, Erzurum milletvekili Rüştü Paşa, eski Lazistan milletvekili Ziya Hurşit, Baytar Miralay Rasim Bey, Sarı Efe, Edip Bey, kiralık adamlar Laz İsmail ile Gürcü Yusuf, yedek subaylıktan emekli Çopur Hilmi, Sivas Milletvekili Halis Turgut, İstanbul milletvekili ve eski İçişleri Bakanı İsmail Canpolat Bey. Ayrıca kaçtıkları için bulunamayan Abdülkerim ve Kara Kemal de listede yer almaktadırlar.

7. GÜDÜMLÜ MUHALEFET: SERBEST CUMHURİYET FIRKASI (1931)

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sadece yedi yıl geçmesine rağmen devlet ve hükümet işleri iyi gitmemektedir. Ayrıca dünya ekonomik buhranı etkisi yaşanmaktadır. Bunalımı hafifletmek için Mustafa Kemal muhalefet partisi kurmaya karar vermiştir (Çelik, 1974: 45).

Kemal Tahir Serbest Fırkanın kuruluşunu, gelişimini ve kapanmasını *Yol Ayrımı* eserinde işlemektedir. Mustafa Kemal ikinci bir partinin kurulmasını aktifleştirmek için Paris Büyükelçisi ve okul arkadaşı Fethi Bey'i tercih etmiştir. Mustafa Kemal Yalova gezisinde Fethi Bey'e parti kurma düşüncesini dile getirmiştir. Fethi Bey bu fikri başta olumlu karşılamıştır (Tahir, 1973: 30). Yani

Fethi Bey, Serbest Fırkayı Mustafa Kemal'in genel başkan, İsmet Paşa'nın ise genel başkan vekili olduğu Cumhuriyet Halk Fırkasına karşı kurmaktadır.

Gazi, Büyükdere'ye Necmettin Molla'nın evine gelip Fethi Bey ile fırka hakkında detaylı bir görüşme yapmıştır. Parti kurmaya Fethi Bey razı edildikten sonra İsmet Paşa'ya konu iletilmiştir. İsmet Paşa ise yeni bir partinin kurulmasını “hayhay, memnuniyetle” (Tahir, 1973: 32); şeklinde karşılamıştır. Serbest Fırka'nın kurulmasının esas sebebini Kemal Tahir eserlerinde gazeteci Murat üzerinden dile getirmektedir. Fırka açma nedeninin en önemli sebebi, borçların altınla ödenmesi meselesidir. İsmet Paşa ile Fethi Bey'in arası Osmanlı borçlarının altınla ödenmesi konusunda açılmıştır. Fethi Bey, “ille altınla ödeyelim” (Tahir, 1973: 32) demektedir; İsmet Paşa, altınla ödemeye yanaşmamaktadır. Lozan Anlaşması'nda halledilemeyen “borçlar meselesi”, 1928'de Fethi Bey'in katıldığı anlaşmada revize edilmiştir. Bu anlaşmaya göre alacaklılar borçtan indirim yapmışlar ve altınla ödeme kabul edilmiştir. Anlaşma imzalandığı zaman alacaklılarca hizmeti beğenilen Fethi Bey'e on bin lira mükâfat verilmiştir.

Altın olarak ödenen ilk borca karşılık; ikinci taksit ödeneceği sıra iktisadi buhran başlamıştır. Taksit altınla ödendiği takdirde paranın değeri düşmektedir. Altın sekiz banknottan on bir banknota çıkmıştır. Bunun üzerine İsmet Paşa hükümeti altın yerine kağıt para ile borçların ödenmesini teklif etmiştir. Bunun üzerine Fethi Bey alacaklılara verdiği sözü tutmamanın “onur kırıcı mesele” olduğunu gördüğü için hükümet kararını eleştirip durumu Mustafa Kemal'e bildirmiştir. Mustafa Kemal ikili arasındaki bu husumete değinmeden 1928 anlaşmasının uygulanmasından sıkıldığını sofralarında bulunan arkadaşlarına söylemiştir. Sofrada Fethi Bey ve İsmet Paşa'ya bakarak konuşan Mustafa Kemal sonunda Fethi Bey'e Osmanlı borçlarının altınla ödenmesi konusunun kendisini zayıflatacağını söylemiştir.

Kemal Tahir'e göre, iktisat buhranı dünyayı kasıp kavururken, her gün yüzlerce banka ve şirket iflas ederken, dünya iş çevrelerinde rezaletler, dolandırıcılıklar, kendini öldürmeler gündelik olaylar haline gelip borsalar panik halinde iken, dünyaya hükmeder görünen en yaman para güçlerinin güçsüzlüğü en sağlam kuruluşların temel çürüklüğü çıkmışken, aylıklar zor ödenirken, yirmi yaşını bitirmiş erkeklerden alınan yılda üç lira yol parasını ödeyemedikleri için yüzbinlerce

vatandaş her yıl otuz gün hapis yatarken her şeyi ile ret edilen Osmanlı İmparatorluğunun borcunu, sanki Anadolu savaşında yenilmiş gibi bir büyükelçinin aldığı on bin Türk lira bahşış yüzünden altınla öderim demesi dolayısıyla, parti açılması doğru değildir (Tahir, 1973: 38).

Tutucuların muhalifleri, Mustafa Kemal'i tedirgin etmektedir. Memlekette tutucuların çoğunluk olduğu göz önüne alınırsa Mustafa Kemal için nasıl tehlike olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Nitekim tutucuların amacı, kendi çıkarları doğrultusunda halka yön vermek ve Mustafa Kemal'i yıpratmaktır (Tahir, 1973: 45).

Fethi Bey Mustafa Kemal ile daha önce görüşme yaptığını söylemekte ve Serbest Fırka programının Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan temelde aykırılık içermeyeceğini; iki fırkanın da yüksek idaresi ve denetiminin Cumhuriyet Halk Fırkasında olacağını söylemiştir. Ayrıca Serbest Fırkanın da taraflısı olacağını, seçimlerde her iki fırkanın adaylarını Cumhuriyet Halk Fırkasının tayin edeceğini dile getirmiştir. Mustafa Kemal'in, tek elden idare etmek istemesindeki amaç ise, anarşiye ve kargaşalığa fırsat vermemek ve fırkalar arasında temelde ayrılık olmamasını; ikisinin de yüksek elden idare olunmasını temin etmek olarak izah edilmiştir. Böylece Serbest Fırka, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kanadını oluşturacaktır

Serbest Fırka'nın kurulmasındaki başka bir amaç ise, tek fırkanın doğurmuş olduğu denetimsizlik ve idaresizlikten bıkmış olan Mustafa Kemal'in bir yandan Mecliste birbirini denetleyecek iki fırkanın varlığını istemesi, diğer yandan memlekette biraz hürriyet havası yaratma arzusu olduğu dile getirilmektedir. Sarayda fırkanın açılması hakkında ise değişik yorumlar dile getirilmektedir. Bazılarına göre, "İsmet Paşa'yı düşürme yaptı, çünkü başka yolu kalmadı idi" (Tahir, 1973: 88). Bazıları ise, "dostu düşmandan ayırmak için yaptı ki, Serbeste soyunan avanakları İttihatçı farmosanları hesabı bir gece toplayıp İstiklal Mahkemesi'ne doldurup asakoyacak ki, pisliği temizleyecek kurban olduğum dipten doruğa" demektedir (Tahir, 1973: 88). Kemal Tahir *Hür Şehrin İnsanları* eserinde, partinin açılışına farklı bir gerekçe olarak, Halk Fırkası'nın devletçiliğine karşılık, yabancı sermaye ihtiyacını karşılamak için Serbest Fırka'nın kurulduğundan bahsetmektedir.

Yabancılar ise bu sermaye sayesinde kendi menfaatini müdafaa eden istihbarat kurabileceklerdir (Tahir, 1983a: 667- 668).

Mustafa Kemal fırkanın kurulması için para vermiş ve Serbest Fırka'ya kimlerin gireceğini hesap ederek fırkayı kurma işine girişmiştir. Mustafa Kemal kız kardeşini, ahababı olan Sarayın Başmebusanı Conkbayırı'ndan silah arkadaşı Nuri Bey'i, Saray Profesörü ve de Saray Mebuslarının Başbuğu sayılan Ağaoğlu Ahmet Bey'i Serbest Fırka'ya geçirmiştir. Serbest Fırka'nın prensipleri ise şu şekilde sıralanmaktadır:

...Topu on bir madde, Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, laiklik esaslarına bağlı olduğumuz... bu esaslar millet bünyesinde edebileştirilecek... İkinci madde: vergiler hafiflettirilecek... toplama yolsuzlukları kaldırılacak... Üçüncüsü: devlet gelirleri verimli harcanacak... Büyük yatırımlar yalnız bir nesle yüklenmeyecek. Devlet harcamaları çarçur edilmeyecek... Dördüncüsü: para değeri sağlamlaştırılacak, böylece de memlekete yabancı sermaye gelimi artırılacak... Beşinci madde... Şahsi teşebbüsler devlet müdahalelerinden kurtarılacak. Liman tekeli kaldırılacak... Altıncısı: Köylü murabahacılar kurtarılacak, ucuz faizle, kolay yoldan borçlanması sağlanacak... Yedinci madde: iç sanatlar canlandırılacak... sanayi teşvik edilecek, desteklenecek... mallarımızın yabancı piyasalarda sürümü için tedbir alınacak. Sekizinci... halkın hükümet dairelerindeki işlerinin kolaylaştırılmasıydı. Rüşvet, çalıp çırpma acımadan cezalandırılacak... Dokuzuncu: mahkemeler hızlı çalışacak... Onuncu: dış siyaset... komşularla iyi geçinmek, milletler cemiyetiyle daha sıkı ilinti... On birinci son madde: seçimler tek dereceli... kadınlar da oy kullanacak... (Tahir, 1973: 61- 62).

Serbest Fırka işi ciddileştikçe millet, amelesi, esnafı, münevverleri, hatta talebeleriyle, daha birkaç hafta evveline kadar adı bile çoktan unutulmuş olan Fethi Bey'in arkasına düşmüştür (Tahir, 1983a: 675). Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın İzmir mitinginde halk, Fethi Bey'e fazlasıyla teveccüh göstermiştir. Fethi Bey'i halk kucaklamakta, alnından, elbisesinden öpmekte, “Yaşsa” diye bağırmaktadır. Fethi Bey odanın balkonundan halka dağılmalarını, yarın vereceği nutku dinlemeye gelmelerini rica etmektedir. Ertesi gün ise, Halk Fırkası da karşı gösteri tertiplemektedir. Mahmut Esad Bey ve diğerleri başka konferanslar için hazırlanmaktadırlar. Halkı, fırka ve polis gücüyle meydana getirmeye çabalamaktadırlar. Serbest Fırka'nın saat ikiye doğru “Fethi Bey konferans veriyor” diye söylenti çıkmaktadır. Halk Fethi Bey yerine başkasının kürsüye çıktığını görünce dağılmaya başlamaktadır. Dönerken ise Halk Fırkası önünde gösteriler yapmaktadırlar. “Kahrolsun mutemetler!” (Tahir, 1973: 119) diyerek haykırmaktadırlar. İçerden karşılık vermeye çalışanları ise taşa tutmaktadırlar. Daha

sonra ise Halk Fırkası mebusu Ali Haydar (Rüştü) Bey'in *Anadolu* gazetesine İzmir halkını tahkir etmeye yeltendiği için yürümeye başlamaktadırlar. Halk bina önüne gelince ise, içeriye gizlenmiş olan polisler kalabalığı dağıtmak için silah atmaya başlamaktadırlar. Atılan kurşunlardan biri on dört yaşındaki bir öğrenciye rastlamaktadır. Kimileri ağlamakta, kimileri lanet etmekte kimileri ise tehditler etmektedir. Kalabalığın ortasında yaşlı bir adam ise, kucağında taşıdığı çocuğun ölüsünü Fethi Bey'in ayaklarına atarak "İşte size bir kurban! Başkalarını da veririz! Yalnız sen bizi kurtar" (Tahir, 1973: 120) demektedir. Sadece halk değil, ileri gelenler, aydınlar, İzmir'in beş büyük gazetesinden dördü Serbest Fırka'nın yanındadır.

Kemal Tahir, Yunus Nadi'nin Mustafa Kemal'e yazdığı mektubu *Yol Ayrımı*'nda ele almaktadır. Yunus Nadi'nin 9 Eylül 1930 tarihinde Mustafa Kemal'e yazdığı açık mektubu *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanmıştır. Yunus Nadi, Mustafa Kemal'e rejim karşıtlığının olduğuna kanıt olarak Halk Fırkası binalarının taşlandığını söylemektedir.

AÇIK MEKTUP,

Reisi Cumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'ne,

İzmir'de bir matbaamıza taarruz edildiği ve Cumhuriyet Halk Fırkası binamız taş tutulduğu günden beri memlekette bize düşen yeni vazifelerin vücut ve ehemmiyetini takdir ediyoruz. Bu arada, ezeli ve ebedi şefimiz olarak bildiğimiz zatı devletlerini başka yeni fırkaların kendilerine mal etmeye çalıştıklarını görerek öyle dahi olsa biz kendimizi, bize emanet edilen Cumhuriyet'i her ne pahasına olursa olsun savunma görevini eksiksiz ifaya muktedir biliyoruz.

(Allahü ekber!) Vazifemizin kolaylaşması hesabına değil, belki vaziyetin tanzihine namına hal ne ise lütfen ifadesini istihdam etmeye mecbur kaldık. (Vay vay vaaay!).

Her hal ve ihtimalde Cumhuriyet'in iyice korunacağından daima emin bulunarak sonsuz hürmetlerimizi lütfen kabul buyurunuz aziz şefimiz! Yunus Nadi" (Tahir, 1973: 130).

Mustafa Kemal'in açık mektuba ise cevabı şu şekilde olmaktadır:

"GAZİ HAZRETLERİNİN MEKTUPLARI

Cumhuriyet Gazetesi Başmuharriri Yunus Nadi Beyefendi'ye

—Bana kalsa yeter. Gerisinin n'olduğu anlaşılıyor.

—Nerden?

—Beyefendi, sözünden... Bitirmeye karar verseydi, Bey bile demezdi. Ama gene de oku, bakalım!

—Cumhuriyet gazetesinde bana hitaben yazılan açık mektubunuzu okudum. Bu mektupta, son günlerde İzmir’de vukua gelen hadiseler işaret olunarak beni, Cumhuriyet Halk Fırkasından başka fırkaların kendine mal etmeye çalıştıklarını gördüğünden bahis ve vaziyet açıklaması namına, hal ne ise ifadesi talep olunuyor.

Bu nokta üzerine diğer bazı gazetelerdeki yazıları da okudum. Her yerde halk arasında da bu hususta şayialar ve tereddütler olduğunu işitiyorum.

Hakikati, Fethi Beyefendi’ye yazdığım mektupta açıkça ifade ettiğimi zannediyorum. Kendilerince hakiki vaziyetin tamamen bilinmekte olduğuna şüphe yoktur. Ancak, umumiyetle yanlış zan ve düşünmeler ve görüşler olduğu anlaşılıyor. Hakikati hali bir daha ifade ve tasrih edeyim. Ben, Cumhuriyet Halk Fırkasının Umumi Reisiyim. Cumhuriyet Halk Fırkası Anadolu’ya ilk ayak bastığım andan itibaren teşekkül edip, benimle çalışan Anadolu ve Rumeli Müdafayı Hukuk Cemiyeti’nden doğmuştur.

Bu teşekkürle tarihen bağlıyım. Bu bağı çözmek için hiçbir sebep ve lüzum yoktur ve olamaz.

Resmi vazifemin hitamında Cumhuriyet Halk Fırkasının başında fiilen çalışacağım. Bu noktada tereddüte mahal yoktur. Benim bu esas vaziyetim, bir sene nihayetinde sona erecek olan bugünkü muvakkat resmi vazifemin bana yüklediği bitarafılığı bozamaz. İşaret olunan hadiseler arasında, İzmir’de bir gazete idarehanesine ve Cumhuriyet Halk Fırkası merkezine her ne sebep ve suretle olursa olsun yapılmış tecavüzlerden ve hükümet ricaline ve otoritesine karşı bazı idraksizler tarafından yapılan çirkin tecavüzlerden çok müessir olduğu tahmin etmek güç değildir. Bu üzüntümü akan kanlar ve zayolan hayat şiddetlendirmiştir. Bu gibi saldırganlar ve teşvikçiler Cumhuriyet kanunlarının takiplerinden tabii kurtulamazlar. Bu sözlerim “Cumhuriyet” gazetesine cevaben ve umumi efkari aydınlatmak üzere neşredilmiştir (Tahir, 1973: 138- 139).

Kemal Tahir’e göre ise, uyanık, ölümü göze almış halk, bu kötülüğü çeşitli yollardan merkeze bildirmiş olamaz. Bu durumda, Halk Partisi kötülükleri ya güçsüzlüğünden önlememekte ya da çıkarı kötülükte olduğundan önlemek istememektedir. Gerçek buysa Fethi Bey’e “bizi mutemetlerden kurtar” demek ise, kurnazlıktır. Bunun anlamı “Bizi Halk Partisi’nin en tepesindeki kodamanlardan kurtar” demektir (Tahir, 1973: 134). Kemal Tahir Serbest Parti’nin bir umut kaynağı, Fethi Bey’in de kurtarıcı olarak benimsenmesini Şekspiriyen bir kurnazlık olarak yorumlamaktadır. Bu oyunu da yukarıda bahsedilen İzmir olaylarından hareketle açıklamaya çalışmaktadır. Nitekim iktidarı sürdürmeyi Halk Fırkası da sürdürememektedir düşüncesine sahiptir. Çünkü kan dökerek elde ettikleri muhalefetsiz düzeni, halk baskısı olmamasına rağmen geri getirme düşüncesi bunu etkilemektedir.

Partinin danışıklı olduğu konusunda İzmir’de yaşanan izdihamlardan sonra danışıklı dövüşe sığınmayacağı anlaşılmaktadır. Millet ikiye bölünmekte, Cumhuriyet’ten sonra güçlkle kurulan devlet düzeni, iç güven, birlik silinip

süpürülmektedir. Yıkıcı muhalefet, ağıza alınmaz eleştiri gazetelerde yerlerini almaktadır. Muhalefet kesim gittikçe fazlalaşmaya başlamaktadır. Eski düşmanlar, çıkarlarını yitirenler, iyiliği-kötülüğü ayırt edemez kişiler yeni partiden gelecek hürriyetle piyasadaki tıkanıklığın açılacağını, memlekete yabancı sermayenin akacağını düşünmeleri hesapsızlıktır.

Serbest Fırka'nın kurulmasından iki ay geçmesine rağmen Halk Partisi'nde değişiklik olmamıştır. Belediye seçimlerine karar verilmiştir. Kuvay-ı Millicilere göre, sorumlular yalan dolanla palavra işleri idareye çabalıyorlar, gerçeği görmemek için adeta gözlerini sımsıkı yumuyorlar. “Ne halt ettik yahu! Rahat mı battı?” diye hayıflanmaktadırlar. Sandık başında dalaşmalar gitgide çoğalmaya başlamaktadır. Serbest Fırkacılar Mevlanakapı'da bir caminin minberinden yeşil bayrağı çekip sandık başına tekbir getirerek yürümekte, dağıttıkları oy kağıtlarını almak istemeyenleri “gavur, farmason” diye dövmektedirler. Serbest Fırkacıların söylediklerine göre, milliciler bu seçimi kazanırsa camiler kapanacak, Kur'an ortadan kalkacak, Yahudilerin malları yağma edilecek, Rumlar çırılçıplak Yunanistan'a sürülecektir. Buna karşın halkçı partizanlar da Serbest Parti'nin masasından oy pusulası alanları yuhalamakta, saati gelip başka seçim yerine götürülmek istenen sandığı oy alabilmek için zorla tutmaktadırlar. Serbest Fırkacıların iddiasına göre, Halk Partisi'ne oy vermeyenlerden 25 lira ceza alınacaktır. Serbest Parti rejim düşmanlarını mimlemek için açılmıştır. Mimlenenler cezalandırılacak ve en küçük cezası ise işinden olmaktır. Serbestçilere göre, seçime katılma oranının az olması bu korkutma sebebiyledir. Kemal Tahir seçim kargaşası ortamını şu şekilde ifade etmektedir:

İstanbul Belediye seçimleri biteli on gün oluyordu (18 Ekim 1930)... Seçimler büyük bir karışıklık içinde sürmüş, büyük bir karışıklıkla da bitmişti. (Bu arada, bir yıldırım seçim sonunda Fethi Bey Gümüşhane mebusluğuna atanıp mazbatasını 25 Eylül'de Ankara'ya telgrafla ulaştırıldı.) Seçimlerde, olup bitenler gerçekten şaşılacak şeydi. Büyükkada'da defterler çalınmış, Çatalca'da, oy çuvalları ortadan kaybolduğu için sandık açılıp sayım yapılamamıştı. Kasımpaşa'da, kalabalığı dağıtmak üzere getirilen itfaiye hortumlarını halk kesti, polis saldırıya uğradı, yaralananlar oldu. (4 Ekim'de Gazi bütün mallarını Halk Partisi'ne bağışladı) 12 Ekim'de İstanbul seçimi bir hafta uzatıldı.

.... İstanbul seçiminin resmi sonuçları şöyleydi: Halk Partisi 35.934 oy, Serbest Parti 12.813 oy... Buna karşılık, İstanbul'da oy hakkına sahip 250.746 vatandaş oy vermemiş, daha doğrusu, sandık başına gelmeyi göze alamamıştı (Tahir, 1973: 317).

Kemal Tahir'e göre işin ilginç yanı Çorum'da herkes Serbestçi olduğu halde sandıktan Halk Partisi'nin çıkmasıdır.

Mustafa Kemal 1 Kasım'da Millet Meclisi açma konuşmasında, belediye seçimlerindeki olayların önemsiz olduğunu, Avrupa'daki seçimlerde de böyle uygunsuzlukların görüldüğünü belirterek, diğer yıl yapılacak seçimlerde kanunlarda gerekli değişikliklerin yapılacağını söylemiştir. Bundan iki gün sonra ise, Fethi Bey'in evine giderek söyledikleri hakkında Fethi Bey'in yorumlarını almak istemiştir. Fethi Bey “çok güzel, fakat bazı arkadaşlar beğenmediler” dediği zaman ise Mustafa Kemal, şu tepkiyi vermiştir:

—Kimmiş bu bazı arkadaşlar? Kırklar mı?

—Kırklar deniyor. Gerçek sayıları pek belli değil... Halk Partisi'nin bir çeşit idare kurulu... Ya da yüksek kontrol heyeti... Önemli meseleleri önce bunlar konuşur, karara bağlarmış da, sonra parti meclisine getirip onaylatırlarmış!

—Adları?

—Biliniyor, uğraşılsa listesi çıkartılır. (Tahir, 1973: 425).

Gazi Paşa birkaç gün sonra tekrar Fethi Bey'in evine gitmektedir. “Bak nasıl formül buldum önümüzdeki seçimler için” demiş. “Bir blok yapacağız! Böylece her iki partinin adaylarını ben seçeceğim. Seçim tek dereceli yapılacak. Partiler kazandıkları oy kadar milletvekili çıkaracak” demiş. Fethi bey çok sevinmiş. Gazi Paşa, “blok fikri şimdilik gizli kalsın!” demiş (Tahir, 1973: 425).

Fakat gizli kalması gereken bu formülü üç gün sonra Siirt mebusu Mahmut Bey *Milliyet* gazetesinde “Blok” başlıklı yazı ile açıklamaktadır (Tahir, 1973: 426). Bunun üzerine “Kırklar” ayaklanmaktadır. Olayların hareketlenmesi bu durumdan sonra söz konusudur. “Kırklar” hemen Fevzi Paşa'ya gitmişler ve Mustafa Kemal'i bloktan vazgeçmeye ikna etmesini söylemişlerdir. Mustafa Kemal üçüncü defa Fethi Bey'in yanına gitmiş ve olayı Fethi Bey'e anlatmıştır. “Durum budur, demiş, siz gene işinize bakacaksınız! Ben seçimlerde Halk Partisi'nin başında bulunmak zorundayım” (Tahir, 1973: 426) diyerek görüşmeyi bitirmiştir. Fethi Bey, Paşam ben sizinle boğuşamam dediğinde ise; Mustafa Kemal “A canım, karşı karşıya geçer uğraşırız. Kim bilir belki de siz kazanırsınız” (Tahir, 1973: 427) şeklinde cevap vermiştir. Birkaç gündür blok yoluyla kendini iktidarda sayan Fethi Bey, bu hadise

karşısında dehşete düşerek Mustafa Kemal’e; “peki arkadaşlarla görüşeyim” şeklinde cevap vermiştir (Tahir, 1973: 427).

Fethi Bey arkadaşlarıyla görüşmüş ve toplantıda partiyi kapatma teklifi oybirliğiyle kabul edilmiştir. Haberi ise Çankaya’ya ulaştırmak, partinin genel sekreteri Nuri Bey’e verilmiştir. Yedi saat sonra Nuri Bey geri gelmiştir. Mustafa Kemal Nuri Bey’e; “hayır, partiyi dağıtmayacaksınız. Karşıma çıkacaksınız. Güçler denk değil, lafını dinlemem. Halk sizi tutuyor!” demiştir (Tahir, 1973: 427). Fethi Bey Mustafa Kemal’in cümlesi üzerine; “Bu durumda dağılmaktan başka yol kalmamıştır. Hepinizin verdiğiniz sözleri, verilmemiş sayıyorum. İsteyen ayrılır gider. Ben tek başıma sonuna kadar dayanacağım!” (Tahir, 1973: 427) demiştir.

Meclisin açılmasına birkaç gün kalmışken gensoru verilmesi kararlaştırılmıştır. İlk oturumda, belediye seçimlerinde yapılan kanunsuzluklar üzerine gensoru açılmasını istemeyi kararlaştırmışlardır. Fethi Bey son oturuma partisi dağıldıktan sonra gelmiştir. Oturum açılınca Fethi Bey’in gensoru önergesi okunmuştur. Önergede, son belediye seçimlerinde baskı yapıldığı, vatandaşların oylarını istedikleri gibi vermedikleri, oy sayımında yolsuzluklar olduğu ileri sürülmekte, İçişleri Bakanı’nın açıklama yapması, durumun enine boyuna tartışılması istenmektedir. İstek onaylanmış ve ilk sözü alan Fethi Bey partiyi şu şekilde savunmaya çalışmıştır:

...En ileri gelen şehirlerimizde, kasabalarımızda, bu kadar geniş ölçüde gericiлик hareketleri vardıysa, o yerlerin idarecileri, bu seçimlerden önce hükümeti neden uyarmadılar? Serbest Parti’nin kuruluşundan önce, bütün memleket halkının hükümeti yüzde yüz tuttuğu söyleniyordu. Şurda burda işitilen bazı yanıp yakılmaların, çıkarları bozulmuş birkaç eski idare artığından geldiği söyleniyordu. Ya da yabancı kışkırtıcılara kapılmış bir iki akılsızın işi sayılıyordu. O zamana kadar hükümetle birlik olan halk, belediye seçimlerinde neden birdenbire gerici kesildi? (Tahir, 1973: 428).

Konuşmanın burasında ön sırada olan “Kel Ali... Recep Bey... Rasih Hoca... Vasıf Bey... daha başkaları...” (Tahir, 1973: 429) bağırıma başlamışlar. İçişleri Bakanı kürsüye çıkarak suçlamaların, “Saygıdeğer arkadaşının” yanlış haber almasına, “Memurlarım hiçbir yerde kanundan kıl kadar ayrılmamışlardır” (Tahir, 1973: 429) diyerek ve kesip atmaktadır. Daha sonra Halk Fırkası mensupları teker teker kürsüye çıkarak şunları söylemişlerdir:

Olup bitenleri hepimiz biliyoruz. Çünkü, gözümüzün önünde geçti. Fethi Bey, partisini “liberal olarak” daha sola gitmek için açmıştır. Cumhuriyetçilikle laikliğe de sınıksız bağlı kalacağına söz veriydi. Buna karşılık, illerde, ilçelerde partisini kimlere kurdurduğu meydandadır. Adam seçmekte “ustalık göstermedi” diyemeyiz. Her yerde, hepsi ezberlemişler gibi, hep aynı sözleri söylediler. Bu sözler, adamına göre değişiyordu. “Vergileri kaldıracacağız” dediler, “Şekeri beş kuruşa yedireceğiz, tütün, kırk paraya içireceğiz” dediler. “Din elden gidiyor” denildi, “Tekkeler açılacak” denildi. Şapkayı defleyip fes giydireceklerine yemin ettiler. Kulaktan kulağa en namuslu insanlara kara sürülmek istendi. “Fılanca hırsız, filanca oğlan, falanca ırz düşmanı, filanca kodoş” diyerek en edepsizce yalanlar uyduruldu. Bu mudur yeni partiden beklediğimiz? Bu mudur memleket severlik? Milletseverlik?.. Bu mudur devrimcilik? “Fethi Bey, karşılık vermek için yeniden kürsüye geldi. Gürültü gitgide artıyordu.” “Teker teker gelin konuşun, cevap vereceğim” dedi. Gericiliği, insanlara kara sürme suçlamalarını kabul etmedi. Konuşturmak istemiyorlar, sözünü sık sık kesiyorlardı. İlk konuşmasındaki sakinliğini yavaş yavaş kaybediyordu. Karşılıklı tartışmalar başlamıştı. Oturduğu yerden “Başvekil mi olacaksın?” diye bağırana, sözünü yarıda bırakıp, “Millet oy verirse olacağım elbet” diye karşılık veriyor, “Ne keramet var?” diye sorana dönüp, kendisini düne kadar çok iyi tanıdığını söylüyordu. Bir ara, büsbütün bunaldı. Partisini Gazi Paşa’nın emriyle açtığını anlatmaya girişti. O zamana kadar kendimi boğuşmanın hızına kaptırmıştım. Bizimkilerin adamı bunalımları meğerse hoşuma gitmiyor muymuş? Birdenbire, kendime geldim. Önce utandım, sonra, yavaş yavaş artan bir garip rahatsızlık duydum. Bu rahatsızlık, kürsüdeki tek adama, kalabalığın haksız yere saldırmamasından gelmiyordu. Fethi Bey’in kendisini düşürdüğü durumu beni rahatsız eden... (Tahir, 1973: 429- 430).

Kemal Tahir’e göre, iki tarafın sözlerinde de yalanlar, doğrular vardır. Güçler denk değildir. Çoğunluk, güçlüyken tek adama söz söyletilmemektedir. Burada haklı haksız eşit olmasına rağmen Fethi Bey kendine güveni kaybetmeye başlamıştır. Bağırtiların artması üzerine yukarıda bir yere bakmaya başlamıştır. Gazi Paşa locasında tek başına oturmakta, eli çenesinde, dikkatle seyretmektedir. Burada danışıklı dövüşün üstü açılmaktadır. Kürsüdeki Fethi Bey, danışıklı dövüşün böyle bozulabileceğini hiç aklına getirmemiş benzemektedir. Bir kere daha, partisini Gazi Paşa’nın enikonu baskı yaparak kurdurduğunu söylemek zorunluluğunu duymaktadır. Artık her kafadan bir ses çıkmaktadır. “Gazi bizimdir”, “Bize karşı çıkan, Gazi’ye karşı çıkmış demektir”, “Gerçek budur, bu gerçeği hiç kimse örtbas edemez!”. Bu bağırtiların arasında Rasih Hoca’nın sesi duyulmaktadır: “Hepinizi vatan haini olarak hemen mahkemeye vermeliyiz!” Bunun üzerine Fethi Bey, bir kere Rasih Hoca’ya, sonra Cumhurreisliği locasına bakmaktadır. Titreyen elleriyle kağıtlarını toplamaktadır (Tahir, 1973: 431). Kapatma bildirisinin yazılması saatler sürmektedir. Kırklar bu bildirinin bazı sözlerini beğenmemektedir.

Bu sözler “Büyük Reisimiz” yerine yalnız “Reis” yazdırmışlar. “Gazi’nin zorlaması, arkalaması, uygun görmesi” parçasından “zorlaması” kelimesi çıkarttırılmış; ayrıca, “Sen ‘Mecliste bu şartlarla ikinci bir parti yaşamaz’ dedin, bu söz, ‘İdareimiz Cumhuriyet değildir’ anlamına gelir, bunu geri alan bir cümle ekleyeceksin” diye çok sıkıştırmaktadırlar fakat Fethi Bey yanaşmamaktadır (Tahir, 1973: 432).

Kemal Tahir, Serbest Fırka taraftarı olmasa da Fethi Bey’e öyle saldırılmasını doğru bulmamaktadır. O’na göre Halk Partisi bu tavrıyla iktidarda kalsa da aslında çoktan yenik düşmektedir. Bozdağ ile sohbetinde ise Kemal Tahir; Serbest Fırka hakkında şu görüşleri dile getirmektedir:

Mahallede devrimi biz savunacağız ya, öyle olmadı bu iş; mahallenin kopuğu esrarkeşi aldı bu görevi sırtına ve kapı kapı gezip Serbest Fırka’ya oy vereceklerin iflahını keseceklerini açıktan açığa söylediler. Hatta ve hatta bunlardan biri de bana gelmek gafletinde bulundu ve yediği tek yumrukla daracık sokağın ortasında boylu boyunca uzandı... Para ile tutulmuştu bu serseriler. Bizim devrimci bildiğimiz bazı kimseler, parayı partiden alıyor, yarısını ve belki de daha fazlasını cebe indirdikten sonra, kalanını esrarkeşlere, ayyaşlara, yolsuz kopuklara dağıtıyordu. Bunun adı, devrimleri korumaktı!... (Bozdağ, 2003: 88).

Serbest Fırka 16 Kasım 1930’da amacının dışına saptığı ve gericilerin odağı olduğu gerekçesi ile kapanmıştır.

8. TÜRK İNKILABI VE CUMHURİYET AYDINI HAKKINDA GÖRÜŞLERİ

Kemal Tahir’e göre Atatürk döneminde gerçekleştirilen inkılâplar Batılılaşma sürecinin devamı niteliğinde olduğu için yüzeysel değişiklikten ibarettir. Buna rağmen Türkiye’de yüzelliliklerden birkaç kişi ve Mustafa Kemal’in yakın bazı arkadaşları müstesna, uzun süre hemen hemen hiç kimse açık veya kapalı, Atatürk inkılaplarına karşı çıkmamıştır. Kemal Tahir’e göre bunlar kesinlikle ciddiye alınmayacak, “akılsız zibidiler, yenik düşmeye alışmış alıklar” dır. Yalnız asıl tuhaf şey Atatürk korkunç gerçeklerini açıklayacak safhaya henüz gelmemiştir. Buna karşılık Türk halkının ezici çoğunluğu Kemalist hiç değildir. Hiçbir zaman da olmamıştır. Halk yığınlarının Kemalist ilkelerini kesinlikle ciddiye almamaları, onları çok yaşamaz gördüklerindendir. Bunun bir başka nedeni de Atatürk ilkelerinin, memleketteki uygulamalarıyla halka karşı oluşları, bu ilkeler arkasına saklanıp döndürülen namussuz dolaplar, bu ilkelerin kendi hırsızlıklarını örtbas etmek için kullanmalarıydı (Tahir, 1992: 136).

Milli ekonominin amaçları ve hedeflenen bu amaçlara ulaşmak için izlenilmesi gereken yöntemleri belirlemek maksadıyla 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır. Kemal Tahir İzmir İktisat Kongresi'ndeki liberal ekonomi sisteminin dış güçlerin işine yarayacağından bahsetmektedir. Ona göre, İzmir İktisat Kongresi'nde benimsenen ilkeler sadece belirli sınıfların yararına işlemektedir.

.... İzmir İktisat Kongresi... Kahramanı da, iki kere ikinin kaç ettiğini bilmeyen Kazım Karabekir Paşa'mız... Enver'in İstihbarat şefi... Şarkı besteler, keman çalar bu bizim Karabekir... Yusuf Akçoraoğlu'nun "Gerçek çiftçiler, gerçek çobanlar da katılacak" dediği bu İktisat kongresi, memleket ekonomisinin Liberal sistemle kalkınacağına karar verdi. Liberal demek, "bırak yapsın, bırak geçsin" demek... Ancak dış güçlerin işine gelir. Bunun içerdeki olağan sonucu, bizim tuttuğumuz "Devlet desteğiyle adam zengin etmek" tir. İzmit konuşmasında Gazi Paşa kuracağı partinin hangi güçlere dayanacağını, kimlere karşı olacağını anlatırken, açıkladı bunu... (Tahir, 1994: 208- 209).

3 Mart 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildikten sonra, bu kanunla ile birlikte medreseler kapatılmıştır. Kemal Tahir medrese kapama devrimini "kurtarıcı devrimler furyasıyla medreseleri kapsayan devrim" olarak adlandırmaktadır. Kemal Tahir medrese kapatma devrimine eleştirel tavır ile yaklaşmaktadır. Medrese kapatmanın devrim adıyla mühür ve kırmızı mum kalemini kullanıp sıradan basit iş gibi olmasına karşı eleştiri yapmaktadır (Tahir, 1973: 93-94). Ona göre, medreselerin kapatılmasında Batı'nın etkisi görülmektedir. Nitekim *Yol Ayrımı* adlı eserinde medreselerin kapatılması hakkında yorumunu şu şekilde dile getirmektedir:

Köklü devrim nesinden bilinir? Gelirken milleti sevindirmesinden, giderken bir kez daha sevindirmesinden! Ha babam haaa... Devrim devrim çok yaşa!.. Diyerekten sesim çıktığınca bağırsam gerek ya, aklıma geleni napalım! Ne midir aklıma gelen Selim Efendi? Bu bizim medreselerin kapatılıp, Laik Fransızların papaz mektepleri neden açık bırakıldı? Başkaca, Laik bile değil, düpedüz alık Amerikan Protestan misyonerlerin okulları neden işler harıl hani? Diyelim bunlar Batılıdır, boynumuz kıldan ince... Ya Rumların Heybeliada'daki papaz mektebi... Diyeceksin ki Selim Efendi, Devrimdir bu, Türk'ün aklı ermez! Doğrusun arkadaş! Hemi de haklısın! (Tahir, 1973: 96).

Kemal Tahir 3 Mart 1924'te Halifeliğin kaldırılması olayını İngilizlerin bir siyaseti olarak görmektedir. Halifelik kaldırıldığı halde Hristiyanların patrikhanesinin İstanbul'da kalmasının nasıl bir düşüncenin ürünü olduğunu anlamaya çalışmaktadır ve bunu eleştirmektedir (Tahir, 1994: 251).

Osmanlı Devleti'nde yaşayan vatandaşlar arasında kıyafet konusunda birlik söz konusu değildir. Mustafa Kemal Paşa ise bu konuda öncülük etmekte ve Kastamonu ve İnebolu gezilerinde şapka giyerek halkı selamlamaktadır. Kıyafet kanunu, bir iktisadi temel değişmesi, bu değişmenin yüze vuran biçiminden ibaret (Tahir, 1992: 55) olarak gören Kemal Tahir, yapılan şapka kanunu hakkında yorumlarını ise şu şekilde dile getirmektedir: “... *İktidar gazetelerinin ‘BÜYÜK İNKILAPLAR’ adını taktıkları değişmeler sükün etti. Kastamonu’ya giden Gazi Paşa ‘Buna şapka derler’ diyerek kafasına hasır şapkayı geçirdi. Yedi gün sonra ‘memurlar şapka giyecek’ emri çıktı*” (Tahir, 1994: 77).

30 Kasım 1925'te tekkelerle zaviyelerin kapatılması kararı çıkmıştır (Tahir, 1994: 77). Kemal Tahir'e göre, tekkecilik bir memlekette kültür ve bilgi ilerlemesine karşı çıkamaz. Çünkü bu iş, bilginin, çalışmanın, maddi durumunda ahirete bel bağlayacak kadar dünyadan umudunu kesmenin bütün toplumda yaygın olacak ortamı bulabilmesi, iyice yerleşmesi işidir. Gerisi, klinik hastalığı, bir çeşit deliliktir. Açık olması kimseye fayda vermese, kız babalarıyla oğlan babalarına fayda vermektedir. Bunları, bunca zorlukla büyüttükleri yavrularını vermeden önce, bir kere de bu açıdan düşündürmüş olmaktadır (Tahir, 1992: 55- 56). Kemal Tahir giderek toplumsal hayatı kapsayan inkılâpları; “*İnkılap dediğimiz şeylerle kurduğumuz ilinti şimdiye kadar ancak, giderek kötülükleri saklayan, yani gerçekten kötülüklerle süreklilik sağlayan bir hal almaktadır. Fakat katiyen milletin genel vicdanına yer edememiştir*” (Tahir, 1992: 56) şeklinde değerlendirmektedir.

1 Kasım 1928 tarihinde 1353 sayılı “Yeni Türk harflerinin kabul ve tatbiki hakkında Kanun” un kabul edilmesi (Önal, 2010: 112) ile beraber yeni alfabenin yerleşmesi sürecine “Harf Devrimi” ismi verilmiştir. Kemal Tahir'e göre, medreselerin kapanmasından sonraki devrimi ise Arap harfinin “gerici” buna karşı Latin harfinin “ilerici” olduğu yönünde gelişen harf devrimi oluşturmaktadır. Bu sayede “gerici tepelenip, ilerici kuşağa” geçilmektedir. Bunun için gerçekleştirilen eylem ise her yerde halk dershanelerinin (Millet Mektepleri) açılması olmuştur. Halk dershanelerinde Latin harfleri öğretilmektedir (Tahir, 1973: 94).

Kemal Tahir dildeki sadeleştirme çabasını da tarihe vurgu yaparak şöyle ifade etmektedir:

Bir toplumun tarihinde, dil zorlamaları, harf, rakam, tarih, tatil günü değişimleri her zaman iki ana maksat için başvuru affedilmez suçlardır: a) Milleti adam akıllı şaşırtıp, belli dönemlerde, iyice bunaltmak, böylece tarihinden yoksun bırakıp hiç değil, kısa süre için, milletlerin tarihlerindeki süreler kişilerin yaşayışlarındaki sürelerle göre, çok kısacık sayılır-yaşama dayanağını sarsmak suretiyle sersemletmek, b) Kısa zamanda çok faydalı sonuçlar alınacağı gerekçesiyle toplumun insanlarına-Bilhassa aydınlarına-genel olarak kolayca kaçma-Türkçesi kaytarma-alışkanlığını, daha doğrusu rezilliğini aşmak... (Tahir, 1992b: 303- 304).

Geleceğin entelektüel -Yazı Dili- bütün Anadolu'nun taranmasıyla ortaya çıkacak malzemenin de yardımıyla Orta Anadolu Türkçesinden çıkacaktır. Bu ana kaynağa gitmekte ne kadar gecikilirse, dildeki boşuna çabalamalar, o kadar daha sürecek, anlaşma arasındaki anarşi bilhassa edebiyatımızla bilim hayatımızda kötü etkilerini sürdürecektir (Tahir, 1991b: 64).

Kemal Tahir'in dil konusunda; *“dil inkılabı saçmaladı. Ölü iki medeniyetin ölü dilinden ayrılıp daha ölü Turan içine gidiyoruz. Galiba Latince ve Yunanca meselelerini müdafaa ederken suratına güldüğümüz Nurullah Ataç haklı”* (Tahir, 1979: 125) şeklinde görüşünü ifade etmektedir.

Kemal Tahir inkılâpların halktan uzak yapıldığını dile getirmektedir (Tahir, 1973a: 174). Kemal Tahir'e göre; halka rağmen halka karşı reformlar yapılabilir fakat halkın isteklerine tamamen karşı ve uzun zaman sürerse bunların başarılı olabilmesi mümkün değildir (Tahir, 1992a: 34). Derin sosyal değişimler, teorik hazırlık, ekonomik birikme istemektedir. Köklü değişimler, yalnızca insanların var güçleriyle çarpışmalarına bağlı bulunmamaktadır (Tahir, 1992: 29- 30). Alfabe reformu, yüzde doksan okuma bilmeyen bir memlekette belki kolay olur fakat, halkın isteğiyle olmuş sayılmaz. Çünkü halkların okuma isteği, herhangi bir sabah uyanınca yüreklerine, şuurlarına doğuveren bir şey değildir. Halklar okuma zorunluluğunu çok önceden duymuşlarsa, alfabe zor diye okumamazlık edemezler. Eğer böyle olmuş olsaydı, o zaman da yeni alfabeyi almak ne zorunlu olurdu ne de kolay. Bu açıdan bakılınca, yeni harfler almak işinin yüzde doksanı okuma yazma bilmeyen bir memlekette halkların isteklerinden gelmediği anlaşılmaktadır (Tahir, 1992: 56).

Kemal Tahir'in diğer konularda birbiriyle tutarsız yorumlarını inkılaplar konusunda da görmek mümkündür. Zira daha önce topluma yabancı olarak nitelediği inkılapları farklı bir yorumunda toplumun çabucak kabullendiğini ifade etmektedir:

Milleti mutaassıp sanırdık. Meğer yobazın iftirasıymış. Şapkayı giydi. Biraz homurdandı ama giydi. Çünkü yüz sene evvel fes için de bilmeden homurdanmıştı. Yeni harfleri kabul etti. Biraz homurdandı. Lakin kabul etti. Çünkü eski harfleri zaten bilmiyordu. Din kitabı ise zaten Arapça olduğundan bilse de okuyup anlayamıyordu. Tekkelerin kapanmasını umursamadı. Çünkü tekke denilen müessese

çoktan iktisadi-içtimai fonksiyonunu kaybetmişti. Kadının çarşıdan çıkmasını yadırgadı ama, isyan da etmedi. Çünkü memleketin yüzde seksen küsuru köylüydü. Köylüde, bizim kasaba esnafının anladığı manada tesettür zaten yoktu. Aşarın kaldırılması, mütegalibenin yer yer sindirilmesi, köylüye biraz nefes aldırdı. Hasılı, sular akarına bağlanmıştı. Olup biten işler, Mustafa Kemal'in müsait şartını teşkil eden fakir ile zengine aynı zamanda uyuyordu. Bu sebeple Kürt isyanları tutmadı. Bu sebeple halifelik kolayca defedildi. Bu sebeple tepede vaki kısacık çekişme İzmir İstiklal Mahkemesi kararlarıyla bertaraf ediliverdi (Tahir, 1983a: 638).

Kemal Tahir gerek Osmanlılıkta gerekse Anadolu Türklüğünde bütün devrime benzer olayların, devletsiz yaşayabilmeyi akıllarından geçiremeyecek kadar kapıkullaşmış memur-aydınların ve bunların aracılığı ile hazineyi soymaktan başka iş bilmeyen zenginlerin eseri olduğunu öne sürmektedir. Bizde aydınlar gibi, burjuvalaşması lazım gelen zenginlerinde, devletsiz edemeyeceğini dile getirmektedir. Çünkü devletin aracılığı ile yapılacak soygundan başka bir geçim ve kazanç yolu bilmez ve pazarda rekabeti katiyen göze almazlar (Tahir, 1992a: 46).

Kemal Tahir devlet eliyle ekonomik çıkarın kimin faydasına olduğu konusunda kapitalist ekonomi sistemine ve M. Kemal'e karşıt bir tavır takınmaktadır. Kemal Tahir'e göre, fukara köylü tutulup zenginlerin zararına sistem geliştirilemezdi. Köylüler, sınıf olarak gayet karışık bir unsur teşkil etmekte; özellikle fukarası, son derece cahil, hurafelere bağlı, kârını, zararını bilmez bir kalabalığı oluşturmaktaydı. Böyle olmalarında ve böyle kalmalarında eski sistemin kârı vardı. Verem, frengi, belsoğukluğu, trahom nesillerini tehdit etmekte, istihsal hayatında işlerine tesir yapmaktaydı. Bu sebeple köylü sınıfı, başına şuurlu amele kitlelerini almadıkça kendi kendine hiçbir iş başaramamaktaydı. Öyleyse Mustafa Kemal Paşa inkılapçı amele sınıfını teşkilatlandırmalı, onun başına geçmeli, kısacası, biraz daha yumuşak, biraz daha sert, fakat mutlaka sosyalizme gitmeliydi. Zaten bunu istese de Mustafa Kemal Paşa yapamazdı. Çünkü istinat ettiği asıl kitle, bu yolu kabul etmeyecek derecede zengin tabakadan ibaretti. Şu halde geriye, "köylü bizim efendimiz" diye umumi bir laf atmak; ağanın, yani mütegalibenin nüfuzunu mümkün olduğu kadar devlet nüfuzuna kaydetmek gerekti. Bir taraftan da köylüyü kalkındırmak gerekti. Fakirlerin parasıyla devletçi müesseseler kuruldu ve altına birde, "ilerde yerli zenginler yetişirse bu fabrikaları onlara devredeceğiz" maddesi ilave edildi. Bu madde ise fakirlerin lehine olmadığını açıkça ifade etmektedir. Velhasıl Mustafa Kemal Paşa, fakirlerle beraber olmaksızın zenginlerle beraber olmayı tercih etmektedir. Bulunduğu şartlar ise ona, başka yol bırakmamaktadır.

Çünkü dayandığı esas kuvvet zenginlerdi. Bir kere zenginlere dayandı mı, askeri zaferi kazandıktan sonra eski müesseseler, yerlerine geçecek yeni müesseselerin hayatını tehdit edemeyecek kadar sindirildikten sonra, bu eski müesseseler bakayasıyla anlaşılmak zaruriydi. İşte bu sebeple Kürt isyanlarına ve bu isyanların oldukça kanlı bastırılmasına rağmen bugün Şark'ta hâlâ, yetmiş seksen köye hükmeden ağalar, eski devrin artığı mütegalibeler huzur içinde yaşamaktadır (Tahir, 1983a: 640- 641).

Kemal Tahir'e göre, Cumhuriyet ile Hilafetin memlekette sürülüp çıkarılması dâhil olmak üzere bütün reformlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun maddi varlığında meydana gelen değişikliğin, dağılmanın kolaylaştırdığı, hatta zorunlu kıldığı temel ya da esaslı üst yapı olmamakla beraber üst yapıdan da yukarıda (köpük) yenilgilerdir.

Bu köpük yenilgiler, imparatorluksuz kalmış Osmanlı İmparatorluğu idareci kadrosu, yenilmiş ihtilal şefine eğlenceli oyuncaklar olarak lütfen bırakmış, onun zaman zaman gösterdiği sivriliklerin, hatta hırçınlıkların “kusuruna bakmamayı başarmış” çoğunlukla halk topluluklarına asıl şef gibi tanıttığı adamı tecrübesiz bir çocuk saymış, davranışlarını, çok yaşlı bir baba gibi sırasında kolayca sınırlayarak kendi egemenliğini memlekete yeniden yerleştirmiştir (Tahir, 1992: 125-126).

Kemal Tahir'e göre, devrim başladığı zaman onun mutlaka devamı gelmektedir. Bu devamlılık, “*bir kez sustasından boşandı mı, koca Tanrı beterinden saklasın, zaptolmaktan çıkar*” (Tahir, 1973: 94). Her devrim aynı zamanda düşmanını da üretir. Fakat Kemal Tahir'e göre devrim düşmanlığı, “*camî minberlerinde yeşil bayrakları omuzlayıp, tekbir getirerek sokağa uğrayan birkaç yobazdan gelmez, devrimci görünüp devrimi halkın gözünden düşürecek aptallıklar, hainlikler yapanlardan gelir!*” (Tahir, 1973: 318). Kemal Tahir'e göre devrim döneminin olduğu sıralarda “*devrimciler, dünyanın hiçbir tarih döneminde, hiçbir gerçek hürriyet ortamında hiç kimsenin olamayacağı kadar hürdürler*” (Tahir, 1973: 102).

Kemal Tahir'e göre; Cumhuriyet'in üstünde çok gevezelik edilen halkçılık, bilhassa inkılâpçılık ilkeleri, Cumhuriyet'ten sonra, yakıtsız bir motor gibi, kesinlikle işleyememekte, şef kadrolardaki teorisizlikle kişisel çıkar hırsı, Osmanlılıktan kalan, ayağı yere basamamak, millete dayanamamak, ancak millete karşı, millet zararına hükümet edebilmek özelliği bu işleyememeye göz yumdurmakta, onları

işleyemeyişin rahatlığından hiçbir şart altında vazgeçilemeyecek hale getirmektedir. Bu psikoloji içinde reformları yapanlar, milletin bu reform işine katılmamasından, reformcular, reformun yalnızca lafını etmiş olmanın rahatlığı içinde mutluyken, reforma maruz millet, işin sözde kalmasından sevinç duymaktadırlar. “Köylü bizim efendimiz” lafı, köylünün dolsuzluğunu, yüzyıllardır sürüp duran açlığını, vicdan idrakinden hiçbir güç harcamayacak bir kolaylıkla sağlamış, milleti korkuyla beklediği Osmanlı oyununun gecikmesi giderek rahata kavuşturmuş, asıl takım, iki düşman karşılıklı mütareke rahatlığını, kendi yerleşmesi için çok değerli bir zaman kazancı saymıştı. Sonra, şef ile yakın takımı, üst yapı bile sayılamayacak reformlara dalmışlar, kendi keselerinin gittikçe şişip ağırlaşması halini, müspet işlediğine giderek daha çok emin oldukları liberal ekonomik sistem içinde, önce harf, sonra kılık, daha sonra tarih, daha sonra hafta tatili, daha sonra dil ve tarih reformlarının gülünç derecede sığ sularında debelenmeye, bir çeşit, yüzme bilmeyenlerin yüzme benzetmesi içinde manda gevşekliğiyle gevişlemeye girişmişlerdir. Bazı kanunlar Batıdan doğrudan doğruya aktarılmaktadır. Bazı büyük şehirlerde; konaklarda, köşklere, yalılarda, Abdülhamit zamanı başlamış olan Batı’dan alınma çok önemli değişimler, Batılaşıma sayılmaktadır. İki büyük şehrin varoşlarında bile her şey, Orta Çağ’dan daha öncesiyle olduğu gibi dururken, Orta Anadolu’daki bir konak yavrusunda her akşam kurulan içki sofrasında, memleketin baştan başa değiştiği hayaline kadeh kaldırılmaktadır. Başvekil Paşa çok yatkın olduğu koalisyonu kurmakta, biraz kanlı da olsa milleti uykusundan uyandırmaksızın yürütmeye başlamaktadır. Üniversitedeki İnkılap derslerine rağmen yetiştirilen gençlik, kumda kaybolan güçsüz dere suları gibi en çok kaymakamlıktan sonra bütün inkılapçı hülyalarını kaybetmekte, daha korkuncu, bu basamağa gelince, artık bir şey kaybettiğinin bile farkında olmamaktadır (Tahir, 1992: 119- 120).

Kemal Tahir’e göre, “Atatürk yaşasaydı, bugün ne yapardı?” sorusunu sormak, Atatürkçülüğün bugün bile istenilen aydınlığa kavuşamamış olduğunu kabullenmek demektir. Millet namına konuşan aydınların içinde Atatürkçü olmayan çok azdır. Atatürkçülük, metafizik ilhamlarının getirdiği karışık, yarım kalmış, sisli, ayrıca; çeşitli açıklamalar isteyen bir dinsel teoriye dayandığı halde, tersine, teoriden çok pratikte kullanılmıştır. “Atatürk yaşasaydı, bugün ne yapamazdı?” sorusunun karşılığını arayacağımıza sorunun, “Mustafa Kemal ne yaptı? Neden o kadarını

yapabildi? Daha başka bir şey yapamaz mıydı?” şeklinde sorulması gereklidir (Tahir, 1992: 29).

Tarihle, Türk insanının soyunu yanlışlara düşmeden bulabilmek için ilgilendiğini savunan Kemal Tahir’e göre, insanların çeşitli olaylar karşısında nasıl davranabileceklerini önceden gerçeğe yakın kestirebilmek, neden böyle davrandıklarının yasalarını bulabilmek; insan dramını anlatmaya uğraşan bir romancı için zorunludur. Bu ilgi yalnız romancılar için değil, bütün halkçılıkla ilgili gerçek aydınlar için gereklidir. Bunun bedeli de tarihi iyi bilmekle, her yeni durumda yeniden değerlendirmekle mümkün olabilmektedir (Tahir, 1990b: 26).

Kemal Tahir Türk aydınlarının tarihle ilgili bağıntı şu şekilde ortaya koymaya çalışmaktadır:

Burada şunu yazmalı ki, biz kendimiz, kendi tarihimize en büyük düşmanlardan çok daha gaddarca düşman edilmiş olduğumuz için hiç kimseye bu hususta, kızmaya, kırılmaya hakkımız yoktur. “Milletlerin geleceği tarihiyle kurulur” sözü doğru olduğu için düşmanların yüzyıllardır, uğraştıkları bu “tarihsiz bırakma”, “aşağılık duygusunu aşılama” olayına, bizler Batılaşmaya karar verdikten bu yana, Osmanlı Türk Devleti aydınları ve bu aydınların devleti olarak katıldık, bu korkunç katılmayı, bilhassa 1923’ten bu yana, hiçbir milletin tarihinde hiçbir kişinin veya kişiler topluluğunun göze alamayacağı bir uzmanlık ve acımasızlıkla sürdürdük. Bunun hesabını, geçmiş kuşaklardan ve bugün yaşamakta olanları gelecekte izlemekte kurtulamayacaklardan gerçek düşünürlerimiz, bilginlerimiz, vatanseverlerimiz hiç bağışlamadan soracaklardır (Tahir, 1992c: 12- 13).

Kemal Tahir, Türk aydınının taraf olma sınırında düştüğü çelişkiye değinerek, aydın için önünde iki yol olduğunu ve aydının bu iki yoldan birini seçmek zorunda kaldığını ifade etmektedir. Kemal Tahir’e göre Türk aydını ve özellikle bunların yazı yazarları devletten yana mı (bugünkü ve gelecekteki sosyalist devletçilikten); yoksa yakın ve uzak bir gelecekte kurulabileceğine inandığı Batılı anlamda hürriyet düzeninden yana mı olduğu konusunda ayrımda bulunup tutarlılığını korumalıdır. Düşüncede bu ayrımı kesinlikle yapmamak, tutarlılığı yitirmek demektir (Tahir, 1992c: 193).

Kemal Tahir’e göre Türk aydını halkın gerçeğini bilmemektedir. “Yarı aydınlarımızın halkçılığını anlamak için, Türkçeciliklerine bakmak yeterlidir. Bunlar köylüye anlaşılabilecek bir dil arayacaklarına, Kutadgu Bilig’le alışverişi girmek çabalaması içindedirler” (Tahir, 1992a: 34).

9. KÖY ENSTİTÜLERİ'NE BAKIŞI

Köy Enstitüleri hakkında Kemal Tahir'in eserleri üzerinden inceleme yapılmadan önce enstitüler hakkında genel bilgi vermek yerinde olacaktır.

Köy Enstitüleri'nin kuruluş yılı 1940 olsa da bu projenin temeli 1935 yılına dayanmaktadır. Amaç köylere ağırlık verme politikasıdır. Önce askerliğini çavuş, onbaşı olarak yapmış, okuma yazma bilenlerden yararlanılması düşünülmektedir. Bu amaçla, 1936-1937 öğretim yılında Eskişehir Çifteler Devlet Çiftliği'nde öğretmen kursu açılmıştır. 1937-1938 öğretim yılında Eskişehir'deki bu okul ile İzmir Kızılçullu'daki okul, Köy Öğretmen Okulu adını almıştır. Bu uygulama, Köy Enstitüleri'ne geçişi kolaylaştırmıştır. 17 Nisan 1940 günü Köy Enstitüleri Yasası kabul edilince bu okullar Köy Enstitüleri'ne dönüştürülmüştür. Projeyi, dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel bizzat yönetmektedir (İnankul, 2010: 11- 14). İki yıl sonra 1942'de ise, Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Yasası (4274 sayılı kanun) çıkarılmıştır (Semerci, 1997: 27).

Köy Enstitüleri'nin yasa taslaklarını, yönergelerini hazırlayan ve bu eğitim sitelerinin kurucusu olan İsmail Hakkı Tonguç, bilen, uygulayan, düşünen, konuşan, güçlükleri göğüsleyen, direnen, köyün eğitim yoluyla canlanması için çalışan yeni insanın yetişmesinin sağlanmasını istemektedir (Makal, 1993: 2).

Köy Enstitüleri üzerine yapılan tartışmalar, genellikle enstitülerin açılma gerekçeleri, uzmanlaşmanın göz ardı edilişi ve komünistlik suçlaması gibi konular üzerine yoğunlaşmaktadır. Enstitülerle ilgili eleştirileri, içten ve dıştan; lehte ve aleyhte yapılan eleştiriler biçiminde sınıflandırmak mümkündür. Enstitü bünyesindeki eleştiriler, pedagojik açıdan “iş okulu” düşüncesini savunan soysal kanat etkisinden gelmektedir. Bu eleştiriler ilköğretim genel müdürü Tonguç'un güçlü konumu karşısında çok fazla etkili olamamıştır. Enstitü dışından gelen eleştirileri daha çok ideolojik çerçevede eleştiriler olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak CHP'nin içinde yer alan, geniş toprakları olan ve kendilerine “Anadolucular” adı da verilen bir grup milletvekilinin eleştirilerini farklı bir kategoride değerlendirmek gerekmektedir. Eleştirilerin yoğunlaştığı ideolojik boyutta ise, farklı düşünceleri savunan sağ ve sol bakış açıları bulunmaktadır. Belirli dönemlerde her iki akımın ileri gelenleri Köy Enstitüleri'ni baş tacı ederken, daha

sonraları her iki akımdan da Enstitülere karşı ağır suçlamalar gelmiştir. Sağ akım içerisinde 1944'ten itibaren Türkçüler, 60'lı yıllardan itibaren liberaller, 70'li yıllardan itibaren de İslamcılar, Enstitülere karşı eleştirilerini yoğunlaştırmaktadır. Kadrocuların dışında kalmış olan sol akımın büyük bir bölümü, Köy Enstitüleri'ni, yalnızca sınıf çatışması açısından değerlendirmektedir. Ancak, Enstitülerin gerçek icraatları şekillenmeye başlayınca da eleştiriler ortaya çıkmıştır. Sağ ve soldan gelen eleştirilere genel olarak baktığımızda; bir yanda Enstitüleri “köy ve köylüyü sömürme aracı olarak” değerlendiren bir sol; diğer yanda da Enstitülerin, “Sovyet rejiminden özenilerek oluşturulmuştur” diyen sağ bulunmaktadır. Sağ akımlardan gelen komünizm suçlamaları, genellikle “kültür ihtilali” yapılarak, devrim ideolojisinin hâkim kılınmaya çalışıldığı iddiaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Sol bakış açısı çerçevesinde Kemal Tahir'in eleştirileri farklı bir kategori olarak değerlendirilmelidir. Çünkü Tahir'in eleştirileri daha ziyade, Köy Enstitüleri ile tek parti arasındaki ilişkiden hareketle, Batılılaşma hareketinin köye yönelik bir projesi olması üzerinde yoğunlaşmaktadır (Karakaş, 2010: 230- 231).

Kemal Tahir “bürokrat aydın” niteliğindeki Tonguç'u sistemin içinde, bürokrasinin bir parçası olarak ele almış ve onun “aydın” niteliğini göz ardı etmiştir. Tonguç'u salt bürokrat niteliğiyle ele alınca, halka faydalı olabilecek girişimleri görülememiştir. Dolayısıyla yazar onun Köy Enstitüleri denemesini de kuşkuyla karşılamıştır (Kırbaş, 1971: 60- 61).

Kemal Tahir, Köy Enstitüleri hakkındaki görüşlerini, *Bozkırdaki Çekirdek* adlı eserinde dile getirmektedir. Eserin başlangıcından itibaren gerek eğitim hakkında gerek ise enstitü hakkında eleştirileri ifade edilmekte; eğitimin ise, araçsal niteliğe büründüğünden bahsedilmektedir.

Kemal Tahir, tek parti döneminin ürünü olan Köy Enstitüleri'nin, Cumhuriyet Halk Partisince partinin köylüler üzerindeki siyasi amaçlarına uygun olarak açıldığını düşünmektedir (Yılmaz, 2015: 312). Enstitülerin bir kadrolaşma aracı olarak kullanılacağını ise şu şekilde ifade etmektedir: “*Bugünün gözde işi: Eğitim! Gözde vezir: Eğitim Bakanı... ‘Adamlarını yerleştirdi kilit noktalarına... Bakanlığı gerektiği zaman kendi yararına kullanmak niyetinde!’ diyorlar, ‘Köy Enstitülerinde yetiştirdiği*

öğretmenlerle, önce halkodalarını, sonra Halkevlerini tutacak, aşağıdan yukarı partiyi ele geçirmeğe çalışacak' diyorlar" (Tahir, 2016b: 17).

Enstitü için seçilen öğrenciler henüz kasaba yaşayışını tanımamış kişilerden seçilmektedir. Enstitünün yapılarını ise öğrenciler yapmaktadır. Enstitü sayısı arttıkça işe alışmış öğrenci sayısı da artmaktadır. Yeni kurulan enstitü yapılarında ustalaşmış kalabalık öğrenciler çalıştırılmaktadır. Köy Enstitüsü'nden sağlanacak fayda ise şu şekilde ifade edilmektedir:

.... İlköğretim Kanunu 1912'de çıkabildi. Bugün hâlâ okuma yazma bilmeyenimiz, yüzde seksen... Yirmi milyona yaklaşan nüfusun dörtte üçü köylerde yaşıyor. Bir hesaba göre kırk bin, bir başka hesaba göre altmış beş bin köyden, yalnız beş bininde öğretmenli okul var. Eğitimli okullarsa dört bini ancak tutabildi. Otuz bin köy öğretmen bekliyor. Şehir öğretmen okullarından aldığımız öğretmenler şimdiye kadar yılda altı yüzü geçemedi. Her yıl, türlü türlü nedenlerle üç yüz öğretmen mesleği bırakıyor. "Her köye bir öğretmen" amacına, bu gidişle yüz milyon Türk lirası harcayarak yüz yılda varabileceğiz. Oysa enstitüler bizi, yirmi yedi milyon lirayla, en geç on yılda ulaştıracaklar bu amaca... (Tahir, 2016b: 28- 29).

Köylü çocukları köylülüklerini kaybetmeden yetiştirilmekte ve bunların iki ödevi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, çocuk okutmak; diğeri ise, gerekirse vatan savunmasına koşmaktır. Köy Enstitüsü'nde çocuk bir köyden alınıp diğer köy için hazır edilmektedir. Enstitü için öncelik olarak köylerin yaşama ve geçim özellikleri incelenmektedir. Ev, tarla, çift hayvanı gibi geçim olanakları köy öğretmenine sağlanmaktadır. Ayrıca köy öğretmenine 20 lira harçlık verilerek geçimi için olanak sağlanmaktadır. 20 yıl mecburi hizmet görevi bulunmaktadır. Köy Enstitüleri tarzı okullar o sırada Bulgar köy okullarında uygulanmaktadır.

Bu dönemde "köyleri canlandırıp yaşatacak köy okullarıdır" fikrine karşı çıkanlara, "mürteci vatan millet haini" damgası vurulmaktadır (Tahir, 2016b: 163).

Kemal Tahir'e göre, rejimi yarı aydınların suikastinden koruyacak tedbirleri almayı Köy Enstitüleri gerçekleştirecektir. Bunun için de köy kaynağından, hayata daha kuvvetli bağlarla bağlı, çağımız uygarlığının işlerini başarmaya daha yatkın, yeni elemanı, bol bol alarak ve onların karakterlerini bozmayacak müesseselerde yetiştirerek, bu kabil insanlardan Cumhuriyet'i besleyecek ve gürbüzleştirecek, memleketi saadet yuvası haline getirecek, hakiki iş adamlarını yetiştirmek lazımdır. Dönemin parti genel sekreterinin (Recep Peker) Köy Enstitüsü hakkında görüşleri ise şu şekildedir:

Bozulmamış köy çocukları alınacak, töresel köyümüzün yüksek ahlaksal değerleri hırsla savunulacak... Büyüklerine saygı, küçüklerine sevgi, vatan için duraklamadan, gözü kapalı ölmek!... Çilelerden yüksünmemek millet yolunda azla yetinmek... Daha da önemlisi: Uğradığı haksızlığı bile kutsal saymak, er geç düzeleceğine inanmak... Bu inancı bir an yitirmeden sabırla beklemek... Köye, sapık fikirlerin girmesini gerekirse canı pahasına önlemek... Bir Kubilay, beş Kubilay değil, ordularla Kubilay çıkarmak. Köyde devletimizin, partimizin, hükümetimizin gören gözü, duyan kulağı, söyleyen dili olmak yetmez! Gerekirse rejimin çekilmiş kılıcı kesilmek... Rejimin düşmanlarını tepelemek... İşte sonuçlara varabilmek için onları özel eğitimden geçirmek gerekiyor... (Tahir, 2016b: 32).

Kemal Tahir'e göre asıl mesele eğitim işi olmaktan çıkıp; memleketin ekonomik, sosyal, hatta politik özelliklerine dayanmasıdır. Maarifçilerin toplum karşısındaki asıl ödevleri, kanunlar gibi, toplum isteklerinin ardından gidip onları karşılamaktır. Bunun dışına çıkmaya çabalamak, eğitimden, kendi işi dışında, kendi işiyle bağdaşamayacak ödevler istemektir. Bunu dünyanın her yerinde sadece kolayca kaçanlar ondan ister. Bütün köyleri hep bir, hep aynı şartlar içinde yaşıyor saymak kaytarmaktır (Tahir, 2016b: 164).

Kemal Tahir *Bozkırdaki Çekirdek* romanında Şefik Ertem'e söylediği düşüncesinde 14. Enstitü'nün kurulmasına rağmen enstitüler geçicidir. Öğretmen yetiştirmek için açılan enstitüler kolayca kaçmaktır. Köy öğretmeni yetiştirmekte tam on yedi yıl gecikilmiştir. Köyü yaşatacak okul değil, okulu yaşatacak köydür. Köyler aynı yaşama, üretim şartları içinde olmadıklarından aynı gelişim çizgisinde değillerdir. Bu sebeplerden dolayı okullar köyden köye değişmek zorundadır. Nitekim Kemal Tahir'e göre, Köy Enstitüleri'nde bütün koşulları aynı düzeyde sayıp eğitimi tek-tipleştirmek doğru olmamaktadır. Şefik Ertem üzerinden düşüncelerini dile getiren Kemal Tahir'e göre, ilk köy öğretmen okulu İzmir Amerikan Koleji'nin saraya benzer yapılarında kurulmasına rağmen, ikincisi ahırda kurulmaktadır. Fakat palavralar yine aynıdır. "Köylü şöyle soylu, böyle boylu... Yok tuttuğunu koparırmış da kopardığını tükürüksüz, gene yerine yapıştırırmış... Bir pohpohlama ki rezillik..." (Tahir, 2016b: 168). Çocukları, sadece doğayla boğuşacak ve çevredeki insanlardan hep yardım, hep iyilik görecekleri gibi yetiştirmek yanlıştır. Çocuklara insanlarla boğuşma eğitimi vermek göze alınmamaktadır. Bunu göze almadan soyut bir köylü şehirli çelişmesi olabilirmiş gibi yetiştirmek ise ikinci yanlıştır. Bunlar, köy öğretmenini çevresine karşı yenik kılacak, onları yapmak zorunda kalacakları korkunç savaşa silahsız sürecektir. En sonunda ise eğitimler karalanacak, asılsız suçlamalara maruz kalınacaktır. Dinci kesimin karma eğitime yönelik tepkisi eserde

Kara Derviş karakterinde hayat bulmaktadır. Kara Derviş hutbe okuduğu camide halkı enstitülere karşı doldurmaktadır (Tahir, 2016b: 54- 55).:

Esdüdü gavurluğu konu konacak toprağımıza... Oğlan kız bir döşekte yatıp kalkacak kızılbaşkomonist töresince... Uğursuzluktur! Deniz gibi köpürüp akan Kızılırmağımızın suyu çekilir. Pınara yuğunağa, tarlaya, değirmene gidemez kendi başlarına kızlarımız, karılarımız, baştan çıkar tümü... Bir kötü eğitime güç yetiremezken, beş yüzü, bini gelmekte... Yetişkin kızları öğretmenli okula salmayanı tıkar mahpus damına bunlar... Kuran yazısı okutamaz imam!.. Esdüdü kondurmaz toprağına “Türküm” diyen bire kadar kırılmayınca... Moskof Bolşevik manatı gücüyle girmiştir Osmanlı ülkesine bu Esdüdü... Malın davarın dölü, sütü kesilir haa! Ekine kıran düşer, toprak tohumu geri vermez; haa!.. Evimize, samanlığımıza ateş uğrar. Karılar bebeleri bırakır, kısrağ tayları... Esdüdü Osmaneli içine saldı ki farmasonlar, birbirini kıra avanak Türk... Bu Esdüdü bize yarar iş değil.

Zor durumla karşı karşıya kalan öğrenciler zaman içinde sızlanmaya başlamaktadır. Enstitülerden kaçan öğrencilerin durumunu Kemal Tahir şu şekilde dile getirmektedir: “...Sonu? Yirmi kayma aylık... Bir yandan bebeleri okut, bir yandan ‘karnımı doyuracağım’ diyerek toprakla boğuş! Gittiğin yerde, köylü sana sulak yerden toprak mı verir? Toprakla boğuşacaktın da babanın bunca variyetini neden koyup geldin? Evet, yanlış çizdik biz bu çizgiyi arkadaş. Yol yakınken...” (Tahir, 2016b: 213).

Yine Kemal Tahir *Notlar*’da, enstitü hakkında değerlendirmelerine devam etmektedir. Kemal Tahir’e göre, “bizde burjuvaların ne biçim serseriler olduğunu anlamak için Köy Enstitülerine karşı aldıkları tutuma bakmak elverir” (Tahir, 1992: 159). Çünkü bu enstitülerde yapılmak istenilen burjuva sınıfının ödevi, yani var olma duygusudur. Tek parti döneminde rejimin güvendiği öğretmeni, devlet köylüye karşı desteklemekte ve bunun için de jandarmayı kullanmaktadır. Temel çatışma, köylünün muhtaç olduğu el emeğine, muhtaç olmadığı eğitim bahanesiyle ilişmektir. Bazı köylerde çocuklarından memur yetiştirmekten başka çaresi olmayan, kendisini doyuramaz olan köylerde, okulu kabul eden köylerde ve kendi kendisini doyuramayan ailelere uygun gelen okuma işi, kendi kendisini beslemeye çalışan köylerde ve ailelerde, tersine hiç uygun ve gerekli olmamaktadır (Tahir, 1992: 159).

Dolayısıyla Kemal Tahir Köy Enstitüleri’ni şüphe ile karşılamaktadır. Eğitim programlarını incelemeyi gerekli görmemektedir. Çünkü bu programların faşizan bir idareye göre düzenlendiğini düşünmektedir (Tahir, 1992: 160). Kemal Tahir’e göre Tonguç, köye göndermek için hazırladığı öğretmenden nalbantlık, berberlik,

demircilik, bahçıvanlık, çiftçilik, dülgerlik yapmasını istemekle, 1945’lerdeki durumundan çok daha eskilere, onları tarihin karanlık derinliklerine sürmek istemektedir (Tahir, 1992: 160).

Kemal Tahir’e göre (1992c: 148). Köy Enstitüleri; meselesine yanaşmamız ilerici aydınlarımızın romantizmde nerelere tekerlendiklerini, nasıl kolaya kaçtıklarını, asıl gerçeği görmemek için gözlerini sımsıkı yumduklarını en iyi gösteren bir meseledir. Enstitüleri idareciler kurmakta yine onlar kaldırmaktadır. Buna karşılık köylüğümüzde en küçük bir müspet reaksiyon olmadığı gibi, çok önemli bir potansiyel olan Köy Enstitüleri mezunlarından 12 bin kişinin halen grupları bulunmaması da sosyal politik hayatımızda en küçük bir tepki göstermemektedir.

Fakir Baykurt’a göre, Kemal Tahir’in Köy Enstitüleri konusundaki romanı Tahir Alangu’nun kılavuzluğu sonucu yanlış kurulmaktadır. *“Osmanlılıktan sonraki dönem gibi Köy Enstitüleri de sevgisini çekmez onun. Nitekim birinin başı, biraz alay ve aşağılama ile ‘Sarı Paşa’, öbürünün başı da ‘Bulgaryalı Genel Müdür’ diye anılmıştır yapıtlarında”* (Baykurt, 1974: 67).

Köy Enstitüleri’ni dönemsel politikalara eğitimin ve gençlerin alet edilmesi boyutuyla değerlendiren Kemal Tahir, enstitüleri İkinci Dünya Savaşı şartları üzerinden şöyle yorumlamaktadır:

İkinci dünya savaşında İsmet Paşa’nın Türkiye politikası, çok civelek politikadır. Almanlar, Fransa’yı yendikleri için İsmet Paşa’nın gözü Almanlara çevrilmektedir. Bu sırada Almanya’da Nazi partisi vardır; Türkiye’de ise Halk Partisi bulunmaktadır. Almanya’da Hitler’in sözü kanun iken, Türkiye’de İsmet Paşa’nın sözü kanun sayılmaktadır. Almanlar ülkeyi ellerine geçirebilmek için her yere bir Nazi ajanı yerleştirmiş, millete nefes aldirmamakta iken; İsmet Paşa şehirleri kasabaları Halk Partisi ile Halk evlerini avucu içine almakta fakat köyler ise boş kalmaktadır. İsmet Paşa, askerlikten bir türlü kurtulamadığı için, askerde çavuş rütbesine kadar çıkabilen açıkgöz köy çocuklarını bir kurstan geçirip eğitmen yetiştirmeye çalışmakta; bunlardan ise her birini bir köye yerleştirdiği zaman Almanların imrenecekleri SS ordusu oluşturmaktadır. Bu eğitmenler, köyleri avuçları içine alacakları ve devletle bütünleşecekleri için, memlekette ne olursa olsun İsmet Paşa’nın haberi olacaktır. Hitler ise bunu gördüğü zaman “aman bu ne yaman akıl, nasıl bir akıl!” deyip İsmet Paşa’yı takdir edecektir.

Fakat evdeki hesap çarşıya uymamaktadır. Almanlar, Sovyetlerin bozkırına yenildiler... Moskova’ya kadar gelmişken yüzgeri olup çekilmeye başlayınca, o zamana kadar sırtını sıvazladığı, arkaladığı, “Hadi göreyim seni” dediği Turancıları deliğe tıktığı gibi, bu kere, yine Milli Eğitim Bakanı (Hasan Ali Yücel) solcuları el

üstünde tutan bir bakan haline getirdi ve devleti, sol rüzgarın uğuldadığı Köy Enstitüleri şampiyonu yaptı... (Bozdağ, 2003: 125).

Nitekim Köy Enstitüleri'nin temelinde bu sorun yatmaktadır. Önce savaşı Almanya'nın kazanacağı hesabına yatırım yapılmakta; daha sonra ise, Rusların kazanacağı üzerine yatırım yapılmaktadır (Bozdağ, 2003: 125- 126). Ruslar, savaşı kazanıp boğazlardan üs istemeye başlayınca İsmet Paşa rota çevirip İngiltere ve Amerika üstüne oynamaya başlamaktadır.

İsmet Paşa'nın sırtında yumurta küfesi yok!.. Almanya da vermeye alışık değildir... Biliyorsun, Almanlar 12 Ada'yı önerdiler, içi gittiği halde, almadı. Ruslara üç vilayet verir mi hiç!.. Böylece İnönü için, Köy Enstitüleri esprisi de ortadan kalktı. Nitekim Demokrat Parti muhalefeti ağzını açar açmaz, bu Köy Enstitülerini ağızlarını kapatmak için taviz olarak veriverdi; çünkü onun gözünde verdiği şey, fonksiyonunu çoktan yitirmişti (Bozdağ, 2003: 126).

Kemal Tahir, Bozdağ ile sohbetinde (2003: 127) Köy Enstitüsü'ne değil, devlet aldatmacası olan bu enstitülerin kuruluş biçimine karşı olduğunu ve devletin milleti aldatmasına tepki gösterdiğini dile getirmektedir.

Devlet, “böyle yaparsam, politikada paçamı kurtarırım” gayesi öncülüğünde enini boyunu düşünmeden ilköğretimde eğitimci sistemini kurmaktadır. Bölükte okuryazarlara faşist eğitim verilerek köy öğretmeni yapılmaktadır. Fakat hesap istenilenin aksine dönmekte ve faşistler değil komünist partiler kazanmaktadır. Bunun sonucu olarak ise devlet Marksist düşünceli olanları iş başına getirirken, Turancıları cezaevlerine girdirmektedir. Fakat politikanın değişebilirlik özelliği Kemal Tahir'i sinirlendirmektedir. Çünkü cezaevine gönderilen, tabutluklarda işkence edilen insanlar, dün sırtı okşanan, “hadi göreyim seni” diye gizlice göz kırılan kişilerdir. Bu ise adeta hükümet rezilliğidir. İşin ilginç yanı ise, aynı rejim ve aynı insanlar, Köy Enstitülerinde müfredat programını bırakacak, onun yerine sosyalist tandanslı kitaplar okutacak, ortak yaşam örnekleri verecek, sonra da okulda öğrendiklerini evinde konuşan öğrenciyi yakalayıp deliğe tıkacaklar! Bu adeta maskaralıktır (Bozdağ, 2003: 127).

Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek* romanında enstitü fikriyle, tek parti düşüncesi arasındaki ilişkiyi de vurgu yaparak Enstitüleri tek partiye militan yetiştiren merkezler olarak değerlendirmektedir (Karakaş, 2003: 236).

Kemal Tahir, bürokrat-aydın nitelemesiyle andığı Tonguç'u, sistemin içinde bürokrasinin bir parçası olarak değerlendirmektedir. Bu konuda onu fazlasıyla

eleştirmeyi tercih etmektedir. Bu eleştirilere cevap ise, Tonguç'un oğlu Engin Tonguç'tan gelmektedir. Engin Tonguç'a göre Kemal Tahir, sol gösterip sağ vurmaktadır. Halka karşıdır, bırakın Marksizm'e, değil Atatürkçülüğe, en basit anlamda bir halkçılığa, en basit bir *hümanizme* bile aykırıdır tutumu. Hatta sağın bile sağına düşmekte ve buram buram faşizm kokmaktadır (Karakaş, 2003: 237).

Vedat Günyol, *Bozkırdaki Çekirdek*'i, Köy Enstitüleri'ni maskara etmek için yazılmış bir roman olarak değerlendirmektedir. Günyol, Tonguç'un tek parti yönetiminde yapılabilecek en iyiyi yapmaya çalışarak, bu fırsatı halkın yararına kullandığını iddia etmiştir (Karakaş, 2003: 237).

DP'nin ilk kabinesinde Milli Eğitim Bakanı olarak görev alan Tefik İleri döneminde çıkarılan 27 Ocak 1954 gün ve 6234 sayılı kanunla, "Köy Enstitüleri" bütünüyle öğretmen okullarına dönüştürülerek kapatılmıştır (Aysal, 2014: 281). Ancak Köy Enstitüsü mezunları, 1952 yılında eğitim süresi bir yıl uzatılan ve mezun vermeyen Köy Enstitüleri'ni o tarihte kapanmış saymaktadırlar.

10. KEMAL TAHİR'İN ATATÜRK, İNÖNÜ VE KEMALİZM HAKKINDA GÖRÜŞLERİ

Kemal Tahir'in farklı dönemlerde farklı amaçlarla yazdığı kimisi roman türü kimisi tarihi not olan yazılarda bazı konular üzerinde tutarsızlıklarla karşılaşmak muhtemeldir. Bu tutarsızlıkların bazıları yazarın yazılarını yazdığı dönemlerden, bazıları da yazıların yazıldığı bağlamdan kaynaklanmaktadır. Kemal Tahir'in yazıları arasında Mustafa Kemal Atatürk hakkında da söz konusu tutarsızlıklara rastlamak mümkündür. Diğer taraftan Kemal Tahir'in Kemalizm üzerine yaptığı bazı eleştiriler Mustafa Kemal'in şahsı üzerinden ideolojik bir sahaya taşınmıştır.

Kemal Tahir, Atatürk hayatta iken, 1938 yılında Yavuz Zırlı'nda bir komünist ayaklanma tertibine karıştığı iddiasıyla on beş küsur yıl ağır hapse mahkûm edilmiş, on iki yıllık bir mahkûmiyetten sonra 1950'de Demokrat Parti iktidara geldikten sonra çıkarılan af kanunu ile serbest kalmıştır. Kemal Tahir'in işlemediği suçtan mahkûmiyet alması; Atatürk'e dostça olmayan duygular beslemesi için en somut gerekçe sayılabilir. Fakat yakınlarının onun ölümünden sonra yayınladıkları belgeler bu savın geçerli olmadığını ortaya koymaktadır (Refiğ, 1981: 48- 49).

Kemal Tahir, İsmet Bozdağ ile sohbetinde durumu şu şekilde izah etmektedir:

Ben komünistlikten 16 yıl ceza giydiğim zaman bile, Marksizm'i doğru dürüst bilmiyordum. Ne öğrendimse, mahpus damında ve çıktıktan sonra öğrenmişimdir. Bizim o zamanki komünistliğimiz, bildiğin, Nazım Hikmet komünistliği, canım... Trum, trum, trum/tram tiki tak/ makinalaşmak/ istiyorum !.. Bunu belledin mi, oldun gitti komünist!.. Fevzi Çakmak'ın o zamanki hakimleri, bu komünistliğe idam bile yazarlar!.. Oysa biz o yıllarda komünisttik (!) ama Atatürkçü idik de!.. Atatürk devrimlerinin bekçiliğini kimseye kaptırmazdık. Atatürk'ün aleyhinde konuşanın ağzını yırtabilirdim! En sevgili arkadaşım Ertuğrul Şevket, Atatürk'ün Partisi, CHP'nin karşısında kurulan "Serbest Fırka" ya girdi diye, Aksaray yangın yerinde - en sevgili arkadaşım-la-sabaha kadar yumruklaştık; az kaldı ki birbirimiz öle!.. Böylesine bir Atatürk tutkusu vardı bende... (Bozdağ, 2003: 82- 83).

Mustafa Kemal'in ölümüne en güzel mersiye, "sarhoş ve zavallı" Neyzen Tevfik yazmıştır. Diğerleri, ölmüş bir adamdan şahsi bir menfaat umulamayacağını kestirmişler gibi, artık yazmamaktadır. Nitekim Kemal Tahir eğer hapiste olmasaydı, "En büyük Türk kahramanlarından birine, dünya mikyasında bir emperyalist düşmanına" (Tahir, 1979: 306), Anadolu Türklüğünün gerçek kurtarıcısına (Tahir, 1992c: 57). en iyi yazıyı kendilerinin yazacağını ifade etmektedir (Tahir, 1979: 306). Nitekim Fatma İrfan'a Atatürk'ün ölümü üzerine yazdığı mektupta düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir:

Atatürk'ün ölümüne hakikaten belki herkesten fazla acıdım. Onun şahsında emperyalizmle kavga edip muzaffer olan fedakar ve tok gözlü Türk Milleti vardı. Artık hiç kimse bu macerayı onun kadar kuvvetle -şımarıklığı, gururu ve demokratiği ile-tems il edemeyecek sanıyorum. Ben insan cemiyetinin tarihini ferdin yapmadığına inanmışım. Buna rağmen bir tarihi devrede muvaffakiyetli rehber e hürmet lazım (Tahir, 1979: 291).

Kemal Tahir'in Milli Mücadele romanı *Yorgun Savaşçı*'dır. Bu kitabında yurdu düşman işgal ettiğinde elinde asker kalmadığına bakmadan, kimden emir alacağını bilmeden direnme ve savunma imkanları araştıran bir avuç subayın dramı işlenmekte, başkentinden kasabasına köyüne kadar bu mücadele sırasında ülkenin panoraması verilmektedir. Yurt savunmasına koşan bütün vatansever için en doğru yolun, Ankara'da Büyük Millet Meclisi kurulduktan sonra Mustafa Kemal ile birleşmek olduğu belirtilmektedir (Refiğ, 1981: 50). Kemal Tahir'in M. Kemal Atatürk'ü, "Sarı yağız, gök gözlü, zarif bir adam! Ateş olsa cürmü kadar yer yakar biçare" şeklinde betimlediği görülmektedir (Tahir, 2011: 224).

Kemal Tahir'in tarihi romanları üzerinden Atatürk'e karşı olduğuna dair birtakım eleştiriler yöneltilmektedir. Gerek *Kurt Kanunu* gerek ise *Yorgun Savaşçı* eleştirilere maruz kalmaktadır. Hilmi Yavuz, Kemal Tahir'in "*Kurt Kanunu*" 1969'da ilk yayımlandığında, Cumhuriyet'i eleştirme ve Mustafa Kemal Paşa'yı

küçük düşürme konusundaki birtakım iddialara yol açtığını söylemektedir. Fethi Naci ise, romanın birinci bölümünün başlığının “Kanlı Tuzak” olmasının anlamının da bu olduğunu savunmaktadır (Yavuz, 2012). Rauf Mutluay, “*Kurt Kanunu* asıl konuya, Atatürk konusuna yeterince yakından yaklaşmamanın yarattığı dolaylı bir soruşturma, alışılmış yargıları zorlamak için kullanılmış bir yöntem ürünüdür” şeklinde değerlendirmede bulunmaktadır (1969: 29).

Atatürk’ü küçük düşürücü olduğunu söyleyerek *Yorgun Savaşçı*’ya tepki ile yaklaşanlara ise Kemal Tahir şu cevabı vermektedir:

“Yorgun Savaşçı”, 1919’ları anlatır. 1919’larda dünyada Atatürk diye bir kişi yaşamıyordu ki, o kitapta ona karşı olunabilsin. Aslında ben ne Mustafa Kemal’e ne de Atatürk’e karşıyım. Atatürk de Mustafa Kemal de bizim toplumumuzda bazı işler yapmış birer asker paşasıdır. Biz Ganalı kabile toplumu değiliz. Tarihimiz de de bugünkü hayatımızda da çok çok paşa vardır. Bu nedenle herhangi bir paşaya ya da paşalar grubuna karşı olmak zorunluluğunu şimdiye kadar hiç duymadım, şimdiden sonra da duyacağımı sanmıyorum (Çelik, 1974: 43). Benim karşı olduğum, karşı çıktığım birtakım insanların ne olduğunu bilmedikleri halde “Kemalizm” dedikleri şeydir. İşin daha da şaşılacak yönü, bu “Kemalizm” sözünü en sık kullananların, bir düşünce sistemi olarak ortaya atanların dünyadaki bütün “izm” lere karşı olduklarını aralıksız tekrarlamalarıdır (İleri, 1973: 20- 21).

Nitekim Kemal Tahir gençlik yıllarında Mustafa Kemal’in resmini cebinde taşıyacak kadar ona hayran olan birisidir. Bu durumu eşi Fatma İrfan’a yazdığı mektupta şu şekilde izah etmektedir:

“Bir de büyük adamın fotoğrafını gönderiyorum. Kolay yenilmemek isteyenler bu yaratıcıya sık sık bakmalıdırlar. Biz Mustafa Kemal’in bu resminden birer tane ceplerimizde taşıyoruz. Seni de mahrum etmek istemedim” (Tahir, 1979: 27).

Kemal Tahir’in Atatürk konusunda bir dönemsel çelişki yaşadığı, yazdıklarına yansımaktadır. Hatta Kurtuluş Savaşı’nın Mustafa Kemal’i ile 1930’ların Atatürk’ünü birbirinden ayıran bazı farklı yorumlarına rastlanılmaktadır. Nitekim bir yazısında, Mustafa Kemal, milletten, kazandığı askeri başarı ölçüsünde sevgi görmemektedir. Bunun sebebi, gerçek şef olmadan, gerçek şefmiş gibi gösterilmesindeki çelişmelerden ileri gelmektedir (Tahir, 1992: 124) derken, başka bir yazısında Mustafa Kemal’in Osmanlı kadroları içerisinde gelen biri olarak Anadolu halklarından gereken ilgiyi gördüğünü belirten yazar, “Anadolu halklarının Mustafa Kemal’de kabul etmediği, kabul etmek istemediği şey” olarak, “Mustafa

Kemal'in, tek parti şefi olan ve Osmanlı jandarmasını sürdüren adamlarla karıştırılması" nı saymaktadır. Yazara göre bu bakıştaki farklılık Atatürk'ten kaynaklanmaktadır: "Burada değişen, Anadolu Türk hakları değil, esefle söylemeli ki, Atatürk'e dönen Mustafa Kemal" dir (Tahir, 1992: 77).

Diğer taraftan Mustafa Kemal'in "kuvvetli arkadaşlarını cepheden-Silahlı kuvvetlerin başından-uzaklaştırmasını diktatörlük arzularına" bağlayan (Tahir, 2011: 324). Kemal Tahir'e göre Atatürk; "ihtilalci", "Osmanlı hanedanını memleketten çıkarınca, Cumhurbaşkanı etiketiyle tahta çıkan taçsız yeni bir padişah", "birkaç kadeh arkadaşıyla geceleri yaşayan, gündüzleri uyur bir zafer hatırası", "Osmanlılıktan ve halifelikten vazgeçmek pahasına İngilizlerle anlaşılan" bir liderdir (Çağan, 2012: 75).

Kemal Tahir Atatürk'e yönelik eleştirilerinde sert iken; İsmet İnönü konusunda bir o kadar övgü bakımından cömerttir. Bu övgüleri yaparken yanlış anlaşılmalara önlemek için İsmet İnönü'nün Milli Şef olduğu devirde tam on bir yıl haksız hapis yattığının altını çizmektedir. Kemal Tahir'e göre İsmet İnönü halka gerçek demokrasiyi vermektedir. Fakat buna karşın halka yaranamamaktadır. Çünkü halkın isteği demokrasi değil; adalet ve şefkattir. İsmet İnönü başından beri devlete bağlı, kolaya kaçmayan, aldatici fırsatlara kanmayan, toplumun gerçek temsilcisi olarak kanunlara riayet eden gerçek devlet adamıdır (Çağan, 2012: 76).

İsmet Bozdağ Kemal Tahir ile İsmet İnönü hakkında röportajını şu şekilde ifade etmektedir:

Kemal Tahir'in çözümü güç yanlarından biri de İsmet Paşa tutkusudur. İsmet Paşa'nın başbakanlığı sırasında 17 yıl ceza giymiş, bunun on üç yılını Çorum, Malatya, Çankırı, Kırşehir damlarında yatmış olduğu halde, -başkaları gibi- ne devlete küsmüş ne İsmet Paşa'ya öfkelenmişti. Tersine İsmet Paşa'nın yaman bir devlet adamı olduğuna inanırdı. Önemli bir olay oldu mu Kemal Tahir hemen sorardı: İsmet Paşa ne diyor bakalım?..

Onun söylediğinde Kemal Tahir'e göre, daima bir devlet kerameti vardı!

Damarına basmak için yüklendim:

—Hani senin İsmet Paşan, Kemal?.. Sabrı ne zaman tükenecek ki?.. Adamlar hükümeti ve Meclis çoğunluğu harbiyeye kaptırıyorlar, İsmet Paşa susuyor!.. Tabutluklardan çıkan Türkeş "önce okutup imtihan edeceğim, sonra seçimler olacak" diyor, İsmet Paşa yine susuyor!.. Ne zaman sabrı tükenecek bu mübarek Paşa'nın?.. Mısır'ın Sfenksi dile gelecek, İsmet Paşa gelmeyecek!.. Kemal Tahir tasarladığım gibi hemen Paşa'yı arkaladı:

—Dur hele!.. Sana ne göründü de böyle konuşuyorsun bakalım? Bu sıra İsmet Paşa'nın susması mı önemli, yoksa konuşması mı?.. Konuştu mu, Paşa'nın ne düşündüğünü, olayı nasıl yorumladığını şıp diye anlarsın... ya susarsa?.. Arkadaş... ya susarsa n'aparsın?.. Başlamaz mı karnın ağrımaya? “Bu devlet tilkisi neyin peşinde bakalım” diye dönenmez misin?.. İsmet Paşa neyi bilir, neyi bilmez, tartışılır ama, lafın sırasını bilir!.. Neden vazgeçer, neden vazgeçmez bilmem ama devletten vazgeçmediğini adım gibi bilirim. (Sonra bana döndü) Sen İsmet Paşa'nın ardı sıra ne arıyorsun hele... Menderes'in ebcedini bitamam aklına sindirdin de İsmet Paşa'dan “Kurt” Kur'anı hatmine mi çekeceksin!.. (Bozdağ, 2003: 26- 27).

İsmet Paşa'nın halkçılığı, bütün Osmanlı tarihi boyunca Osmanlılıkta görülen ve en keskin biçimini Adalet Fermanlarında bulan, Osmanlı'nın reaya karşısında duyduğu acıma ve patlatacak kadar bunaltmama ölçüsüyle halkçıdır. Onu halktan ayıran ana çizgi de halkın en az yedi yüz yıllık içgüdüleriyle Paşa'nın kendisini böyle sevdiğini sezmesinin çizdiği çizgidir (Tahir, 1992: 125). Memlekette Osmanlılık şartları değişmediği için, ne zaman buhran gelse; memleket İsmet Paşa'ya muhtaç olmaktadır. Kemal Tahir İsmet Paşa'nın dediği gibi, “Buhran hiçbir zaman geçmez” kanısını savunmaktadır. Durum böyle olduğunda ise, İsmet Paşa ödeve çağrılmaktadır. Yalnız bu hal bile gerçek büyük şefin gerçek büyük Osmanlı'nın kim olduğunu meydana koymaya yetmektedir. İsmet Paşa bütün gerçek şefler gibi bütünüyle hem çok kapalı, hiçbir şart altında saldırılamayacak, saldırılsa da yara açılmayacak kadar kapalı, hem de mahrem yönlerine saldırılacak kadar açıktır. 1908 Abdülhamit'e nasıl hiçbir kötülük edememişe, İsmet Paşa'ya da hiçbir düşme, hiçbir güç kötülük edemez. Asıl büyük şefle sağlıklarında da öldükleri zaman da kendileri üzerinde konuşulmama yasalarıyla savunulacak güçsüzlüğe hiç mi hiç düşmemektedirler (Tahir, 1992: 125).

Kemal Tahir'e göre, İsmet Paşa Atatürk kadar parlak komutan olamamıştır. Çünkü onun gerçekten çok daha büyük, çok daha önemli ve çok daha ömürlü ödevleri bulunmaktadır. Bu ödevler, yıkılmış bir imparatorluğu, bütün tarihsel yasaları altüst ederek yaşatmak marifetidir ki, gerçekten dünya tarihinde örneksizdir (Tahir, 1992: 124). İsmet Paşa, halka rağmen halktan yana bir Osmanlı'dır. Buna karşı Atatürk de halka rağmen ama halka karşı bir Osmanlı'dır (Tahir, 1992: 124-125).

Kemal Tahir'e göre, Mustafa Kemal, ihtiraslı bir insan olarak, Anadolu'ya geçmeden önce ve geçtikten sonra, II. İnönü'yü kazanıncaya kadar, dünyayı parmağında oynattığını sanan İngilizleri bile kendi hesabına kullanmayı

becermektedir. Bu ise, tarihteki büyüklüğünü bütün büyük politikacıların ve devlet adamlarının üstüne çıkarmaya yetmektedir. Anadolu savaşı ve sonrasında, Mustafa Kemal Paşa ile İsmet Paşa'yı *Birinci ve İkinci Adam* diye değerlendirmek aptallıktır. Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa birbiriyle kıyaslanamaz. Çünkü ikisinin işe yarayacakları yerler farklıdır. Bunlar adeta eseri tamamlayan iki birinci insan misalidir. Mustafa Kemal karanlıkta çıkar yolu bulan, bu yolu dövüşerek açan ve kurtuluştan sonra rotayı tekrar ve kolayca karanlığa götürmesi mümkün bütün eski ve tehlikeli yol işaretlerini söküp yenileriyle değiştirmesini bilen; İnönü ise bu aydınlıkta, devleti bütün korkulu sarsıntılardan ihtiyatla atlatan adamdır. Bu açıdan Mustafa Kemal'e, bizim toplumumuzun özelliklerini taşıyan "ihtilalci", İsmet Paşa'ya da tarihteki en büyük devlet adamlarından biri demek doğru olacaktır (Tahir, 1992: 164).

Yazara göre, İsmet İnönü Mustafa Kemal'in aksine tutarlı devlet adamıdır. Türkiye'de yapılan yeniliklere, reformlara, hatta radikal değişmelere Mustafa Kemal'in damgasını vurabilmesi, hep İsmet Paşa'nın geri plandaki denetlemeleri, sıkı kontrolü altında meydana gelmiştir (Tahir, 1992: 166).

Milli Şef'ten kimileri ihtilalci davranışı bekler. Kimileri de bulduğunu sanıp kendini aldatır. Oysa İnönü, teğmenliğinden beri devlet adamıdır. Atatürk'le farkı da buradadır. En parlak düşüncelere karşı İsmet Paşa'dan ilk önce şu karşılığı alırsın: "Çalış, millete kabul ettir de getir" ... Milli Şef, ilköğretim seferberliğini öğretmenlerin davranışına bağlamıştır. Göreceksin, direnmez! Çünkü köylü tutmadı bu işi... (Tahir, 2016b: 35).

Kemal Tahir İsmet İnönü'yü de Atatürk gibi savaşçı olarak nitelendirmektedir. Ayrıca, İsmet Paşa biraz da "pirelidir". "Dünya şu yana mı yöneldi, bakarsın İsmet Paşamız da öte yana dönmüş" tür (Tahir, 2016b: 129).

1930-1940 yılları arası, Kemalist ideolojinin ete kemiğe bürünerek gerçekleştiği döneme denk gelmektedir. Kemal Tahir bu yıllarda dönemin etkisiyle heyecanlı, umutlu ve genç bir Kemalist'tir; toplumsal, siyasal sorunların çözümünü Kemalizm'de görmektedir. Genç Kemalist Kemal Tahir, 1940-1950 yılları arasını romantik bir komünist olarak Kemalizm'in hapishanelerinde geçirmektedir. Duygularının durulmasına, düşüncelerini gözden geçirmeye, ülkesini ve ülkesinin insanını tanımaya fırsat bulmakta; düşünce ve yazı paradigmasını bu yıllarda kurmaktadır. Artık Kemalist ve Marksist ideolojiye bakışı değişmekte ve

mesafeli yaklaşmaktadır. Sosyalist düşünceyi kendisinden tanıdığı, edebiyat, roman, öykü adına bildiklerinin çoğunun kendisinden öğrendiği Nazım Hikmet'i anarken *Nazım Hikmet Marksizm'i* diye gülümsemektedir (Aycın, 2012: 6).

Atatürk ile Atatürkçüleri ya da Kemalistleri birbirinden ayırmak gerekmektedir. Bu çerçevede Kemal Tahir'i bir Kemalist olarak değerlendirmek doğru değildir. Her “izm” e eleştirel yaklaşan Kemal Tahir, Kemalizm'e de mesafeli bir düşünce adamıdır (Kızılcıkelik, 2012: 67).

Kemalizm kavramı ilk kez, Avrupa basını tarafından kullanılmaktadır. Anadolu'da Mustafa Kemal'in önderliğinde gerçekleşen Kurtuluş Savaşı'nı Batılı basın organları anlatırken “Kemalist hareket” adını vermektedirler. Batı basınından kaynaklanan bu kavram daha sonra hem ulusal kurtuluş eyleminin adı olmakta hem de Mustafa Kemal'in izlediği yolun ve de kendine özgü bir yöntemle geliştirdiği düşüncelerinin genel adı haline gelmektedir (Çeçen, 2009: 21).

Kemalizm diye tanımlanan ideoloji, 1931'deki kongresinde açıklığa kavuşmaktadır. Kemalizm, o tarihten sonra Türk milletinin kaderine yol gösterecek olan altı ilke; milliyetçilik, cumhuriyetçilik, halkçılık, laiklik, devletçilik ve devrimcilik ilkeleriyle tanımlanacaktır. Bu ilkeler, önce parti programına geçirilmekte, daha sonra 1937'de Anayasa'ya konularak kurumsallaşmaktadır. Ancak 1931'de açıklığa kavuşturulmuş olsa bile Kemalizm, bir önceki on yılda da aslında 1919'da milli mücadelenin başlamasından beri duruma ve koşullara uyarlanmak suretiyle egemenliğini sürdürmektedir. Ne var ki, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başındaki Osmancılık, Panislavizm ve Pantürkizm cereyanları dikkate alındığında, ideoloji arayışının çok daha eskilere dayandığı görülmektedir. Ama bunlar, Müslüman Türk topluluğunun bir kimlik arayışının ötesine pek geçemeyen sınırlı girişimlerdir ve bir bütün olarak devletin ve toplumun gelişmesi için ideolojik bir çerçeve sunmak peşinde değildirler. Oysa Kemalizm, yalnızca devrimci milliyetçilik kavramı ile kimlik sunmakla kalmamakta, öbür beş ilkesiyle de yaratmayı amaçladığı yeni rejimin ve toplumun temelini oluşturmaktadır (Ahmad, 1999: 178).

Kemal Tahir'e göre Kemalizm, tarihten gelen özel şartlarımıza uygun bir düşünce temeli olduğu halde, Kemalistler yine de Tanzimat'ın bıraktığı gelenekten

kurtulmayı başaramamıştır. Batı'nın burjuva toplumları için düşünülmüş müesseselerini kalıp olarak almak hatasına kolayca düşmektedirler. Sürüp gelen hürriyet boğuşmaları tarihimizin, Batı'nın burjuvalar için hazırlanmış anayasalarını, burjuvasız bir memlekette uygulamak çabalaması tarihinden başka bir şey olamaması bundandır. Bu yolda direnilirse, daha uzun yıllar, hiçbir müspet hedefe ulaşmak ihtimali de yoktur. Boşuna debelenmekten kurtulmak isteniliyorsa, yakın tarihten ders alarak, Kemalizm'e bir başka açıdan bakılmalı ve cumhuriyetçilik, laiklik, milliyetçilik, özellikle halkçılık, devletçilik, inkılapçılık Batıdakilerin dışında anlamlandırılmalıdır. Atatürk'ün izinde kalmaktan, yani aynı yerde saymaktan vazgeçip, onun varabildiği çizgiden ileriye atılarak, gösterdiği hedefe kısa yoldan erişilmeye çalışılmalıdır. Kemalizm'in önemi, milletçe gösterilen yüz elli yıllık ağır fedakarlıkların, çok pahalıya ödenen denemelerin biriktirdiği bir sezgi ve şuur toplamıdır (Tahir, 1992a: 38- 39).

Kemal Tahir'in Kemalizm'e eleştirisinin özünde de Batıcılık unsuru yatmaktadır. Kemalizm'in laiklik konusunda uygulamasını temel itibariyle bu yüzden eleştirmekte, laikliği “sosyal yapımıza uymayan” bir ilke saymaktadır (Metin, 2012: 161- 162).

Kemalizm'e yönelik eleştirilerinde onun gerek yerlilik anlayışı gerekse anti-emperyalist görüşleri kaynak rolünü oynamaktadır. Politik tarihe ilişkin anti-emperyalist minvaldeki eleştirilerinde acımasız denebilecek ölçüde ağır yargılara ve sert bir üsluba sahiptir: “Nitekim Kemalizm hiçbir zaman antikapitalist olmamış, olmayı düşünmemiş, anti-emperyalist ve antikapitalist kelimelerini aklı sıra Sovyetleri kandırmak, daha korkuncu, emperyalizm ve kapitalizm uşaklığını gizlemek için kullanmıştır.” Kemalistlerin, “Osmanlılıktan ve halifelikten vazgeçmek bedeli” karşılığında İngilizler hatta Ruslarla anlaşmaya çalıştıkları da Kemal Tahir'in önemli iddiaları arasındandır (Metin, 2012: 162- 163).

Kemal Tahir Mustafa Kemal Paşa'nın, kurtuluş yılları sırasında, Rusya ile dostluk kurduğunu ve parasal yardımlar aldığını dile getirmektedir. Sovyetler Birliği ile ilişkisi, sadece parasal yardım sağlamak, sadece Doğu sınırını güvenceye almak, hatta Ermeni sorununu çözmek bile değildir. O, Sovyetler Birliği'ni Batı'ya karşı kullanmaktadır. Batı'ya; “eğer üzerime gelerseniz, gücüm yetmezse, Sovyetleri

çağıracağım; o zaman Kızıl Ordu ile kozunuzu paylaşırsınız” demek istemektedir (Bozdağ, 2003: 80). O sıralarda Türkiye’de Yeşil Ordu, İştirakiyun Fırkası, Türk Komünist Fırkası gibi bütün sol ve sol eğilimli örgütlerin birbirinin peşi sıra kurulmaları, dağılmaları, dağıtılmaları bu ürkütmenin tutması, tutmaması; gerek kalması, kalmaması gibi durumlara bağlıdır. Mustafa Kemal Paşa, eğer darda kalsaydı, Sovyetleri imdadına çağırır, Kızıl Ordu’yu memlekete girdirir, fakat yine orduları geri göndermenin yolunu mutlaka bulurdu. Çünkü o, bu yapıda bir politikacıdır (Bozdağ, 2003: 80). Nasıl Sultan Mahmut, Yeniçeri ocağını yok edip, iç düzende büyük işler başarmış olduğu halde, kendisine başkaldıran bir valisinin ordusu ile baş edemeyince, o günün en büyük düşmanı olan Rus ordusunu yardıma çağırmakta ve Ayastefanos’a kadar gelen Rus ordusunu, İstanbul kapısından geldiği yere geri göndermekte ise, Mustafa Kemal Paşa da Kızıl Ordu’yu hem çağırıp hem işini gördükten sonra geldiği yere geri gönderebilirdi. Çünkü bizde korumanın anlamı Batıya benzememektedir. Eğer bu gerçekler bilinmezse, ileride yapılacak her işte yanılacağından kuşku duyulmamalıdır (Bozdağ, 2003: 81). Kemal Tahir, Mustafa Kemal Paşa eğer darda kalıp Sovyetleri imdada çağırsaydı “onbinlerin kellesini koparmak zorunda” kalacağını ve bunun sonucunda artık neyin gideceği, neyin geleceğinin belli olmayacağını dile getirmektedir (Bozdağ, 2003: 81). Resmi ideoloji tarafından söylenenlerin aksine, Kemalist devlet, Osmanlı’daki köhnemiş yapıyı devam ettirmekte ve bu yapıdan nemalanmak isteyen kadrolara fırsat sağlamaktadır (Metin, 2012: 163).

Kemal Tahir’in Kemalizm’in, tarihten gelen özel şartlarımıza uygun bir düşünce temeli olduğunu söylerken düşünce planında Kemalizm’i olumladığı görülmektedir. Bu olumlayışta, Kemalizm’in cumhuriyetçilik, devletçilik, halkçılık, milliyetçilik söylemlerinin yanı sıra, Batı yanlısı sert ideolojilerden farklı olarak kendini reel-politiğe göre şekillendiren daha pragmatik, daha esnek karaktere sahip muhtevası belirleyici olmuştur. Gerçekten de Kemalizm, bu anlamda düşünsel normlarıyla politik uygulamaları arasında ciddi paradokslar gösteren, ikincil bir karakter gösterir (Metin, 2012: 163- 164). Devrimci olduğunu savunan Kemalizm’in, eserine bir türlü sahip olamaması, kurtardığı milletle derin, sağlam, gittikçe güçlenen ilişkiler kuramaması, bu uzaklığın gittikçe artarak 1930’larda, Mustafa Kemal’i devirecek hale gelmesi ve idaresiz, maksatsız, küçük ve eskiden kalma reformlarla

yetinen bir garip diktatörlüğe döndürmesi bundandır. Bu ise olağan sayılmaktadır. Çünkü, devrimci ideoloji ve doktrin bulunmadıkça devrimci hareket söz konusu olamaz (Çağan, 2012: 75- 76).

Kemal Tahir, Kemalizm'in antiemperyalist ve antikapitalist iddialarını geçersiz saymaktadır (Çağan, 2012: 76). “Musolini, Hitler ne kurdular? Hangi felsefeyi yaptılar da biz de onları taklit edelim! Bomboş ve din kadar da ömürlü olmayacak bir milliyet prensibine yamanmışız” şeklinde düşüncelerini dile getiren Kemal Tahir, on senede Kemalizm felsefesinin kurulamadığı iddiasında bulunmaktadır (Tahir, 1979: 125).

1960'larda Kemalist-sosyalizmin bir biçimi parlamento içinde de yer almaktadır. Kemalist-solun ve daha sonra onun içinden çıkan ve “ulusalci” özellikler taşıdığını söyleyen anlayış ve örgütlemelerin de Kemal Tahir'e karşı tavrı olumsuzdur. Kemalist-sosyalizm savunucularının kendi içinde farklılaşan çeşitli biçimleri olsa da iktidara gelmek için askeri müdahalelerden yardım beklemektedirler. Bu anlayışın silahlı propagandayı temel hale getirerek topluma tamamen yabancılaşan bir kesimi de “Kemalizm ile sosyalizm arasında Çin Seddi'nin olmadığı” görüşünü tekrarlamaktadır. Batıcı resmi sosyalizm anlayışına dayalı, dışarıdan empoze ve dayatmalarla solun gelişmesini savunan kesimlerle Kemal Tahir'in ilişkisi genellikle olumsuz olmaktadır. Kemal Tahir daha yaşarken bu girişimleri eleştirmekte ve özellikle askeri darbelerden çıkar uman bu anlayışa karşı çıkmaktadır. Tepeden inmecili Kemalist-solun “militan” her çeşidinin Kemal Tahir'e yaklaşımı, Kemal Tahir'i aforoz etmek ve sosyalizm dışına itmek biçimindedir (Eğribel, 2010c: 341).

11. KEMAL TAHİR'İN ESERLERİ ÜZERİNDEN TEK PARTİ DÖNEMİNİN DEĞERLENDİRMESİ

Kemal Tahir'e göre, Halk Partisi devleti temsil etmek için kurulmuşken; giderek halktan kopmaktadır (Kırbaş, 1997: 47). Eğer düşünmekle yapabilmek arasındaki sıkı ilinti göz önünde tutulursa; Kemal Tahir'e göre “Altı Ok”un hiç birisi orijinal değildir (Tahir, 1992c: 152). Mustafa Kemal “Altı Ok”tan ancak ikisine önem vermektedir. Bunlar ise, Cumhuriyetçilik ve Laiklik (Tahir, 1992a: 222). Bu nedenle Kemal Tahir 1923'ten 1930'a kadar olan yedi yıllık süre hariç tutulması halinde, Cumhuriyet tarihinin tipik bir muhafazakârlar Cumhuriyet'i tarihi olarak

nitelendirilebileceğini iddia etmektedir. Çünkü bu yedi yıllık süre dışında Cumhuriyet tarihi halkçılık siyasetini köylüye ve fakir halk kitlelerine doğru işletmemiştir. Bunun yerine bir tür devlet kapitalizmi sürdürmektedir. Oysa bu dönemde olması lazım gelen şey devlet kapitalizmini devlet sosyalizmine döndürmek olmalıdır (Çağan, 2012: 76).

Tek parti döneminin politikalarından yakından etkilenen birisi olarak ve olay akışlarını yakından gören kişi olarak Kemal Tahir; bu dönem hakkında değerlendirilmesinde ilk algı olarak muhalefete nasıl yaklaşıldığı konusuna değinmektedir.

İstiklal mahkemelerinin, çoğunlukla, bizim ikinci takım döküntülerinden kurulması rastlantı değildir. Böyle işlere yatkınlığımız, sınavlara vurulmuş, ölçüp biçildikten sonra iyi değerlendirilmiştir. Biz her çeşit savunuyu suç saymışızdır. Bu yol, muhaliflerini gerçek suça itelemek yoludur. Varılmak istenen yer de muhalifsiz hükümet etmek... Çok düşündüm, muhalefetsiz hükümet etmek isteği, Devleti alet ederek, hiçbir ceza korkusu duymadan bol bol suç işleme zevkinden geliyor. Ceza görmemek güvenini sağlayıp keyfince en namussuz suçları işleyeceksin... Bir toplum düşün ki, orda adam öldürmeye, hem de çoğu suçsuz adam öldürmeye SİYASET deniyor (Tahir, 1994: 191).

Muhalefet hakkında sadece iktidar değil aynı zamanda millet olarak yaklaşımı da hatalı olarak görmektedir. Millet için önemli olan yeni gelen iktidardaki kişilerdir. İktidardaki kişiler ne kadar hata yaparlarsa yapsınlar gerçek hiçbir zaman görülmek istenmemektedir. Büyük politika olarak milletin ömrü bütün suçları muhaliflere yüklemekle geçmektedir. Daha kötüsü ise, en suçlulara, en utanmazlara uyararak, doğru söyleyenlere, hiçbir suçu olmayanlara dış bilenmesidir. Giderek muhalifler ile ilintileri; hırsızlar, alçaklar, manyaklar belirleyip denetler hale gelmektedir. Bu kişilerin ne kadar rezil ne kadar işe yaramaz olduklarını, aptallıklarını, çalıp çırptıklarını bile bile muhalifleri en alçak iftiralarla karalamaları beğenilmektedir. Sırtlarını sıvazlayarak kışkırtılmakta; mükâfat olarak da çalmalarına, namussuzluklarına göz yumulmaktadır (Tahir, 1994: 190- 191).

Nitekim Kemal Tahir'e göre bu durumu en iyi örnekleyen Serbest Fırka deneyimidir. Kemal Tahir iktidarda CHF'nin büyük lideri Gazi hazretleri, başvekil İsmet Paşa varken; genel başkan vekili İnönü iken Fethi Bey'in Serbest Fırka'yı açmak istemesini ancak kendi isteği dışında; iktidardakilerin isteği ve yönlendirmesiyle olacağından bahsetmektedir (Tahir, 1973: 31). Halk Partisi de devleti temsil etmek için kurulmuş bir partidir. Fakat kuruluşunun yedinci yılında,

halkı temsil eden güçler tarafından yıpratıldığı için Mustafa Kemal Paşa, Serbest Fırka'yı kurdurma gereksinimini duymaktadır. Kemal Tahir ise bu durumu şu şekilde değerlendirmektedir: “Fakat, garip bir toplum kaderidir; İttihat ve Terakki Fırkası karşısında itilafçılar nereye gitmişlerse, Serbest Fırka da oraya gitmiştir. Oysa Halk Partisi, hırsızlığı sürdürülüyordu. Karşısındaki parti buna karşı çıkacakken, kendisine bambaşka bir platform seçti ve geri fikirlere tutunarak çıktı. Çünkü devleti ilerici fikirler kadrosu olarak Halk Partisi temsil ettiği için, Serbest Fırka'nın milleti temsil etmesi gerekiyordu. Millet, devlet çizgisine bile gelemediği için, Halk Partisi ileriye; Serbest Fırka geride kaldı” (Tahir, 2003: 78- 79). Serbest Fırka kapatılmadan önce *Cumhuriyet* gazetesinde Yunus Nadi, Gazi Mustafa Kemal'e açık mektup yazmakta, *ya partinin başına geç devrimleri koru ya da biz bu işi sensiz yapacağız* demektedir. Kemal Tahir, Yunus Nadi'nin bu meydan okuma gücünü tek başına yapamayacağını savunmaktadır. Aslında partiyi avucu içine almış İsmet Paşa, Gazi Mustafa Kemal'i göreve çağırmaktadır (Bozdağ, 2003: 90).

“Hürriyetten yanaymışız gibi, hürriyetsizlikten, diktatörlüğe gidildiğinde” hayıflanmalar kadar gereksiz bir şey bulunmamaktadır” (Tahir, 1994: 184). Nitekim tek parti dönemindeki diktatör yapıyı sorgulamak için sadece iktidar değil aynı zamanda toplumun beklenti ve isteklerinin de sorgulanması gerekmektedir. Millet olarak biz, bu yanlış kanaat içindeyken fırsatçılar ise bu durumu kendi lehlerine çevirmekle meşgul olmaktadırlar. Karşımızdakiler, başından beri yakından izledikleri durumdan, ne zaman, ne kadar yararlanabileceklerini hesaplamaktadırlar. Böylece kurunun yanında yaşın yandığı amansız geçite doğru sürüklenilmektedir (Tahir, 1994: 184).

Cumhuriyetten sonra yeni kadrolaşma, ilk zamanlar bir tek kanal bulmakta, ister istemez Halk Partisi'ne doğru akıp orada toplanmaktadır. Bu zamanda tek ölçü Anadolu kurtuluş hareketine katılmakla bu hareketin dışında kalmaktır. Harekete katılanlar, topyekûn şuurlu, bilgili, becerikli olamayacaklarına, ayrıca bu harekete erken katılanlar içinde tersine kıdem davası güdenler bulunacağına, bunların bir kısmının da yüzeyde de olsa değişimleri anlayamayacaklarına göre, kendilerini kısa zamanda ister istemez ufalatmaktadırlar. Daha sakın, daha söz dinler olan ve kendilerini ayrıca harekete vaktinde katılmadıkları için suçlu da görenler yavaş yavaş yanaşıp bu birikimdeki yerlerini almaktadırlar. Böylece, kısa bir süre sonra gerek

idare edilme kolaylıkları gerek ise faydaları bakımından, idareci kadronun en iyileri Halk Partisi'nde toplanmış olmaktadır. Halk Partisi dışında kalanlar ise, “aşırı idealistler, aşırı bilgililer, idealist ve bilgili olmadıkları halde suçluluktan kendilerini kurtaramayanlar, eldeki kadroya göre gerçekten yetersizler, yapabilecekleri işe, uzmanlıklarına, tecrübelerine göre alabilecekleri yerleri, yetersiz de olsalar, iktidar gücüyle tutulmuş görenler” dir. Halk Partisi'nin karşısında zaman zaman gericilere taviz vererek dikilen muhalefetin ana çizgisini bunlar meydana getirmektedir. Bunlar Halk Partisinin karşısına dikilmiş, fırsat buldukça, bu dikilmeyi gerek kendileri gerekse halkçılar için çok sert bir ölüm kalım boğuşması haline getirdikleri halde gerek geldikleri kaynaklar gerekse dünya görüşleri bakımından, Halk Partisi'ndekilerden hiçbir ayrılık göstermezler (Tahir, 1992: 36- 37).

Cumhuriyetten bu yana gerek iktidarda gerek ise muhalefette olsun, devlet ister istemez birinci takım olan Halk Partisi'nin etkisinde kalmakta, ortalık karışıp devlet tehlikeye düşerse, alınan oy ne olursa olsun devleti kurtarma işi için Halk Partisi vazifeye çağrılmaktadır. Halk Partisi'nin devleti sürekli olarak etkisinde, hatta elinde tutması, çoğunlukla ve gerektiğinde ordunun bu takıma güvenmesinden ileri gelmektedir. Partilerin halk örgütlerinin bulunmaması orduyu, devlet adına biricik gerçek örgüt halinde tutmaktadır. Böylece, genel seçimlerin gerçek gücünü, aslında ordu milli gücün yüzde doksan beşi sayılırsa, geri kalan yüzde beşin yüzde altmışı olarak hesaplamak yanlış olmaz. Bu durum, oy çoğunluğunun asıl değerini belirttiği devleti gerçekten elde tutan asıl kuvvetin kimliğini de belirler. Devlet tehlikeye düşüyor görüldüğü zamanlarda, ordunun işe karışması gibi, muhalefetten ya da devrilen iktidardan yana olan halk çoğunluğunun değişmelere; altüstlüklere karşı davranışı da ordunun davranışından başka türlü değildir (Tahir, 1992: 38- 39).

“Cumhuriyet, Batıdaki gibi sınıf şuuruna varmamış zenginlere dayanamazdı” şeklinde düşüncelerini dile getiren Kemal Tahir, bunun sonucu olarak ise ister istemez halkçı olunmak zorunda kalındığını savunmaktadır. Halkçı bir cumhuriyetin dış etkilerini silerek yaşayabilmesi, güçlü bir bağımsız devletin çevresinde halkları hemen örgütlemekle mümkündür. Bunun en büyük düşmanı, halklara denetleme hakkı tanımayan despotik memur-devlet kurmak olurdu ki; böyle bir devletin kurduğu bütün ekonomik tesisler ise, araçların ve onların ortağı büyük memurların çıkarına çalışır (Tahir, 1994: 214).

Kemal Tahir tek parti dönemini istibdat dönemi olarak gördüğünü ifade etmektedir. CHP ise, istibdatı yürüten yapılanmadır. Bu istibdat çağı ise, millet ve memleket aleyhine bir avuç haydudun kesesini doldurmak için sürdürülmektedir (Tahir, 1992: 287).

Nitekim İş Bankası'nın bir nevi politikacılar bankası olarak kurulmuş olması, Cumhuriyet tarihi için pek acıklı bir "aferizm salgınının" başlangıcıdır. İş Bankası'nı kuranlar ve bilhassa onun umum müdürü, dürüst kimselerdir. Fakat bankayı yürütebilmek ve işletebilmek, uzun müddet devlet otoritesini kullanmaya bağlı kalmaktadır. Kolay kazanç elde etmeye çalışanlar, yerli, yabancı, Ankara'da nüfuz tüccarlarını bulmakta ve onlar vasıtasıyla bankayı kendi teşebbüsleri içine sürüklemektedirler. Birkaç defa bankayı ağır zarardan kurtarmak için, onu çıkmaz işlere girdirmiş olanları kazandırarak kurtarmak gerekmektedir. Bu kurtarılanlardan birisi "on parasız bir subay emeklisi" olarak ilk Meclise katılmaktadır. Bir demiryolu mukavelesinden tam "bir milyon yirmi sekiz bin lira" komisyon almaktadır. Bu komisyonun ehemmiyetli bir kısmı İş Bankası'ndaki hesaplarını kapatmaya ancak yetebilmektedir. Devlet bu uzun mühletli mukavele yüzünden milyonlarca lira ziyana gireceğini anlamakta ve onu sonradan feshedebilmek için bin bir sıkıntıya uğramaktadır. Ortaya bir teşebbüs atarak İş Bankası'nın sermayesini tehlikeye koyabilmek, para kazanmanın en kestirme yollarından biri sayılmaktadır. Rejimden hava parası vurmak hırsı, nüfuz satıcılarını o kadar bürümüştür ki, bir gün Gazi'nin kızıp yanına sokmadığı bir şahısla nüfuzlu dostlarından biri arasında şöyle bir pazarlık yapılmaktadır: Dostu bir kolayını bulup o şahsı sofraya davet ettirecek ve sofrada bir kolayına getirip Gazi'nin elini öptürerek affettirecektir. Bu el öpmenin ücreti on bin liradır. Meseleyi duyan Kemal Tahir'in bir arkadaşının tarizli müdahalesiyle bu karlı iş son dakikasında akim kalmaktadır. Şöyle bir sistem kurulmak istenmektedir: "Devletin yapacağını banka yapmalı." Arada bankanın yapacağı iş ve yerli nüfuz komisyoncuları asıl hisseyi paylaşacaklardır (Tahir, 1973: 105- 106).

Milletin alın terinden ayırdığı paralarla devletçi işletmelere tam 50 milyar lira yatırılmakta, sonra bunun kârı kişilere kaydırılmaktadır (Tahir, 1992: 25). Devletçilik, belli başlı zenginlerin ekmeğine yağ sürmektedir. Sümerbank, İş Bankası, Hükümeti temsil eden ve devlet namıyla iş yapan müesseselerdir fakat

burjuvaların elindedir. İnhisarlar onlara ve onların servetlerine işlemektedir (İşte Molla Bey, işte Yunus Nadi) (Tahir, 1979: 125).

1932 yılında alınan bir kararla ezan Türkçe okunmaya başlanılmaktadır. 1950 yılından itibaren ise Arapça aslına geri dönülmektedir. Kemal Tahir bu durumu eserinde şu şekilde dile getirmektedir:

“...Oysa görünürdeki bütün kadınlar, duvar diplerine çömelmişler, sanki taş kesilmişlerdi. Minareden gelen ‘Tanrı uludur’ sesini bile ya hiç duymuyorlar ya da namaz diye bir şeyin dünyada var olduğundan habersiz görünüyordı” (Tahir, 2016b: 97).

Tek parti uygulamasından birisi de Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’dur. Toprak reformu ile ilgili ilk kanun 1935 yılında yapılmakta, 1945’te kabul edilen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile ciddi fakat yetersiz bir adım atılmaktadır (Tahir, 1992: 102). Bizim ülkemizde toprak reformunun devletçiliğin dışında düşünülemeyeceğini ve söz konusu edilemeyeceğini iddia eden Kemal Tahir’e göre, eğer toprak reformuyla yeniden büyük toprak sahipleri, küçük orta sınıf işletmeler kurmak niyetinde değilse, tarımı sanayileşmenin öncüsü olarak düşünüyorsa bunun devletçilikten başka bir yolu olmadığını öne sürmektedir. Gerek devlet anlayışı gerekse halk da bu yola yatkındır. Halkça ve devletçe yatkın olduğu bırakılıp Batılı kalıplara sarılmak ise eski çıkmazlara; debelenmeye götürmektedir (Tahir, 1992: 174).

Emperyalist sömürüye açık tutulan bir ülkede toprak reformunun, bir anlamda, üretim araçlarına sahip toprak köleleri yetiştirmek olduğu gözden uzak tutulmaması gereken bir husustur. Toprak mülkiyeti, her koyun kendi bacağından asılır inancını köylü arasına yayacağı gibi, devleti de sorumlulukların uzaklaştırdığı için dış sömürüye ülkeyi büsbütün açabilir (Tahir, 1992b: 100).

9 Mayıs 1935’de Cumhuriyet Halk Partisi’nin 4. Olağan Kurultayı toplanmaktadır. Bu kurultay devletçiliği ön plana çıkarmaktadır. Tek parti uygulaması ideolojileştirilmektedir. Parti ile devlet aynileştirilmektedir. İçişleri Bakanı partinin genel sekreteri, valiler il başkanı haline getirilmektedir. Parti devletin başında değişmez genel başkan, ebedi şef Mustafa Kemal bulunmaktadır. “Devrimler” ya da “inkılaplar” tamamlanmaktadır (Doğan, 1993: 36- 35).

Tek parti dönemi uygulaması olarak 1942 yılında Varlık Vergisi Kanunu çıkmaktadır. Kemal Tahir Varlık Vergisi Kanunu’nu İsmet Paşa’ya yakışmayan bir hareket olarak görmektedir (Tahir, 2013: 17). Devlet ve kanunlar kullanılarak kötü bir biçimde yürütülen bir uygulamadır (Tahir, 1992: 140). Kemal Tahir, *Namuscular* eserinde Varlık Vergisi’nin ödendiğine dair kişilere makbuz verildiğinden bahsetmektedir. Varlık Vergisi alınırken ise bu para ile ordunun ihtiyacının karşılanacağı, vatanın tehlikede olduğu gerekçesini öne sürmektedirler. Kişiler ise bu vergiyi vermek için borç almakta ve alınan bu borcu ise faiziyle ödemektedir. Ayrıca bu dönemde yabancıların malları da satılmaktadır (Tahir, 2013: 210- 212).

Almanya’nın İngiltere’ye saldırıp İngilizleri mağlup ettikten sonra Hitler Ruslara savaş açmaya karar vermektedir (Tahir, 1977a: 204). Almanya II. Dünya Savaşı’nda Türk topraklarından Rusları daha kolay yenebileceğini düşündüğü için Türklerin de savaşa girmesini istemektedir (Tahir, 1977a: 294). 1945 yılında savaş bitmese Türkiye, Almanya’nın yanında savaşa girmeyi planlamaktadır. Kemal Tahir’e göre ise Rusya haklıdır. Çünkü Almanya ona savaş açmaktadır. Türkiye ise Almanya’nın savaş açmasına sevinmektedir. Çünkü “Eski düşman dost olmaz” sözündeki gibi Ruslar Türkiye’ye eskiden beri düşmandır (Tahir, 1977a: 204).

Almanların Norveç ile arası iyi iken; üstelik saldırmazlık anlaşması imzalanmış iken onlara savaş açmasının nedeni; İngilizleri mağlup ettirmektir (Tahir, 1982: 33- 34). Almanlar Norveç’i işgal etmelerine rağmen, tamamen egemen olmak içinse bayağı uğraşmaktadırlar.

II. Dünya Savaşı’nda Almanya İngilizlerle savaşmakta ancak İngilizler hava savaşlarında Almanya’yı yenmektedirler (Tahir, 1982: 123). 1937’de, Şef’in zaman zaman gösterdiği kuşkulara, hatta açık ve çok sinirli tevkif edilmek korkularına rağmen Başvekil Paşa, hiç beklenmedik bir sırada, işten uzaklaştırılmaktadır. Fakat bu uzaklaştırılma ancak, artık kapatılamayacak kadar geç kalındığını ispatlamaktan başka işe yaramamaktadır. Bu sırada, sabık Başvekil Paşayı bir kazaya uğratmak bile ciddiyetle düşünülmüş olabilir. Buna dair dedikodular o zaman yayılmaktadır. Hatta Mareşal’in bazı askeri koruma tedbirleri aldığı da söylenmektedir. Bazılarına göre ise, bu kazanın meydana geldiğinin Şef’e duyurulduğu, vasiyetnamede çocuklarına okuma parası bırakılmasının buna inanmaktan ileri geldiği de fısıldanmaktadır. Bu

eve yollayıştan sonra vekillerin, sanki hâlâ Başvekil Paşaymış gibi önemli işlerin raporlarını çift kopya yaparak, birisini mutlaka geleceğin milli şefine ulaştırdıkları da bilinmektedir. Durum artık belli olmakta, Şef'in karnında insafsızca çalışan siroz, aynı zamanda sabık Başvekil Paşa için de çalışmaya başlamaktadır. Şef ölünce ordu adına Mareşal teraziye kılıcını atmaktadır. Celal Bayar'ın teklif ettiği cumhur reisliğini reddederek sabık Başvekil Paşa'yı Milli Şef koltuğuna oturtmaktadır (Tahir, 1992: 118). 1938'de Şef'in kim olacağı konusunda değişik söylemler olmaktadır. Bu konuda Şükrü Kaya'nın şefin ölümünden sonra yerine geçeceği dedikodusu yapılmakta ve onun mübadele işlerinde oldukça iftiralara uğradığı bilinmektedir. Kazım Özalp de bu söylentilere adı karışan kişilerdendir. Kazım Dirik için de birçok iftiralar duyulmakta, camilerin antika halılarını yeni halılarla değiştirmek kurnazlığı, uzun uzadıya söylenmektedir (Tahir, 1992: 117).

Kemal Tahir'e göre İsmet Paşa'nın 1944 demokrasisi, harp içindeki sermaye birikimleriyle meydana gelecek bize mahsus istismar yarışında kapının dışında kalanları resmen kontrolü ve bölüşme işinde oylarını hesaba katma düşüncesinden başka bir şey değildir. Milli şef, milli şef olarak bu paylaşımda hakemlik edebileceğini ummakta, bu boş hülyasında fena halde yanılmaktadır. Temelde kanun tanımaz talan sistemi var oldukça, gruplar arasındaki bütün boğuşmalar ister istemez az zamanda dejenere olacak, bunu hiçbir Anayasa teminatı, hiçbir suretle önlemeyecektir. Önümüzdeki yıllarda Türkiye'yi bekleyen asıl büyük zorluk yine de bu devasız dertten gelecektir (Tahir, 1992: 45).

Kemal Tahir'e göre, Türkiye'de sol, Sovyetler Birliği resmi sosyalizm anlayışının yedeği ve parçası olmaktan ileri gitmemektedir. Sovyetler Birliği'nin yerine Çin'in veya bir başkasının konulması da durumu değiştirmemektedir. Buna karşı çıkan ve Türk toplum ve tarihine doğru açılan yeni bir sol anlayışın CHP içinde savunulması ve bu eğilimin "yerli", ulusal sol biçimde tanımlanması Bülent Ecevit'in çıkışıyla birliktedir. 1960'lardan 1980'lere kadar yeni bir arayış içinde kendisini sola açan CHP özellikle Bülent Ecevit'in girişimiyle (1960'larda ortaya çıkan çeşitli sol örgütlenmelere karşı tavır alarak) Kemal Tahir'in sosyalizm anlayışıyla bir bağ kurmaktadır. Bu bağın geçici bir heves ve ilgi olmadığı Bülent Ecevit'in 1990'lı yıllardaki DSP serüveni ve iktidarı zamanında da Kemal Tahir ile ilgili yine en ilgi

çekici, geniş bir proje girişiminin sahibi olmasından da anlaşılmaktadır (Eğribel, 2010c: 341).

12. DEMOKRAT PARTİ'NİN KURULUŞU VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ

Çok partili demokratik rejime geçiş etkeni olarak çeşitli sebepler bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1938 yılının sonbaharında Cumhurbaşkanlığına seçildiğinde çok partili demokratik rejimi kurma niyet ve kararıdır. İnönü, bu kararını o tarihte yürürlüğe koydu ise de daha sonra başlayan II. Dünya Savaşı bu hareketi ister istemez durdurmaktadır. Fakat savaş sona erer ermez Cumhurbaşkanı İnönü, yeniden aynı yolda yürüyerek çok partili demokratik rejimi kurmaya muvaffak olmaktadır (Ünal, 1994: 137- 138). Yine Varlık Vergisi, Toprak Mahsulleri Vergisi, Çiftçiyi Topraklandırma Yasası (Kara, 2017: 131), Türkiye'nin Birleşmiş Milletlere (BM) kurucu üye olarak katılma isteği, Türkiye'nin, Batı'dan ve özellikle ABD'den ekonomik ve askeri yardım alma isteği, savaş sonrasında kurulan yeni dünya düzeni ve ABD'nin demokrasiyi dünyaya yaygınlaştırmaya yönelmesi, çok partili hayata geçişte diğer etmenlerdendir (Akıncı& Usta, 2016: 278). Çok partili hayata geçiş sürecini hızlandıran en önemli dış politika etkeni, Sovyetlerle ilişkilerin bozulmasıdır (Karatepe, 2011: 95).

14 Mayıs 1950'ye kadar birçok siyasi parti kurulmuştur (Ateş, 2007: 59). Demiryolu müteahhidi ve sanayici Nuri Demirağ, Türkçü ve milliyetçi görüşleriyle tanınan Cevat Rifat Atilhan ve birinci Meclisteki ikinci grubun önderlerinden Hüseyin Avni Ulaş bir araya gelerek Milli Kalkınma Partisi adıyla bir parti kurmuşlardır (Demirel, 2013: 311). Kurucular arasında fikir ayrılıkları beliren Milli Kalkınma Partisi 1958 Mayıs'ında genel kurulunu toplayamadığından münfesihi sayılmaktadır (Demirel, 2013: 311).

Çok partili dönemde Türk siyasi hayatına damga vuracak olan temel siyasi ayrışma, CHP içindeki kanatların yollarını ayırmasıyla gerçekleşmektedir. Parti içindeki muhalefetin yolları ayırma eğiliminde olduğuna ilişkin ilk işaret, daha Milli Şef Dönemi'nde görülmektedir. Şirket-i Hayriye'nin devlet tarafından satın alınması hakkındaki görüşmeler sonunda yapılan oylamada, Milli Şef Dönemi'nde parlamento kararları için sıra dışı bir durum olan 7 kırmızı oy çıkmaktadır. Fakat esas muhalefet, 14 Mayıs 1945'te Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun görüşmelerinde ortaya

çıkıştır. Refik Koraltan, Halil Menteşe, Emin Sazak, Damar Arıkoğlu ve Adnan Menderes gibi milletvekilleri tasarının aleyhinde söz almışlardır. Muhalefet, 1945 yılı bütçe kanunu tasarısı görüşmelerinde de sürmektedir. Adnan Menderes, görüşmelerdeki etkin tutumuyla muhaliflerin öne çıkan ismi olmuştur. Bütçeye muhalif oy verenler Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Emin Sazak'tır. 07. 06. 1945 Günü Bayar, Menderes, Köprülü ve Koraltan'ın imzalarıyla CHP Meclis Grubu Başkanlığı'na demokratikleşme yönünde önlemler alınmasını talep eden ve siyasi tarihimize "Dörtlü Tahrir" olarak geçen bir önerge verilmişlerdir (Hatipoğlu, 2012: 203).

Dörtlü Tahrir'i imzalayan ve ardından yaşanan hızlı gelişmeler sonucunda kendilerini CHP dışında bulan Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'yi kurmuşlardır (Demirel, 2013: 311). DP'nin gayretleriyle, 16 Şubat 1950'de eşit ve gizli oy, açık sayım ilkesine dayanan, yargı güvenliğini kabul eden bir seçim kanunu yürürlüğe girmiştir. DP'nin ısrarlarına rağmen, nisbi temsile geçilmeyip çoğunluk sistemi korunmaktadır (Karatepe, 2011: 103). DP, 14 Mayıs 1950 yılında yapılan seçimde oyların %53.59'unu alıp; 408 milletvekili çıkarmıştır. Genel Başkan Celal Bayar Cumhurbaşkanı seçilmiş, Adnan Menderes ise Başbakan olarak hükümeti kurmuştur (Ateş, 2007: 121).

Kemal Tahir'in *Damağası* eserinde "Demirkırat Partisi" şeklinde andığı Demokrat Parti 1950 seçimlerini kazanmasıyla beraber Milli Şef olan İsmet İnönü'ye karşı halkın sempatisi azalmaktadır (Tahir, 1977a: 290). Yine eserinde Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Demokrat Parti'nin halkın akınına uğraması yönünden benzer olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca Serbest Cumhuriyet Fırkasını İsmet Paşa'nın kurmuş olduğu oyun ve evinde rahatça oturan fukaraların başını ateşe atmak için kurulmuş tuzak olarak kurulduğunu iddia ederken; Demokrat Parti'nin ise ipten adam alan, yürekli kişiler olan Celal Bayar, Emin Sazak, Fuat Köprülü'nün sayesinde temelini sağlam olduğunu iddia etmektedir (Tahir, 1977a: 293- 294).

Kemal Tahir'e göre; imparatorluğun kurucu, geliştirici ve koruyucu temeli olan Anadolu Türk halklarının, geniş imparatorluk içinde, Batıda görüldüğü üzere, hakim sınıflarda bir üçüncü kuvvet olmayıp, imparatorluğun tıpkı kapıkulları gibi ve kapıkulu olarak ayrılmaz hisselileri özelliği taşıması ters bir durumu ifade

etmektedir. Böylece Halk Partisi'yle Demokrat Parti'yi tutanlarda, ayrı ve halkı kurtarıcı bir dünya görüşü arayacak yerde, doğrudan doğruya devleti ele geçirmeyi amaç edinmekte, umdukları maddi-manevi rahatlığı üretimde değil, ele geçirecekleri devletin vereceği nimetlerde aramaktadır. Bu sebeple halk gruplaşmaları için önemli olan kendi üretim durumlarını ilgilendiren dünya görüşleri ve bunların uygulanması için gerekli planlar değil, iktidara kısa yoldan geçip geçmemektir. Bu sebeple iki grupta, parti olarak örgütlenip bu örgütlerini fikir bakımından eğitmeyi düşünmemekte, biricik, işe yarar örgüt olarak devleti göz önünde tutmaktadırlar. Bu açıdan alınırsa, dört yılda bir sandık başına gidip oy atması, Anadolu halkları için Batı anlamında politize olmak sayılamaz. Nitekim iki partinin de ocak-bucak örgütlerinden kolayca vazgeçmeleri organizasyon anlayışındaki bu uygunlukları ve benzerlikleridir. Yine bu sebeple, milyonlarca kayıtlı üyeleri ve milyonlarca oyları bulunduğu halde, bu iki Parti'nin ikisi de halka dayanan gerçek parti örgütlenmesini gereksiz, hatta bir bakıma zararlı saymakta, oyları halktan kendilerini tutan ve değişimden yararlanan araçlar vasıtasıyla almayı daha uygun görmektedirler. Bu araçların asıl işi, eğer varsa halkın isteklerini parlamentoda dile getirecek sahici halk temsilcileri yerine, zaten bir tane olan ve kendi aralarında ikiye bölünmüş bulunan aynı kadro insanlarını, iki ayrı amblem altında seçtirmekten başka bir şey de değildir. Böylece de Parlamento'ya aslında kapıkulu diyeceğimiz aynı kaynaktan gelme, aynı dünya görüşüne sahip insanlar gelmekte, bu yüzden parlamento boğuşmaları fikirsiz rejim tartışmaları halinden öteye gidememektedir (Tahir, 1992: 37- 38).

Kemal Tahir'e göre gerek Halk Partisi ve gerek ise Demokrat Parti; aydın kesimin üstünlüğü içinde ve onun isteği biçimde, milletin okumuşu, aydını, 1950'lere kadar halk üzerinde egemenlik kurmaktadır. 1950 Mayıs'ındaki seçimler ise, aslında Batılılaşma sürecine dokunmadığı halde, egemenliğin el değişmesine yol açmaktadır. Taraflar "tahterevalli içinde yükselip alçalarak" ya da öyle görünerek aydın-halk boğuşmasını sürdürmektedir (Bozdağ, 2003: 33). 1950 çok partili parlamenter dönem, seçim aldatmacasına, özgürlük çığırışlarına rağmen, sahici egemenliği halka götürememiş, aydını sandalyesinden indirememiş dönemdir. Çünkü halk örgütlenmiş olmadığı için, bu haklarını bu örgütler aracılığı ile kullanabilmesi ve okumuşun elinden yakasını sıyrması mümkün değildir. Dört yılda bir yapılan seçimler, kendisine yararlı insanları seçmesine değil, daha az zararlı insanları seçmesine

yaramaktadır. Bu parlamenter sistem, olsa olsa, halkın seksen yıldır yakasından düşmeyen aydının “keskin dişlerini” biraz törpülemektedir (Bozdağ, 2003: 34).

Büyük Millet Meclisi’ni dolduran ve çoğunluğu “parti madrabazlarının” meydana getirdiği kuru kalabalığın, ekonomik, sosyal, politik hayatımızda hiçbir faydası kalmamıştır. Partilerin elbirliği ederek ocak-bucak örgütlerini kaldırmaları ve yeniden koymak için de, yarım ağızla da olsa iki laf etmemeleri, bunların artık halkla faydalı anlamda hiçbir ilintileri kalmadığını meydana koymaktadır (Tahir, 1992: 142).

Kemal Tahir’e göre, 1946’dan bu yana tarihte örneği görülmemiş derecede korkunç bir yanıltının içinde debelenilmektedir. Ona göre, hiçbir iyi niyet bu müthiş yanıltının günahını kişilerin ve toplulukların alınlarından silemez. 1946’da çıkar yolu bırakıp çıkmaza sapıldığının, daha kötüsü, bu ölüm çıkmazının dibindeki çukura tekerlenilmesinin 16 yıllık olaylardan anlaşılması gerekmektedir. 1950-1960 yağma yılları tutulan yolun iyi niyetle umulan yol olmadığını gösterdiği gibi, 27 Mayıs’ın kolayca çürütülebilmesi de hep o yanıltının bilir bilmez sürdürülmesi sebebiyledir (Tahir, 1992: 23). Tanzimat Fermanı, Mithat Paşa Anayasası, Meşrutiyet, Cumhuriyet, 1946 Demokrasisi, hatta 27 Mayıs davranışı “temeldeki gerçeklerimizden şuurla kaçan uyuşturucu ilaçlardan başka bir şey değildir” (Tahir, 1992: 33).

Kemal Tahir 1950’lerde devlet işletmelerinin kişilere yok pahasına satılmama sebebini kişilerin çıkarına işleyen devlet işletmelerin açığözlülüğünden, karaborsacı grupların birbirlerine işletmeleri kaptırmama arzusundan kaynaklandığını söylemektedir. 27 Mayıs’ı bu “milli soygun”un yolunu kesmek olarak değerlendiren yazar, 27 Mayıs’a karşı olanları da bu soygunla beraber olanlar ve çıkar umanlar olarak değerlendirmektedir (Tahir, 1992: 26).

1946’da başlayan ve 1908 hürriyet itilaf hareketinin devamı olan Demokrat Parti topluluğunun varoluşuyla gerçek durumun şuura çıkıp aydınlanmayı sağladığını öne sürerek Kemal Tahir (Tahir, 1992: 143), adeta görüşleri hakkındaki tutarsızlıkları 1950 yıllarında da devam ettirmektedir. Kemal Tahir, halkın, aydını sırtında taşımaktan kurtulduğu 1950 yılının, yeni bir sürecin başlangıcı olduğunu savunmaktadır. Aydın egemenliği ve biçimsel Batıcılık zedelenmektedir. Eğitim

arttıkça, geniş halk kitlelerinin bilinçlenmesi ihtimali çoğalmaktadır. Bu ise yeni bir halk sürecinin başlangıcı olarak değerlendirilmektedir. 27 Mayıs hareketi, Osmanlı'dan beri sürüp gelen aydın egemenliğinin yeni baştan kurulmak istenmesidir. Halktan umut kesenler, aydına umut bağlamaktadır (Bozdağ, 2003: 34).

Kemal Tahir DP'yi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulanan katı ve yanlış devletçi politikaların bırakılması olarak görmektedir. Demokrat Parti'nin burjuva yetiştirme, bunun için liberal politikalara önem verme düşüncelerini şiddetle eleştirmekle beraber, uygulamadaki bir yanlışa son vermesi bakımından önemli bulmaktadır. Önceki dönemlerle kıyaslandığında ise ehven-i şer olarak gördüğü şekilde düşünmek mümkündür (Çoşkun, 2006: 479- 480).

Kemal Tahir'in sosyalizmden dışlanması nedeniyle sağ akımlar içinde Kemal Tahir'in söylediklerine belli bir ilgi ortaya çıkmaktadır. Bunu sadece sosyalizmden dışlanmanın ürünü olarak da görmemek gerekir. Ancak bu ilgi aydınlarla sınırlı olmaktadır. Bu ilginin sağ siyaset içinde hiçbir izi bulunmamaktadır. Türkiye'de CHP'nin sola açıldığı dönemde, Türk sağı da dünyadaki mevcut duruma uygun olarak yeni açılımıyla ABD'ye yaslanmaktadır. İki kutuplu dünya farkı siyasetlerin ve görüşlerin savunusuna da izin vermektedir. Kemal Tahir bu bölünmenin üstünde kaldığı için tek bir siyasetin ve görüşün kendisine bağlanması da söz konusu değildir. Kemal Tahir 1950'li yıllardan itibaren o dönemde kimsenin gündeme getirmediği yakın tarihin temel siyasi olayları yanında, Osmanlı Batıcılaşması ve Osmanlı konusunda yeni bir tartışma başlatmaktadır. Türkiye'nin özgünlüğünü gündeme getiren bu tartışma Batı toplum şemalarına bağlı Türk solunu rahatsız etmekle sınırlı kalmamıştır. Bunun ötesinde Kemal Tahir'in ilk defa sosyalizm ve Türkiye'nin ilk defa özgünlüğü temelinde Türk toplum ve tarihini değerlendirmeye başlaması, sağcı kesimlerde rahatsızlık uyandırmaktadır. Kemalist solun inkarcılığa giden tavrı nedeniyle Türkçü, İslamcı kadroların tarih, toplum, gelenek, din, ulusalcılık, Osmanlılık, yeni Türkiye'nin kuruluşu gibi konularda tekeli Kemal Tahir ile birlikte ortadan kalkmaktadır. Kemal Tahir ile sosyalizm çerçevesinde eleştirel düzeyde Türk toplum ve tarihinin ele alınarak geçmişin ve günümüz ilişkilerinin anlaşılması ve geleceğin inşa edilmesi anlamında kullanılması gündeme gelmektedir. Bu durum solun dışında kalan, geçmişi sadece bir övgü düzeyinde gündeme getiren, dış dokunur bir söz etmeyen çeşitli sağ kadroları rahatsız etmektedir. Kemal Tahir'e

göre Türkçü, İslamcı kadroların ihtiyatlı yaklaşımının bir nedeni de budur. Kemal Tahir, çok yakın Cumhuriyet tarihi dahil olmak üzere aydınların tartışmadığı ve bilgilenme ihtiyacını duymadığı bir dönemde Türkiye'nin modernleşme tarihine yönelik bir ilgiyi kışkırtmaktadır. Bununla kalmayarak genel bir tarih anlayışı çerçevesinde Türk toplum gerçeğini siyasetin de ilgisine sunmaktadır. Bu ilgiye ilk yanıt tek parti yönetiminden çıkmakta ve toplumla ilişkisinde sorunlar içinde bocalayan ve yeni bir dayanak arayışı içinde olan CHP'den gelmektedir. Bu aynı zamanda sağ takımın tarihe kendi başına sahip çıkarak CHP'yi köksüz, inkarcı gösterme tavrına da karşılık oluşturmaktadır (Eğribel, 2010c: 343).

SONUÇ

Türk insanının ve toplumunun gücünü hayata geçirebilmek için sürekli çalışan Kemal Tahir, 15 Nisan 1910 yılında dünyaya gelmiştir. Genç yaşta hayata atılmak zorunda kalan Kemal Tahir, 1938 yılında Tan gazetesinde yazı işleri müdürü olduğu sırada; askeri isyana tahrik ve teşvik suçlamasıyla 15 yıl ağır hapse mahkum edilmiş fakat 1950 yılında çıkan af kanunu sebebiyle 12 yıl sonra serbest kalmıştır. Mahkumiyetinin başlangıç ve bitiş yıllarına bakıldığı zaman; Mustafa Kemal'in Cumhurbaşkanı; Celal Bayar'ın Başbakan; Fevzi Çakmak'ın Genel Kurmay Başkanı; İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı dönemlerini kapsamaktadır. Fakat o hiçbir zaman devletine karşı öfke beslememiştir. Çünkü devlet ve toplum kavramlarını birlikte ele alan ve devleti toplumun gücünü yansıtan unsur olarak gören Kemal Tahir, bir toplumun devletsiz kalacağını asla kabul etmez. Kemal Tahir için devlet tamamen kutsal ve özel bir yapıdır.

Mahpushane yıllarında Anadolu insanını yakından tanıma fırsatı bulan Kemal Tahir; mahpushaneyi müşterek duygusunu etüt ettiği laboratuvar ve gözleme dayalı romancılığa geçiş olarak görmüştür. 12 yıl mahpusluk döneminde roman yazmayı tercih etmiş; romanlarında yaşadığı siyasi dönemin ve o dönemde meydana getirilmek istenen toplumsal şemayı eserlerinde konu etmiştir.

Düşüncelerini romanlarındaki karakterler aracılığıyla ifade etmeye çalışan yazarın aynı zamanda eserleri üzerinden inceleme yapıldığı zaman birtakım tutarsızlıkları da barındırdığı görülmüştür. Kemal Tahir düşünceleri sürekli olarak değişim içindedir. Bu değişimin sebepleri ise değişen yaşam koşulları ve zamanın gerektirdiği ölçüde değişmesi gereken toplum anlayışıdır.

Kemal Tahir romanları, yazarın romancı kimliğinin yerine düşünür kimliğinin öne geçmesine sebep olmuştur. Çünkü Kemal Tahir'in romanları belli bir tez taşıdığı için, Türk toplum tarihi ile ilgili görüşler nedeniyle düşünür kimliği ön plandadır. Bir romanın gerçekçi olma şartı ise ona göre tarihsel arka plana yaslanmaktır. Nitekim Kemal Tahir'in eserlerinde ön plana çıkan unsur ise onun "tarih" e atfettiği değerdir. Tarihe özel önem atfetmesi ise Kemal Tahir'in özgünleşmesi ve farklılaşmasına katkıda bulunmuştur. Uzun bir tarihi sürecin kalıplaştırdığı, dondurduğu ideolojik betimlemelere karşı çok yönlü karşı çıkış ve kökleri Türk tarihinin ve toplum

yapısının gerçeklerine dayalı bir düşünsel hesaplaşma getiren Kemal Tahir romanı, ayrıcalığını bu özelliğinden almıştır. Ona göre, bir toplumun geleceğinde söz sahibi olabilmesi ise geçmişteki yaşanmışlıkların farkına varabilmesi zorunluluğuna bağlıdır.

Osmanlı Tarihi, Kemal Tahir'in mahpusluk yıllarından beri üzerinde durduğu konuların başında gelmiştir. Osmanlı'nın Kemal Tahir ile özdeşleşmesi sonucu "gericilik" sayıldığı çevrelerde, Osmanlı'ya ilerilik adına sahip çıkmıştır. Osmanlı tarihine yönelmesinin nedeni ise tarihe yüklediği anlam, Doğu-Batı ayrımı, Batılılaşma eleştirisi, yerlilik ve kimlik vurgusundan kaynaklanmaktadır. Kemal Tahir ömrü boyunca yerli unsurların ve milli kimliğin ön plana çıkarılması gerektiğini savunmuştur. Bu yerlilik unsuru ise Batılılaşma karşıtı dünya görüşünü yansıtmıştır. Ayrıca ait olduğu toplumun gerçeğini ve faydasını göz ardı etme duyarlılığına dayanır. Kemal Tahir, Osmanlı'yı tanımlamak ve anlamak için ATÜT ve talan ile ilgilenmiştir. *Asya Tipi Üretim Tarzı*'nın Kemal Tahir için ilgi çekici olmasının sebebi Doğu toplumlarının Batı dışında tanımlanabilmesi ve onların ayrı toplum kategorileri olarak ele alınabilmesi özelliğinden kaynaklanmıştır. 1970 yılından sonra ise, Marksizm'in Doğu toplumları için sürdüğü fikirlerin Osmanlı ve Anadolu insanını anlamada yeterli olmayacağını ileri sürerek "Bozuk ATÜT" modelini ileri sürmüş ve böylece ATÜT fikrinden vazgeçmiştir. 1960 yılına kadar Osmanlılığın sürdürdüğü biricik istihsal sisteminin talan olduğunu ileri süren Kemal Tahir, 1960 yılından sonra ise talancılık hakkındaki görüşlerini değiştirmiştir. Çünkü ona göre, Osmanlılığın uzun süre yaşaması, bu İmparatorluğun sadece talana dayanmayacağını, talana dayanan topluluğun; talan çok verimli olsa da verimsiz olsa da kısa zamanda dağılacağını meydana koymuştur.

Kemal Tahir Osmanlı'nın, Batı'nın geçtiği aşamalardan geçmediğinden ve bu aşamaların hiçbir dönemsel aşamasında olmayacağından dolayı Batı karşıtı bir tavır sergilemiştir. Türk insanının zihniyet ve kültür dünyası bakımından Batı insanından farklı olduğuna dikkat çekmiştir. Ona göre, benzerlik olsa olsa sadece dış görünüşten başka bir şey değildir. Bu kapsamda Doğu kimliğine sahip Türk insanı, Batı insanından tamamen farklılıklar barındırmaktadır. Batılılaşmanın kendinden vazgeçerek başka şey olma çabası olduğunu savunan Kemal Tahir, Batı'nın amacının ise kendi çizdiği şablonlara Türkiye'yi girdirmek gayesinde olduğunu savunur. Batıcı

aydınlarımızın tarihimizi Batı tarihine benzetme çabasını ise tamamen yanlış olarak görmektedir. Batılılaşmanın ölümünün ancak onu eleştirmek ve bilime başvurmak ile olacağını savunur.

“Aynen almak aynı ölümdür” şeklinde düşüncesini dile getiren Kemal Tahir, hiçbir zaman ideolojileri aynen almamış ve kendi kavramsal şemalarıyla oluşturduğu ideolojileri kendine has yorumlamıştır. Kemal Tahir ideolojilerin kendi fikirleriyle benzeyen kısımlarını almış ve sınıf tezini reddetmiştir.

Tek parti döneminin politikalarından etkilenen ve olay akışını yakından gören kişi olarak Kemal Tahir’in eserleri üzerinden inceleme yapıldığı zaman, büyük oranda eleştirel tavır takındığı görülmüştür. Hangi bahaneyle olursa olsun baskı rejimini reddeden Kemal Tahir, otoriterlik kurma adına baskı rejimi uygulayan tek parti iktidarına da aynı tutumu sergilemiş ve eleştirel yaklaşmıştır. Dönemin aydını olarak Kemal Tahir tek parti döneminde geçen olaylar zincirini eserlerinde konu edinmiştir. Bu kapsamda ele aldığı konu başlıklarına bakmak gerekirse bunlardan ilki Kuvay-ı Milliye kadrosudur. Kemal Tahir Kuvay-ı Milliyecileri “çok yönlü, tek hedefli kadro” hareketi olarak tanımlamayı tercih etmiştir. Çünkü onların tek hedefleri emperyalizm saldırısını durdurmaktır. Bu anti-emperyalist yapıyı hazırlayan ise Mondros Mütarekesi’dir. Mütareke Türklere Anadolu’nun birkaç vilayetini bırakınca, o güne kadar saraya karşı; Batıcılık, özgürlük, meşrutiyetçilik üstünde oynayan kadroları, istediklerini alamama korkusuyla; sarayı koruma görevi üstlenme ve dış düşmana karşı olduğunu ifade etmeden başka tercih bırakmamıştır. Kemal Tahir’in ele aldığı diğer konu, *Yorgun Savaşçı* eserinde geçen Milli Mücadele dönemidir. Romanda Kemal Tahir’in düşüncelerine dikkat edilmeden okunulduğu zaman Milli Mücadele döneminin doğrudan aktarıldığı sanılmaktadır. Fakat Kemal Tahir’in *Yorgun Savaşçı* eseri devlet tarafından yakılmıştır. Eserde Kemal Tahir, Milli Mücadele’nin dış güçlerin isteği doğrultusunda şekillendiğini ve devamında kurulan Cumhuriyet’te ise dış güçlerin baskın olduğunu dile getirmektedir. Buradaki dış güçten kasti ise Batı’dır. Batı Milli Mücadele’yi çıkarı doğrultusunda yönlendirmiştir. Böylelikle Batı Doğu’ya hakim olma fırsatını yakalamıştır. 1920-1923 Cumhuriyetçilerinin en büyük günahının kurtuluş ordusunu bir toplumsal devrim gücü haline getirip bu yolda kullanmayı düşünmemelerinden, hatta bundan şiddetle kaçınmalarından kaynaklandığını savunmuştur. Olaylar zincirindeki sıra

takip edildiği zaman diğer konu başlığının ise tarihle ilgili romanlarından; *Bir Mülkiyet Kalesi*, *Esir Şehrin İnsanları*, *Kurt Kanunu*, *Yorgun Savaşçı*, *Hür Şehrin İnsanları*, *Yol Ayrımı* ve *Bozkırdaki Çekirdek* yapıtlarında ele aldığı İttihat ve Terakki Cemiyeti'dir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin gerekli altyapıyı sağlamadan hürriyet istediğini savunan Kemal Tahir, bu cemiyetin tek gayesinin ise, sonucu ne olursa olsun Abdülhamit'i tahttan indirme isteklerinin olduğunu savunmuştur. Kemal Tahir'e göre, İttihat ve Terakki Cemiyeti özgürlük bayrağı ile gelmesine rağmen özgürlüğe zincir getiren; muhafazakar, geri ve ileriye karşı reaksiyoner bir parti haline gelmiştir. Nitekim ona göre Abdülhamit'i tahttan indirmek ise suçtur. Çünkü Abdülhamit rejimi memleket yönetiminde en uygun rejimdir. Fakat İttihatçılara karşı tavrında tamamen olumsuz fikre sahip değildir. Nitekim tarihi geçmişe bakıldığında zaman Enver Paşa, Talat Paşa ve Cemal Paşa gibi ittihatçıların Balkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı'nda sağladıkları katkıların azımsanmayacak derecede olduğu görüşündedir.

Tek parti örgütüne eleştirel tutum sergileme nedenini, tek partinin muhalefeti sindirmek ve tasfiye etmek için her fırsatı değerlendiren tavrına bağlayan Kemal Tahir, bu konudaki tavrını Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, M. Kemal'e suikast girişimi ve Serbest Cumhuriyet Fırkası üzerinden dile getirmiştir. Kemal Tahir TpCF'nin kapatılması olayını, iktidarın Şeyh Said Ayaklanması'nı bahane ederek ve aracı amaçsallaştırarak söz hürriyetini ortadan kaldıran Takrir-i Sükun Kanunu çıkarmasına vurgu yapmıştır. Özellikle Kemal Tahir'in burada üzerinde durduğu konu İstiklal Mahkemeleridir. İsyan mıntıklarındaki İstiklal Mahkemeleri'ni bir şekilde kabullense bile diğer yerlerdeki İstiklal Mahkemeleri'ni kabul etmemektedir. Diğer yerlerde kurulan İstiklal Mahkemeleri'nin asıl gayesinin ise, ileride iktidara tehdit unsuru oluşturup iktidarı sorgulayacak olan muhalife karşı bir çeşit sindirme politikasının olduğunu ileri sürmüştür. Muhalefeti sindirme aracı olarak gördüğü diğer konu ise M. Kemal'e suikast girişimidir. Örgütlü eylem olarak nitelendirilmesine rağmen, daha önceden haberli olunan suikast girişimi, muhalefeti yok etme aracına dönüşmüştür. İzmir Suikastı'nı *Kurt Kanunu* eserinde ele alan Kemal Tahir, suikastın başka nedeni olarak ise Cumhuriyet kargaşalığında kısıtlanmış eski devlet adamlarının, devrin yöneticileriyle hesaplaşması olduğunu savunmuştur. Kemal Tahir *Hür Şehrin İnsanları* eserinde, Halk Fırkası'nın devletçiliğine karşılık,

yabancı sermaye ihtiyacını karşılamak için Serbest Fırkanın kurulduğundan bahsetmektedir. Yabancılar ise bu sermaye sayesinde kendi menfaatini müdafaa eden istihbarat kurabileceklerdir. Fırkanın asıl kuruluş amacının ise borçların altınla ödenmesi olduğuna vurgu yapmıştır. Lozan Anlaşmasında halledilemeyen “borçlar meselesi” 1928’de Fethi Bey’in katıldığı anlaşmada revize edilmiş ve Fethi Bey’e on bin lira mükafat verilmiştir. İktisat buhranı kendini göstermişken, sosyal koşullar buna uygun değilken; Osmanlı İmparatorluğu’nun borcunu sanki Anadolu savaşında yenilmiş gibi bir büyükelçinin aldığı on bin Türk lira bahşiş yüzünden altınla öderim demesi dolayısıyla, parti açılmasını Kemal Tahir doğru bulmamaktadır. Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kurulmasıyla beraber hürriyet havası yaratılıp denetim mekanizması sağlanacağı fikri ön planda iken istenileninin aksine bir hava ortaya çıkmıştır. Yıkıcı muhalefet, ağza alınmaz eleştiri gazetelerde yerlerini almaktadır. Muhalefet kesim gittikçe fazlalaşmaya başlamaktadır. Eski düşmanlar, çıkarlarını yitirenler, iyiliği-kötülüğü ayırt edemez kişiler yeni partiden gelecek hürriyetle piyasadaki tikanıklığın açılacağını, memlekete yabancı sermayenin akacağını düşünceleri hesapsızlıktır. Nitekim Serbest Fırka 16 Kasım 1930’da amacının dışına saptığı ve gericilerin odağı olduğu için kapanmıştır.

Kemal Tahir, Atatürk döneminde gerçekleştirilen inkılapları Batılılaşma sürecinin devamı niteliğinde olduğu için yüzeysel ve halktan uzak yapılan değişiklikler şeklinde nitelendirmiştir. Yapılan reformlar ise, liberal ekonomik sistem içinde iktidardakilerin kendi keselerinin şişip ağırlaşması halidir. Kemal Tahir liberal ekonomiye karşı, karşıt tavır sergilemiştir. Çünkü liberal ekonomi sistemi ona göre dış güçlere yarayan bir uygulamadır. Hepsinden önemlisi de kese doldurma amaçlı kullanılan araçtır. Kemal Tahir’in diğer konularda birbiriyle tutarsız yorumlarını inkılaplar konusunda da görmek mümkündür. Zira daha önce topluma yabancı olarak nitelediği inkılapları farklı bir yorumunda toplumun çabucak kabullendiğini ifade etmiştir.

Kemal Tahir, tek parti döneminin ürünü olan Köy Enstitüleri’nin, Cumhuriyet Halk Partisince partinin köylüler üzerindeki siyasi amaçlarına uygun olarak açıldığını vurgulamıştır. Nitekim buradaki amacın aşağıdan yukarıya partiyi ele geçirmek olduğunu ileri sürmüştür. Günlük politikaların eğitime bulaşma biçimi olan Enstitüleri, tek partiye militan yetiştiren merkezler olarak görmüştür. Böylece eğitim

araçsal niteliğe bürünmüş olacaktır. Köy Enstitüleri'ne eleştirel tavır takınmasının başka nedeni ise politikanın değişebilirliği özelliğidir. Faşist eğitim verilerek köy öğretmeni yapılan çocukların, yapılan yanlış hesaplar neticesinde komünist partilerin kazanması sonucu; Marksist düşünceli olanların iş başına getirilirken, Turancıların cezaevlerine girdirilmesine aşırı eleştirel tavır takınmıştır. Çünkü cezaevine gönderilen, tabutluklarda işkence edilen insanların, dün sırtı okşanan, “hadi göreyim seni” diye gizlice göz kırılan kişiler olduğu düşüncesindedir. Bu ise adeta hükümet rezilliğidir.

Kemalist ideolojinin ete kemiğe büründüğü yıllar olan 1930-1940 yılları arası, Kemal Tahir toplumsal ve siyasal sorunların çözümünü Kemalizm de görmektedir. Fakat 1940-1950 yılları arası romantik komünist olarak Kemalizm'in hapisanesinde geçirince artık inandığı Kemalizm'e bakışı değişmiştir. Ona göre Kemalizm; anti-emperyalizm ve anti-kapitalizm kelimelerini gizlemek ve Sovyetleri kandırmak için kullanılmaktadır. Kemal Tahir halk yığınlarının ise Kemalist ilkeleri ciddiye almamalarının nedeni olarak, iktidardakilerin bu ilkeler arkasına saklanıp döndürdükleri dolaplar ve bu ilkelerin kendi hırsızlıklarını örtbas etmek için kullandıkları araç olarak görmelerinden kaynaklandığını ileri sürmüştür.

Kemal Tahir Halk Partisi'nin devleti temsil etmek için kurulmuşken giderek halktan koptuğunu dile getirmektedir. Ona göre M. Kemal ise, “Altı Ok” tan sadece Cumhuriyetçilik ve Laikliği önemsemiştir. Halkçılık bilhassa İnkılapçılık ilkeleri Cumhuriyet'ten sonra kesinlikle işleyememekte, şef kadrolardaki teorizlik ile çıkar hırsı, Osmanlılıktan kalan; ayağı yere basamamak, millete dayanamamak, ancak millete karşı, millet zararına hükümet edebilmek özelliği bu işleyememeye göz yumdurmakta, onları işleyemeyişin rahatlığından hiçbir şart altında vazgeçilemeyecek hale getirmektedir. 1923'ten 1930'a kadar olan yedi yıllık süre hariç tutulması halinde, Cumhuriyet tarihi tipik muhafazakarlar Cumhuriyeti tarihidir. Çünkü bu yedi yıllık süre dışında Cumhuriyet tarihi halkçılık siyasetini köylüye ve fakir halk kitlelerine doğru işletememiştir. Bunun yerine bir tür devlet kapitalizmi sürdürülmüştür. Oysa bu dönemde olması gereken şey devlet kapitalizmini devlet sosyalizmine döndürmek olmalıdır. Nitekim Kemal Tahir'in M. Kemal'e karşıt tavır takınmasında en önemli husus, M. Kemal'in kapitalist sistemden yana olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Tek parti dönemini istibdat dönemi

olarak gören Kemal Tahir, istibdat çağının millet ve memleket aleyhine bir avuç haydudun kesesini doldurmak için araç olarak kullanıldığını ifade eder. Bu kapsamda devletçilik ise bazı kişilerin ekmeğine yağ sürmüştür. Kolay kazanç elde etmek isteyenler devlet otoritesini kullanmak için adeta birbirleriyle yarışmışlardır. Sümerbank ve İş Bankası hükümeti temsil eden, devlet namıyla iş yapan bankalardır fakat burjuvaların elindedir. İnhisarlar onlara ve onların servetlerine işlemektedir. Devlet ise yapılacak soygunda sadece bir araçtır.

Kemal Tahir, tek parti dönemi uygulaması olan 1942 yılında çıkarılan Varlık Vergisi Kanunu'nu ise devlet ve kanunlar kullanılarak kötü biçimde uygulanan politika olarak nitelendirmiştir.

Kemal Tahir'in "Demirkırat Partisi" olarak nitelendirdiği DP, 14 Mayıs 1950 yılında yapılan seçimle iktidara gelmiştir. Kemal Tahir gerek Halk Partisi'ni gerek ise Demokrat Parti'sini tutanların gayesinin aynı olduğunu vurgulamakla beraber, buradaki amacın devleti ele geçirerek maddi-manevi rahatlığa ulaşmak olduğunu vurgusunu yapmıştır. Bu kapsamda Anadolu halklarının dört yılda bir sandık başına gidip oy atması, Batı anlamında politize olmak değildir. Bu iki partinin ikisi de, halka dayanan gerçek parti örgütlenmesini gereksiz ve zararlı saymakta, oyları halktan kendilerini tutan ve değişimden yararlanan aracılar vasıtasıyla almayı daha uygun görmektedirler. Bu aracılardan asıl işi ise, eğer varsa halkın isteklerini parlamentoda dile getirecek sahici halk temsilcileri yerine, zaten bir tane olan ve kendi aralarında ikiye bölünmüş bulunan aynı kadro insanlarını, iki ayrı amblem altında seçtirmekten başka bir şey de değildir.

Sonuç olarak denilebilir ki, Kemal Tahir muhalifsiz hükümet etmenin asıl gaye olduğu üzerinde itina ile durmaktadır. Çünkü partiler için esas olanın aferizm salgınının olduğunu düşünmektedir. Muhalefet konusunda suçun sadece iktidara ait değil aynı zamanda millete de ait olduğunu ifade etmiştir. Nitekim Kemal Tahir'e göre, iktidardaki kişiler ne kadar hata yaparlarsa yapsınlar gerçek hiçbir zaman görülmek istenmemiştir. Milletin ömrü bütün suçları muhaliflere yüklemekle geçmiştir. Daha kötüsü ise en suçlulara, en utanmazlara uyarak doğru söyleyenlere dış bilencesidir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, A. (1968). Soruşturmaya Karşılık: Devlet Ana. *Dost*, 20 (39), 9.
- Ağaoğlu, A. (2012). Kemal Tahir İçin. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi* (181), 488-491.
- Ağaoğlu, T. (1974). Hep Korktular, Gocundular. *Türkiye Defteri: Aylık Edebiyat - Siyaset Dergisi: Kemal Tahir İçin*(6), 51-56.
- Ahmad, F. (1999). *İttihatçılıktan Kemalizme* (Cilt 4.baskı). İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Akbıyık, Y. (2010). *Geçmişten Geleceğe Türkiye*. İstanbul: Vesta Ofset Yayıncılık.
- Aksoy, N. B. (13 Mart 2017). *Kalıplara Sığmayan Bir Yazar, Bir Sosyolog, Bir Düşünce Adamı Kemal Tahir*. 29 Eylül 2017, <http://listelist.com/kemal-tahir-kimdir/>.
- Akşin, S. (1980). *100 Soruda Jön Türkler Ve İttihat Ve Terakki*, Gerçek Yayınevi . İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Aktunç, H. (1974). Hikayeden Romana Gerçekliğin Evrimi. *Türkiye Defteri: Aylık Edebiyat- Siyaset Dergisi: Kemal Tahir İçin* (6), 6-11.
- Alangu, T. (1955). Sağirdere. *Akis*, 7 (105), 25.
- Alangu, T. (1965). *Cumhuriyetten Sonra Hikaye ve Roman 1940-1950* (Cilt 3). İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Apaydın, T. (1993). Köy Enstitülerinde Kitap. *Çağdaş Türk Dili Dil Derneği'nin Aylık Dil Ve Yazın Dergisi*, 6 (62), 17-19.
- Arnhart, L.(2013). *Siyasi Düşünce Tarihi Platon'dan Rawls'a* (5. Baskı). (A. K. Bayram, Çev.). Ankara: Adres Yayınları
- Altuğ, T. (1974). Türk Romanı ve Kemal Tahir. *Türkiye Defteri Aylık Edebiyat- Siyaset Dergis: Kemal Tahir İçin* (6), 12-16.
- Ateş, D. (2012). Kemal Tahir'in Mahpusları (Damağası ve Karılar Koğuşu). *Hece* (181), 260-267.
- Ateş, T. (2007). *Demokrasi, Siyasi Partiler Ve Seçim*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Avcı, C. (2010). *İzmir Suikastı Bir Suikastın Perde Arkası* (Cilt 2.baskı). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Avcı, G. (2004). Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe. *Biyografya 4: Kemal Tahir* (s. 121-146). içinde İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

- Ayas, O. G. (2010). Yorgun Savaşçı Filminin Yakılması Üzerine. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (136-144). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Aycın, H. (2012). Türkiye'nin Ruhunu Arayan Aydın Kemal Tahir. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi* (181), 5-13.
- Ayçil, A. (2012). Yarım Yerli. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*(181), 529-532.
- Aydın, G. (2000, Aralık 17). Kemal Tahir'i Kim öldürdü. *Hürriyet*.
- Aydın, M. (1997). Köy Enstitüleri Sisteminde Örgütlenme. M. Aydoğan içinde, *Köy Enstitüleri Amaçlar, İlkeler, Uygulamalar* (Cilt 2.baskı, s. 28-36). Ankara: Köy Enstitüleri Ve Çağdaş Eğitim Vakfı.
- AYSAL, N . (2014). Anadolu da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 9 (35), 267-282.
- Ayvaz, S. A. (1998, Haziran). Gerçeklikte Bir Boyut Tarihsellik Ve Kemal Tahir. *Hürriyet Gösteri*(205), 36-39.
- Bağcıoğlu, A. (1958). Zavallı Romancılar. *Yeditepe*, 2, 147.
- Bağdatlı, S. (1975, Nisan). Batılaşma Düşüncesine Başlangıç Taslağı. *Türkiye Defteri Aylık Edebiyat- Siyaset Dergisi*(18), 502-506.
- Bayar, Z. (1974). Kuramsal Türk Romanının Babası. *Türkiye Defteri: Aylık Edebiyat-Siyaset Dergisi: Kemal Tahir İçin* (6), 73-74.
- Baykurt, F. (1974). Türk Romanı ve Kemal Tahir. *Türkiye Defteri Aylık Edebiyat-Siyaset Dergisi: Kemal Tahir İçin* (6), 65-68.
- Beşe, A. (13 Mart 2013). *Kurt Kanunu'nda Kemal Tahir Üzerine Notlar*. 21 Eylül 2017, <http://alperbese.blogspot.com.tr/2013/03/kemal-tahir-uzerine-notlar.html>.
- Bergen, L. (2012). Yerlilik Ekseninde Kemal Tahir. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*(181), 109-130.
- Bildirici, H. (2012). Nazım Hikmet-Kemal Tahir Mektuplaşmaları. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi* (181), 435-446.
- Binbaşoğlu, C. (1993). *Çağdaş Eğitim Ve Köy Enstitüleri Tarihsel Bir Çerçeve*. İzmir: Dikili Belediyesi Kültür Yayınları.
- Biricik, İ. (2016). "Devlet Ana" Romanının Sosyolojik Boyutları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(5), 1267-1287.
- Bozdağ, İ. (1968). İsmet Bozdağ Diyor ki. *Dost*, 20 (39), 11-13.
- Bozdağ, İ. (1974). Düşünen Adam. *Türkiye Defteri*(6), 74-76.

- Bozdağ, İ. (2003). *Kemal Tahir'in Sohbetleri* (3. Baskı). İstanbul: Yaba Yayınları.
- Bozkurt, C. E. (1976). *Kemalizm Marksizm Ve Ecevit*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Bulut, B. (2017). Orhan Kemal'in "Kanlı Topraklar" Adlı Romanında Sosyal Meseleler. *International Journay of Languages Education And Teaching*, 5(1), 149169.
- Cemal, B. (1955). *Şeyh Sait İsyanı*. İstanbul: Sel Yayınları.
- Çağan, K. (2012). Kemal Tahir'in İdeoloji, İktidar Ve Yakın Tarihe Bakışı. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*(181), 59-82.
- Candaş, Ö. (1974). Bir Bütün: Kemal Tahir. *Türkiye Defteri: Aylık Edebiyat-Siyaset Dergisi: Kemal Tahir İçin*(6), 71-73.
- Çavdar, T. (2012). Kemal Tahir Ve Toplumcu Gerçekçilik. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*(181), 518.
- Çeçen, A. (2009). *100 Soruda Kemalizm, Başlangıcından Günümüze* . İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Çelik, N. (1975, Nisan). Kemal Tahir Ve Tarih Notları Hakkında. *Türkiye Defteri Aylık Edebiyat-Siyaset Dergisi*(18), 491-497.
- Ceran, S. (2012). Kemal Tahir'in Romanlarında Anadolu Coğrafyası ve Anadolu İnsanı. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi* (181), 199-209.
- Çetiner, S. (2008). *Çöküş Yılları; 2. Abdulhamit, Jön Türkler, İttihat Ve Terakki*. İstanbul: 2008.
- Cevizli, A. (Ed). (2009). *Felsefe Ansiklopedisi* (6. Cilt). Ankara: Ebadil Yayınları.
- Chmielowska, D. (Şubat). Çağdaş Türk Edebiyatında Kemal Tahir'in Eserlerinin Rolü. *Biyografya 4: Kemal Tahir içinde* (87-94). Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Coşkun, S. (2004). Kemal Tahir'de Dil Düşüncesi Ve Türkçe'nin Meseleleri . *Biyografya: Kemal Tahir 4 içinde* (95-106). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Cumhuriyet (23 Aralık 1989).
- Çağan, K. (2010). Kemal Tahir'de İdeoloji Ve İktidar. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (394-404). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Çakır, R. (b.t.). 2 Ekim 2017, <http://www.milliyet.com.tr/2000/11/25/entel/ent1.html>.
- Çelik, N. (1870). Kemal Tahir İnsanları. *Yeni Edebiyat*, 1 (3), 7-10.
- Çelik, N. (1970). Kara Kemal Bey ve Kemal Tahir'le Bir Konuşma. *Yeni Dergi* (64), 350-359.

- Çelik, N. (1974). Kemal Tahir İçin Biyografi Çalışması. *Türkiye Defteri: Aylık Edebiyat-Siyaset Dergisi: Kemal Tahir İçin* (6), 17-50.
- Çılgin Türk Yorgun Savaşçıyı Nasıl Yaktı. (2009, Ekim 15). 16 Ekim 2017, *Radikal*: <http://www.radikal.com.tr/turkiye/cilgin-turk-yorgun-savasciyi-nasil-yakti-959345>.
- Çıraklı, M. Z. (2012). Kemal Tahir: Türk Romanının Büyük "Şairi". *Hece Aylık Edebiyat Dergisi* (181), 530-532.
- Çobanoğlu, M. (2003). Kemal Tahir'in Düşüncesi, Son Akşamı ve Vasiyetnamesi. *Kemal Tahir'in 30. Yıldönümü Anısına Sosyoloji Yıllığı Kitap 10* içinde (340-369). İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Çoker, F. (b.t.). *Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele Ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923*, 28 şubat 2018, file:///C:/Users/asus/Downloads/199500111-c1.pdf
- Çolak, H. (2012). *Kemal Tahir'in Romanlarında Erkek Kahramanlar*. (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Konya.
- Çolak, V. (2012). İnsan Düştüğü Yerden Kalkar. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi* (181), 513-515.
- Çoşkun, S. (2006). *Kemal Tahir Şahsiyeti, Eserleri, Fikirleri* (Doktora Tezi). T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul.
- Çoşkun, S. (2008). Kemal Tahir'in Şairliği ve Şiirleri. *İlmi Araştırmalar Dergisi* (25), 39-55.
- Çoşkun, S. (2010). Kemal Tahir'de Köy ve Şehir. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (428-444). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Çoşkun, S. (2010a). Teori Ve Uygulama Bağlamında Kemal Tahir'in Dili. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (51-67). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Demiralp, O. (1981). Devlet Ana. *Yazko Edebiyat*, 1 (18), 97-101.
- Demir, Kemal Tahir. (1998). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (2. Cilt, 231-235). İstanbul:Dergah Yayınları
- Demircan, A. (2007, Eylül-Aralık). Tarih Üzerine Bazı Düşünceler. *Milel Ve Nihal İnanç, Kültür Ve Miloloji Araştırma Dergisi*, 4(3), 69-89.
- Demirel, A. (2013). *Tek Partinin İktidarı, Türkiye'de Seçimler Ve Siyaset (1923-1946)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Doğan, D. M. (1993). *Bir Savaş Sonrası İdeolojisi Kemalizm*. konya: Esra Yayıncılık.

- Doğan, M. C. (2012). Heykel Seviyor'dan Ayıngacı'ya: Kemal Tahir'in Şiir Hevesi. *Hece* (181), 306-321.
- Dosdoğru, H. (1974). *Batı Aldatmacılığı ve Putlara Karşı Kemal Tahir*. İstanbul: İtimat Matbaası.
- Dursun, T. (2002). *Tek Parti Dönemindeki Cumhuriyet Halk Partisi Büyük Kurultayları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Durukan, Ş. (27 Şubat 2014). *Kadının Toplumsal Çıkmazının Hapishane Boyutu: Karılar Koşusu*. 16 Ekim 2017, <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c18s34/51-61.pdf>.
- Duverger, M. (1970). *Siyasi Partiler*. (E. Özbudun, Çev.) Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Dündar, A. (1993, Nisan). Köy Enstitüleri Ve Yazınsal Coğrafyamız. *Çağdaş Türk Dili Dil Derneği'nin Aylık Dil Ve Yazın Dergisi*, 6, 20-23.
- Ecevit, B. (1968). Devlet ana. *Kitaplar arasında* (1).
- Edgü, F. (1968). Devlet Ana'nın Özü Biçimi. *Yeni Ufuklar*, 17 (194), 38-51.
- Eğribel, E. (2003). Kemal Tahir Ve Sosyalizm. 30. *Yıldönümü Anısına Sosyoloji Yıllığı Kitap 10* içinde (65-75). İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Eğribel, E. (2010). Kemal Tahir 100 Yaşında. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (16-23). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Eğribel, E. (2010a). Kemal Tahir'de Roman ve Toplum Gerçeği Açısından Yöntem. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (347-352). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Eğribel, E. (2010b). Kemal Tahir: Romancı, Sosyalist, Yerli Düşünür. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (171-185). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Eğribel, E. (2010c). Kemal Tahir Değerlendirmelerinde Mecra Değişiklikleri: Kemal Tahir'in Görüşleri Ve Siyaset İlişkisi Üzerine. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (339-346). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Eğribel, E. (2011). Kemal Tahir'in Tarih Ve Edebiyat Anlayışının Kaynakları Ya Da Kemal Tahir'i Kendi Yöntemiyle Anlamanın Ve Paylaşmanın Gereği Üzerine,. *Sosyologca* (1), 19-29.
- Emre, A. (2012). Doğu, Batı Ve Türkiye: Kemal Tahir'in Jeopolitik Bakışı. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi* (181), 83-96.
- Erbaş, Y. (2015). Murat Belge: Yerli Bir Sosyalist Mi? *Birey Ve Toplum Dergisi*, 5(10), 5-41.

- Ercan, K. (1974). Bir Büyük Usta İçin Notlar. *Türkiye Defteri: Aylık Edebiyat-Siyaset Dergisi: Kemal Tahir İçin* (6), 78-79.
- Eren, S. (1989, Mayıs). Köy Enstitüleri Deneyiminden Çıkarılacak Dersler. *Abece Aylık Eğitim Kültür Ve Sanat Dergisi*(38), 31.
- Ergun, T. (1958). Kamil Bey'in Haline Doğru. *Yeni Ufuklar*, 6 (68), 260-266.
- Ermen, A. N. (1971). *İzmir Suikastı Ve İstiklal Mahkemeleri*. İstanbul: Temel Yayınları.
- Erinç, O. (1968, Haziran 30). Yorgun Savaşçı Yine Savaşına Devam Ediyor. *Hürriyet*.
- Erol, K. (2013). Kemal Tahir'in Köyün Kamburu Romanına Edebiyat Sosyolojisi Açısından Bir Bakış. *International Journal of Social Science*, 6 (3), 879-903.
- Erol, M. (2012). Kemal Tahir'in Devlet- Millet Düşüncesi: Beylikten Devlete Aşiretten Millete Gidişin Anadolu Hali. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*(181), 173-184.
- Eronat, K. (2005). Kemal Tahir'in Sağırdere ve Kör Duman Romanlarında Halkbilimi Öğeleri. *Milli/Folklor Üç Aylık Uluslar Arası Halkbilimi Dergisi*, 9 (65), 94-101.
- Eğribel, E. ve Özcan, U. (2003). Kemal Tahir ve Türk Romanı. *30. Yıldönümü Anısına Sosyoloji Yıllığı Kitap 10* içinde (53-64). İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Ertop, K. (1962). Esir Şehrin Mahpusu. *Dost*, 9 (16), 14.
- Faruk, Ö. (16 Ekim 2009). *Üstadın Ölümü*. 17 Eylül 2017, <https://kemaltahir.wordpress.com/2009/10/16/ustadin-olumu/>.
- Fedai, Ö. (1999). Kemal Tahir'in Yedigün Dergisindeki Hikayeleri. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 5 (18), 51-56.
- Fedai, Ö. (2003). Türk Romanında Ve Düşüncesinde Bir Erdem Timsali Olarak Kemal Tahir. *Kemal Tahir'in 30. Yıldönümü Anısına Sosyoloji Yıllığı Kitap 10* içinde (299-308). İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Fedai, Ö. (2010). Kemal Tahir ve Türk Romanı. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (374-385). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Gay, V. (2004). Osmanlı Çekirdeği. *Biyografya 4: Kemal Tahir* içinde (147-162). Ankara: Bağlam Yayınları.
- Geçger, H. (1993). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gögebakan, T. (2004). Bir Tarihsel Roman Örneği Olarak Devlet Ana. *Hürriyet Gösteri* (258), 49-52.

- Gülendam, R. (2001). "A" Raftaki Yerli: Kemal Tahir. *Dil Dergisi*(100), 35-39.
- Gülendam, R. (2002, Ağustos). Batılılaşma Karşısında Yerli Bir Romancı: Kemal Tahir. *Türk Dili*, 84 (608), 406-419.
- Gülendam, R. (2008). Kemal Tahir'in Kadın Mahkumları: Karılar Koğuşu. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3 (2), 382-408.
- Gülşen, A. (2012). *Tarihi Gerçek ve Roman Gerçeği Açısından Kemal Tahir'in Romanları* (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyonkarahisar.
- Güngör, N. (1983). Abdullah Mazmanoğlu, Kemal Tahir'i Anlattı. *Hürriyet Gösteri*, 1 (27), 51-53.
- Hasan Turgut, F. E. (2014). Cemil Meriç, Kemal Tahir Ve Oğuz Atay Üzerinden Türk Modernleşmesine Eleştirel Bir Bakış. *III. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı IV* (s. 57-73). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü.
- Hatemi, H. H. (1968). Bir Hayal Kırıklığı "Devlet Ana". *Fikir ve Sanatta Hareket* (26), 33.
- Hatipoğlu, A. (2012). *Chp'nin İdeolojik Dönüşümü "Kemalizmden Sosyal Demokrasiye" Kaynak Yayınları*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Heywood, A. (2013). Sosyalizm. *Siyasi İdeolojiler* içinde (Ö. Tüfekçi, Çev., Cilt 5.baskı, 117-159). Ankara: Adres Yayınları.
- Hilav, S. (1968). Kemal Tahir'in Felsefi Düşüncesi ve 'Devlet Ana'. *Dost*, 20 (39), 6-9.
- Hilav, S. (1974, Temmuz). Kemal Tahir Ve Tarihi Kavramak. *Türkiye Defteri - Aylık Edebiyat Siyaset Dergisi: Türkiye Tarihsel Çerçeve* (9), 8-18.
- Hilav, S. (1977). Kemal Tahir Üzerine. *Özgür insan*, 6 (45), 86-88.
- Hızlan, D. (1974). Şair Kemal Tahir. *Türkiye Defteri Aylık Edebiyat- Siyaset Dergisi* (7), 22-26.
- Işıksalan, N. (2012). Kemal Tahir'in Tarih Anlayışı ve Romancılığı. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, 210-225.
- İleri, S. (1973). Kemal Tahir'le Konuşma. *Yeni Dergi*, 9 (105), 19-25.
- İleri, S. (1973a). Gönül Hakkın Evidir. *Yeni Ufuklar*, 21 (237), 23-28.
- İnankul, N. (2010, Mart-Nisan). Yüz Akımız: Köy Enstitüleri. *Afrodias-Sanat; Edebiyat, Sanat Ve Kültür Dergisi* (20), 11-14.
- İnce, Ö. (2007). Köy Enstitülerinin Sırrı. *Hürriyet*.

- İrfan, F., (3 Mayıs 1976). Politika Gazetesi, akt. Çelik, N. (2004). Tanıklarla Kemal Tahir'in Altı Yılı: 1932-1938. *Biyografya 4: Kemal Tahir* içinde (15-30). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- İslam, K. A. (2004). Esir Şehrin Mahpusu'ndan Hareketle "Dar Yer"de İnsan. *Bilig /Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (29), 177-200. <http://www.sdu.dergipark.gov.tr/bilig/issue/25391/267937>
- Kaçmazoğlu, B. H. (2003). Kemal Tahir Ve Osmanlı. *Kemal Tahir'in 30. Yıldönümü Anısına Sosyoloji Yıllığı Kitap 10* içinde (96-102). İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Kahraman, K. (1989, Ekim). Tarık Buğra ve Kemal Tahir-Bir Karşılaştırma Denemesi-. *İlim ve Sanat*(26), 24-27.
- Kara, H. (2017). Tek Parti Dönemi Din Politikası (1923-1946). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (19), 111-136.
- Karabulut, M. (2009). Devlet Ana Romanı Üzerine Bir İnceleme. *Erdem* (53), 115-127.
- Karabulut, M. (2009a). Esir Şehrin İsnaları Romanı Üzerine Bir İnceleme. *Erdem* (54), 127-135.
- Karakaş, M. (2003). Bozkırdaki Çekirdek: Köy Enstitüleri Tartışmalarına Farklı Bir Bakış. *30. Yıldönümü Anısına Sosyoloji Yıllığı Kitap 10* içinde (224-241). İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Karaköse, A. (2010). Kemal Tahir İle İlgili Tanıklıklar. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (72-75). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Karatepe, Ş. (2011). *Tek Parti Dönemi* (4. baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kemal Tahir'e 5 Soru Kemal Tahir'den 5 Cevap. (1968). *Kitaplar Arasında* (1).
- Kepenek, Y. (1989, Mayıs). Eğitimde Nesnellik Ve Köy Enstitüleri. *Abece Aylık Eğitim Kültür Ve Sanat Dergisi* (38), 32.
- Kılıçgedik, N. (2003). Kemal Tahir ve Kurt Kanunu Üzerine. *Kemal Tahir'in 30. Yıldönümü Anısına Sosyoloji Yıllığı Kitap 10* içinde (250-256). İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Kılıç, S. (1994). *İstiklal Mahkemesi Adil Miydi? İzmir Suikastı İddianame Ve Kazım Karabekir'in Savunması*. İstanbul: Emre Yayınları.
- Kılıç, S. (2005). *İzmir Suikastı İddianame Ve Paşaların Savunması* (2. Baskı). İstanbul: Emre Yayınları.
- Kılıç, S. (b.t.) *Musul Sorunu Ve Lozan*. 13 Şubat 2018, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-71/musul-sorunu-ve-lozan>.

- Kırbaşı, D. (1987). *Osmanlı Toplum Düzeni Ve Kemal Tahir*. İstanbul: Arba Araştırma Basım Yayım.
- Kışlalı, A. T. (2004). *Siyaset Bilimi* (10. Baskı). Ankara: İmge Kitapevi.
- Kızılçelik, S. (2003). Kemal Tahir'in Türk Sosyolojisindeki Yeri Ve Önemi. *Kemal Tahir'in 30. Yıldönümü Anısına Sosyoloji Yıllığı Kitap 10* içinde (103-125). İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Kızılçelik, S. (2010). Batı Kopyacılığından Kurtulmanın Ve Kendi Gerçekliğimize Yönelmenin Ruhu Olarak Tek Yerli Fikir İkimiz: Kemal Tahir İle Baykan Sezer. *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (186-236). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Kızılçelik, S. (2012). *Özgün Ve Yetkin Bir Sosyal Teorisyen Olarak Kemal Tahir*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kimdir? Nedir? Serisi (b.t). *Atatürk Kimdir? Kemalizm Nedir? Atatürk'ün Hayatı, Kemalizmin Esasları*. İstanbul: Matbaai Ebüzziya.
- Koçak, C. (2002). Siyasal Tarih. S. Akşin içinde, *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980* (s. 85-173). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Koçak, C. (2004, Mayıs 16). Osmanlı Türk siyasi geleneğinde modern bir toplum yaratma projesi olarak anayasanın keşfi: yeni Osmanlılar ve Birinci Meşrutiyet. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası, Tanzimat Ve Meşrutiyetin Birikimi* içinde (72-82). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koç, N. (2013). Şeyh Sait Ayaklanması. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2 (8), 153-166.
- Köksal, D. (1999). Türk Edebiyatında İki Kuruluş Anlatısı ve Milli Kimlik: Devlet Ana ve Osmancık. *Toplum ve Bilim*, 44-61.
- Köksal, S. D. (2017). Kemal Tahir'in Notlar'ına Yansıyan Roman Poetikası. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27 (1), 25-42.
- Köneçoğlu, M. (2012). Sanatçı, Muhelif Ve Külyutmaz. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*(181), 533-535.
- Körükçü, M. (1968). Devlet Ana. *Dost*, 20 (39), 3-5.
- Kudret, C. (1990). *Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman* (3. Baskı). İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Kuran, A. B. (2000). *İnkılap Tarihimiz Ve Jön Türkler*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Küçükılınç, İ. (2016). *Jön Türklük Ve Kemalizm Kışkancında İttihatçılık*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.
- Laçiner, Ö. (1994). Çöküş Sürecinde Kurt Kanunu. *Birikim* (65).

- Lekesiz, Ö. (2012). Esir Şehir Üçlemesi: "Geldik Yol Ayrımına". *Hece* (181), 268-287.
- Makal, M. (1993, Nisan). Köy Enstitüsü Öğrencilerinde Düşünce Ve Davranış. *Çağdaş Türk Dili Dil Derneği'nin Aylık Dil Ve Yazın Dergisi*, 6(62), 2-7.
- Makal, M. (2010, Mart-Nisan). Edebiyata Kendi Giren Köylü. *Afrodiasyas-Sanat Edebiyat, Sanat Ve Kültür Dergisi*(20), 3-7.
- Mardin, Ş. (1964). *Jöhn Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mert, N. (2012). Kemal Tahir'in Dil Anlayışı. *Hece* (181), 385-395.
- Metin, A. K. (2012). Yerli Düşüncenin Demokrasi Ve Kemalizmle İmtihanında Kemal Tahir'in Yeri. *Hece*(181), 157-164.
- Moran, B. (1991). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2 ; Sabahattin Ali'den Yusuf Atılgan'a*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mustafa Kemal Derneği (1986). *Atatürkçülük- Kemalizm, Atatürkçü'nün El Kitabı*. İstanbul: Mustafa Kemal Derneği Yayınları.
- Mutluay, R. (1969). Kurt Kanunu. *Yeni Ufuklar*, 8 (208), 24-32.
- Naci, F. (1960). 1959'da Romancılığımız. *Dost*, 6 (28), 8-13.
- Naci, F. (1981). *100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*. İstanbul: Gerçek.
- Narlı, M. (2010). Biyografi ve Roman: Kemal Tahir'in Hapishane Romanları, Hapishane İnsanları ve Argosu. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (92-116). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Nurdağ, S. (2012). Hariçten Gazel Okumak Değil Dahilden Mektup Yazmak: Kemal Tahir'in Mektuplarındaki Düşünce ve Edebiyat Sorunları. *Hece* (181), 447-460.
- Olpak, C. (2012). Kemal Tahir ve Cezaevi Günleri. *Hece*, 461-474.
- Onaran, M. Ş. (2012). Devlet Ana. *Hece* (181), 414-419.
- Ortaylı, İ. (1968). Bir Siyasi Hikaye Olarak Devlet Ana. *Dost*, 20 (39), 20-22.
- Orçan, M. (2003). Kemal Tahir'in Türk Düşünce Hayatında Bir "Mihenk" Olarak Yerli Doktrin Arayışı. *Kemal Tahir'in 30. Yıl Dönümü Anısına Sosyoloji Yıllığı Kitap 10* (s. 309-318). içinde İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Oskay, Ü. (1990). Kemal Tahir Ve Diğer Atüt Bakış Açılı Yazarların Geriye Yönmeci Olmayışları Üzerine. *Türkiye Günlüğü* (11), 20-25.

- Önal, İ. (2010). Tarihsel Değişim Sürecinde Yaşam Boyu Öğrenme ve Okuryazarlık: Türkiye Deneyimi. *Bilgi Dünyası*, 1 (11), 101-121.
- Örgen, E. (2010). Kemal Tahir'in Öykücülüğü ve Öyküleri. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (82-91). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Özcan, U. (2003). Kemal Tahir'in Sorunları ve Sorgulama Biçimi Üzerine. *Kemal Tahir'in 30. Yıldönümü Anısına Sosyoloji Yıllığı Kitap 10* içinde (87-96). İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Özcan, U. (2013). Kemal Tahir, Roman ve Tarih Bilinci. *Sosyologca*(6), 25-32.
- Özer, H. (2015). Esir Şehir Kahramanı Kamil Bey'in Bireyleşme Serüveni. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* (6), 190-209.
- Özkul, M. M. (2012). Kemal Tahir'in Osmanlılığı: Mitos Ya Da Gerçek. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*(181), 145-155.
- Özlem, F. (2000). Mistik, Marksist Ve "Osmanlı": Kemal Tahir Romanında Tarih. *Türk Yurdu*, 20(153-154), 179-185.
- Özlük, N. (2012). Kemal Tahir'in Türk Ve Dünya Edebiyatına Bakışı. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5 (1), 295-344.
- Özsoy, İ. (2010). "Devlet"ine Küsmeyen Aydın: Kemal Tahir. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (42-50). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Özsoy, İ. (2004). Kemal Tahir'in 63 Yılı. *Biyografya 4: Kemal Tahir* içinde (9-14). Ankara: Bağlam Yayınları.
- Özsoy, İ. (2004a). Melda Koyuncu: "Kemal Tahir'in Gönü ve Kapısı Herkese Açıldı...". *Biyografya 4: Kemal Tahir* içinde (175-179). Ankara: Bağlam Yayınları.
- Özsoy, İ. (2004b). Gerçeği Bulma Uğruna Harcanan Ömür. *Biyografya 4: Kemal Tahir* içinde (181-189). Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Özsoy, İ. (2004c). Yazarın Gizli Hazinesi. *Biyografya 4: Kemal Tahir* içinde (195-200). Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Özsoy, İ. (15 Nisan 2013). 'Kitaplı Casus' Kemal Tahir. *Milliyet*. 12 Eylül 2017, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/dusunenlerin-dusuncesi/-kitapli-casus--kemal-tahir-1694059/>
- Pınarbaşı, E. (2012). Bir Batılılaşma Macerası: Kpitalistleşme. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*(181), 97-108.
- Ramsaur, E. (1972). *Jön Türkler Ve 1908 İhtilali* (2. Baskı). İstanbul: Sander Yayınları.

- Ran, N. H. (1991). *Kemal Tahir'e Mapushaneden Mektuplar* (2. Baskı). İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Refiğ, H. (1974). Kemal Tahir Üzerine Konuşma. *Türkiye Defteri: Aylık Edebiyat-Siyaset Dergisi: Parti Meselesi ve Vasıfsız Aydın Üzerine* (7), 44-47.
- Refiğ, H. (1981, Mart). Atatürk Ve Kemal Tahir. *Gösteri, 1* (4), 48-50.
- Refiğ, H. (2015). *Kemal Tahir'le Birlikte*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Sağlık, Ş. (2012). Kemal Tahir'de Kavramsal Ve Eleştirel Düşünme Yöntemi. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi* (181), 26-45.
- Sarı, K. A. (2015). Kemal Tahir'de Sosyalizm Ve Batılılaşma Eleştirisi. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 4* (3), 674-685.
- Sarıbay, Y. (b.t.). *99 Soruda Siyasal Partiler*. İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.
- Sarıkoca, E. (2003). Kemal Tahir Ve Toplum Farklılaşmaları. *Kemal Tahir'in 30. Yıldönümü Anısına Sosyoloji Yıllığı Kitap 10* içinde (193-223). İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Sarıkoca, E. (2004). Kemal Tahir ve Toplum Yapıları. *Biyografya 4: Kemal Tahir* içinde (31-50). Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Sarıkoca, E. (2010). Kemal Tahir Ve Bizans. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (275-280). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Saydemir, H. (1987, Aralık 6). Kamuoyu Aldatıldı. Suçlanan Filim Mit Kasabalarında Saklanıyor. *Söz*.
- Schultz, D. G. (2013). *Siyasi Düşünce Tarihi* (8. Baskı). (F. Demirci, Çev.) Ankara: Adres Yayınları.
- Semerci, B. (1997). Yeni Arayışlar. M. Aydoğan içinde, *Köy Enstitüleri Amaçlar, İlkeler, Uygulamaları* (2. Baskı, 18-27). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.
- Sevim, S. (2004). Kemal Tahir ve Türk Solu. *Biyografya 4: Kemal Tahir* içinde (59-87). Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Sevim, S. (2004a, Ocak). Kemal Tahir Ve Türk Solu. *Türkiye Günlüğü* (78), 87-101.
- Seyda, M. (1969). *Türk Romanı*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Sezer, B. (1985). *Sosyolojinin Ana Başlıkları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Sezer, B. (2010). Kemal Tahir Üzerine. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (167-185). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

- Sezer, B. (2010a). (Kemal Tahir) Doğu-Batı Çatışması ve Marxisme. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (8-15). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Sezer, Ş. (22 Nisan 2013). Kemal Tahir'in Tefrika Romanları. *Radikal*. 16 Ekim 2017, <http://kitap.radikal.com.tr/makale/haber/kemal-tahirin-tefrika-romanlari-358228>.
- Sivri, M. (2013). Kemal Tahir'in Hür Şehrin İnsanları Adlı Romanında Batı, Batılı ve Batılılaşma Olgusu. *Folklor/Edebiyat*, 10 (38), 75-85.
- Soner, A. (2012). Kemal Tahir Üzerine Notlar ve Kemal Tahir'in Notları. *Hece* (181).
- Sosyal, İ. (1968). Devlet Ana. *Dost*, 20 (39), 3.
- Sosyal, İ. (1969). Türk Romanında Bir Akım. *Dost*, 22(54), 3-4.
- Sülker, K. (1974). Kemal Tahir'den Anılar. *Türkiye Defteri: Aylık Edebiyat-Siyaset Dergisi: Kemal Tahir İçin* (6), 68-71.
- Sülker, K. (1985). Kemal Tahir'in Romancılığı. *Hürriyet Gösteri*, 1 (59), 183-186.
- Süreya, C. (1968, Aralık 5). Suç Mu Atatürkçü Olmamak. *Milliyet*.
- Şahan, H. (1968). Devlet Ana İçin. *Dost*, 21(23), 47-48.
- Şahin, M.T. (2009). *Kemal Tahir'in Devlet Anlayışı Ve Karakteristik Özellikleri*. (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kütahya.
- Şan, M. K. (2003). Kemal Tahir Ve Tarihsel Gerçekliğin İnşası. *Kemal Tahir'in 30. Yıldönümü Anısına Sosyoloji Yıllığı Kitap 10* (s. 174-192). içinde istanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Şehsuvaroğlu, L. (1997). Devlet Ana Mı? Devlet Baba Mı? *Yeni Türkiye*, 3 (18), 235-239.
- Şimşek, T. (2010, Mart-Nisan). Neylesin 'Bizim Köy'ü, Nitsin Mahmut Makal'ı. *Afrodizyas-Sanat; Edebiyat, Sanat Ve Kültür Dergisi*(20), 8-10.
- Taşdelen, V. (2012). Kemal Tahir'in Medeniyet Anlayışı. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi* (181), 15-25.
- Tahir, K. (1937). Bütün Ahmetler Ayağa Kalksın. *Yedigün*, 9 (9), 19-20.
- Tahir, K. (1937a). Mollalar Asker. *Yedigün*, 9 (231), 19-20.
- Tahir, K. (1937b). Yalancı Şahit. *Yedigün*, 9 (229), 16-17.
- Tahir, K. (1937c). Kuş Kafesleri. *Yedigün*, 10 (238), 19-20.
- Tahir, K. (1937d). Binin Yarısı Beşyüz. *Yedigün*, 10 (240), 19-21.

- Tahir, K. (1937e). Herkesi Durduran Adam. *Yedigün*, 10 (243), 19-20.
- Tahir, K. (1937f). Ezilmiş Adam. *Yedigün*, 10 (244), 19-20.
- Tahir, K. (1937g). Rayların Sesi. *Yedigün*, 10 (248), 19-20.
- Tahir, K. (1937h, Haziran). Velinimetimiz Müvezzi. *Yedigün*, 9 (221), 12-13.
- Tahir, K. (1938). Bekar Çamaşırı. *Yedigün*, 11 (272), 23-25.
- Tahir, K. (1958). *Göl İnsanları* (2. Baskı). İstanbul: Martı yayınları.
- Tahir, K. (1969). Kitaplar Üzerine Başlarken. *Yeni Edebiyat Aylık Edebiyat Dergisi*, 1 (1), 8-10.
- Tahir, K. (1969a). Gerçek ve Roman Gerçeği. *Yeni Edebiyat Aylık Edebiyat Dergisi*, 1 (5), 5.
- Tahir, K. (1970). Sanatçı, Sanat ve Politika. *Yeni Edebiyat*, 1 (4), 3.
- Tahir, K. (1970a). *Büyük Mal*. Ankara: Bilgi Basımevi.
- Tahir, K. (1971). *Yorgun Savaşçı* (4. Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tahir, K. (1972). *Milliyet Sanat Dergisi*, 1 (8), 3-6.
- Tahir, K. (1973). *Yol Ayrımı* (Cilt 2.baskı). İstanbul: Sander Yayınları.
- Tahir, K. (1973a). *Esir Şehrin İnsanları*. İstanbul: Sander Yayınları.
- Tahir, K. (1974). *Esir Şehrin Mahpusu* (2. Baskı). İstanbul: Sander Yayınları.
- Tahir, K. (1977). *Bir Mülkiyet Kalesi 2*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Tahir, K. (1977a). *Damağası*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tahir, K. (1983). *Hür Şehrin İnsanları 1*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Tahir, K. (1983a). *Hür Şehrin İnsanları 2*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Tahir, K. (2006). *Göl İnsanları: Bütün Öyküleri 4 ' Eleştirel Basım'*. Eylül 10, 2017, <http://www.worldcat.org/title/gol-insanlar-butun-oykuleri-4-elestirel-basm/oclc/166413941>.
- Tahir, K. (2009, Kasım 13). *Kemal Tahir-Göl İnsanları*. Eylül 16, 2017, <http://www.kitapso.com/kitaplar/roman-hikaye-oyku-kitaplari/24/kemal-tahir-gol-insanlari.pdf>.
- Tahir, K. (2011). *Bir Mülkiyet Kalesi* (6. Baskı). İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Tahir, K. (2016). *Notlar 1: Sanat-Edebiyat 1*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tahir, K. (2016a). *Notlar 2: Sanat Edebiyat 2*. İstanbul: İthaki.
- Tahir, K. (2016b). *Bozkırdaki Çekirdek*. İstanbul: İthaki Yayınları.

- Tahir, K. (1979). *Kemal Tahir'den Fatma İrfan'a Mektuplar*. İstanbul: Sander Yayınları.
- Tahir, K. (1993). *Notlar 15: Mektuplar*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Tahir, K.(1959). *Köyün Kamburu*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tahir, K. (1991). *Notlar 6: 1950 Öncesi Cezaevi Notları*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Tahir, K. (1991a). *Notlar 3: Roman Notları "Patriyot Ömer/ Gülen Azap çıkmazı"*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Tahir, K. (1991b). *Notlar 3: Sanat Edebiyat 3*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Tahir, K. (1991c). *Notlar 2: Roman Notları "Batı Çıkmazı"*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Tahir, K. (1990). *Notlar 5: 1950 Öncesi Şiirler ve Ziya İlhan'a Mektuplar*. Ankara: Bağlam Yayınları.
- Tahir, K. (1990a). *Notlar 4: Sanat Edebiyat 4*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Tahir, K. (1990b). *Notlar/Roman Notları 1: Topal Kasırga Darmadağın Olan Devlet*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Tahir, K. (2004). Hikayelerden Örnekler. *Biyografya 4: Kemal Tahir içinde* (201-213). Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Tahir, K. (1982). *Kelleci Memet*. Ankara: Adam Yayıncılık.
- Tahir, K. (2013). *Namuscular "Bütün Yapıtları 15"* (3 Baskı). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tahir, K. (1992). *Notlar 12: Çöküntü*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Tahir, K. (1992a). *Notlar 11: Batılılaşma*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Tahir, K. (1992b). *Notlar 13: Sosyalizm,Toplum Ve Gerçek*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Tahir, K. (1992c). *Notlar 10: Osmanlılık/Bizans*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Tahir, K. (1994). *Kurt Kanunu* (5. Basım). İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Tahir, K. (2006). *Devlet Ana "Bütün Yapıtları 6"*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Takan, A. (2012, Eylül 23). Sakarya'dan Silivri'ye. *Yeniçağ*.
- Tannenbaum, D. G. Ve Schultz, D. (2013). Siyasi Düşünce Tarihi Filozoflar Ve Fikirleri (8. Baskı). (F. Demirci, Çev.). Ankara: Adres Yayınları.
- Tanyol, C. (1977, Temmuz). Kemal Tahir Üzerine. *Özgür İnsan*, 6(45), 80-85.

- Tanju, B. (1988, Haziran 12). Kemal Tahir'in Kaleminden Dramla Noktalanın Bir Dönemin Öyküsü. *Hürriyet*.
- Tanju, S. (2000). *Eski Dostlar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tipi, K. T. (1937). Şecere Meselesi. *Yedigün*, 8 (207), 18-19.
- Toprak, S. (2010). Kemal Tahir ve Sinema. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (127-135). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Tosun, N. (2012). Kemal Tahir'in Yazar ve Düşünür İmgesi. *Hece* (181), 46-58.
- Tarih ve Şiirimiz. (1970). *Yeni Edebiyat Aylık Edebiyat Dergisi*, 1 (7), 28-29.
- Tunaya, T. Z. (1952). *Türkiyede Siyasi Partiler 1859-1952*. İstanbul: Arba Yayınları.
- Tuncer, A. S. (b.t). *Yorgun Savaşçı Filmi Neden Yakıldı*. 16 Ekim 2017, Turizm Haberleri: <http://www.turizmhaberleri.com/KoseYazisi.asp?ID=3400>.
- Tuncer, H. (2010). Göl İnsanları'nda Halka Yönelik Değerlerin Değişik Halleri. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (445-454). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Tunçay, M. (1983). *Bilineceği Bilmek*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Tunçay, M. (1999). *Türkiye Cumhuriyetinde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması 1923-1931*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tural, Ş. (2011). Kemal Tahir'in Köy Romanlarında Natüralist Bir Eğilim Olarak Cinselliğin Vulgarize Edilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (17), 177-185.
- Tükel, S. (1968). Kemal Tahir'le Bir Konuşma. *Dost*, 21 (46), 10-12.
- Tüzer, İ. (b.t). *Kemal Tahir ve "Sağırdere" Gerçekliği Üzerine*. Eylül 18, 2017, http://www.ibrahimtuzer.com/FileUpload/ks23107/File/kemal_tahir_sagirdere.pdf
- Uludağ, M. E. (2013). Yediçınar Yaylası'ndaki Kahramanlara Yönelik Psikolojik Bir Çözümleme Denemesi. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* (2), 85-93.
- Usta, A. A. (2016). Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etki Olan Dış Faktörlerin Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 275-288.
- Ünal, O. (1994). *Türkiye'de Demokrasinin Doğuşu; Tek Partili Yönetimden Çok Partili Rejime Geçiş Süreci*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Yaşar, Y. (2010, Mart-Nisan). Köy Enstitüleri Üzerine Yazılanlar. *Afrodisyas-Sanat; Edebiyat, Sanat Ve Kültür Dergisi* (20), 18-20.
- Yavuz, H. (1977). Kemal Tahir Üzerine. *Özgür İnsan*, 6, 94-97.

- Yavuz, H. (2012, Şubat 22). Kurt Kanunu. *Timetürk*.
- Yavuz, H. (2012a). Kemal Tahir Ve Marksizm. *Hece*, 365-371.
- Yavuz, N. (2000). *Kemal Tahir'in Siyasal ve Toplumsal Görüşleri*. (Doktora Tezi). T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Yavuz, N. (2002). Kemal Tahir, Sosyalizm Ve Türkiye. *Tezkire*, 11(26), 99-128.
- Yazoğlu, C. (2012, Ocak). Kemal Tahir. *Hece* (181), 492-495.
- Yetkin, Ç. (1973). Kemal Tahir'le Sol Bölünmeler Üzerine Konuşma. *Türkiye Defteri* (2), 13-25.
- Yıldırım, H. (2012). Kemal Tahir'in Dili Ve Eserleri. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi* (181), 503-505.
- Yıldırım, Y. (2003). Kemal Tahir Düşüncesinden Bir Kesit: Osmanlı'da Toprakta Temel Mülkiyet İlişkileri . *Kemal Tahir'in 30. Yıldönümü Anısına Sosyoloji Yıllığı Kitap 10* içinde (s. 242-249). İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Yıldırım, Y. (2010). Kemal Tahir ve Osmanlılık. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (251-261). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Yıldırım, Y. (2010a). Kemal Tahir'in Tarih Anlayışı Ve Yöntemi. Andı, M. F. ve Eğribel, E. (Ed.), *Kemal Tahir 100 Yaşında* içinde (262-274). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Yıldırım, Y. . (2016) (). Kemal Tahir Düşüncesinde Gerçeğin Değişkenliği Bağlamında Osmanlılık Okumaları. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 47-70. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/buefd/issue/28839/308981>
- Yılmaz, Y. (2012). Sinema ve Televizyonda Kemal Tahir. *Hece* (181), 420-431.
- Yiğit, İ. (2013). Türkiye'nin Demokratikleşme Sürecinde Kemal Tahir'in Yeri. (Yüksek Lisans Tezi). T. C. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Çorum.
- Yurdakul, Ş. (1982). Kemal Tahir'in Romanları. *Çağdaş Eleştiri*, 1 (9), 24-33.
- Yüce, L. (2014). Kemal Tahir'in Kaleminden Namus ve Namuscular. *Varlık*, 81 (1278), 38-40.

EKLER

9 Umde

Umde 1:

Egemenlik kayıtsız koşulsuz ulusundur. Yönetim usulü; halkın geleceğini, kendisinin doğrudan, fiilen yürütmesi esasına dayanmaktadır. Ulusun gerçek ve tek temsilcisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nindir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin dışında hiçbir birey, hiçbir güç ve hiçbir makam ulusun kaderine egemen olamaz.

Bu nedenle bütün yasaların düzenlenmesinde, her türlü kuruluştaki, yönetimin tüm ayrıntılarında, genel gidiş ve iktisat konularında, ulusal egemenlik doğrultusunda yürünecektir. Hükümetin görev ve sorumluluğu iller yasasının yerel konularda tüzel kişiliklerini ve özelliklerini kullanabilmelerini sağlayan yerel yönetim yasası, illerin iktisadi ve sosyal ilişkileri açısından birleştirilmesi için, genel müfettişlik yasası, nahiye yasası ivedilikle sonuçlandırılacak ve uygulanacaktır.

Umde 2:

Saltanatın kaldırılması, hukukun üstünlüğünün ve egemenliğin bölünemez, vazgeçilemez ve devredilemez bir şekilde, Türkiye halkının gerçek temsilcisi olan Türkiye Millet Meclisi'nin tinsel kişiliğinde bulunduğunu açıklayan ve 1 Kasım 1922 tarihinde oy birliğiyle alınan karar, değişmez kuraldır. Dayanağı, Türkiye Büyük Millet Meclisi olan hilafet makamı İslam'ın yüce bir makamıdır.

Umde 3:

Ülkenin güvenliği ve düzenliğin kesinlikle korunması en önemli ödevdir. Bu amaç, ulusun istem ve gereksinimine uygun olarak sağlanılacaktır.

Umde 4:

Mahkemelerin, özellikle gecikmeden adalet işlerini sağlayabilmeleri gerçekleştirilecektir. Ayrıca, tüm yasalar, ulusal gereksinime ve hukuk birliğinin gereklerine göre yenileştirilerek tamamlanacaktır.

Umde 5:

1. Aşar usulünde halkın yakınma ve kırılganlığına neden olan aksaklıklar esaslı olarak düzeltililecektir.

2. Tütün ziraat ve ticaretinde ulusun yararını en iyi şekilde, sağlayıcı önlemler alınacaktır.
3. Mali kurumlar, çiftçilere, sanayi ve ticaret erbabına ve tüm çalışanlara kolaylıkla kredi verebilecek şekilde yapılandırılıp çoğaltılacaktır.
4. Ziraat Bankası'nın sermayesi arttırılacak, çiftçilere daha kolay ve daha geniş yardım edilebilmesi sağlanacaktır.
5. Ülke çiftçiliği için ziraat makineleri geniş çapta ithal olunacak ve çiftçilerin ziraat araç ve gereçlerinden en geniş şekilde yararlanabilmeleri sağlanacaktır.
6. Ham maddesi yurdumuzda bulunan ürünlerin, ülke içinde üretilibilmeleri ve korunma, teşvik ve ödüllendirilmeleri için gerekli önlemler alınacaktır.
7. Gereksinimi ivedi olan demiryolları için, hemen girişim ve yatırıma başlanılacaktır.
8. İlköğretimde, öğretimin birleştirilmesi ve tüm okullarımızı gereksinimlerine göre, çağdaş araçlara halkın aydınlanmasına ve eğitime yönelinecektir.
9. Sağlık ve sosyal yardımla ilgili kurumlar yenileştirilerek çoğaltılacak ve işçileri güvenceye alacak yasalar yapılacaktır.
10. Ormanlardan, teknik yenileştirmelere uygun şekilde yararlanmak, madenlerin en yararlı şekilde işletilmesi ve hayvancılığın geliştirilerek çoğaltılması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Umde 6:

Fiili askerlik süresi kısaltılacaktır. Ayrıca, okuyup yazma öğrenenlerin hizmet süresi bir miktar daha azaltılacaktır. Ordu mensuplarının refahı özellikle sağlanacaktır.

Umde 7:

Yedek subaylık yapmış olanların yaşamlarını ve geleceklerini kendilerine ve yurda en iyi şekilde sağlamak esaslı amaçtır. Yurt savunması ve ulusal bağımsızlık uğrunda, sakat askerler ile ulus bireylerinin, emeklilerin, dul ve yetimlerin gereksinim ve yoksulluklarına meydan bırakmayacak önlemler alınacaktır.

Umde 8:

Halkın gereksinimlerinin ivedilikle sonuçlandırılması, dürüst bir bürokrat kadrosunun bilgili ve düzenli usul ve yasalara göre iş görebilmesi koşuluna bağlı olduğundan, memur kadroları tamamlanarak, bütün devlet dairelerinin teftiş ve denetimi sağlanılacaktır. Diğer yandan, memurların atanması, azli ve yükseltmeleri, dokunulmazlık ve sorumlulukları, emeklilik ve ödüllendirilmeleri ile ilgili düzenlemeler yapılacaktır. Ülke aydınlarından ve çeşitli meslek mensuplarından devlet kadrolarında en faydalı şekilde yararlanılması sağlanılacaktır.

Umde 9:

Harap olan ülkenin hızla onarılması ve yenilenmesi için devletçe alınacak önlemlerden başka, inşaat ve onarım için şirketler kurulmasını teşvik ve temin ve kişisel teşebbüsleri korumak için gerekli mevzuat çıkarılacaktır.